

Agroresursu un
ekonomikas
institūts

EIROPAS SAVIENĪBA
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS
Eiropas Lauksaimniecības fonds
lauku attīstībai

Ziņojums

Lauku attīstības programma 2014-2020

LAP 2014-2020 atbalsta ietekme uz
bioloģiskās lauksaimniecības attīstību

Atskaiti iesniedza :

.....
Elita Benga
AREI Lauku attīstības novērtēšanas daļas vadītāja

2019. gada

Saturs

1	KOPSAVILKUMS	4
2	DARBA SATURS	6
3	IZMANTOTIE/APKOPOTIE DATI UN IZVĒLĒTĀS METODEDES	7
4	DATU ANALĪZE	9
4.1	Bioloģisko lauksaimnieku raksturojums un salīdzinājums ar Igauniju un Lietuvu.....	9
4.1.1	BLS uzskaites sistēma CSP	9
4.1.2	Bioloģisko saimniecību kopskaits, specializācija, SI	9
4.1.3	Bioloģiskās lauksaimniecības platības	15
4.1.4	Bioloģiskā lopkopība.....	21
4.1.5	Ekonomiskie rādītāji.....	22
4.1.6	Sertifikācija un tās izmaksas	28
4.1.7	BLS sociālā loma lauku telpas kontekstā.	30
4.2	Saražotā un realizētā produkcija, salīdzinājums ar konvencionālajām saimniecībām.....	33
4.2.1	Bioloģiski saražotā un pārdotā produkcija	33
4.2.2	Bioloģisko un konvencionālo saimniecību salīdzinājums	43
4.2.3	Bioloģiskās produkcijas cenas un pārdošana.....	46
4.2.4	Bioloģiskās produkcijas pārstrāde un eksports.....	49
4.2.5	Kooperācijas attīstība BLS un problēmas	55
4.3	Bioloģiskā lauksaimniecība vides un klimata mērķu kontekstā.....	56
4.4	LAP 2014-2020 pasākumos sniegtā atbalsta novērtējums no ekonomiskā viedokļa BLS.....	65
4.4.1	Bioloģisko saimniecību saņemtais atbalsts LAP 2014-2020 periodā.....	65
4.4.2	Atbalsta ietekmes novērtējums salīdzinājumā ar konvencionālajām saimniecībām.....	74
4.4.3	LAP 2014-2020 atbalsta vērtējums BLS skatījumā.....	77
4.5	BLS attīstības iespējas.....	79
5	SECINĀJUMI UN IETEIKUMI	84
6	PIELIKUMI	88

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

ADSI	apvidi ar dabas un specifiskiem ierobežojumiem
AIP	agroķīmiskās iekultivēšanas pakāpe
AREI	Agroresursu un ekonomikas institūts
BL	bioloģisks
BLA	Bioloģiskās lauksaimniecība atbalsts
BLS	bioloģiskā lauku saimniecība
BVZ	Bioloģiski vērtīgie zālāji
CSP	Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
EE	Igaunija
EIP	Eiropas Inovāciju partnerība
EK	Eiropas Komisija
EPS	Elektroniskā pieteikšanās sistēma LAD
ES	Eiropas Savienība
ESB	Eiropas Savienības aizsargājami biotopi (Padomes Direktīvas 92/43/EEC par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību I pielikumā ietvertie biotopi)
EUR	euro
GDV	gada darbaspēka vienība lauksaimniecībā (1840 stundas)
ĪJT	Īpaši jutīgās teritorijas
LAD	Lauku atbalsta dienests
LAND	Lauku attīstības novērtēšanas daļa
LAP	Latvijas Lauku attīstības programma/s
LAP 2014-2020	Lauku attīstības programma 2014.-2020. gadam (arī Programma)
LBLA	Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija
LDC	Lauksaimniecības datu centrs
LEK	Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins
LT	Lietuva
MK	Ministru Kabinets
PM	platību maksājumi LAP pasākumos
SEG	siltumnīcefekta gāzes
SI	standarta izlaide
SUDAT	Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls
ZM	Zemkopības ministrija

1 KOPSAVILKUMS

Pētījuma mērķis ir novērtēt LAP 2014-2020 atbalsta ietekmi uz bioloģiskās lauksaimniecības attīstību, sniedzot esošā atbalsta veidu efektivitātes izvērtējumu, kā arī izstrādājot ieteikumus turpmākajā periodā sniedzamā atbalsta veidiem un atbalsta saņemšanas nosacījumiem.

Mērķa sasniegšanai ir izstrādāti un risināti sekojoši darba uzdevumi:

1. Sniegt bioloģisko lauku saimniecību raksturojumu, izmantojot tādu sektoru raksturojošus rādītājus kā bioloģisko saimniecību kopskaits, specializācija un standarta izlaide, attiecīgās informācijas pieejamības gadījumā salīdzinot Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības sektoru ar Igaunijas un Lietuvas bioloģiskās lauksaimniecības sektoriem.
2. Novērtēt saražotās un realizētās produkcijas apjomu izmaiņu dinamiku, ražošanas efektivitāti, kooperācijas līmeni, bioloģisko produktu cenas, pārstrādi un eksportu, veicot salīdzinājumus ar attiecīgo rādītāju izmaiņām lauksaimnieciskās ražošanas sektorā kopumā.
3. Novērtēt bioloģiskās lauksaimniecības prakses ietekmi uz vides un klimata mērķiem, veicot izpēti par LIZ struktūras izmaiņām bioloģiskajās saimniecībās un apkopojot atbilstošo informāciju no pētījumiem par augsniem, skrejvabolēm un zālāju botānisko kvalitāti.
4. Novērtēt LAP 2014-2020 pasākumos sniegtā atbalsta ekonomisko ietekmi uz bioloģiskajām saimniecībām, ietverot subsīdiju apjomus un diferenciaciju atkarībā no platības un specializācijas, kā arī nosakot atbalsta nozīmīgumu bioloģisko saimniecību ienākumos.
5. Identificēt bioloģiskās lauksaimniecības attīstības iespējas, ņemot vērā potenciālo pašmāju un eksporta pieprasījumu pēc bioloģiskās lauksaimniecības produktiem, kā arī raksturot bioloģiskās lauksaimniecības sociāli ekonomisko nozīmīgumu, ņemot vērā KLP turpmākajā periodā noteiktos mērķus.

Pēc darba uzdevumu izpildes izdarīti sekojoši secinājumi par esošā atbalsta ietekmi uz bioloģiskajām lauku saimniecībām (BLS):

Kopš 2013. gada bioloģiskās lauksaimniecības platības Latvijā ir palielinājušās par 52%. Saimniecību skaita un platības izmaiņas ir cieši saistītas ar iespēju pieteikties bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta pasākumiem (BLA), atbalstu jaunām saimniecībām vai pieteikt jaunas platības. Esošo BLS ekonomiskais lielums pēdējo 10 gadu laikā ir palielinājies 3 reizes, kas liecina par saimniecību attīstību. Tās ir ražojošas saimniecības, jo 98% no BLA atbalsta saņēmējiem SI ir virs 4000 EUR. Platību un atbalsta saņēmēju īpatsvars parāda, ka 83% BLS platību ir līdz 100 ha, un tās kopā apsaimnieko 39% no kopējām BLS platībām Latvijā.

Nozīmīgākie LAP 2014-2020 projektu pasākumi BLS attīstībai ir vērsti uz ieguldījumiem mazo saimniecību attīstībā, jauno lauksaimnieku atbalstu, kā arī esošo saimniecību modernizāciju un risku pārvaldība. Līdzšinējais BLS ieguldījums vides un klimata mērķu sasniegšanā vērtējams kā vidējs.

Investīciju atbalstam ir ievērojama nozīme saimniecību ienākumu nodrošināšanā un palielināšanā, un tā atdeve attiecībā pret ienākumu kāpumu BLS ir līdzvērtīga konvencionālajām saimniecībām. Lielākajai daļai saimniecību ir nepietiekamas zināšanas par bioloģisko lauksaimniecību, īpaši graudkopībā, gaļas liellopu audzēšanā, aitkopības nozarē un dārzenkopībā. Intensīvāka produkcijas ražošana notiek platības ziņā mazākās saimniecībās. Saimniecības ar platību virs 250

ha vidēji uz 1ha LIZ saražo 2,8 reizes mazāk produkcijas vērtību nekā saimniecības ar platību mazāku par 30 ha.

Balstoties uz izdarītajiem secinājumiem formulēti sekojoši ieteikumi:

Perspektīvie atbalsta pasākumi pēc 2020. gada ir saistāmi ar ieguldījumiem saimniecībās, lai sekmētu to konkurētspēju, veicinātu līdzdalību pārtikas ķēdē (atbalsts bioloģisko produktu pārstrādei), sekmētu paaudžu nomaiņu (jauno lauksaimnieku atbalsts), dotu ieguldījumu vides saglabāšanā un bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā, sekmētu lauku telpas attīstību (vietējās aktivitātes, nodarbinātības sekmēšana), kā arī dotu ieguldījumu kvalitatīvas un veselīgas pārtikas ražošanā, kas ir tieši saistīts ar BLS attīstību un produktu ražošanu. Izvērtējot plānotos KLP pēc 2020.gada konkrētos mērķus, var vērtēt, ka BLS attīstība ir saistīta ar visiem specifiskajiem mērķiem.

Lai palielinātu bioloģisko saimniecību ilgtermiņa ieguldījumu apjomu un saglabātu ienākumus, kopējā valsts atbalsta un subsīdiju apjomā nepieciešams palielināt investīciju atbalsta īpatsvaru. Investīciju projektiem, kurus realizē BLS, lietderīgi piešķirt lielāku atbalsta intensitāti. Ja mērķi ir palielināt bioloģiskās produkcijas ražošanas apjomus un saimniecību ienākumus, kā arī sekmēt BLS prakses ieviešanu auglīgākās augsnēs, lietderīgi ieviest lielāku atšķirību starp atbalsta likmēm par zālājiem, pļavām un ganībām, papuvēm no vienas puses un laukaugu kultūrām no otras puses. Tāpat būtu pārdomājama likmju diferencēšana atkarībā no BLS apsaimniekotās platības.

Vides stāvokļa uzlabošanai/mērķu sasniegšanai nepieciešams sekmēt BLS platību palielinājumu intensīvas lauksaimniecības teritorijās (Zemgalē), t.sk., mērķteritorijās ĪJT un riska ūdensobjektos. Lai veicinātu augsnes kvalitātes uzlabošanu bioloģiski apsaimniekotās teritorijās, nepieciešami visaptveroši pasākumi augsnes kvalitātes uzlabošanai (pamatkaļķošana). Atbalsta nosacījumos ieviešami stingrāki nosacījumi augšņu analīžu veikšanai un apsaimniekošanas plānu ieviešanai, gan arī izglītojoši pasākumi, kas palīdzētu izprast iegūtos augšņu analīžu rezultātus un izstrādāt apsaimniekošanas plānus.

Lai nodrošinātu bioloģisko lauksaimnieku zināšanu līmeņa paaugstināšanos, jāpalielina piedāvāto apmācību, kursu un semināru skaits, tematiskais aptvērums un to kvalitāte.

Sniedzams atbalsts ražotāju grupu un kooperatīvu izveidei un attīstībai, profesionālu vadītāju apmācībai, lai sekmētu BLS sadarbību un attīstību. Pārskatāmi nosacījumi, lai arī neliels skaits ražotāju varētu izveidot ražotāju grupu.

Atskaiti sagatavoja Agroresursu un ekonomikas institūta (AREI) Ekonomikas nodaļas Lauku attīstības novērtēšanas daļas (LAND) pētnieki Dr.oec.A.Vēveris, Dr.geog.A.Pužulis, Dr.geog.P.Lakovskis, Mg.ing.E.Benga., MBA J.Hazners, zinātniskā asistente Mg.Z.Miķelone un Mg.oec.A.Hauka, piesaistot Agrobiznesa informācijas un analīzes daļas vadītāju Dr.oec.Valdu Bratku un bioloģisko saimniecību sertifikācijas institūciju pārstāvjus L.Aļeksējevu un A.Kozlovski.

2 DARBA SATURS

Mērķa sasniegšanai pētījuma izklāsts ir strukturēts vairākās nodaļās ar apakšnodaļām.

Darba pirmajā nodaļā sniegts pētījuma kopsavilkums. Otrajā nodaļā norādīts darba saturs. Darba trešajā nodaļā norādīti izmantoto / apkopoto datu avoti un to analīzei izvēlētās pētījuma metodes. Ceturtajā nodaļā ir veikta datu analīze, balstoties uz bioloģisko lauksaimnieku raksturojumu un salīdzinājumu ar Igauniju un Lietuvu. Tiek aplūkots bioloģisko saimniecību kopskaits, saražotā un realizētā produkcija, specializācija, standarta izlaide, bioloģiskās lauksaimniecības platības, tādi ekonomiskie rādītāji kā neto apgrozījums, neto ienākumi, darbaspēka ieguldījums, produkcijas vērtība un izmaksas. Tiek sniegts sertifikācijas un tās izmaksu salīdzinājums Baltijas valstīs. Sniegts pārskats par bioloģiskās lauksaimniecības sociālo lomu lauku telpas kontekstā. Tiek novērtēta bioloģisko produktu kopvērtība un tās īpatsvars lauksaimnieciskās ražošanas kopvērtībā augkopības un lopkopības sektoros. Aplūkota bioloģisko lauksaimniecības produktu cenu dinamika salīdzinājumā ar attiecīgo produktu vidējām cenām valstī. Novērtēta bioloģiskās produkcijas pārstrādes un eksporta apjomu attīstība. Tiek izvērtēts kooperācijas līmenis un kooperācijas nozīmīgums bioloģiskajā lauksaimniecībā. Sniegts pārskats par bioloģisko lauksaimniecību vides un klimata mērķu kontekstā. Norādīts bioloģiskās lauksaimniecības platību ģeogrāfiskais izvietojums. Veikts LAP 2014-2020 pasākumos BLS sniegtā atbalsta novērtējums no ekonomiskā viedokļa, ietverot subsīdiņu apjomus un diferenciaciju. Identificētas BLS attīstības iespējas.

Darba piektajā nodaļā apkopoti uz pētījuma rezultātiem balstīti secinājumi. Sniegti no secinājumiem izrietoši ieteikumi politikas intervencēm turpmākajā periodā.

Kopā darbā analīzes daļā ir ietverti 54 attēli un 11 tabulas. Darba sestajā nodaļā iekļauti 7 pielikumi. Darba 7.pielikumā ietverta BLS aptaujas analīze par 28 jautājumiem.

3 IZMANTOTIE/APKOPOTIE DATI UN IZVĒLĒTĀS METODEDES

Veicot bioloģisko lauku saimniecību raksturojumu un salīdzinājumu ar citām Baltijas valstīm, izmantota Eurostat informācija par lauksaimniecību un bioloģisko lauksaimniecību, CSP dati par lauksaimniecību un LDC dati par bioloģisko lauksaimniecību. Izvērtējot BLS ekonomiskos rādītājus un salīdzinot tās ar konvencionālām saimniecībām, izmantoti SUDAT datubāzes dati.

Saražotā un realizētā produkcija bioloģiskajās saimniecībās analizēta, izmantojot LDC datus. Cenu, produkcijas vērtības u.c. rādītāju salīdzinājums ar konvencionālajām saimniecībām veikts, izmantojot Eurostat un CSP datus. Dati par saņemto ES atbalstu dalījumā pa veidiem, pasākumiem un saimniecību grupām apkopoti izmantojot LAD informācijas sistēmu. LAP 2014-2020 pasākumu sniegtā atbalsta ekonomiskajam novērtējumam tika izmantoti LAD dati par 6506 BLS, kas ir pieteikušās atbalsta maksājumiem un bijušas bioloģiski sertificētas vismaz vienu gadu laika periodā no 2014. līdz 2018. gadam.

Analīzē izmantoti normatīvie akti par bioloģisko lauksaimniecību, atbalsta piešķiršanas noteikumi, ES Regulas priekšlikums par KLP pēc 2020. gada u.c. publiski pieejamā informācija. Veicot atbalsta politikas analīzi, apkopota informācija par BLS atbalsta nosacījumiem citās ES valstīs.

Eiropas Savienības, valsts atbalsta un subsīdiju iespējamās ietekmes novērtēšanai uz bioloģiskajām un konvencionālajām saimniecībām izveidots SUDAT datu panelis, atsevišķi atdalot investīciju atbalstu. Datu panelī iekļautas tās 654 saimniecības, kuru saimniekošanas statuss periodā no 2013. gada līdz 2017. gadam nav mainījies, un dati pa šīm saimniecībām ir pieejami visos perioda gados. Panelī ietilpst 105 bioloģiskās saimniecības un 549 konvencionālās saimniecības. Katrai paneļa vienībai tiek aprēķinātas saimniecību neto ienākumu izmaiņas periodā no 2013. gada līdz 2017. gadam, kopējais saņemtais valsts atbalsts un subsīdijas, kā arī saņemtais atbalsts investīcijām periodā no 2014. gada līdz 2017. gadam. No 105 bioloģiskajām saimniecībām 32 saimniecības bija saņēmušas atbalstu investīcijām, bet 73 saimniecības šādu atbalstu nebija saņēmušas. Katra no 105 bioloģiskajām saimniecībām bija saņēmusi valsts atbalstu vai subsīdijas. No 549 konvencionālajām saimniecībām 6 saimniecības nebija saņēmušas valsts atbalstu vai subsīdijas, 332 saimniecības bija saņēmušas atbalstu investīcijām, 217 saimniecības šādu atbalstu nebija saņēmušas.

Kvantitatīvo analīzi papildināja kvalitatīvo metožu izmantošana – aptauja, intervijas un fokusgrupu diskusijas. Lai izdiskutētu par bioloģiskās lauksaimniecības attīstību, AREI telpās 7.10.2019. notika tikšanās ar Biedrība “Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija” valdes priekšsēdētāju G. Norkārkli un 13.10.2019. grupas diskusija, kurā piedalījās bioloģisko saimniecību sertificētāji un Latvijas sēklaudzētāju asociācijas pārstāvis - S. Zute.

Bioloģisko lauksaimnieku aptauja tika veikta periodā no 15.07. līdz 9. 09.2019.. Aptauja tika veikta ar mērķi noskaidrot esošo sociāli-ekonomisko situāciju un iespējamo nākotnes attīstību saimniecībās. Aptaujas atbildes tika iegūtas, piedāvājot respondentiem aptaujas anketas aizpildīt “Google Survey” sagatavēs un aizpildot anketas, ko izdala sertificējošo institūciju pārstāvji.

Aptaujas izlase ir reprezentatīva attiecībā uz Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības saimniecību populāciju, jo tika iegūtas 380 atbilžu. Aptaujas anketā tika iekļauti 28 jautājumi. Respondentu stratificēšanai atbilstoši apgrozījuma lielumam, lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībai un atrašanās vietai tika

uzdoti attiecīgi jautājumi par saimniecības piederību kādai no apgrozījuma un zemes platības grupām, kā arī reģionam. Bija iespējams sniegt vairākas atbildes uz 10 jautājumiem, bet uz 18 jautājumiem bija iespējams sniegt tikai vienu atbildi. Obligāti bija nepieciešams atbildēt uz trīs jautājumiem. Atbildes uz četriem jautājumiem bija jāsniedz atbilžu režģī. Iespēja sniegt izvērstas papildinošas atbildes bija uz deviņiem jautājumiem.

Apmeklētas 4 dažāda lieluma un specializācijas BLS Kurzemes, Vidzemes un Pierīgas reģionos, kopā ar sertifikācijas institūciju pārstāvjiem kontroles braucienos.

Pētījumā izmantoti arī LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati - atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati, kuri pieejami par bioloģiski apsaimniekotām platībām kopš 2013. gada. Tie satur informāciju par katru BLA pasākuma atbalsta saņēmēja apsaimniekoto lauku, kuram piesaistītājā datu bāzē pieejama informācija par atbalstīto lauka platību un kultūraugu veidu. Lai izvērtētu bioloģiskās lauksaimniecības platību teritoriālo sadalījumu, izmaiņu tendences un pasākuma mērķtiecīgumu, veikta telpisko datu analīze 5x5 km tīklā visai Latvijas teritorijai. Tīkla kvadrātos attēlots, cik % no šajā kvadrātā esošās LIZ aizņem bioloģiski apsaimniekotas platības. Izmantojot LAD telpiskos datus, katrai šūnai aprēķinātas bioloģiski apsaimniekotās platības attiecībā pret LIZ, kā arī bioloģiski apsaimniekoto platību izmaiņas 2018. gadā attiecībā pret 2013. gadu. Telpisko datu apkopošanai, analīzei un attēlu veidošanai izmantota datorprogramma ArcGIS. Dati piesaistīti Latvijas ģeodēzisko koordinātu sistēmai (LKS-92).

Informācijas par bioloģiskās lauksaimniecības pasākuma ieguldījuma uz vidi apkopošanā izmantota zinātniskā literatūra, Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) dokumenti un LAP 2014-2020 novērtēšanā līdz šim veiktie pētījumi:

- LAP 2014-2020 ietekme uz bioloģisko daudzveidību: ES nozīmes aizsargājamo zālāju biotopu botāniskā daudzveidība, S. Rūsiņa, 2019.
- Skejvaboļu sabiedrības konvencionāli un LAP 2014-2020 pasākumā Bioloģiskā lauksaimniecība apsaimniekotās agrocenozēs, Daugavpils Universitāte, 2019.
- Augsnes kvalitātes rādītāju novērtējums dažādos LAP 2014-2020 pasākumos atbalstītajās platībās, Valsts augu aizsardzības dienests, 2019.
- LAP 2014 -2020 novērtēšana paplašinātajam Ikgadējam īstenošanas ziņojumam, AREI, 2019.

Datu ierobežojumi: Interpretējot rezultātus, nepieciešams ņemt vērā norādīto datu avotu informācijas kvalitāti, jo Eurostat datus ir pārrāvumi atsevišķos pārskata perioda gados, LDC datus pieejamās rādītāju vērtības ne vienmēr atbilst attiecīgi pielīdzināmajām Eurostat un CSP rādītāju vērtībām. Salīdzinājumi par saražoto un pārdoto produkciju un to cenām sagatavoti ņemot vērā saņemto datu kvalitāti un izvērtējot to ticamību. Atvēlētais izpildes laiks, kā arī pieejamā informācija un datu kvalitāte noteica šī darba detalizācijas pakāpi un rezultātus.

4 DATU ANALĪZE

4.1 Bioloģisko lauksaimnieku raksturojums un salīdzinājums ar Igauniju un Lietuvu.

4.1.1 BLS uzskaites sistēma CSP

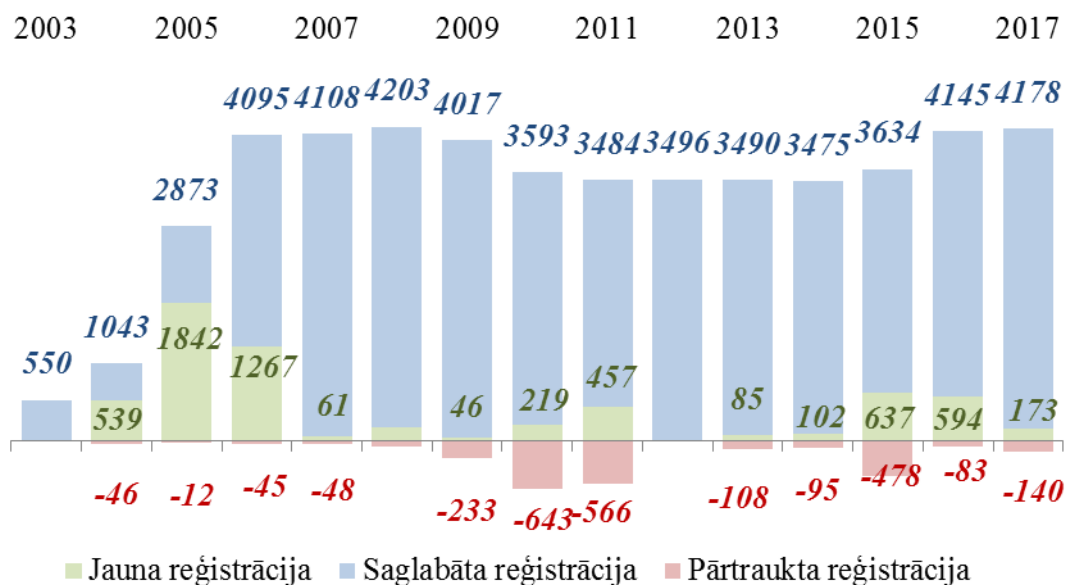
Datus par bioloģiski saražoto produkciju Latvijā uzņēmumi iesniedz sertificējošām institūcijām, un apkopo ZM (datu bāzi uztur tās pārraudzības institūcija LDC). Saskaņā ar vienošanos starp CSP un ZM, pēdējā arī sniedz datus Eurostat par bioloģiskajām saimniecībām. CSP datu par bioloģiski audzēto lauksaimniecības kultūru sējumu platībām un bioloģisko lauksaimniecības dzīvnieku skaitu nodrošināšanai lauku saimniecību struktūras apsekojuma ietvaros izmanto administratīvo datu avotu - LDC Bioloģiskās lauksaimniecības informācijas sistēmas datus. Lauku saimniecību struktūras apsekojumos tiek iekļautas visas bioloģiskās lauku saimniecības (ar svaru 1).

Atbilstoši struktūras apsekojuma datiem BLS skaits ir nedaudz mazāks par sertifikātu skaitu, jo vienā lauku saimniecībā var būt vairāki sertifikāti. Atsevišķos gadījumos vienā saimniecībā iespējama gan bioloģiska saimniekošana, gan konvencionāla. Rēķinot specializāciju un ekonomisko lielumu, ir ņemtas vērā visas saimniecības sējumu platības un mājdzīvnieki, ieskaitot arī nebioloģiskos, ja tādi ir bijuši. Tas rada problēmu situācijā, kad veicam salīdzinājumu ar LAD datiem par saņēmēju skaitu, kur katram saņēmējam ir individuāls kods, un atbalsta pretendents parādās kā atsevišķa saimniecība (un saņem BLA atbalstu par konkrētu platību). Ņemot vērā to, ka specializācijas un SI noteikšanā tiek ietverta visa saimniecības platība un lopi, bet bioloģiskās saimniecības var būt nelielas, tad veidojas novirze datos. Lai noteiktu, cik liela tā ir un precizētu informāciju, būtu nepieciešama LAD un CSP datu bāzu salīdzināšana klientu līmenī par visām saimniecībām.

4.1.2 Bioloģisko saimniecību kopskaits, specializācija, SI

4.1.2.1 Kopskaits

Saimniecību kopskaits, kuras pielieto bioloģiskās saimniekošanas metodes un ir atbilstoši sertificētas, kopš 2007. gada nav ievērojami mainījies (skat. 4.1-1. att.), tomēr pastāv ievērojamas ikgadējās izmaiņas, daļai saimniecību pārtraucot reģistrāciju, bet daļai - to uzsākot.

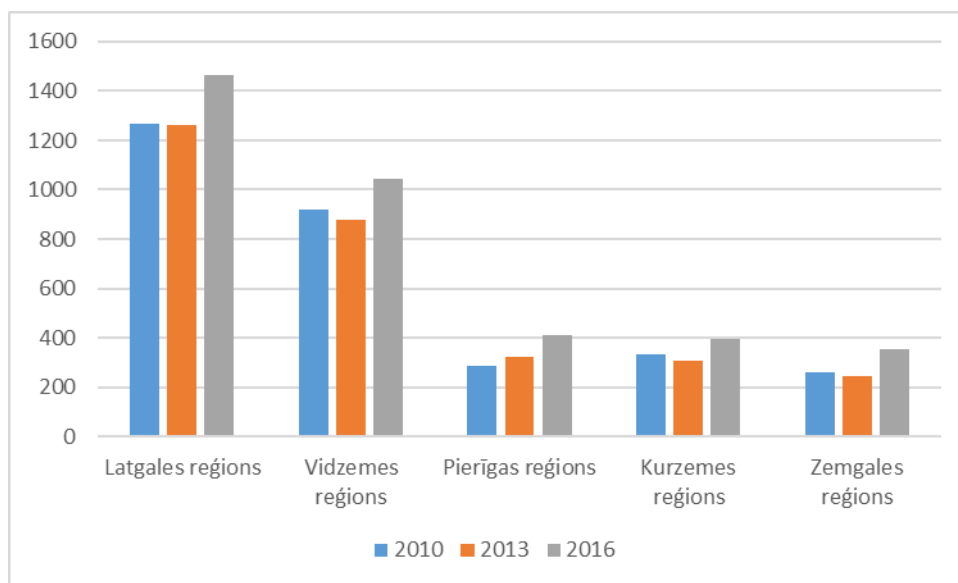

4.1-1. attēls. Bioloģisko lauku saimniecību skaits un tā izmaiņas Latvijā 2003.-2017.g.

Avots: Eurostat

Bioloģisko saimniecību skaits Latvijā strauji pieauga pēc iestāšanās ES un BLS atbalsta ieviešanas 2004.-2006. gadā. Vislielākais bioloģisko saimniecību skaits ir bijis 2008. gadā, bet turpmāko trīs gadu laikā saimniecību skaits ievērojami samazinājies, sertifikāciju pārtraukušo saimniecību skaitam pārsniedzot no jauna sertificēto saimniecību skaitu (šāda informācija par 2012. gadu nav pieejama). Ņemot vērā, ka gandrīz visas BLS piesakās aktivitātei "Bioloģiskā lauksaimniecības atbalsts", šīs izmaiņas var saistīt ar LAP 2004-2006 uzņemto saistību 5 gadu saistību perioda noslēgšanos, pēc kura daļa saimniecību izvēlējās neturpināt saistības jaunajā periodā. Savukārt 2015.-2016.gadā, uzsākot jaunā LAP 2014-2020 perioda saistības, 2 gadu laikā tika reģistrētas vairāk nekā 1200 BLS, kas veidoja 35% no to kopskaita 2014.gadā. Neraugoties uz salīdzinoši nelielām ikgadējām skaita izmaiņām, no tām saimniecībām, kuras ir saņēmušas BLA atbalstu 2017. gadā, tikai 1766 saimniecības jeb 42% bijušas bioloģiskas visu pārskata periodu (2007.-2017. g.).

BLS teritoriālais izvietojums Latvijas reģionos ir nevienmērīgs. Ievērojami lielāks skaits BLS atrodas Latgalē un Vidzemē, bet pārējos reģionos to ir būtiski mazāk (skat. 4.1-2.att.). Tomēr pozitīvi, ka straujākais šādu saimniecību skaita palielinājums no 2010. līdz 2016. gadam ir Pierīgas (par 43%) un Zemgales (37%) reģionos, kuros iepriekš to bijis vismazāk.

4.1-2. attēls. Bioloģisko saimniecību skaits un dinamika Latvijas reģionos 2010.-2016.g.

Avots: CSP

Vislielākais BLS īpatsvars visu lauku saimniecību kopskaitā saglabājas Vidzemes reģionā – 7,5%, tam seko Latgales reģions ar 6,1%, savukārt mazākais īpatsvars joprojām ir Zemgales reģionā – 3% (2016. gads).

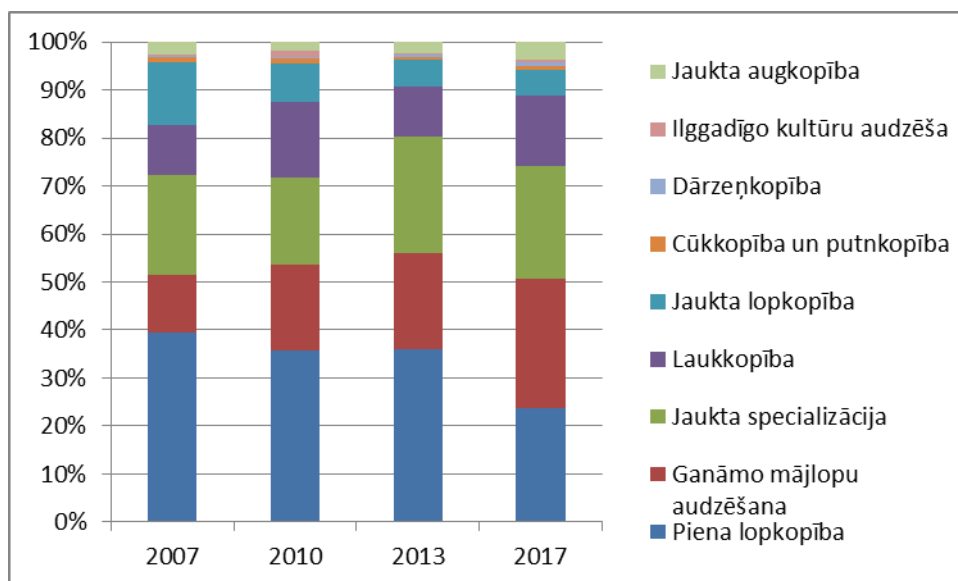
Pierīgā, Zemgalē un Kurzemē ir priekšnoteikumi (labas augsnes, līdzens reljefs, tuva pieeja tirgiem, infrastruktūra, cilvēkresursi, u.t.t.), kas veicina konvencionālās lauksaimniecības dominanci, kaut gan tieši Zemgalē, kur ir plašas pret vides piesārņojumu īpaši jutīgās teritorijas, būtu jāveicina bioloģiskās lauksaimniecības attīstība. Vidzemes un Latgales reģionos ir daudz mazo saimniecību, kurām nav nepieciešamo priekšnoteikumu un resursu (mazs apsaimniekotās LIZ apjoms, nelīdzens reljefs, vidējas un zemas kvalitātes augšņu sastāvs, lieli attālumi līdz noieta tirgiem, cilvēkresursu trūkums, u.t.t.), lai nodarbotos ar intensīvu konvencionālo lauksaimniecību, kas ir viens no priekšnosacījumiem, kādēļ šajos reģionos bioloģiskā saimniekošana ir ievērojami izplatītāka.

4.1.2.2 Saimniecību specializācija

Pamatā BLS dominē trīs specializācijas: ganāmo mājlopu audzēšana, piena lopkopība un jauktā specializācija.

BLS specializācijas izmaiņas saimniecībām, kas saņēmušas bioloģiskā lauksaimniecības atbalsta (BLA) maksājumus ir parādītas 4.1-3. attēlā.

No tā redzams, ka pēdējos gados ir tendence samazināties piena lopkopības saimniecību īpatsvaram, savukārt palielinās ganāmo mājlopu saimniecību nozīme. Taču ļoti zems ir cūkkopības un putnkopības, dārzenkopības, kā arī ilggadīgo kultūru audzēšanas saimniecību īpatsvars. Vislielākais BLS īpatsvars kopējo saimniecību skaitā ir ganāmo mājlopu un piena lopkopības specializācijā. CSP un LAD dati par BLA saņēmējiem parāda, ka laika gaitā (no 2007.līdz 2017. gadam) samazinās to saimniecību īpatsvars, kas nodarbojas ar piena lopkopību, bet strauji pieaug ganāmo mājlopu un laukkopības saimniecību skaits. Ņemot vērā respondentu atbildes no veiktās aptaujas, vērojams, ka visas BLS audzē ļoti dažādas kultūras un gadu no gada to platības variē.

4.1-3. attēls. Bioloģisko saimniecību dalījums pa specializācijas veidiem 2007.-2017.g. (% no kopskaita)

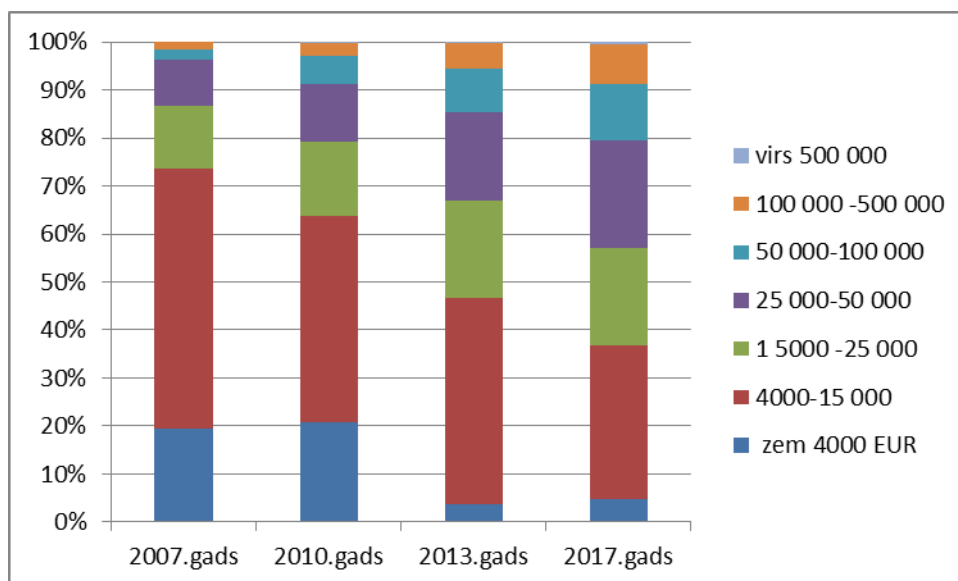
Avots: LAD, CSP, pētnieku aprēķini

Ja salīdzinām izmaiņas specializācijā visās Latvijas lauku saimniecībās kopumā, tad var secināt, ka laukkopībā, jauktā specializācijā, jauktās augkopības, cūkkopības un putnkopības, ilggadīgo kultūru audzēšanas specializācijas virzienos izmaiņas ir pretējas tam kā BLS. Bet pārējās izmaiņas ir līdzīgas (pieaugums vai kritums), tikai saimniecību skaita pieauguma īpatsvars ir atšķirīgs: BLS pieaug vairāk vai samazinās mazāk nekā pārējās saimniecībās.

Atbilstoši aptaujas datiem, visbiežāk (ap 60%) BLS audzē liellopus vai aitas gaļai. Laukaugus audzē aptuveni puse saimniecību. Arī dārzeņus vai kartupeļus audzē salīdzinoši liels īpatsvars BLS – ap 45%, lai arī saimniecību skaits, kuras specializējušās šajās apakšnozarēs, ir ļoti mazs.

4.1.2.3 Standarta izlaide

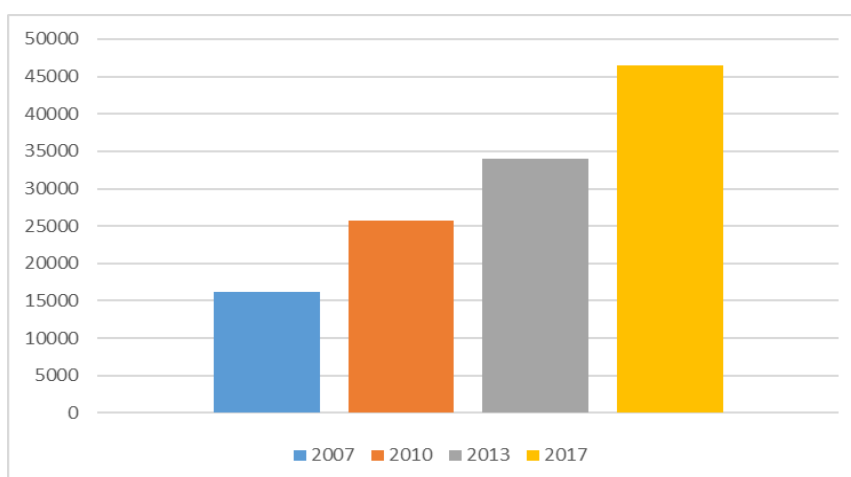
BLS skaits dalījumā pa SI grupām ir parādīts 4.1-4. attēlā. No tā izriet, ka bioloģiskās saimniecības kopumā ir lielākas nekā pārējās, jo ļoti mazo saimniecību (SI zem 4000 EUR) īpatsvars ir tikai 5% (2017. g.), turpretī valstī kopumā tādu ir vairāk nekā 60% (2016. g. CSP dati). Arī lielās saimniecības (SI vairāk nekā 100 000 EUR) starp bioloģiskajām ir biežāk sastopamas nekā valstī vidēji (attiecīgi 8% un 3%).

4.1-4. attēls. Izmaiņas BLS dalījumā pa SI grupām (BLA saņēmēji)

Avots: CSP, LAD, ekspertu aprēķini

Aplūkojot datus par saimniecībām, kas saņem BLA, novērojama stabila tendence vidējās SI vērtības pieaugumam (skat. 4.1-5. att.).

4.1-5. attēls. Vidējās SI vērtības dinamika saimniecībās kuras saņēmušas BLA atbalstu 2007.-2017.g.

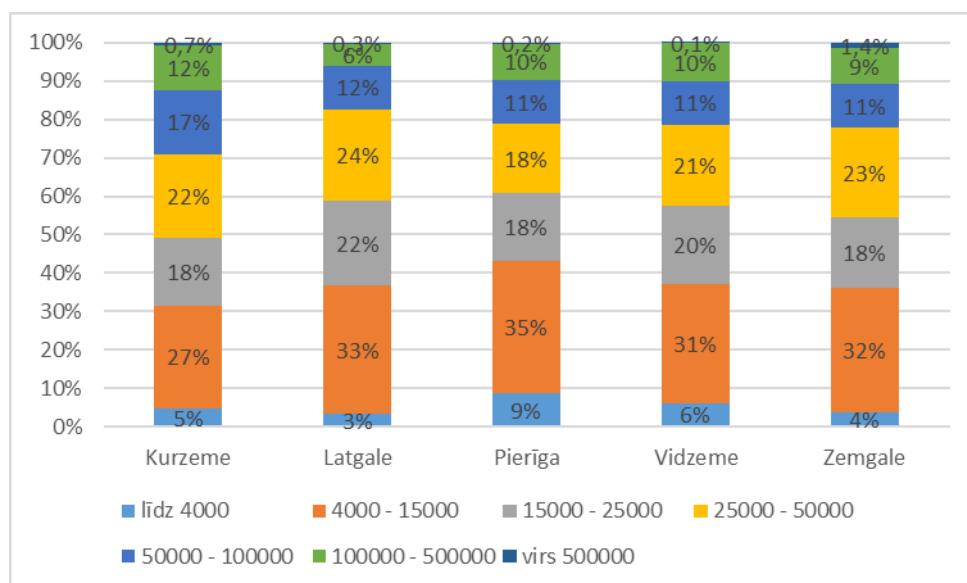
Avots: CSP, LAD, ekspertu aprēķini

Ja 2007. gadā vidēji BLS SI bija nedaudz virs 15 000 EUR, jeb vien nedaudz virs mazo saimniecību grupas robežas, tad līdz 2017. gadam tas palielinājies 3 reizes, sasniedzot 46 000 EUR. Novērojama stabila saimniecību attīstība, jo gandrīz 80% BLS, aplūkotajā laika periodā, palielina savu SI un tikai 20% no saimniecībām to lielums (vērtējot pēc SI) samazinās. Arī aprēķinot kopējo SI BLS, kas saņēmušas atbalstu 2007. gadā un, salīdzinot ar 2017. gadu, redzams, ka tas palielinājies no 45 milj. EUR līdz 165 milj. EUR., bet saņemtais atbalsts pasākumā BLA no 13 milj. EUR līdz gandrīz 28 milj. EUR.

Būtisks SI pieaugums novērojams visu lielumu saimniecībās. Turklāt visbūtiskākais SI palielinājums ir tām saimniecībām, kuru SI 2007. gadā bija zem 4000 EUR un kas saņēmušas BLS atbalstu līdz 2017. gadam. Šo saimniecību SI šajā

laikā palielinājusies vidēji 5 reizes, 2017. gadā vidēji jau pārsniedzot 13 000 EUR. Pārējo saimniecību grupās vidējais SI palielinājies 2,6 - 2,8 reizes.

Ekonomiskā lieluma struktūra reģionos 2017. gadā attēlota 4.1-6. attēlā.

4.1-6. attēls. BLS dalījums pa SI grupām (EUR) Latvijas reģionos 2017.g.

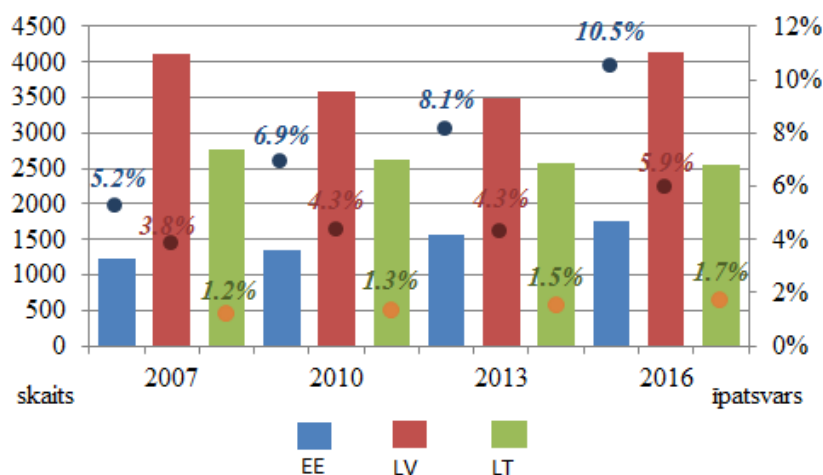
Avots: CSP, LAD, ekspertu aprēķini

Dati parāda, ka salīdzinoši lielākas saimniecības ir Kurzemes reģionā, kur teju 30% saimniecību SI ir lielāka par 50 000 EUR. Turpretī Latgales reģionā šādu saimniecību ir tikai 17%. Pārējos reģionos lielo saimniecību īpatsvars ir aptuveni līdzīgs. Savukārt mazo saimniecību (SI līdz 15 000 EUR) relatīvi vairāk ir Pierīgas reģionā – 43%. Jāpiezīmē, ka Latgales reģionā kur saimniecību vidējais ekonomiskais lielums ir vismazākais, tomēr ir ļoti maz pavisam mazu saimniecību – ar SI zem 4000 EUR (tikai 3%), bet vislielākais īpatsvars vidējo saimniecību (SI no 15 000 līdz 50 000 EUR).

Salīdzinot pieejamos datus par BLS lieluma struktūru ar aptaujā iegūtajiem datiem, var secināt, ka aptaujā dažādu saimniecību lieluma grupu pārstāvniecība ir atbilstoša.

4.1.2.4 Salīdzinājums ar Baltijas valstīm

Latvijā ir visievērojamākais bioloģisko lauku saimniecību (BLS) skaits Baltijas valstīs. Saimniecību skaita izmaiņas visās Baltijas valstīs ir atšķirīgas. Igaunijā saimniecību skaits pastāvīgi palielinās, Lietuvā tas samazinās, bet Latvijā tas nav ievērojami mainījies, pēc ievērojama samazinājuma 2010. gadā līdzīgā mērā pieaugot 2016. gadā. BLS kopskaits 2017. gadā Lietuvā ir nepilni 60%, bet Igaunijā 45% no šādu saimniecību skaita Latvijā. Toties BLS īpatsvars lauku saimniecību kopskaitā visievērojamākais ir Igaunijā, 2016. gadā pārsniedzot 10% (skat. 4.1-7. att.).

4.1-7. attēls. Bioloģisko saimniecību skaits un īpatsvars saimniecību kopskaitā Baltijas valstīs

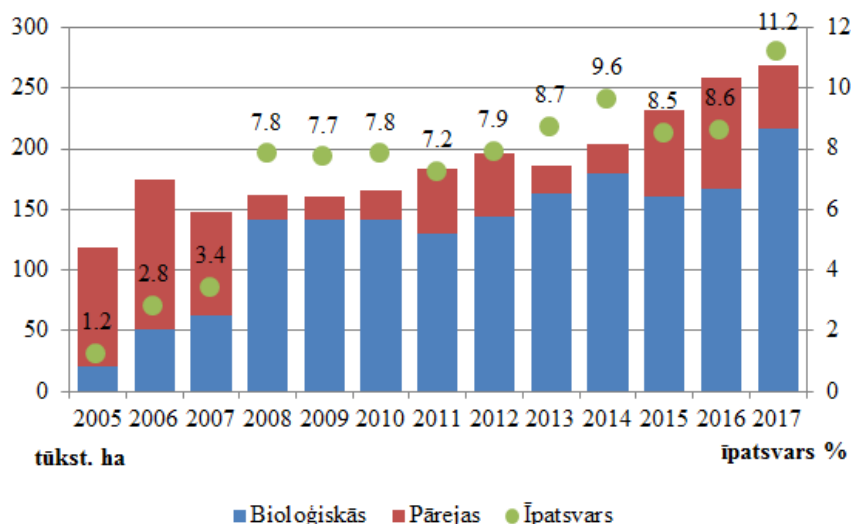
Avots: Eurostat

Igaunijā ir arī straujākais bioloģisko saimniecību īpatsvara pieaugums: kopš 2007. gada tas palielinājies divas reizes. Arī Latvijā īpatsvara palielinājums ir nozīmīgs, un 2016. gadā gandrīz 6% no saimniecību kopskaita bija bioloģiskās. Lietuvā bioloģisko saimniecību īpatsvars saimniecību kopskaitā ir neliels, un tas palielinās nedaudz.

Jāņem gan vērā, ka Latvijā saimniecību kopskaitis strauji samazinās, tādējādi pieaug BLS īpatsvars. Līdzīga tendence vērojama arī Igaunijā.

4.1.3 Bioloģiskās lauksaimniecības platības

Bioloģiskās lauksaimniecības platības kopš 2007. gada palielinājušās trīssarpus reizes, 2017. gadā sasniedzot 270 tūkstošus ha. Bioloģiski apsaimniekotās platības visstraujāk palielinājās pirmajos gados pēc Latvijas iestāšanās ES, uzsākot šo platību atbalstu LAP ietvaros. Kopš 2009. gada platības vairs būtiski nepalielinājās, sakarā ar ierobežojumiem jaunu platību pieteikšanai atbalsta shēmai. Savukārt LAP 2014-2020 ietvaros atkal ir noticis būtisks bioloģisko un pārejas platību pieaugums (skat. 4.1-8. att.).

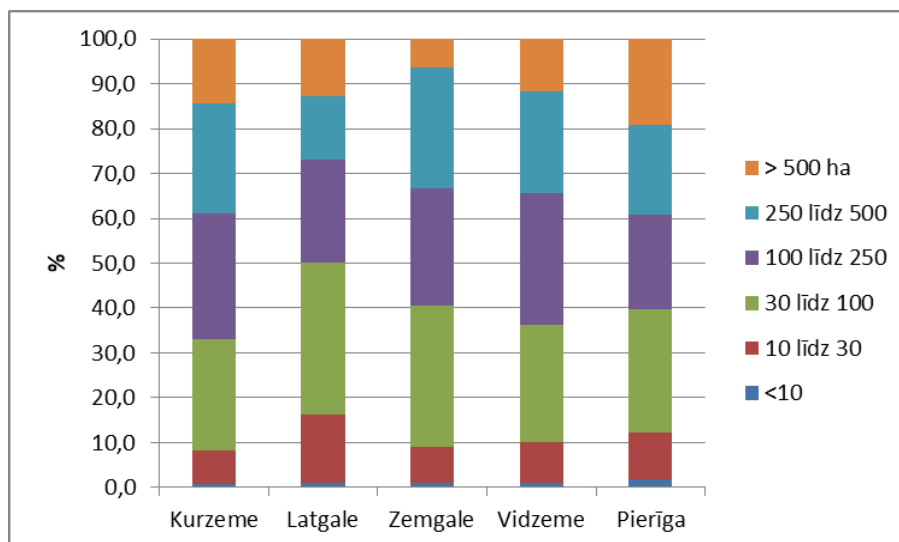

4.1-8. attēls. Bioloģiski apsaimniekotās platības un pārejas perioda platības (tūkst. ha) un bioloģisko platību īpatsvars kopplatībās (%) Latvijā 2005.-2017.g.

Avots: Eurostat

Pārejas platības ir tās, kas atrodas pārejas posmā uz bioloģisko saimniekošanu. Arī šīs platības ir pakļautas obligātai sertifikācijai. Tajās ir jāievēro visas bioloģiskās lauksaimniecības prasības, taču iegūtā produkcija vēl netiek atzīta par bioloģisku. Pārejas perioda ilgums pašlaik Latvijā ir 2 gadi.

Analizējot datus reģionālā griezumā, secinām, ka visplašākās bioloģiski apsaimniekotās teritorijas atrodas Latgalē (90,3 tūkst. ha), kam seko Vidzemes reģions (80,8 tūkst. ha), bet vismazāk šādu platību atrodas Zemgalē (26,7 tūkst. ha). Pētījumā atsevišķi tika skatīti dati par dažādu izmēru saimniecību apsaimniekotajām teritorijām un saimniecību īpatsvaru katrā kategorijā (skat. 4.1-9. att.).

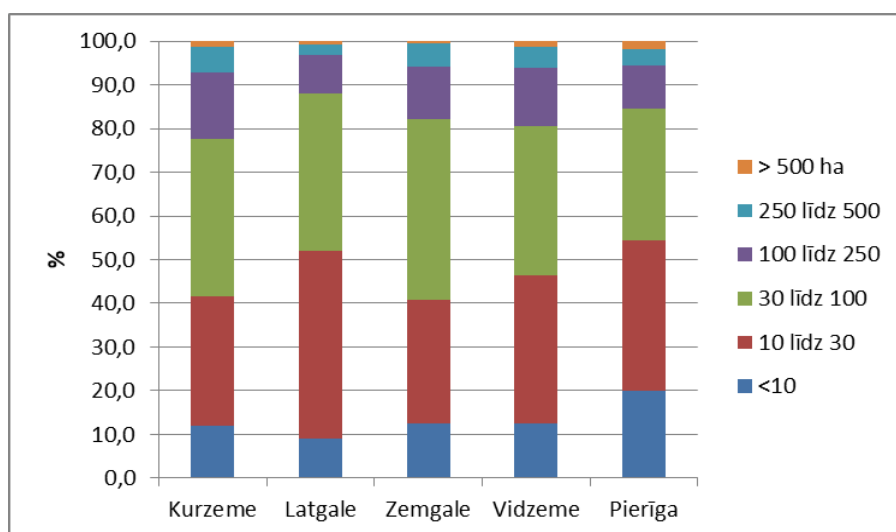

4.1-9. attēls. BLS apsaimniekoto platību īpatsvars dalījumā pa platībām reģionos Latvijā 2018. gadā

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Visos reģionos BLS, kas ir mazākas par 10 ha, veido vairāk nekā 10% no visām bioloģiskajām saimniecībām reģionā, taču tās apsaimnieko vien 1-2% no visām bioloģiski apsaimniekotajām platībām. Arī saimniecības, kas apsaimnieko 10 līdz 30

ha veido lielu īpatsvaru skaita ziņā (no 28% Zemgalē līdz 43% Latgalē), taču tās apsaimnieko mazāk nekā 10% no visām bioloģiski apsaimniekotajām teritorijām reģionā (izņemot Latgali, kur šādas saimniecības apsaimnieko 15% no visām bioloģiski apsaimniekotajām teritorijām). Latgalē un Pierīgā tādu saimniecību, kuras apsaimnieko 30 līdz 100 ha, skaita īpatsvars ir līdzīgs to apsaimniekoto platību īpatsvaram, bet citos reģionos arī šādu saimniecību skaita īpatsvars ir lielāks nekā to apsaimniekotās platības. Savukārt visos reģionos saimniecību, kas lielākas par 100 ha, apsaimniekoto platību īpatsvars ir lielāks nekā šāda izmēra saimniecību skaita īpatsvars reģionos. Piemēram, Kurzemē saimniecības, kas apsaimnieko 100 līdz 250 ha plašas teritorijas, kopumā apsaimnieko gandrīz 30% no visām bioloģiski apsaimniekotām teritorijām Kurzemē, taču šāda izmēra saimniecības veido 15% no visām bioloģiskajām saimniecībām reģionā (skat. 4.1-9 un 4.1-10. att.).

4.1-10. attēls. Bioloģiski apsaimniekoto platību atbalsta saņēmēji reģionos Latvijā 2018. gadā

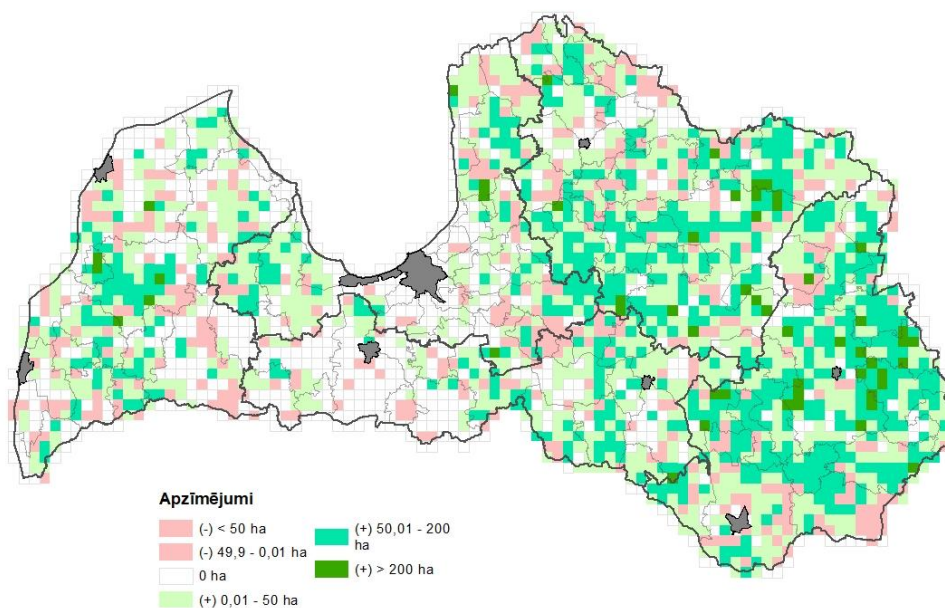
Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Apsaimniekoto platību un atbalsta saņēmēju īpatsvars reģionos parāda, ka 80% bioloģisko lauksaimnieku visos reģionos apsaimnieko platības līdz 100 ha, un kopā tās veido no 33 līdz 50% no kopējām BLS platībām reģionos. Savukārt līdz 20% bioloģisko lauksaimnieku reģionos, apsaimnieko no 50 līdz 67% platību reģionos. Šāds saimniecību apsaimniekoto platību sadalījums nav tik polarizēts kā Latvijas saimniecību struktūrā kopumā, taču izmaiņu tendences liecina, ka sadalījums kļūst arvien izteiktāks.

Gan saimniecību struktūras analīze, gan pētījuma ietvaros veiktā aptauja apliecināja, ka ievērojama daļa BLS ir mazas un ļoti mazas saimniecības pēc platības (līdz 30 ha), kas skaidrojams ar to, ka mazajām saimniecībām ir vieglāk saimniekot ekstensīvi, pēc bioloģiskām metodēm, jo nav nepieciešami lieli materiāli tehniskie ieguldījumi un resursi, lai nodrošinātu sekmīgu saimniekošanu, ir iespējams iztikt ar pašu un ģimenes locekļu darba spēku, minimāliem apgrozāmiem līdzekļiem un nelielu tehnikas daudzumu. Aptaujas rezultāti rāda, ka šajā saimniecību grupā ietilpst galvenokārt saimniecības, kuras ražo produkciju pašpatēriņam un tiešai pārdošanai no saimniecības, kā arī pastāvīgajiem klientiem; putnkopības un biškopības saimniecības, kā arī saimniecības, kuras nodarbojas ar augļu un dārzeņu audzēšanu un pārstrādi, kurām nav nepieciešamas lielas LIZ platības. Saimniecības, kuru platības ir no 30 līdz 100 ha jau ir vairāk orientētas uz preču produkcijas ražošanu, kas pamatā ir piens,

liellopu un aitas gaļa, gaļas liellopu jaunlopi izsolēm, augkopības produkcija - pamatā graudaugi, pākšaugi, tehniskās kultūras un kartupeļi, t.sk. cietes kartupeļi. Savukārt lielās un ļoti lielās saimniecības pēc platības, kuras apsaimnieko 100 līdz 250 un vairāk ha pamatā nodarbojas ar dažādu graudaugu (t.sk. griķi, pupas, zirņi, kaņepes, rapsis, ripsis, u.c.) audzēšanu, piena lopkopību un gaļas liellopu audzēšanu, kā arī ir dažas saimniecības, kuras lielās platībās audzē ārstniecības augus pārstrādei.

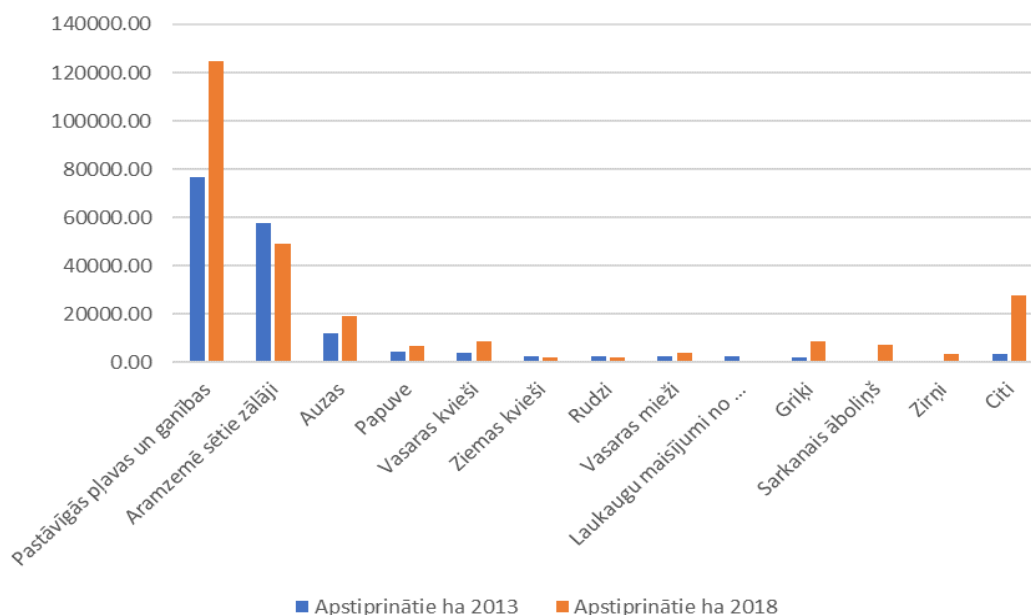
Analizējot bioloģiski apsaimniekoto platību pieaugumu 2018. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, redzams, ka vislielākais bioloģiski apsaimniekoto platību pieaugums ir novērojams Vidzemes Augstienē un Latgales Z daļā (skat. 4.1-11. att.). Savukārt bioloģiski apsaimniekoto platību sarukums attiecībā pret 2013. gadu vērojams Zemgalē un Kurzemes Z daļā.

4.1-11. attēls. Bioloģiski apsaimniekoto platību izmaiņas 2018. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, ha

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

BLA LIZ struktūras pamatu gan 2013., gan 2018. gadā veidoja trīs izmantošanas veidi – pastāvīgās pļavas un ganības, aramzemē sētie zālāji un aramzemes, kurās ievērojamās platībās sētas auzas. Šie trīs izmantošanas veidi 2013. gadā veidoja 84,5 %, bet 2018. gadā 73,5 % no visām BLA platībām. Izplatītāko kultūraugu un izmantošanas veidu vidū BLA zemēs bijusi arī papuve, vasaras un ziemas kvieši, rudzi, vasaras mieži un griķi. 2018. gadā tos papildināja arī sarkanais āboliņš un zirņi (skat. 4.1-12. att.).

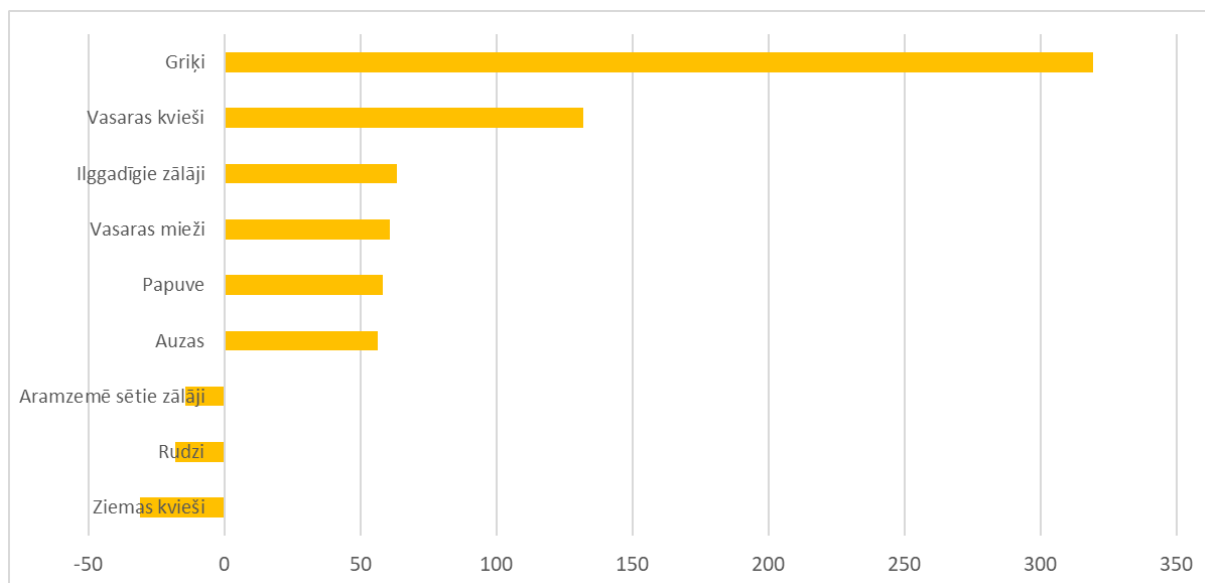

4.1-12. attēls. BLA platību izmantošanas veidi un kultūraugi 2013. un 2018. gadā.

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Salīdzinot ar 2013. gadu, 2018. gadā vislielākais pieaugums BLA izmantošanas veidu un kultūraugu platībās novērojams pastāvīgo pļavu un ganību, griķu un auzu platībās, bet samazinājušās aramzemē sēto zālāju, ziemas kviešu un rudzu platības.

No atsevišķu kultūraugu LIZ platībām Latvijā, bioloģiski visplašāk audzētie kultūraugi 2013. gadā bija griķi (19,9% no visām griķu platībām) auzas (19,8%) un aramzemē sētie zālāji (17,7%), bet 2018. gadā - sarkanais āboliņš (49%), auzas ar stiebrzāļu pasēju (40%), griķi (32%), zirņi (31%) un aramzemē sētie zālāji (29%). Salīdzinot bioloģiski apsaimniekoto platību pieaugumu pa kultūraugu veidiem 2013. un 2018. gadā deviņām vislielākajās platībās bioloģiski audzētajām kultūrām, redzam, ka griķu platības pieaugušas par vairāk nekā 300%, sasniedzot 8569 ha 2018. gadā, arī vasaras miežu, vasaras kviešu, auzu un pastāvīgo pļavu un ganību platības pieaugušas par vairāk nekā 50% (skat. 4.1-12. att.). 2018. gadā samazinājušās rudzu, ziemas kviešu un aramzemē sēto zālāju bioloģiski apsaimniekotās platības. (skat. 4.1-13. att. un 5. pielikums).

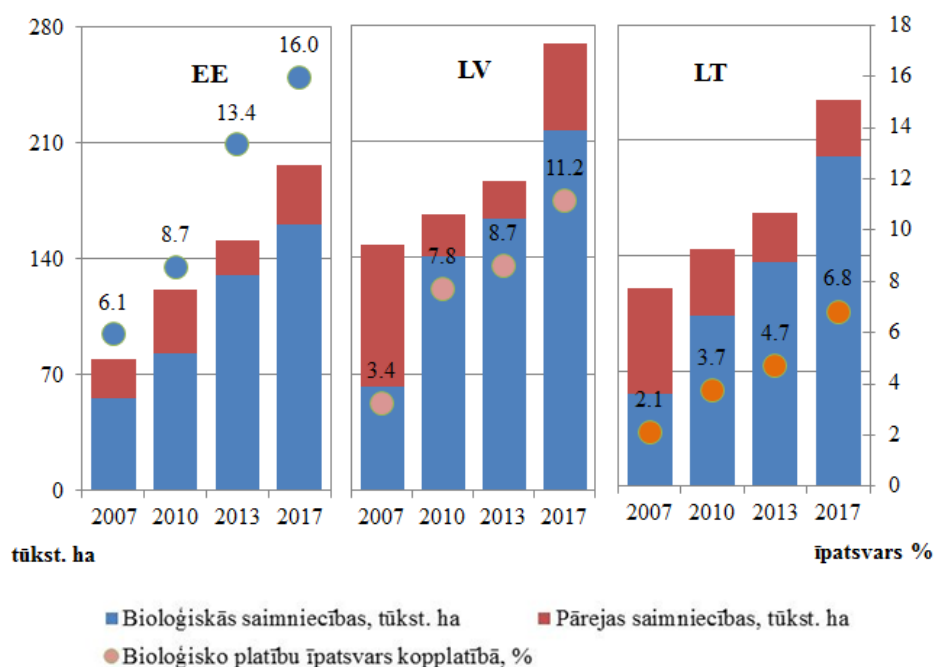

4.1-13. attēls. BLA platību izmantošanas veidu un kultūraugu izmaiņas (2018. vs. 2013).

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

4.1.3.1 Salīdzinājums ar Baltijas valstīm

Vērtējot bioloģiski apsaimniekoto platību kopsummu, redzams, ka Latvijā tās ir lielākas nekā pārējās Baltijas valstīs. Bioloģisko platību īpatsvars kopējā LIZ visā periodā visaugstākais ir Igaunijā, bet zemākais Lietuvā (skat. 4.1-14. att.), taču pieauguma tendence visās Baltijas valstīs ir aptuveni līdzīga.

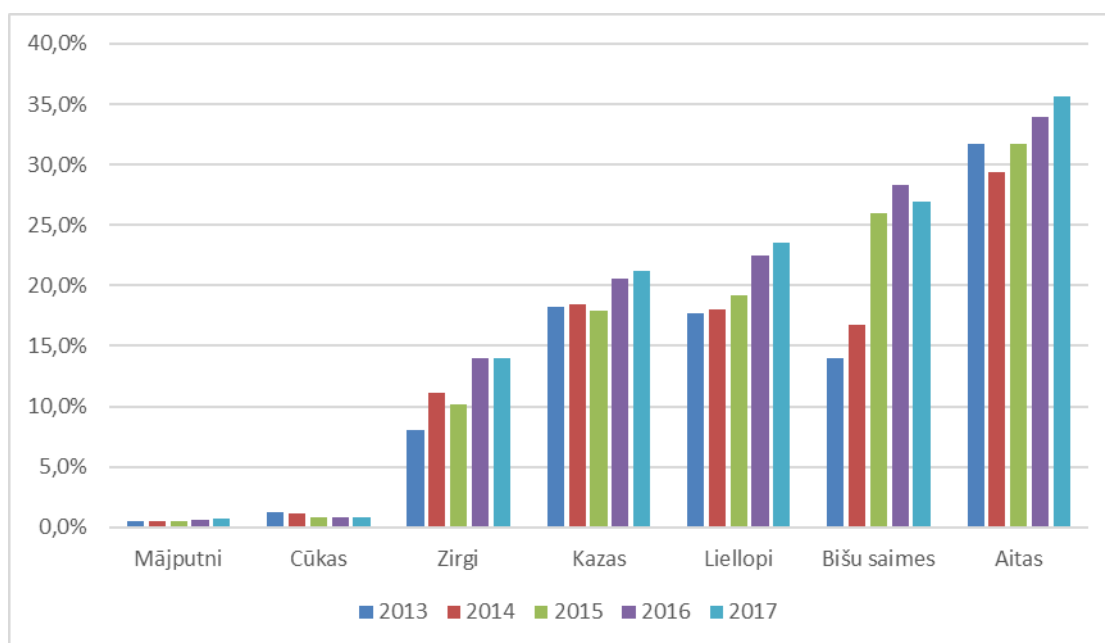
4.1-14. attēls. Bioloģiski apsaimniekoto platību dinamika un to īpatsvars LIZ kopplatībās Baltijas valstīs 2007.-2017.g.

Avots: Eurostat

Pārejas perioda platību īpatsvars gan Latvijā, gan citur ir bijis mainīgs, un pieaugumu 2010.-2013. gados kavēja ierobežojums pieteikt jaunas platības atbalstam. Tomēr 2017. gadā pārejas platību īpatsvars atkal palielinājās, Latvijā sasniedzot 24% no bioloģiskās platības, kas ir vairāk nekā citās Baltijas valstīs. Tas liecina, ka pie pašreizējiem nosacījumiem, daudziem lauksaimniekiem bioloģiskā saimniekošana ir pievilcīga.

4.1.4 Bioloģiskā lopkopība

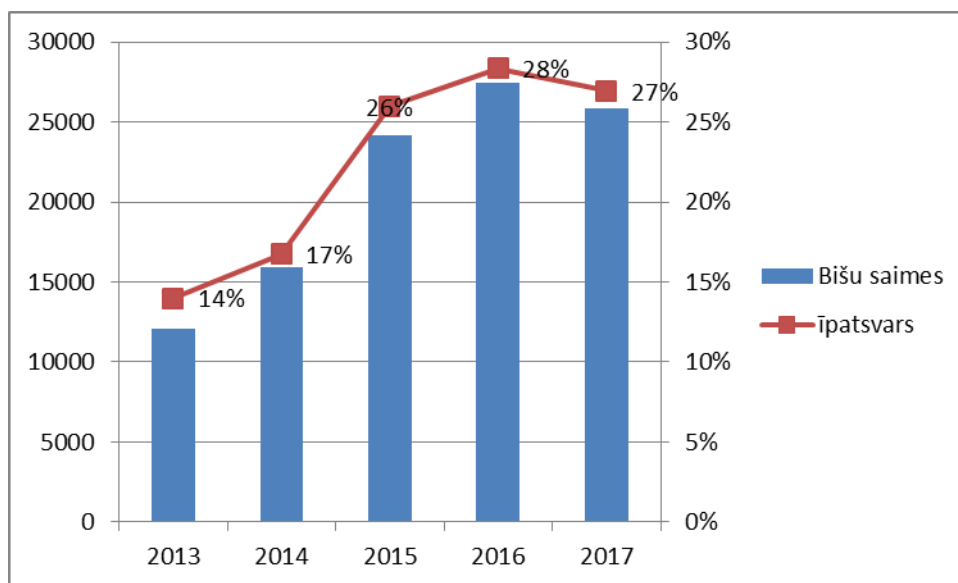
Lopkopībā bioloģisko metožu izmantošana ir plaši izplatīta, un liela daļa ganāmpulka Latvijā atrodas bioloģiskajās saimniecībās (skat.1.pielikums). Augstākais ir bioloģisko aitu (vidēji 32%) un liellopu īpatsvars (vidēji 20%) (skat. 4.1-15. att.). Savukārt māļputnu un cūku īpatsvars ir ļoti niecīgs. Vērtējot reģionāli, Latgalē ir vislielākais BLS īpatsvars, kurās nodarbojas ar lopkopību. Nozīmīga tā ir arī Vidzemē, kur bioloģiski audzēto kazu īpatsvars ir vislielākais (sasniedzot gandrīz 40%) no kopumā valstī esošajām.

4.1-15. attēls. Bioloģisko dzīvnieku īpatsvars kopējā skaitā Latvijā (2013. līdz 2017.gads)

Avots: Eurostat

Bioloģisko bišu saimju īpatsvars ir ievērojams – pēdējos gados sasniedz 26-28% no kopējā bišu saimju skaita valstī (skat. 4.1-16.att.). Turklāt būtisks palielinājums ir sākot ar LAP 2014-2020 uzsākšanu. Tomēr, kopš 2018. gadā ieviestajiem stingrākiem bioloģiskā medus sertificēšanas noteikumiem, atbilstoši sertificētāju vērtējumam, bioloģisko bišu saimju skaitam ir tendence samazināties. Taču darba izstrādes periodā konkrēti dati par šīm izmaiņām nebija pieejami.

4.1-16. attēls. Bioloģisko bišu saimju skaits un īpatsvars kopējā skaitā (2013.-2017. g.)

Avots: Eurostat

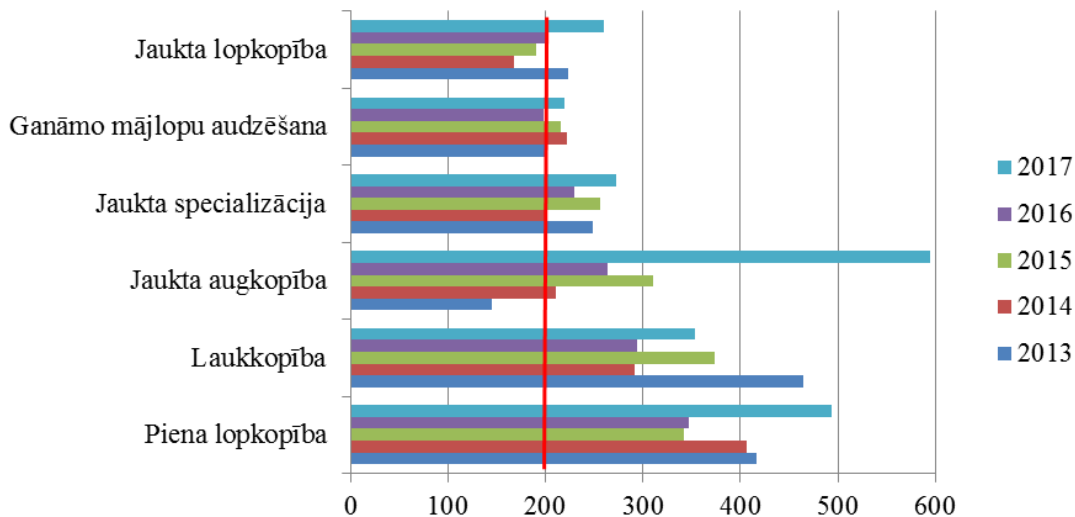
Nozīmīgākie bioloģiski audzēto lauksaimniecības dzīvnieku veidi visās Baltijas valstīs ir zirgi, liellopi, aitas un kazas (skat. 2. Pielikums). Latvijā ir pārliecinoši lielākais bioloģisko bišu saimju īpatsvars Baltijā, kā arī lielākais bioloģisko liellopu īpatsvars. Savukārt bioloģisko aitu, kazu un zirgu īpatsvars augstāks ir Igaunijā, lai arī Latvijā tas ir būtisks un ar tendenci palielināties. Cūku skaits visās Baltijas valstīs ir neliels un ar samazinājuma tendenci; arī bioloģisko mājputnu īpatsvars ir nenozīmīgs, tomēr pieaugošs.

4.1.5 Ekonomiskie rādītāji

Bioloģisko saimniecību ekonomikas raksturošanai ir izvēlēti šādi rādītāji – *neto apgrozījums*, tajā skaitā uz 1 ha (kas raksturo ieņēmumus no produkcijas ražošanas), *neto ienākumi* saimniecībā kopā un uz 1 ha, un uz pilna laika nodarbināto (GDV), *darbaspēka ieguldījums* vidēji saimniecībā un uz 1 ha, kā arī produkcijas vērtība un izmaksas uz 1 ha. Šie rādītāji ir dalīti pa galvenajiem specializācijas virzieniem (kas pieejamas SUDAT), kā arī ekonomiskā lieluma klasēm. Analīzei ir izmantots šāds saimniecību grupējums pēc ekonomiskā lieluma: mazās (ar SI līdz 15 tūkst. EUR), vidējās (15-100 tūkst. EUR), lielās (virs 100 tūkst. EUR). Atsevišķos gadījumos dalījums veikts arī pa LIZ platību grupām – dalījumā pēc izmantotās LIZ platības saimniecībā līdz 30 ha, no 30 līdz 100 ha, no 100 līdz 250 ha un virs 250 ha. Aprēķinos iegūtā informācija ir papildināta ar aptaujas datiem.

4.1.5.1 Neto apgrozījums

Neto apgrozījums katrā no galvenajām specializācijas grupām 2013.-2017. gados, atbilstoši SUDAT datiem parādīts 4.1-17. attēlā. No tā redzams, ka Ministru Kabineta (MK) noteikumos nr.485 noteikto 200 EUR/ha ieņēmumu sliekšni nav grūtību sasniegt laukkopības un piena lopkopības saimniecībām, taču pārējām – ganāmo mājlopu, kā arī jauktas specializācijas saimniecībām) 5 gadu laikā bijuši viens vai vairāki gadi, kad vidēji attiecīgās grupas saimniecības šo sliekšni nav sasniegušas.

4.1-17. attēls. BLS neto apgrozījums (EUR uz 1 ha LIZ) specializāciju grupās 2013.-2017.g.

Avots: SUDAT dati

Vistuvāk 200 EUR/ha robežai katru gadu atrodas ganāmo mājlopu specializācijas saimniecību vidējie rādītāji. Tas nozīmē, ka aptuveni pusei šo saimniecību vajadzīgo sliekšni sasniegt neizdodas. Vienlaikus tas norāda uz to, ka saimniekošana ir izteikti ekstensīva. Konkrēti šajā nozarē gan var rasties nozīmīgas ikgadējās svārstības, ņemot vērā liellopu nobarošanas ciklu (ilgāk par gadu), tādēļ pastāv iespēja vērtēt, piemēram, 3 gadu vidējo apgrozījumu.

Attēlā nav iekļauta cūkkopības un putnkopības specializācija, kurā vidējais neto apgrozījums pārsniedz 4000 EUR/ha, kā arī dārzenkopības un ilggadīgo kultūru audzēšanas saimniecības, par kurām SUDAT datubāzē nav informācijas. Tomēr šajās apakšnozarēs neto apgrozījums ir salīdzinoši augsts. Vērtējot jauktas augkopības un jauktas lopkopības saimniecības, jāatzīmē, ka šādu saimniecību skaits SUDAT izlases kopā ir mazāks par 10, tādēļ dati nav uzskatāmi par reprezentatīviem. Dinamika pa gadiem liecina par tendenci ieņēmumiem no ha pakāpeniski palielināties.

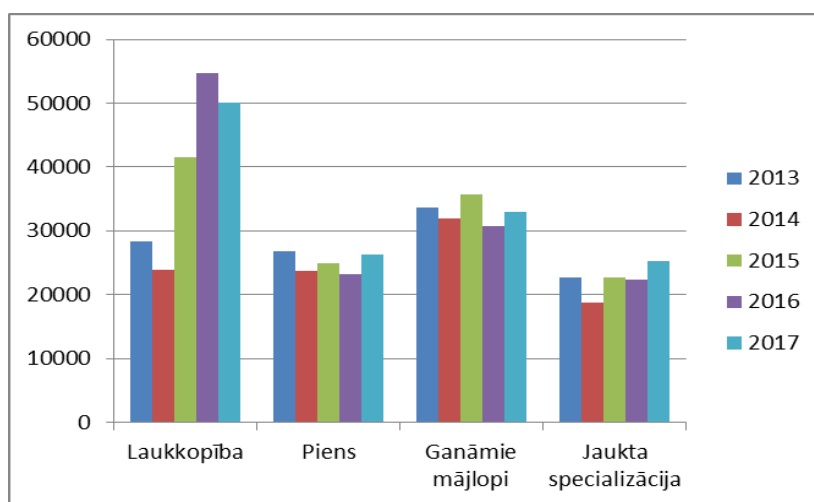
Aptaujas rezultāti parāda, ka saimniecībās ar apgrozījumu līdz 15 000 EUR nozīmīgu daļu produktu saražo pašpatēriņam. Pārdošanai tās ražo galvenokārt pienu un liellopu gaļu, biškopības produktus, kā arī nodarbojas ar ārstniecības augu vākšanu, tēju ražošanu un augļu/dārzeņu audzēšanu un to pārstrādi, pārdodot saražoto produkciju gan tieši patērētājiem, gan arī pārstrādes uzņēmumiem un vairumtirdzniecības uzņēmumiem. Daļa no šādām saimniecībām apsaimnieko 30-100 ha LIZ, un tās galvenokārt nodarbojas ar ekstensīvu gaļas liellopu un aitu audzēšanu.

Savukārt saimniecības ar apgrozījumu virs 50 000 EUR apsaimnieko 100-250 un vairāk ha. Tās galvenokārt ir piena lopkopības saimniecības, jaukta tipa saimniecības, kā arī saimniecības, kuras ražo tikai augkopības produkciju (pārsvārā graudaugi, kartupeļi, pākšaugi, kaņepes). Atbilstoši aptaujas datiem, produkcija galvenokārt tiek pārdota kā bioloģiskie produkti pārstrādes un vairumtirdzniecības uzņēmumiem. Dažas no lielākajām saimniecībām nodarbojas arī ar pārstrādi (skat. 4.2.5.p. un 7. pielikums). Tas nozīmē, ka bioloģiskajās saimniecībās normatīvos aktos prasīto neto apgrozījumu uz 1 ha ir salīdzinoši grūti nodrošināt, īpaši gadījumos kad objektīvu apstākļu dēļ notiek ražas zudumi, kā arī nozarēs ar nozīmīgām ikgadējām svārstībām. Mazākās saimniecībās nozīmīgs ir pašpatēriņš.

4.1.5.2 Neto ienākumi

Neto ienākumi ir saimniecību rīcībā paliekošie ienākumi pēc visu izmaksu un nodokļu atskaitīšanas, bet ieskaitot saņemtās subsīdijas (tajā skaitā ieguldījumiem). Tie raksturo faktiskos saimniecību rīcībā palikušos resursus, kurus var izmantot īpašnieku darba atalgošanai un attīstībai.

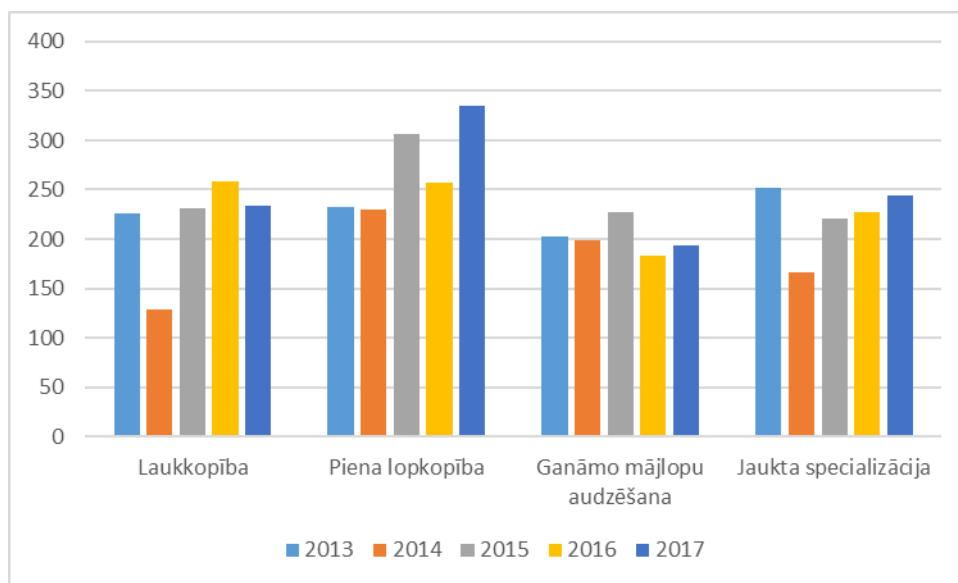
Ap 90% no saimniecībām neto ienākumi ir pozitīvi. Pārējo aptuveni 10% saimniecību ienākumi ir negatīvi. Vērtējot saimniecības pa galvenajiem specializāciju veidiem (turpmāk uzrādītās tās 4 specializāciju grupas, kurās saimniecību skaits SUDAT datubāzē pārsniedz 10), redzams, ka kopš 2015. gada vidēji uz saimniecību lielākie ienākumi ir laukkopības saimniecībās, kurām seko ganāmo mājlopu saimniecības. Pienu ražojošām saimniecībām ienākumi ir nedaudz mazāki tomēr stabili, neraugoties uz piena cenas svārstībām. Savukārt jauktas specializācijas saimniecību ienākumi ir vidēji vismazākie, taču ar tendenci palielināties (skat. 4.1-18. att.).

4.1-18. attēls. BLS neto ienākumi vidēji saimniecībā (EUR) specializāciju grupās 2013.-2017.g.

Avots: Autoru aprēķini no SUDAT datiem

Neto ienākumi uz 1 LIZ ha attēlo ienākumus, kādi vidēji tiek gūti uz lauksaimniecības zemes vienību. Tas parāda attiecīgo specializācijas virzienu ienesīgumu pie vienādām platībām. Šis rādītājs dalījumā pa specializācijām un gadiem uzrādīts 4.1-19. attēlā.

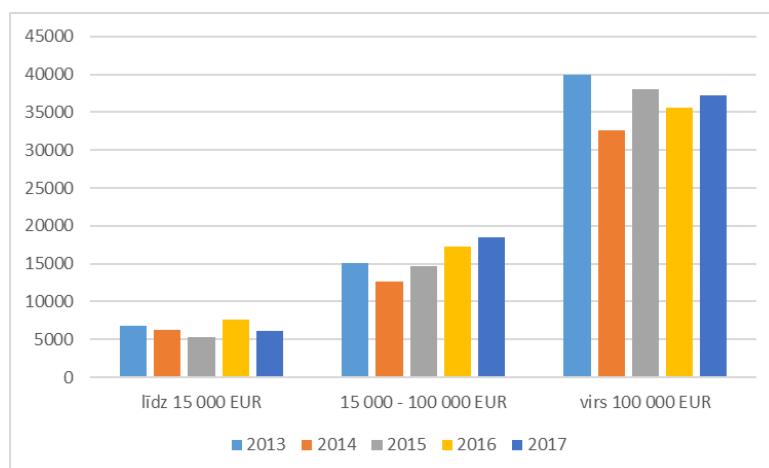
4.1-19. attēls. BLS neto ienākumi uz 1 ha LIZ specializāciju grupās 2013.-2017.g.

Avots: SUDAT

Salīdzinoši augstāki ienākumi uz platības vienību tiek gūti pienu ražojošās saimniecībās, tomēr kopumā atšķirības starp specializācijas virzieniem nav lielas. Arī pa gadiem svārstības ir salīdzinoši nelielas, izņemot 2014. gadu laukkopībā, kurā bija zema ražība.

Tomēr jāatzīmē, ka vidēji BLS visi neto ienākumi tiek gūti ar subsīdiu palīdzību. Visos galvenajos specializācijas virzienos, izņemot piena lopkopību, saņemto visa veida subsīdiu kopējums pārsniedz neto ienākumu apmēru. Visaugstākais pārsniegums ir ganāmo mājlopu specializācijā, kur subsīdiu kopējums pārsniedz neto ienākumus vidēji pusotras reizes.

Neto ienākumi uz pilna laika nodarbināto visbūtiskāk atšķiras pa ekonomiskā lieluma klasēm Tāpat kā konvencionālajās saimniecībās, vidējie ienākumi starp mazajām un lielajām saimniecībām atšķiras vairākas reizes (skat. 4.1-20. attēls).

4.1-20. attēls. BLS neto ienākumi (EUR uz GDV) galvenajās ekonomiskā lieluma grupās 2013.-2017.g.

Avots: SUDAT

Vērtējot izmaiņas, kas notikušas pēdējo 5 gadu laikā, redzams, ka ienākumi palielinājušies tikai vidējo saimniecību grupā, lielajās bijuši svārstīgi, bet mazajās

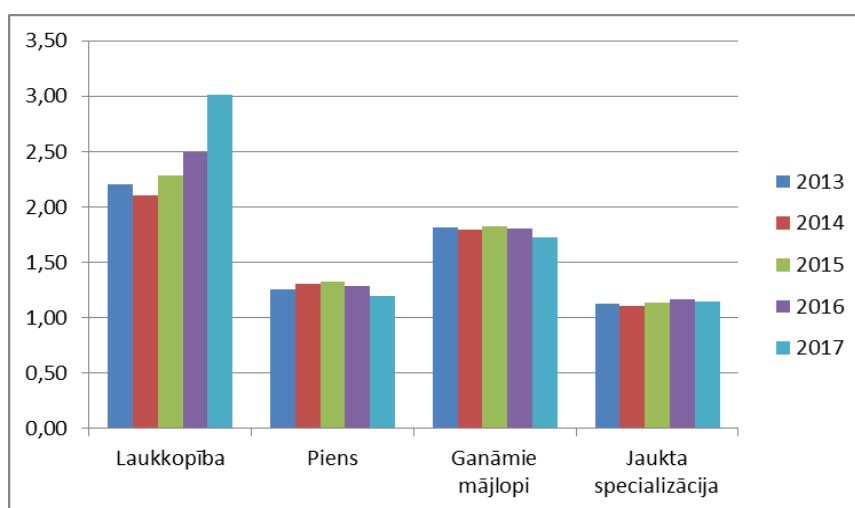
saimniecībās vērojama samazinājuma tendence. Jāpiebilst gan, ka SUDAT datu bāzē attiecīgajās grupās saimniecību skaits ir salīdzinoši mazs (ap 20), lai varētu nodrošināt reprezentatīvu izlasi.

4.1.5.3 Darbaspēka ieguldījums

Darbaspēka ieguldījums lauksaimniecībā tiek rēķināts pilna laika vienībās (GDV), kas atbilst 1840 stundām gadā.

Latvijā BLS pamatā ir ģimenes uzņēmumi ar nelielu darbaspēka ieguldījumu. Nevienā no 158 BLS, par kurām dati pieejami SUDAT, darbaspēka ieguldījums nepārsniedz 7-9 pilna laika vienības. Vidēji katrā BLS, atbilstoši SUDAT datiem, ir 1,5 pilna laika nodarbinātie. Algotā darba īpatsvars veido aptuveni trešdaļu no kopējā darba ieguldījuma.

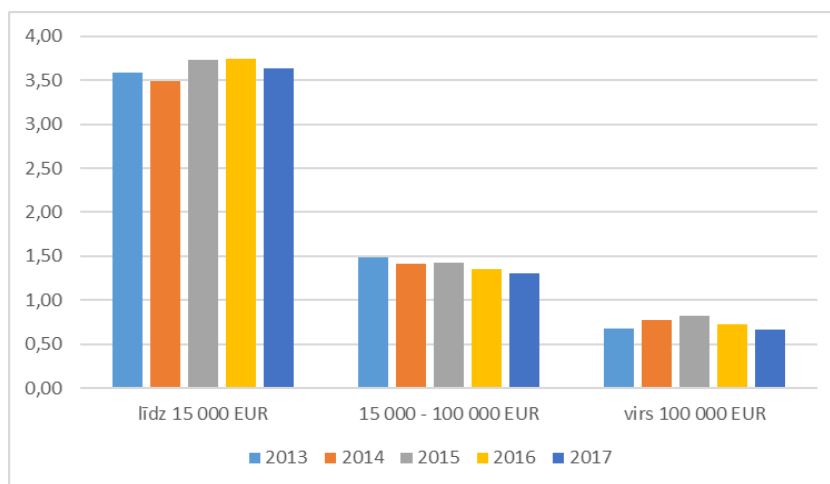
Salīdzinoši vairāk nodarbināto ir tieši laukkopības specializācijas saimniecībās, kaut gan šajā specializācijā kopumā uz 1 ha vajadzīgs salīdzinoši maz nodarbināto. Tomēr šīs saimniecības vidēji ir lielākas nekā pārējās SUDAT kopā ietilpstošo laukkopības BLS, jo to vidējā LIZ platība kopš 2016. g. pārsniedz 200 ha. Salīdzinoši mazāk nodarbināto ir piena un jauktas specializācijas saimniecībās, jo šīs saimniecības ir arī mazākas platības ziņā. Dati par vidējo nodarbināto skaitu (GDV) apkopoti 4.1-21. attēlā.

4.1-21. attēls. BLS nodarbināto skaits (GDV) vidēji specializāciju grupās 2013.-2017.g.

Avots: SUDAT

Attiecinot nodarbinātos uz 100 LIZ ha, nedaudz vairāk to ir piena lopkopības saimniecībās, savukārt būtiskāk nodarbinātības intensitāte ir atkarīga no saimniecību lieluma (skat. 4.1-22.att). Mazajās saimniecībās neatkarīgi no specializācijas nodarbināto skaits uz 1 ha ir aptuveni 5 reizes lielāks nekā lielajās, turklāt šai starpībai pēdējos gados ir tendence palielināties.

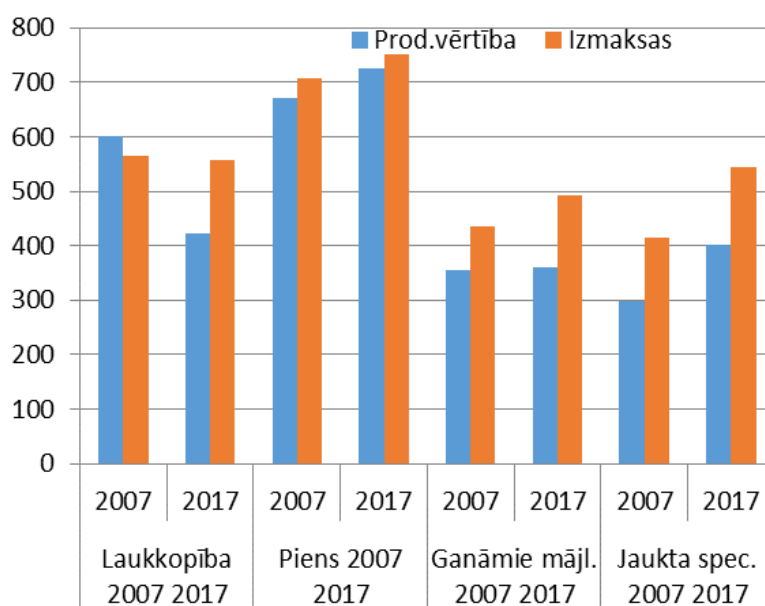
4.1-22. attēls. BLS nodarbināto skaits (GDV uz 100 ha LIZ) galvenajās ekonomiskā lieluma grupās 2013.-2017.g.

Avots: SUDAT

4.1.5.4 Produkcijas vērtība un izmaksas

Par ražošanas ekonomisko atdevi var spriest, salīdzinot produkcijas vērtību un izmaksas. Produkcijas vērtība ir visa saražotā novērtējums naudā atbilstoši grāmatvedības datiem (gan pārdotais, gan pašu saražotais, taču neiekļaujot nekādas subsīdijas un valsts atbalstu). Ar izmaksām saprot izdevumus precēm un pakalpojumiem, kas nepieciešami ražošanas procesam. SUDAT izšķir triju veidu izmaksas: 1) starppatēriņš – ražošanas procesā izlietoto preču un pakalpojumu izmaksas; 2) pamatlīdzekļu nolietojums; 3) ārējās izmaksas – tajās ietilpst algotā darbaspēka izmaksas, zemes nomas maksājumi, kā arī aizņemtā kapitāla izmaksas. Šajā darbā izvērtējam visu šo izmaksu kopsummā.

Produkcijas vērtības un kopējo izmaksu apjoms uz 1 ha attēlots 4.1-23. attēlā.

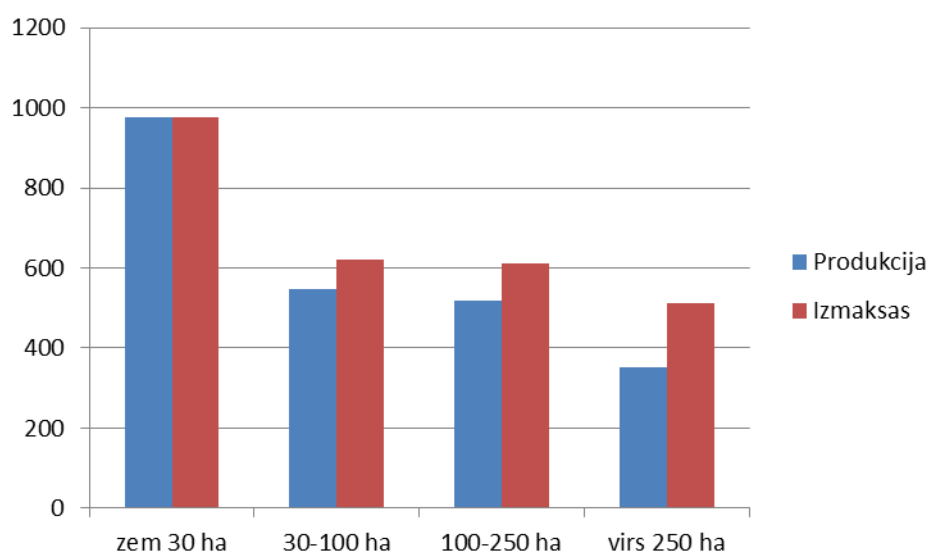

4.1-23. attēls. BLS produkcijas vērtība un kopējās izmaksas (EUR) uz 1 ha LIZ specializāciju grupās 2007. un 2017.g.

Avots: Autoru aprēķins no SUDAT datubāzes

Blakus esošie stabiņi attēlo produkcijas vērtību un izmaksas noteiktai specializācijai konkrētā gadā. Katrai specializācijai attēloti 2 gadi – 2007. un 2017. gads. No tā redzams, ka gan produkcijas vērtība, gan arī izmaksas uz 1 ha augstākas ir piena lopkopības saimniecībās, turklāt tajās iegūtā produkcija gandrīz nosedz izmaksu summu. Pārējās specializācijas izmaksu kopsumma ir būtiski augstāka nekā iegūtā produkcijas vērtība, izņemot laukkopības specializāciju 2007. gadā, kas bija saistīts ar īpaši labvēlīgiem apstākļiem tajā gadā šo kultūru audzēšanai un labvēlīgu tirgus situāciju.

Produkcijas vērtība un izmaksas ir atkarīgas arī no saimniecības rīcībā esošās LIZ platības. Kā liecina SUDAT datu apkopojums par 2017. gadu, visefektīvākā zemes izmantošana ir platības ziņā mazākajās saimniecībās (līdz 30 ha). Tajās saražotās produkcijas vērtība no 1 ha bija 977 EUR, kas ir teju 3 reizes vairāk nekā vislielāko saimniecību grupā (ar LIZ virs 250 ha) (skat. 4.1-24.att.).

4.1-24. attēls. BLS produkcijas vērtība un kopējās izmaksas (EUR / 1 ha LIZ) dalījuma pēc saimniecību LIZ platībām 2017.g.

Avots: Autoru aprēķins no SUDAT datubāzes

Platību ziņā mazākajās saimniecībās arī ir visaugstākais izmaksu līmenis uz 1 ha (975 ha), tomēr tās ir vienīgā grupa, kurām, produkcijas vērtība nosedz izmaksas. Liela daļa šo saimniecību darbojas piena lopkopībā, kā arī tām ir jaukta specializācija. Atsevišķas saimniecības darbojas cūkkopības un putnkopības nozarē, kas vidējo produkcijas vērtību nozīmīgi palielina, tomēr arī bez šīs specializācijas grupas saimniecībām tā ir augstāka nekā pārējās grupās.

Savukārt platību ziņā lielākās saimniecības saražo vismazāk produkcijas uz 1 ha LIZ, un tām ir vislielākā negatīvā starpība starp ieņēmumiem un izdevumiem. Šīs grupas saimniecības nodarbojas galvenokārt ar ganāmo mājlopu audzēšanu un laukkopību. Ekonomiskā ziņā tās pieder pie vidēji lielo un lielo saimniecību grupām – SI pārsvarā ir robežās starp 50 000 un 200 000 EUR.

4.1.6 Sertifikācija un tās izmaksas

Bioloģiskās lauksaimniecības sertifikācijas pirmsākumi Latvijā meklējami pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu beigās, kad dažu entuziastu grupa, balstoties uz vairāku Eiropas valstu, jo īpaši Vācijas, Austrijas un Zviedrijas pieredzi, sāka veidot

sertifikācijas sistēmu un strādāt ar zemnieku saimniecībām, kurām bija interese par bioloģisko ražošanas veidu. Sertifikācijas institūcija „Vides kvalitāte” tika dibināta 2000. gadā ar mērķi veicināt Latvijas vides saglabāšanu, novērtēšanu un pilnveidošanu, savukārt Latvijas nacionālā akreditācijas biroja LATAK atzišanu sertifikācijas institūcija saņēma 2004. gadā par bioloģiskās lauksaimniecības sertificēšanas kompetenci zemkopības, lopkopības un biškopības jomās. Līdz ar to, pirmās saimniecības, kuras tika sertificētas kā bioloģiskie ražotāji, uzsāka bioloģisko saimniekošanu pirms divdesmit gadiem.

Latvijā bioloģisko lauku saimniecību sertifikāciju veic divas neatkarīgas sertifikācijas institūcijas. Lauksaimniekam ir tiesības izvēlēties, kurā no tām veikt sertifikāciju. Lai saņemtu bioloģisko sertifikātu, šis process ir jāveic katru gadu. Jānorāda, ka sertifikācija ietver dokumentāru pārbaudi un saimniecības apskati dabā, kā arī nepārtrauktu uzraudzību visā sertifikācijas laikā. Sertifikācijas izmaksas abās institūcijās ir līdzīgas un galvenokārt atkarīgas no sertificējamās platības. Pamatmaksājums ir 140-145 EUR par pirmajiem 20 ha, bet par katru nākamo hektāru maksa palielinās par 7 EUR. Par savvaļas platībām (ogu un sēņu vākšanai) maksājums par katru hektāru ir 2,85 EUR, jo ir saimniecības, kas sertificē arī krūmāju platības un par tām sertifikācijas maksa ir zemāka. Tādējādi relatīvi visnozīmīgākais šis maksājums ir tām saimniecībām, kuras vēlas sertificēt nelielas platības (daži ha). Tām dažkārt sertifikācijas izmaksas pat pārsniedz atbalsta maksājumu. Šādi ir ļoti reti gadījumi. Savukārt ļoti lielām saimniecībām tās var sasniegt pat vairākus tūkstošus EUR. Minimālā summa gan ir uzskatāma par pamatotu, jo sertifikācijas procesa darba apjoms nav tik ļoti atkarīgs no saimniecības platības. Lielāka nozīme ir sertificējamam kultūru skaitam, dokumentu apjomam, pārkāpumu esamībai u.tml. faktoriem. Sertifikācijas izmaksas vairumam saimniecību veido aptuveni 1% no kopējām saimnieciskās darbības izmaksām. Sertifikācijas maksa sedz arī pesticīdu atliekvielu monitoringu un visas administratīvās izmaksas.

Saskaņā ar Igaunijas pārstāvju sniegto informāciju, šajā valstī sertifikācijas izmaksas kopumā ir mazākas. Saimniecības, kuras ir mazākas par 1,5 ha, maksā tikai 19 EUR gadā. Saimniecības ar platību 1,5 – 10 ha, maksā 55 EUR, bet par katru nākamo ha – 0,60 EUR papildus. Kopējā sertifikācijas maksājuma summa saimniecībai nevar pārsniegt 1000 EUR. Papildu maksājums (pamatā 40 EUR) ir saimniecībām, kuras ražo sēklas vai stādāmo materiālu, turklāt šis maksājums ir vienāds gan bioloģiskajām, gan konvencionālajām saimniecībām. Atbilstoši Igaunijas pārstāvju sniegtajai informācijai, Igaunijā ir viena valstij piederoša sertifikācijas institūcija.

Arī Lietuvā darbojas līdzīga sertifikācijas sistēma, ar vienu sertifikācijas institūciju – *PI Ekoagros*, un ikgadēju obligāto sertifikāciju. Sertifikācijas maksa ir atkarīga ne tikai no platības, bet arī no audzējamās kultūras un dzīvnieku skaita. Atbilstoši saņemtajai informācijai, minimālā sertifikācijas maksa ir 45,56 EUR. Maksa ar katru hektāru ir robežās no 6,29 EUR (zālājiem) līdz 29,77 EUR (garšaugiem). Graudaugiem maksa ir 10,77 EUR/ha, bet dārzeņiem un kartupeļiem 26,28 EUR. Savukārt par katru lauksaimniecības dzīvnieku sertifikācijas maksa ir 0,39-1,39 EUR. Ja tiek konstatētas neatbilstības, tās jānovērš 30 dienu laikā. Maksa par atkārtotu pārbaudi ir 87,62 EUR.

Tādējādi maksas aprēķināšanas metodika katrā no Baltijas valstīm ir atšķirīga, un to tiešā veidā ir grūti salīdzināt, jo maksas izmaiņu atkarība no saimniecību lieluma un saimniekošanas intensitātes atšķiras. Taču, piemēram, vienai 100 ha lielai saimniecībai, audzējot 50 ha platībā graudaugus, 50 ha zālājus un turot 20 jaunlopus, visaugstākā orientējošā ikgadējā maksa ir Lietuvā – 880 EUR, Latvijā 700 EUR, bet

Igaunijā tikai 109 EUR. Tomēr, kā norāda sertificētāju pārstāvji, pakalpojumu grozs, ko saņem saimniecības par augšminēto maksu, mēdz būt dažādās valstīs atšķirīgs.

4.1.7 BLS sociālā loma lauku telpas kontekstā.

Pētījumos, kas veikti pasaulē, tiek uzsvērts, ka bioloģiskā lauksaimniecība ir alternatīva un papildinoša konvencionālajai saimniekošanai, kam ir jau gadsimtu ilga vēsture. Īpaši tā attīstās pēdējās desmitgadēs ar strauju izaugsmi, kas ietver platību, saimniecību un bioloģiskās produkcijas tirdzniecības apjomu pieaugumu. Bioloģiskajai lauksaimniecībai, līdzīgi kā lauksaimniecībai kopumā, ir multifunkcionāla ietekme. Zinātniskajās publikācijās tiek uzsvērts BLS ieguldījums ilgtspējas nodrošināšanā, apvienojot tradīcijas, inovācijas un zinātņi, lai iegūtu vide, cilvēku attiecības un dzīves kvalitāte. Starptautiskos pētījumos ir uzsvērts BLS vides, sociālo un ekonomisko mērķu līdzsvars. Ir plašas integrācijas iespējas ar citām teritorijas attīstības iniciatīvām, sociālajām un ekonomiskajām aktivitātēm, piemēram, ar tūrismu, ēdināšanu, izglītošanu vides un pārtikas jomā, vietējo produktu popularizēšanu, sociālajām saimniecībām u.c. BLS ir nozīmīga saikne ar ģimeni, veselību, kultūru un vietu.

Pētījumos pierādīts, ka bioloģiskā saimniekošana, salīdzinoši ar konvencionālo, nodrošina ilgtspējīgāku darba vidi, ko raksturo darba vietas un bezdarba mazināšana, sociālā integrācija, iesaiste kopienas sabiedriskajos procesos, veselīgāki darba apstākļi. Bioloģiskā saimniekošana prasa vairāk darba, kas gan ir atšķirīgi dažādās saimniekošanas specializācijās. Bioloģiskā saimniekošana rada vairāk biznesa iespējas laukos, dod ieguldījumu nabadzības mazināšanā, veicina pieeju tirgiem, mazo saimniecību tīklošanās vērtību ķēdēs (UNEP, 2011), veselību ar mazāku pesticīdu daudzumu (Setboonsarng, 2015). Ir pētījumi, kas apliecina, ka BLS saražo un pārdod vairāk produkcijas, nodarbina vairāk cilvēku, īpaši gadījuma darbos uz la, nekā konvencionālajās saimniecībās (Crowdera et al., 2015).

Pētījumos par pārtikas kvalitāti nav viennozīmīga secinājuma par bioloģiskās un konvencionālās lauksaimniecības atšķirībām. Salīdzinošie pētījumi par konvencionālajā lauksaimniecībā lietotajām ķimikālijām liek secināt, ka BLS tiek ražota veselīgāka pārtika (Mie et al., 2017).

Nepieciešamo prasmju, zināšanu, tīklošanās pieredzes apguve veicina vietējo ekonomiku un inovācijas, kas ir nododamas plašākai izmantošanai. Tas ļauj būt atvērtam pret sadarbības partneriem, vietējiem cilvēkiem, ļauj dalīties ar zināšanām par saimniekošanas praksi, nodrošinot vietējo zināšanu saglabāšanu un pārmantojamību, kas prasa pieredzi un pastāvīgu zināšanu un informācijas plūsmu.

Analizējot pētījumus par bioloģiskās un konvencionālās lauksaimniecības finanšu rādītājiem 40 gadu garumā, aptverot 55 kultūraugus, kas audzēti piecos kontinentos, zinātnieki secinājuši, ka, neskatoties uz zemāku ražu, bioloģiskā lauksaimniecība bija ievērojami rentablāka nekā tradicionālā lauksaimniecība un tai ir iespējas paplašināties visā pasaulē. Turklāt ar savu ieguvumu videi bioloģiskā lauksaimniecība var dot lielāku ieguldījumu pasaules ilgtspējīgā pārtikas nodrošinājumā (Crowdera et al., 2015).

Eiropas pētījumos ir uzsvērtā bioloģiskās saimniekošanas ētiskā puse, ietekme uz vidi un klimata izmaiņām ilgtspējas kontekstā. Bieži analizējot ekonomisko atdevi, rentabilitāti, netiek ņemti vērā blakusefekti, ko izraisa saimniekošana – piemēram, ietekme uz gaisa kvalitāti, lauksaimniecības radīto augšņu piesārņojums, ainavas kvalitāte, produktu piesārņojums ar ķimikālijām. BLS kontekstā lielāku nozīmi iegūst kopējās vērtības (*shared values*) (Porter & Kramer, 2011).

Zinātniskajās publikācijās nav viennozīmīgi secinājumi par bioloģiskās lauksaimniecības ekonomiskajiem, sociālajiem un vides ieguvumiem. Viedokļi un argumenti atšķiras, balstoties uz dažādām pētniecības pieejām, sākotnējiem pieņēmumiem, izvēlētajām metodēm. Bieži pētījumi attiecas uz kādu noteiktu teritoriju, kultūrām, vai nelielu laika posmu, kas ne vienmēr ļauj izdarīt vispārīgus secinājumus par BLS kopumā. Salīdzinājumā ar konvencionālo lauksaimniecību, par bioloģisko lauksaimniecību ir salīdzinoši maz pētījumu, jo īpaši tas attiecas uz tās sociālo nozīmi.

Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) kontekstā mērķi saistās ar bioloģiskās lauksaimniecības atbalstu mazajām saimniecībām un to lomu nodarbinātībā, vietējo zināšanu sekmēšana, kas veicina lauku apdzīvotību. Pretēji tam, pētījumos ir pierādīts, ka ES BLS ir lielākas par konvencionālajām, un prasa mazāk darbaspēka. Bioloģisko lauksaimniecības platību īpatsvars korelē ar vidējo saimniecību lielumu, bioloģiskās lauksaimniecības daļa nav saistīta ar lielāku lauksaimniecības darbaspēka izmantošanu uz hektāru. Pētījuma rezultāti liek uzdot jautājumu par BLS konvencionalizāciju un bioloģiskās saimniekošanas idejas un principu ievērošanu (Konstantinidis, Ch., 2016).

Bioloģiskā lauksaimniecība ir atšķirīga saimniekošanas paradigma, kas balstās uz vietējo resursu un zināšanu izmantošanu, sniedz ieguldījumu lauku attīstībā aktivizējot zināšanu procesus, sadarbību, veidojot sociālo kapitālu, veidojot lauku politisko vidi (Šūmane, 2010). Tā ir daļa no lielākas ilgtspējīgas lauksaimniecības, kas ražo veselīgāku pārtiku un veido labāku sabiedrību. Bioloģisko lauksaimniecību var uzskatīt par sociālu kustību, kam raksturīga tīklošanās, solidaritāte, kolektīvas rīcības, kopēji uzskati. Latvijā nav specifiski pētījumi par BLS multifunkcionālo lomu. Pētījumi, kas skar bioloģisko saimniekošanu vērsti uz statistikas analīzi, atsevišķu gadījumu izpēti, salīdzinājumiem ar citām valstīm.

Latvijas sociālekonomiskā situācija tiek analizēta, balstoties uz aptaujām un ekspertu viedokli. Aptaujas dati rāda, ka ievērojama daļa no BLS motivē savu rīcību ar ētiskiem principiem minot kā galveno cēloni pārejai uz bioloģisko saimniekošanu (84%). To apstiprina arī intervijas ar nozares ekspertiem. Latvijā BLS ir neviendabīgas. Saimniekošanas motivācija ir samērā līdzīga, kā būtiskie motīvi ir saimniekot ar videi draudzīgām metodēm, un ražot veselīgāku pārtiku sev un citiem. Viena trešdaļa min peļņu kā motīvu iesaistīties sadarbībā/kooperācijā. Tas norāda, ka motivācijai gūt peļņu ir, iespējams, lielāka nozīme, nekā aptaujās minētajiem sociālajiem faktoriem. Ir atšķirības starp BLS ar apgrozījumu virs 50 000 EUR, kas raksturojas ar lielāku motivāciju gūt peļņu, lielākām LIZ platībām, lielāku abpusēju iesaisti kopienas aktivitātēs, kooperācijā un sadarbībā, ilgstošāku saimniekošanas pieredzi (2/3 tā ir virs 10 gadiem), mazākām prasībām pēc atbalsta nekā mazajām saimniecībām. Tas saskan ar ES pētījumiem par bioloģiskās lauksaimniecības konvencionalizāciju.

Latvijā BLS ir mazāks darbaspēka ieguldījumu uz platību salīdzinoši ar konvencionālo saimniekošanu, kas saskan ar ES rādītājiem, bet atšķiras no vidējiem pasaulē.

Veiktajā aptaujā respondentu atbildes parāda, ka vidēji katra septītā BLS saimniekošanu apvieno ar tūrisma piedāvājumu. Saimniecības ar lielākiem ienākumiem vairāk tendētas uz tūrismu, kur nodarbojas katra ceturta BLS. Tajā pašā laikā saimniekošanas dažādošanas pasākumus plāno 1/3 BLS.

Aptaujā parādās, ka BLS iesaiste kopienas aktivitātēs ir salīdzinoši neliela, jo tikai 1/3 respondentu iesaistās kopienas dzīvē. Kopienas loma BLS tiek vērtēta nozīmīgāk, kur aptuveni 1/2 uzskata to par nozīmīgu. Tas liecina, ka daļa no BLS ir

gatavi vairāk saņemt nekā dot kopienai. Pieaugot BLS neto apgrozījumam un LIZ platībai, pieaug interese par iesaisti kopienās.

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem vienai trešdaļai BLS pastāv problēmas sadarbībai ar valsts institūcijām, galvenokārt ar PVD, ZM, VAAD un LAD. Kvalitātes nodrošināšana produkcijai rada problēmas 43 % saimniecību, kas raksturīgas arī citās Austrumeiropas valstīs un skaidrojamas ar laika apstākļiem, tehnisko nodrošinājumu, birokrātiskiem šķēršļiem vai zināšanu trūkumu. Bioloģiskās lauksaimniecības prasību nodrošināšana grūtības rada 16% respondentu. Problēmas galvenokārt rodas mazākajām saimniecībām, un tās ir saistītas ar ražošanas līdzekļu iegādi, piemēram, lopbarību, dzīvnieki, sēklas materiāls un mēslošanas līdzekļi.

Atbilstoši aptaujas datiem, zināšanu trūkumu izjūt 2/3 no BLS. Aptaujā minētās saimniekošanas problēmas, kuru īpatsvars respondentu atbildēs pārsniedz 50%, ir ienākumu sabalansēšana ar izdevumiem, zināšanu un/ vai pieredzes trūkums un sadarbība ar valsts institūcijām. Pēdējās divas ir noteikti saistītas ar zināšanu un prasmju nepietiekamību. Būtisks zināšanu un pieredzes trūkums ir graudkopībā, gaļas liellopu audzēšanā, aitikopības nozarē un dārzenkopībā. Pieaugot neto apgrozījumam un LIZ platībai, pieaug arī zemnieku interese apmainīties ar zināšanām savā starpā. Visbiežāk izmantotais zināšanu un informācijas avots ir apmācības, kursi un semināri. Nozīmīgs zināšanu un informācijas avots ir sertifikācijas institūcijas (sertificētājs). Tas saskan ar pētījumiem arī citās Austrumeiropas valstīs (piemēram, Bulgārijā). Sertificētāji norāda, ka tā nebūtu atbalstāma prakse, jo nav to tiešais pienākums. Esošā situācija tikai norāda uz zināšanu trūkumu, , un BLS risinājumu, lai šo trūkumu kompensētu.

Saskaņā ar sertificējošo institūciju pārstāvju pausto viedokli, BLS attīstībai būtiska ir jauno lauksaimnieku piesaiste. Tieši jaunie lauksaimnieki ir vairāk atvērti pārmaiņām, jaunu zināšanu apguvei, vairāk motivēti sākt biznesu, sākotnēji pat ar nelieliem ienākumiem. Tieši jaunajiem ir vairāk izteikta vēlēšanās saimniekot pēc pārlicības, ka bioloģiskais saimniekošanas veids ir labāks, videi draudzīgākas, sniedz iespēju lietot uzturā kvalitatīvāku produkciju un dzīvot ekoloģiski tīrā vidē. Jaunie ir vairāk orientēti uz sadarbību, vieglāk veido kontaktus, kas ir būtisks priekšnosacījums vietējo kopienu attīstības kontekstā, veido pamatu BLS pārtikas ķēdēm.

Kā rāda saimniecību aptaujas dati, gūtais ieņēmumu apmērs un apsaimniekotā LIZ nav raksturojošie rādītāji, kas nosaka, cik nozīmīgu daļu kopējos ģimenes ienākumos veidos ieņēmumi no bioloģiskās saimniekošanas (skat. 7. pielikums).

Pēc ģeogrāfiskā novietojuma 91% Pierīgā esošo saimniecību bioloģiskā saimniekošana ir ģimenes vienīgā nodarbe, pārējos reģionos nav vērojamas strukturāli būtiskas atšķirības. Tas pamatā ir saistīts ar tiešo noieta tirgus tuvumu un produkciju realizācijas cenu atšķirībām Rīgā un citviet. Pierīgā esošo saimniecību galvenie darbības virzieni ir graudkopība, dārzenkopība un gaļas liellopu audzēšana, turklāt lielākā daļa šo saimniecību veic produkcijas pārstrādi. Pārējos reģionos bioloģisko saimniekošanu kā ģimenes vienīgo nodarbi galvenokārt norāda gaļas un piena lopkopībā strādājošie zemnieki. To var saistīt ar lielo darbaspēka ieguldījumu, piemēram, piena vai gaļas lopkopībā un izteiktu sezonālītāti vairākās citās nozarēs kā, piemēram, graudkopība, dārzenkopība, augļkopība. Līdz ar to, ja saimniecības darbības virziens ir ar izteiktu specializāciju sezonāla rakstura nozarē, tad nesezonas mēnešos piepelnišanās avoti var būt citā uzņēmumā.

saskaņā ar aptauju, BLS Latvijā ir līdzīgas tendences kā ES un īpaši Austrumeiropas valstīm.

4.2 Saražotā un realizētā produkcija, salīdzinājums ar konvencionālajām saimniecībām

4.2.1 Bioloģiski saražotā un pārdotā produkcija

Bioloģiskie produkti veido tikai nepilnus 3% no augkopības produkcijas apjoma, un šis īpatsvars ir samērā stabils (skat. 4.2-2. tab.), taču pārdošanas ieņēmumi sasniedz gandrīz 5% (skat. 4.2-3. tab.).

Bioloģiskp lopkopības produktu pārdošanas ieņēmumi veido ap 8% no visas lopkopības produkcijas Latvijā, ar tendenci palielināties (skat. 4.2-3. tab.).

4.2.1.1 Bioloģiskā augkopība un tās īpatsvars kopējā ražošanā

Augkopības produktu apjomiem, kas saražoti ar bioloģiskām metodēm, ir tendence palielināties (skat. 4.2-1. tabula). Proporcioniāli laikā no 2009. līdz 2017. gadam straujāk palielinājušies pākšaugu un tehnisko kultūru apjomi (attiecīgi 2,9 un 2,7 reizes), tomēr šo kultūru kopapjomi un īpatsvars saražotajā ir nelieli. Lielākos apjomus augkopībā veido graudi, kuru ražošana pārskata periodā palielinājusies 1,7 reizes. Mazāk palielinājusies dārzenū, kā arī augļu un ogu ražošana. Attiecīgais ražošanas apjomu kāpums ir uzskatāms par atbilstošu bioloģisko platību palielinājumam, tomēr kopumā joprojām saglabājas ekstensīva ražošanas struktūra, jo lielākā daļa bioloģisko zemes platību tiek izmantotas zālājiem.

4.2-1. tabula. Bioloģisko augkopības produktu ražošanas apjomi (1000t) un īpatsvars kopražā (%) 2010.-2017. g.

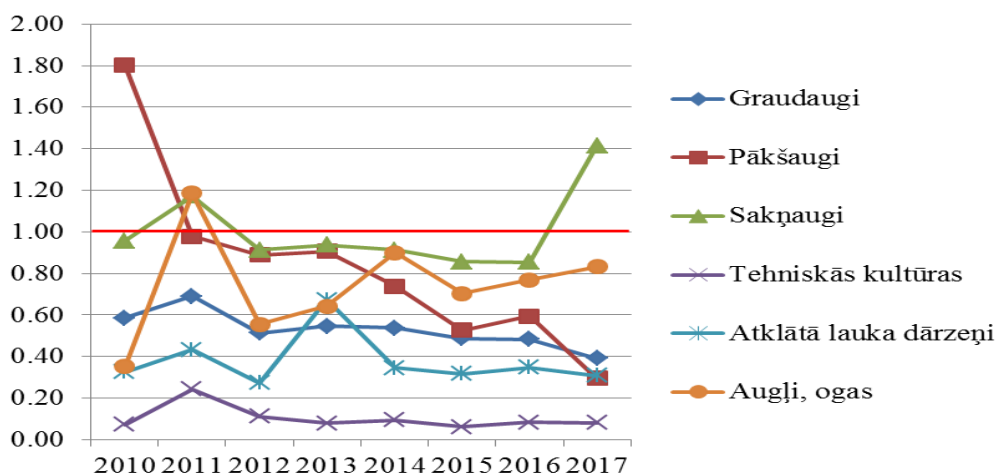
Kultūras		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Graudaugi	1000t	36.0	38.2	47.3	46.3	51.4	57.0	58.1	68.1
	īpatsvars	2.5	2.7	2.2	2.4	2.3	1.9	2.1	2.5
Pākšaugi	1000t	2.7	6.1	6.6	6.0	7.2	6.7	8.4	8.2
	īpatsvars	50.8	72.1	59.7	35.7	21.7	6.5	6.7	4.8
Sakņaugi	1000t	18.8	22.6	21.7	19.9	18.9	18.0	17.2	16.1
	īpatsvars	6.0	8.7	8.5	8.1	8.8	8.6	8.3	7.5
Tehniskās kultūras	1000t	0.6	1.0	0.5	0.5	0.3	0.4	1.1	1.3
	īpatsvars	0.3	0.4	0.2	0.1	0.2	0.1	0.4	0.4
Atklātā lauka dārzeni	1000t	1.9	2.6	0.8	3.1	2.5	1.9	2.4	2.2
	īpatsvars	2.4	2.8	1.0	4.4	3.0	2.4	3.1	3.5
Augļi, ogas	1000t	0.8	1.7	1.2	1.6	2.1	1.5	2.1	1.8
	īpatsvars	7.1	19.0	11.3	9.1	18.5	14.6	17.1	18.6

Avots: Eurostat

Savukārt bioloģiski saražoto produktu īpatsvars kopējā produkcijā 2017. gada augstākais ir augļiem un ogām – 18,6%, un pēdējos gadus tas turas aptuveni šajā līmenī. Pārējiem produktu veidiem tas ir ievērojami zemāks: kartupeļiem 7,5%, pākšaugiem 4,8%, dārzeniem 3,5%, graudaugiem 2,5%, bet tehniskajām kultūrām tikai 0,4% no šo produktu kopražas (skat. 4.2-2. tabula).

Bioloģiski ražoto augkopības kultūru ražība parasti ir zemāka nekā konvencionāli audzētām kultūrām. Tomēr, dažādām kultūrām tendences ir atšķirīgas:

pieņemot vidējo ražību valstī par 1 vienību (sarkanā līnija), 4.2-1. attēlā parādīta bioloģiski ražoto augkopības kultūru ražības attiecība pret vidējo ražību valstī. .

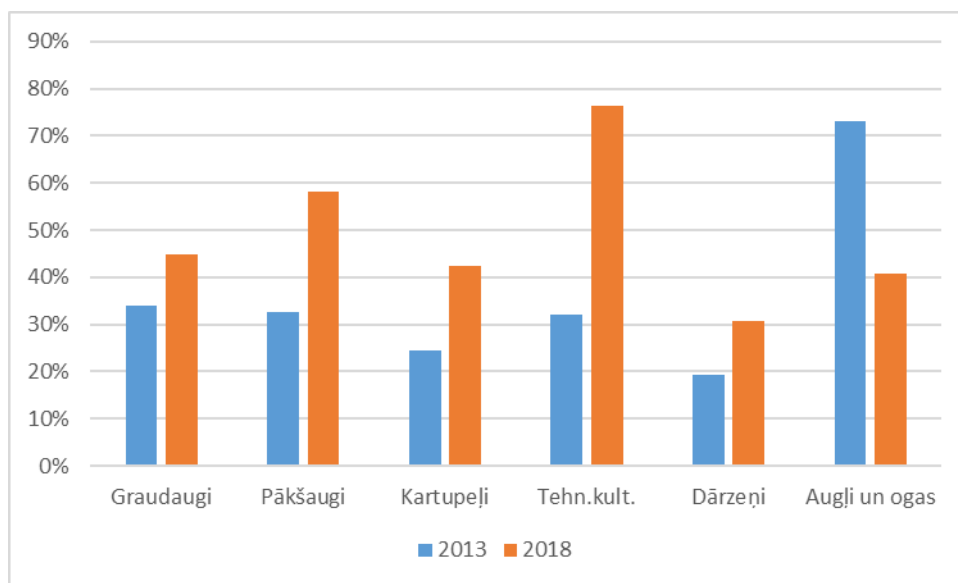
4.2-1. attēls. Bioloģiski ražoto augkopības kultūru vidējo ražu īpatsvars kopējā ražībā Latvijā 2010.-2017.g.

Avots: Eurostat

Atsevišķos gados bioloģiski saražoto augkopības kultūru vidējā ražība pārsniedz kopējo vidējo ražību (sakņaugi 2017. gadā, augļi un ogas 2011. gadā, pākšaugi 2010. gadā). Bioloģiski ražoto tehnisko kultūru relatīvi zemā vidējā ražība ir saistīta ar ražošanas struktūru: konvencionāli ražoto tehnisko kultūru lielāko daļu veido rapsis, kura bioloģiskās ražošanas apjomi ir nelieli, turpretī bioloģiski ražoto tehnisko kultūru struktūrā augstāks īpatsvars ir ārstniecības un kulinārajiem augiem ar zemāku ražību.

Aptaujas dati rāda, ka vairumam saimniecību augkopība nav pamatnodarbošanās – tikai aptuveni 14% BLS galvenā nozare ir laukkopība, bet pārējām augkopības apakšnozarēm ir vēl mazāks īpatsvars. Populārākā augkopības produktu grupa BLS ir laukaugi. Tos audzē teju divas trešdaļas no bioloģiskajām saimniecībām. Mazliet vairāk nekā trešdaļa saimniecību ražo dārzeņus vai kartupeļus, taču šo kultūru īpatsvars kopējos ieņēmumos parasti ir neliels. (skat. 7. pielikums, attēls 2-13).

Pārdošanas īpatsvars saražotajos apjomos lielākajai daļai produktu nav augsts. Galvenajiem augkopības produktiem – graudaugiem – tas ir mazāks par 50%, bet pākšaugiem nedaudz virs 50%. Šāds īpatsvars ir skaidrojams ar attiecīgo produktu patēriņu uz vietas saimniecībā lopbarībai. Savukārt no saražotajiem dārzeņiem pārdoti tiek mazāk nekā trešdaļa, bet no augļiem un ogām 40%. Vienīgi tehnisko kultūru pārdevumu īpatsvars ir augsts – 76%, tomēr to ražošanas apjomi ir nelieli. Būtiski, ka gandrīz visām produktu grupām (izņemot augļus un ogas) pārdošanas īpatsvars kopš 2013. gada ir nozīmīgi palielinājies (skat. 4.2-2. att.). Ābolu ražošanā pastāv ievērojamas ikgadējās svārstības, un atsevišķos gados ražas apjomi var atšķirties no iepriekšējā gada līmeņa par vairāk kā 2 reizes.

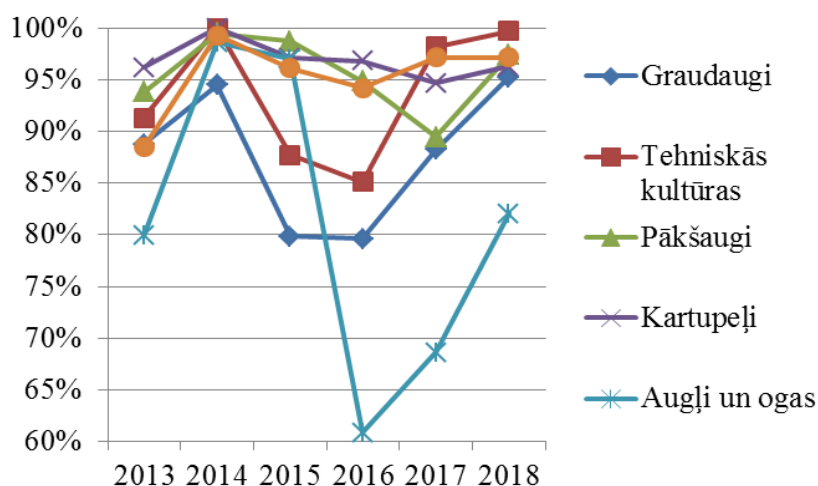
4.2-2. attēls. Pārdotās produkcijas īpatsvars BLS saražoto augkopības produktu grupās Latvijā 2013. un 2018.gadā (% no kopējā saražotā)

Avots: Aprēķins no LDC datiem

Augkopības kultūru pārdošanas kopvērtībā tiek iekļauti gan par bioloģiskās, gan konvencionālās lauksaimniecības produktu cenām pārdotie apjomi. Augkopības kultūru pārdošana pēc samazinājuma 2016. gadā palielinājusies līdz 10,4 miljoniem EUR 2018. gadā. Apmēram pusi no pārdošanas kopvērtības veido graudaugi un tehniskās kultūras. Arī pākšaugu, kartupeļu un pārējo kultūru pārdošana 2018. gadā palielinājusies.

Pārdošanas apjomā izšķir produktus, kas tiek pārdoti kā bioloģiski, un kā konvencionāli pārdotie. Daļai saimniecību nav tiesību pārdot produktus kā bioloģiskos – gadījumos, kad saimniecība atrodas pārejas periodā, kā arī ja visas kultūras nav sertificētas. Tomēr lielākajai daļai augkopības produktu bioloģiski pārdoto produktu īpatsvars pārsniedz 90%. Piemēram, bioloģiski pārdoto kartupeļu īpatsvars pārdošanas kopvērtībā laikā no 2013. līdz 2018. gadam nav bijis mazāks par 95% (skat. 4.2-3. att.).

Graudaugiem šis rādītājs svārstījies no 80% līdz 95%, pākšaugiem - no 89% līdz 99%, tehniskajām kultūrām - no 85% līdz 100%. Periodā no 2013. gada līdz 2018. gadam gandrīz 93% no pārdotās augkopības produkcijas veido bioloģiski pārdotie apjomi. Bioloģiski pārdoto produktu īpatsvara samazināšanās 2015. un 2016. gadā saistīta ar jaunu saimniecību iekļaušanos atbalsta shēmā, kurās noteikts pārejas periods – tādēļ tām nav tiesību pārdot produkciju kā bioloģisko.

4.2-3. attēls. Bioloģiski pārdotās produkcijas īpatsvara dinamika BLS kopējos pārdevumos kultūru grupās Latvijā 2013.-2018.g.

Avots: Aprēķins no LDC datiem

4.2.1.2 Salīdzinājums ar Baltijas valstīm

Bioloģisko augkopības produktu ražošanas apjomi starp Baltijas valstīm ievērojami lielāki ir Lietuvā, kas saistīts gan ar lielākām ražojošo kultūraugu platībām (mazāks zālāju īpatsvars), gan arī augstāku lielākās daļas kultūru ražību. Visās Baltijas valstīs visvairāk tiek saražots auzu un kviešu, kuru ražošana Lietuvā nozīmīgi pārsniedz gan Latvijas, gan Igaunijas ražošanas apjomus. Turklāt Lietuvā galvenā augkopības kultūra ir kvieši, savukārt pārējās Baltijas valstīs tās ir auzas. Lietuvā daudz lielāka ir arī citu kultūru (pākšaugi, industriālās kultūras, augļi un ogas, dārzeņi u.c.) nozīme (skat. 3.Pielikums.).

4.2-2. tabula. Augkopības ražošana Baltijā

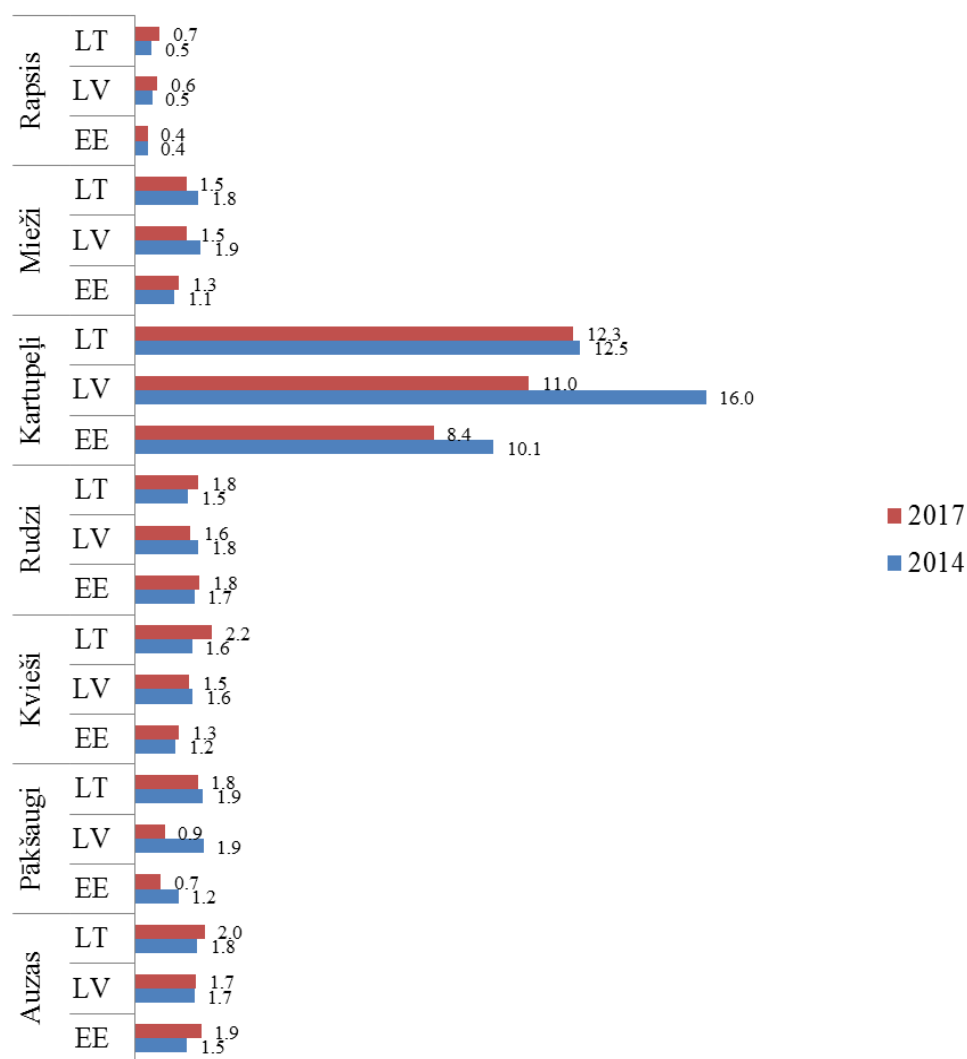
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Augkopības produktu ražošana, 1000t									
Igaunija	1156	984	1103	1314	1330	1553	1958	1256	1659
Latvija	2605	2325	2317	3156	2913	3149	4116	3803	3764
Lietuva	6126	4724	5667	7334	6858	7674	8390	7755	7799
Bioloģisko augkopības produktu ražošana, 1000t									
Igaunija	22	19	26	41	38	50	65	65	78
Latvija	74	65	80	81	85	89	90	96	104
Lietuva	149	100	119	151	160	182	195	176	313
Bioloģisko augkopības produktu īpatsvars ražošanā, %									
Igaunija	1.9	1.9	2.4	3.1	2.8	3.2	3.3	5.1	4.7
Latvija	2.8	2.8	3.4	2.6	2.9	2.8	2.2	2.5	2.8
Lietuva	2.4	2.1	2.1	2.1	2.3	2.4	2.3	2.3	4.0

Avots: Eurostat

Ražības atšķirības galvenajiem bioloģiskajiem produktiem Baltijas valstīs nav īpaši lielas (skat. 4.2-2. tabula). Turklāt tās pa gadiem svārstās, tādēļ grūti konstatēt kādu vienotu tendenci to dinamikā. Piemēram, auzu ražība pēdējos gados visās Baltijas valstīs ir aptuveni līdzīga. Arī kviešu ražība Latvijā tikai par 10% atpaliek no Lietuvas un par 10% apsteidz Igauniju. Būtiskākas atšķirības ir atsevišķu dārzeņu ražībā. Laikā no 2007. gada augkopības produktu ražība ir palielinājusies.

Intervijās lauksaimnieki norāda, ka ienesīgākā graudaugu kultūra Latvijā ir tieši auzas, jo tā ir salīdzinoši pieticīga, bet ir liels pieprasījums un atbilstoša cena. Tomēr jāatzīmē, ka šai kultūrai Latvijā ražība atpaliek no pārējām Baltijas valstīm.

Nozīmīgāko bioloģiski audzēto augkopības kultūru vidējās ražas Baltijas valstīs 2014. gadā un 2017. gadā norādītas 4.2-4. attēlā un 4.pielikumā.

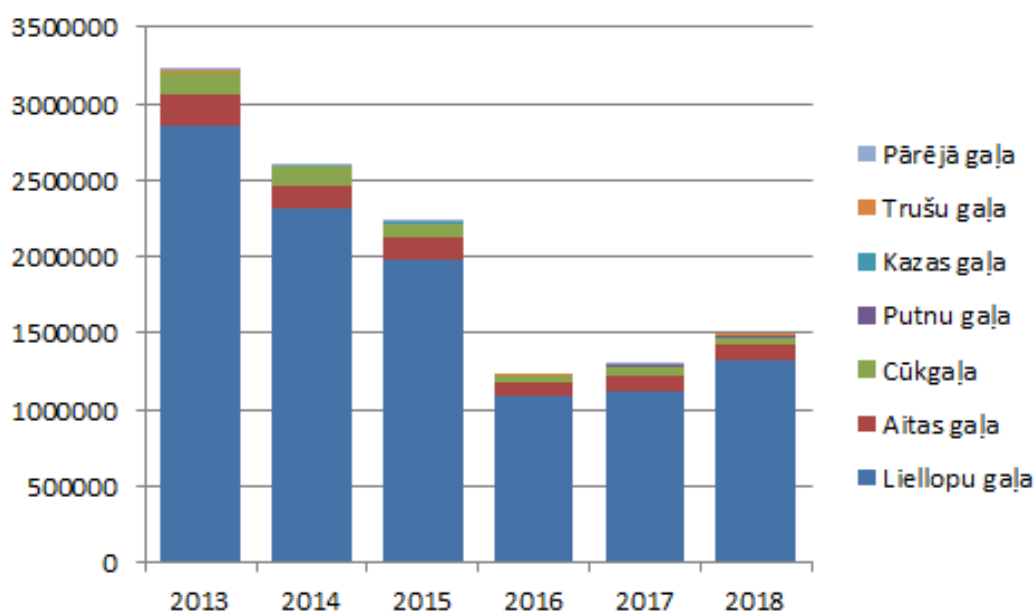
4.2-4. attēls. Nozīmīgāko bioloģiski ražoto augkopības kultūru vidējā ražība Baltijas valstīs (t/ha) 2014. g un 2017. g.

Avots: Eurostat

Kopumā vidējā ražība Lietuvā pārsniedz vidējo ražību Latvijā, bet Latvijas vidējā ražība pārsniedz Igaunijas rādītājus.

4.2.1.3 Bioloģiskās lopkopības produkti un to īpatsvars kopējā ražošanā

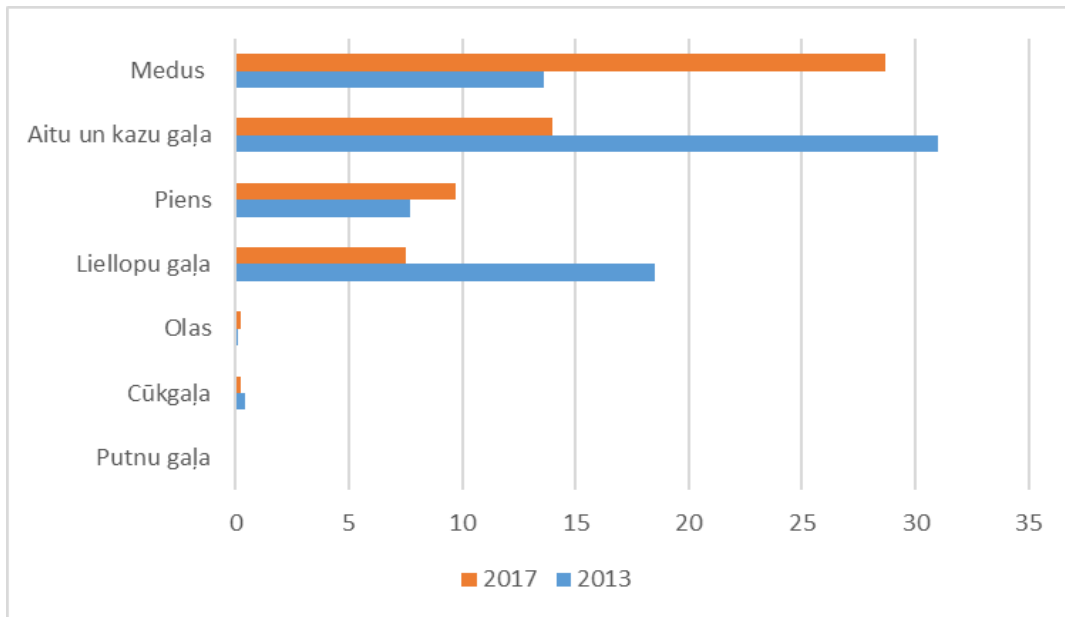
Nozīmīgākie bioloģiskie lopkopības produkti Latvijā ir piens, liellopu gaļa un medus, kā arī bioloģiski saražotā aitu gaļa. Saskaņā ar pieejamo informāciju, no 2013. līdz 2018. gadam BLS saražotās gaļas apjomi Latvijā ir samazinājušies vairāk nekā 2 reizes (no 3,2 tūkst. tonnu līdz nepilniem 1,5 tūkst. tonnu), strauju kritumu piedzīvojot no 2013. līdz 2016. g. (skat. 4.2-5. att.). Šāda situācija, saskaņā ar nozares pārstāvju skaidrojumu, ir saistīta ar dzīvo teļu un jaunlopu pārdošanas palielinājumu, jo liela daļa saimniecību pārdod dzīvus jaunlopus izsolēs, nesagaidot to kaušanas vecumu. Turklāt ir mainīta uzskaites sistēma, dzīvus lopus uzskaitot atsevišķi no gaļas ražošanas.

4.2-5. attēls. Bioloģiskās gaļas ražošana Latvijā no 2013.-2018.gadam (tonnas)

Avots: LDC dati

Salīdzinājumā ar konvencionāli ražoto produkciju vairāku bioloģiski saražoto lopkopības produktu īpatsvars ir nozīmīgs. Vislielākais bioloģiskās produkcijas īpatsvars (2017. g.) ir medus ražošanā – 29%. Bioloģiskā piena īpatsvars ir 10%, aitu un kazu gaļas – 14%, bet liellopu gaļas 7,5% no attiecīgo produktu kopapjoma (skat. 4.2-6. att.).

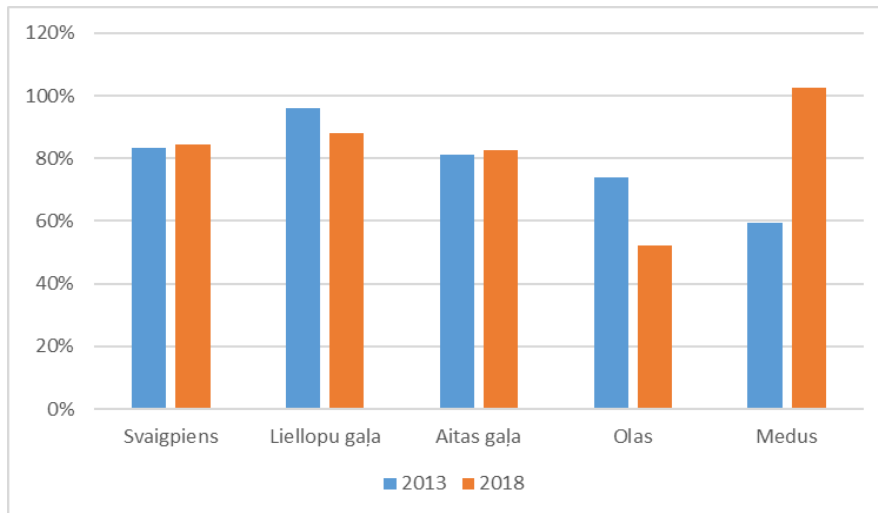

4.2-6. attēls. Bioloģisko lopkopības produktu īpatsvars kopējā saražotajā apjomā Latvijā (%) 2013. g un 2017. g.

Avots: Eurostat dati

Bioloģiskā piena un medus īpatsvaram ir pieaugoša tendence, turpretī bioloģiski ražotās gaļas īpatsvars šo produktu kopapjomā ir būtiski samazinājies. Savukārt bioloģiskās putnu gaļas, cūkgaļas un olu īpatsvars šo produktu kopapjomā ir nenozīmīgs. Tomēr, sakarā ar izmaiņām bioloģiskā medus sertifikācijas prasībās kopš 2018. gada (ne tuvāk kā 3 km no laukiem, kur tiek lietoti pesticīdi), ir sagaidāms bioloģiski sertificētā medus apjomu būtisks samazinājums. Datus, kas pieejami par 2018. gadu, saražotais medus kopapjoms gan uzrādīts pat lielāks nekā 2017. gadā, taču tā īpatsvars kopējā saražotā samazinājies līdz 20%. Turklāt medus īpatsvars, kas pārdots kā bioloģisks, veido tikai 30% no kopējā pārdotā apjoma (2017. gadā – 67%) (LDC).

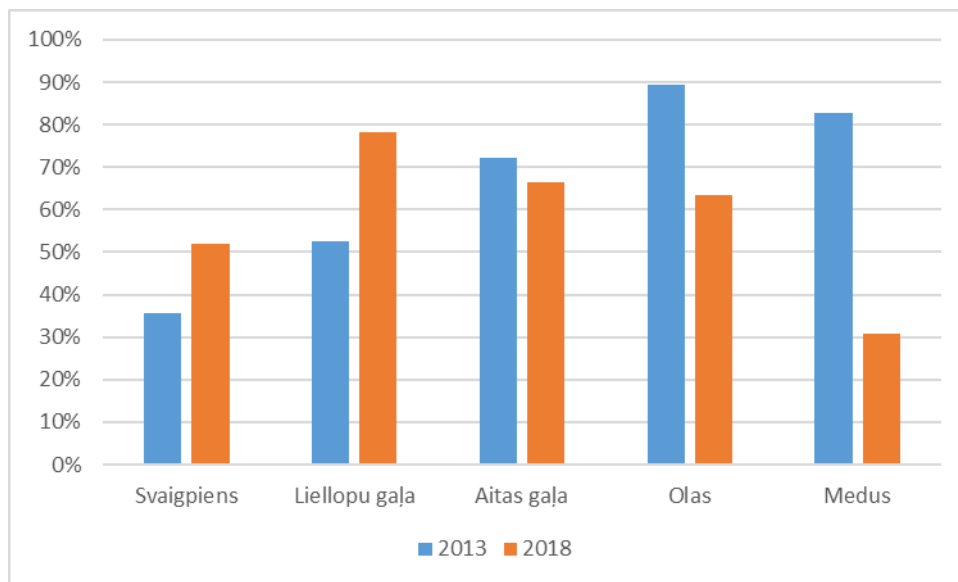
Atbilstoši aptaujas datiem, visplašāk tiek audzēti liellopi – teju divās trešdaļās no visām BLS. Savukārt pienu ražo mazāk nekā 30% BLS, tomēr no tām saimniecībām, kuras to ražo, vairāk nekā pusei tas ir nozīmīgākais ieņēmumu avots. Nozīmīgs nišas produkts ir arī medus – to ražo ap 20% saimniecību, no kurām gandrīz pusei tas ir galvenais ieņēmumu avots (skat. 7.pielikumu, attēls 2-13.). Lopkopības produktiem pārdevumu īpatsvars ir augstāks. Augstākais tas bijis liellopu gaļai (2018. gadā 88%) un govju pienam (85%), kā arī aitas gaļai (83%) (skat. 4.2-7. att.). Ievērojami zemāks pārdošanas īpatsvars ir olām (52%), putnu gaļai (42%), kazas pienam (37%), bet cūkgaļai tikai 12%. Medus pārdošanas īpatsvars pēdējos 2 gados bijis vidēji 78% no saražotā. 2018. gadā tas sasniedz 102%, kas visticamāk saistīts ar iepriekšējā gada krājumu pārdošanu. Kopš 2013. gada pārdošanas īpatsvars saražotajos apjomos vairākiem produktiem ir pat samazinājies (gaļa, olas, kazu piens u.c.).

4.2-7. attēls. Pārdotās produkcijas īpatsvars BLS saražoto augkopības produktu grupās Latvijā 2013. un 2018.gadā (% no kopējā saražotā)

Avots: Aprēķins no LDC datiem

No kopējiem pārdevumu apjomiem tā daļa, kas pārdota kā bioloģiska, lopkopībā ir mazāka nekā augkopībā (skat. 4.2-8. att.). Sevišķi nelabvēlīga situācija ir svaigpiena pārdošanā, kas vērtības ziņā ir galvenais bioloģiski saražotais produkts (2018. gadā bioloģiski saražotā svaigpiena vērtība veido 93% no kopējās bioloģiskās lopkopības produkcijas un 80% no visas bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas). Taču tā daļa svaigpiena, kas pārdota kā bioloģisks piens, līdz 2017. gadam bijusi zem 50%, un vienīgi 2018. gadā sasniedza 52%. Bioloģiski pārdotā medus daļa ir bijusi svārstīga, un vidēji 2013.-2018. g. sasniedz 60%. Bioloģiski pārdotās liellopu gaļas īpatsvaram ir tendence palielināties.

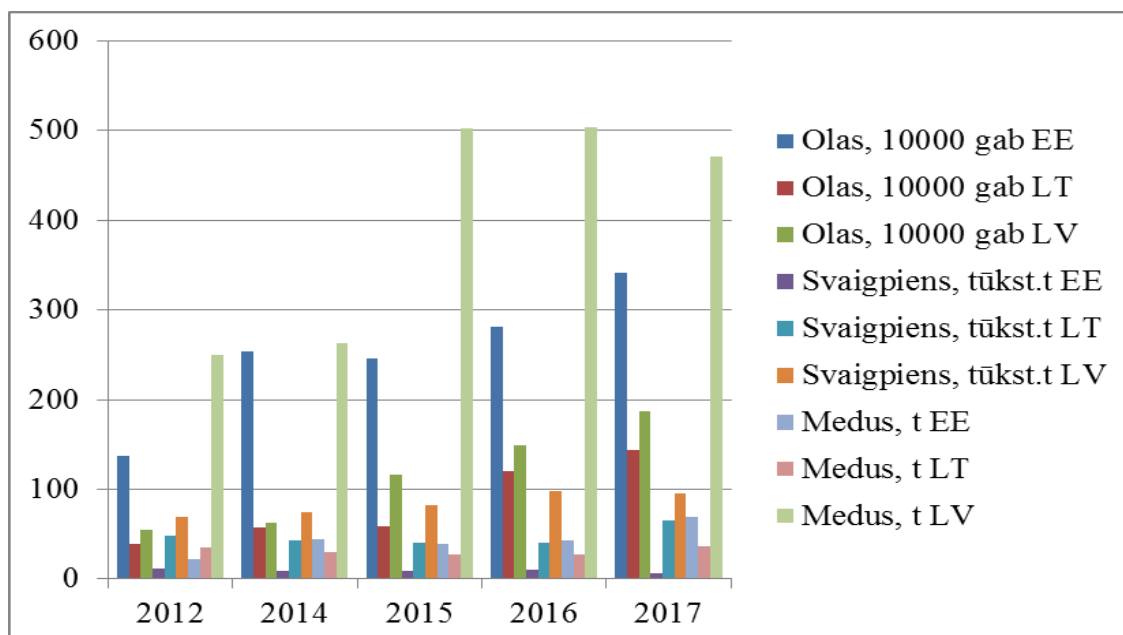

4.2-8. attēls. BLS pārdotās lopkopības produkcijas īpatsvars, kas pārdota kā bioloģiskā produkcija (% no pārdevumu kopapjoma) 2013. un 2018.gadā

Avots: Aprēķins no LDC datiem

4.2.1.4 Salīdzinājums ar Baltijas valstīm

Baltijas valstu bioloģiskās lopkopības produktu ražošanas apjomi apkopoti 4.2-9. attēlā. No tās redzams, ka Latvija ir pārliecinoša līdere medus ražošanā, turklāt arī piens tiek saražots vairāk nekā citās Baltijas valstīs. Savukārt olas visvairāk ražo Igaunijā. Dinamikas rādītāji ir nepilnīgi (datu trūkums par vairākiem gadiem), tomēr teju visu produktu apjomiem ir tendence palielināties.

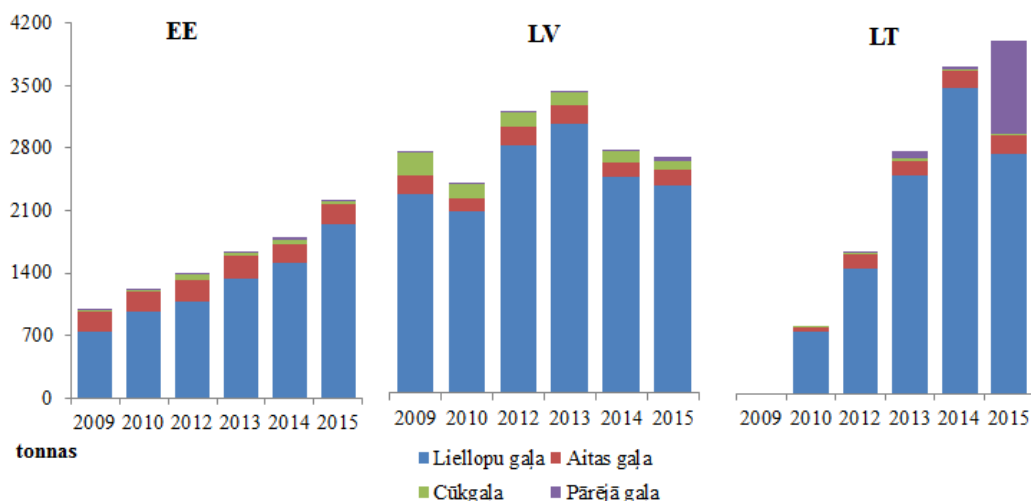

4.2-9. attēls. Bioloģiskās lopkopības produkcijas ražošana Baltijas valstīs 2009.-2017. g.

Avots: Eurostat dati

Turklāt Baltijas valstu kontekstā Latvijā vidējais izslaukums no govīm ir visaugstākais (2017. g. – 5055 kg), kas ir par 13% vairāk nekā Lietuvā un par 25% vairāk nekā Igaunijā. Salīdzinājumā ar valsts vidējo izslaukumu, bioloģiskā piena ieguve no govīm Latvijā ir par aptuveni 25% mazāka.

Bioloģiskās gaļas ražošanas apjomu ziņā kopš 2014. gada Lietuva pārspēj pārējās Baltijas valstis (skat. 4.2-10. att.), lai arī pārsvarā mājlopu grupās dzīvnieku skaits ir vismazākais.

4.2-10. attēls. Bioloģiskās gaļas ražošana Baltijas valstīs (tonnas)

Avots: Eurostat

Visās Baltijas valstīs nozīmīgākie ražošanas apjomi ir liellopu gaļai. Arī bioloģiskās aitu gaļas apjomi ir nozīmīgi, ņemot vērā šī veida gaļas nelielo kopapjomu konvencionālajā ražošanā. Dati par gaļas ražošanas apjomiem pēc 2015. gada ir nepilnīgi, tomēr no pieejamiem datiem izriet, ka liellopu gaļas apjomi Igaunijā 2017. gadā ir lielākie Baltijas valstīs. Arī aitu gaļas ražošanas apjomi Igaunijā vairāk nekā 2 reizes pārsniedz attiecīgos apjomus Latvijā.

4.2.1.5 Bioloģisko produktu kopvērtība un tās īpatsvars

Bioloģiski saražoto produktu pārdošanas kopvērtība salīdzinājumā ar kopējiem pārdevumiem lauksaimniecībā (ieskaitot konvencionālos) apjomus attēlota 4.2-3. tabulā.

4.2-3. tabula. Latvijas bioloģiski saražoto produktu kopvērtība (milj. EUR) un tās īpatsvars summārajā ražošanas kopvērtībā (%)

	2014	2015	2016	2017
Lauksaimniecība kopā				
Augkopības produkti	540.4	719.0	649.9	695.8
Lopkopības produkti	465.0	393.9	395.7	510.0
Summārā kopvērtība	1005.4	1112.9	1045.6	1205.8
Bioloģiskā lauksaimniecība				
Augkopības produkti	22.9	22.5	25.9	33.8
Lopkopības produkti	27.8	29.0	32.5	39.6
Summārā kopvērtība	50.7	51.5	58.4	73.4
Bioloģiskās lauksaimniecības īpatsvars				
Augkopības produkti	4.2%	3.1%	4.0%	4.9%
Lopkopības produkti	6.0%	7.4%	8.2%	7.8%
Summārā kopvērtība	5.0%	4.6%	5.6%	6.1%

Avots: LAND aprēķini pēc CSP un LDC datiem

Saražotās produkcijas kopvērtība lauksaimniecībā tiek aprēķināta, pareizinot attiecīgos apjomus ar vidējām iepirkuma cenām valstī lauksaimniecībā kopumā.

Saražotās produkcijas kopvērtība bioloģiskajā lauksaimniecībā tiek aprēķināta, pareizinot attiecīgos apjomus ar bioloģisko produktu cenām. Tomēr praksē nozīmīgi produkcijas apjomi tiek pārdoti par konvencionālajām cenām, kuras vairumā gadījumu ir zemākas par bioloģiskajām cenām. Turklāt bioloģiskajā lauksaimniecībā, salīdzinājumā ar lauksaimniecību kopumā, relatīvi lielāki apjomi tiek patērēti saimniecībā, un tie netiek pārdoti.

Tādējādi sniegtais novērtējums ir indikatīvs, un to pilnā mērā nav iespējams uzskatīt par bioloģiskās lauksaimniecības īpatsvaru lauksaimniecības produktu kopējā tirgū.

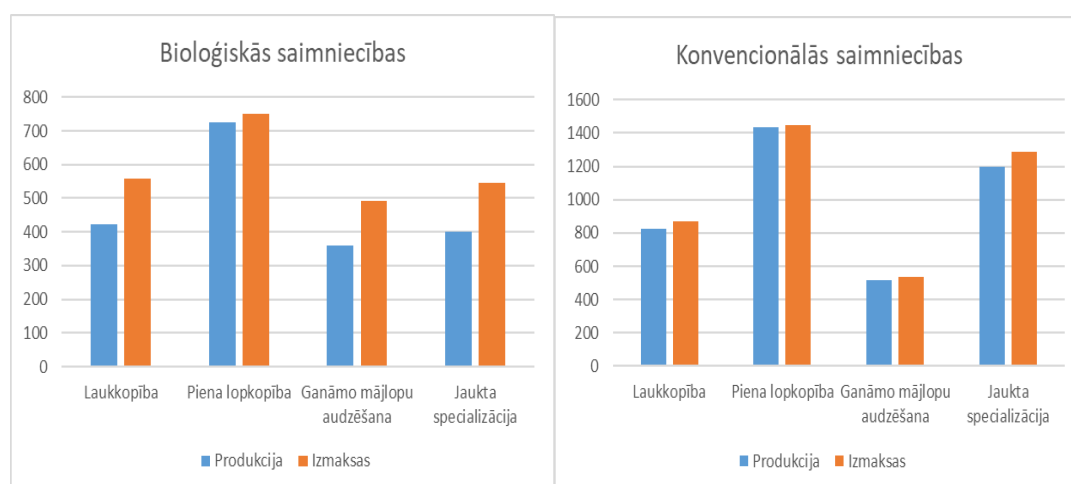
Bioloģiskās lauksaimniecības produktu īpatsvars lauksaimniecības produktu saražotajā kopvērtībā 2017. gadā sasniedzis 6%, un tam ir tendence palielināties, kas vērtējams pozitīvi. Bioloģisko augkopības produktu īpatsvars augkopības produktu pārdošanas kopvērtībā salīdzinājumā ar lopkopības produktiem ir neliels, tomēr laikā no 2015. līdz 2017. gadam tas ir palielinājies.

4.2.2 Bioloģisko un konvencionālo saimniecību salīdzinājums

Salīdzinot bioloģisko saimniecību ekonomiskos rādītājus ar konvencionālajām saimniecībām, ir analizēti šādi rādītāji:

- produkcijas vērtība uz 1 ha LIZ,
- izmaksas uz 1 ha LIZ,
- neto ienākumi uz 1 ha LIZ un uz 1 nodarbināto (GDV);
- darbaspēka ieguldījums uz 1 ha LIZ.

Ievērojot, ka produkcijas vērtība un izmaksas ir būtiski atkarīgi no izvēlētajā specializācijas, šie rādītāji tiek skatīti galvenajās specializāciju grupās, kas tiek pārstāvētas bioloģiskajās saimniecībās (skat. 4.2-11. att.).

4.2-11. attēls. Produkcijas vērtība un izmaksas (EUR/ha) bioloģiskajās un konvencionālajās saimniecībās 2017.gadā

Avots: Autoru aprēķins no SUDAT datubāzes

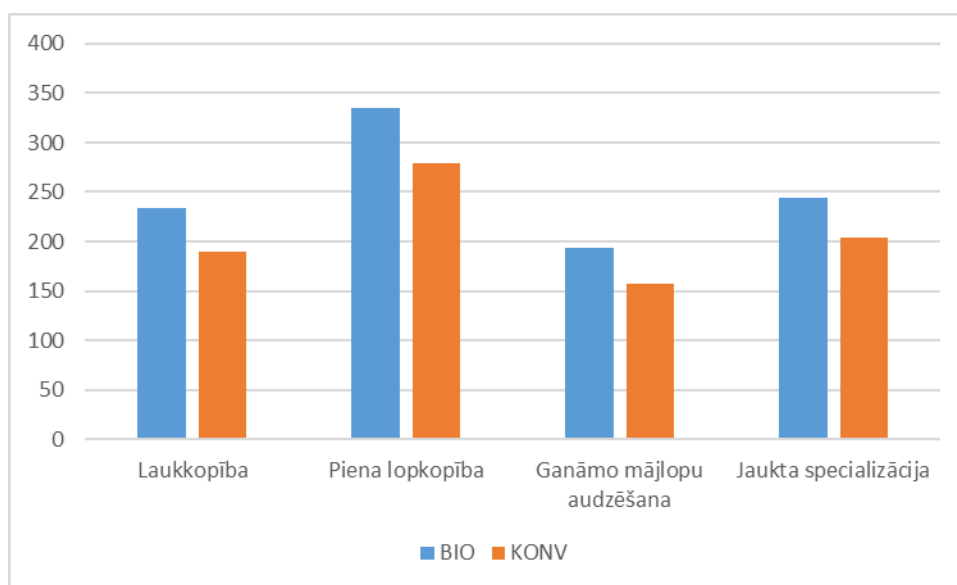
Dati rāda, ka zemes platības uz produkcijas vienību BLS ir lielākas nekā konvencionālajās saimniecībās. Turklāt ganāmo mājlopu saimniecībās attiecīgā starpība ir vismazākā (30%), bet jauktas specializācijas saimniecībās sasniedz pat 3 reizes. Tomēr arī izmaksas uz platības vienību konvencionālajās saimniecībās ir

būtiski lielākas, izņemot ganāmo mājlopu saimniecības, kur starpība veido tikai 8%. Tas ir saistīts ar mazākiem izdevumiem mēslojumam un augu aizsardzībai, mazāku augsnes apstrādi, kā arī mazāk intensīvu saimniekošanu kopumā.

Tādējādi gan bioloģiskajās, gan konvencionālajās saimniecībās aplūkotajās specializācijās kopējo izmaksu summa vidēji pārsniedz produkcijas vērtību, tomēr šis pārsniegums ir atšķirīgs. Lielākā negatīvā starpība absolūtos skaitļos veidojas tieši ganāmo mājlopu saimniecībās – 115 EUR/ha, kas formāli būtu sedzama ar papildu kompensāciju. Otrā lielākā starpība veidojas laukkopības saimniecībās – 93 EUR/ha. Jauktas specializācijas saimniecībās starpība ir mazāka – vidēji 49 EUR/ha, bet vismazākā tā ir piena lopkopības saimniecībās – tikai 12 EUR/ha. Jāpiebilst, ka salīdzinoši nelielās SUDAT izlases kopas dēļ, minētie dati ir uzskatāmi tikai par indikatīviem un prasa detalizētāku izvērtējumu. Nozares pārstāvji šādas atšķirības skaidro ar to, ka piena lopkopībā lielākā daļa saimniecību darbojas jau ilgstošu laika periodu, tādēļ izmaksas ir stabilizējušās. Savukārt ganāmo mājlopu nozarē pēdējos gados uzsākušas darbību daudz jaunas saimniecības, tādēļ tām izmaksas ir salīdzinoši lielākas pret iegūto produkciju.

Kopumā dati par ražību un produkcijas ieguvī rāda, ka augkopībā Latvijā bioloģisko kultūru ražība un produkcijas vērtība uz platības vienību ir ievērojami zemāka nekā konvencionālajās saimniecībās. Eiropā veiktajos pētījumos tiek pieņemts, ka bioloģisko kultūru ražība ir aptuveni par 20% zemāka nekā konvencionālajās saimniecībās (skat. 4.1.p.). Latvijā, salīdzinot izplatītākās kultūras, iegūst līdzīgus rezultātus – 20-25%, izņemot kviešus, kur starpība ir ievērojami lielāka. Taču bioloģiskās saimniecības pielieto mazāk intensīvas augu sekas (ar lielāku zālāju īpatsvaru), tādēļ vidējā no zemes platības iegūstamā produkcijas vērtība ir ievērojami zemāka, kā redzams 4.2-11. attēlā.

Ievērojot, ka bioloģiskās saimniecības saņem papildu atbalstu, neto ienākumi uz zemes platību šajās saimniecībās ir augstāki nekā konvencionālajās, kas kopumā atbilst situācijai citās Eiropas valstīs. Dati, kas apkopoti 4.2-12. attēlā rāda, ka visos analizētajos specializācijas virzienos bioloģisko saimniecību ienākumi par aptuveni 20% pārsniedz ienākumus konvencionālajās saimniecībās.

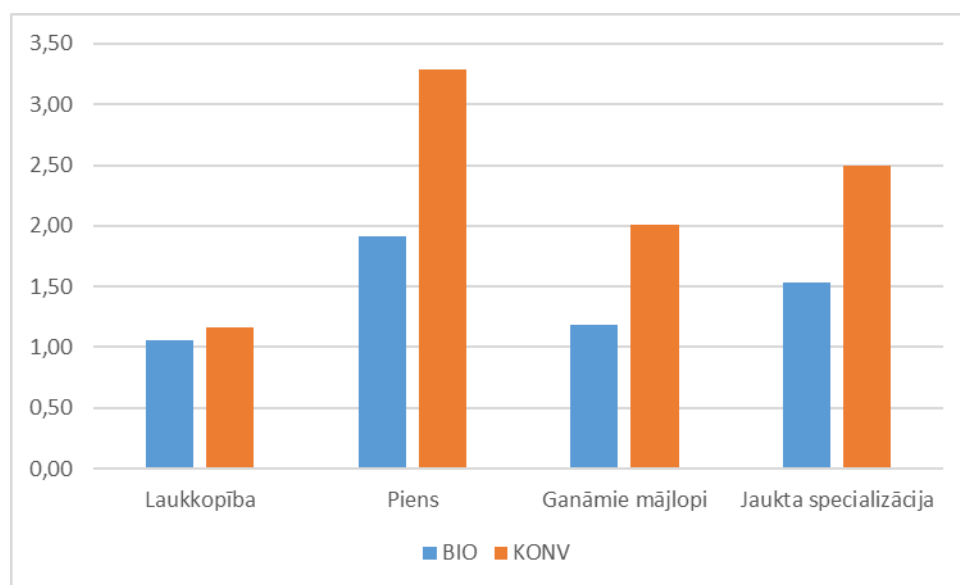

4.2-12. attēls. Neto ienākumi (EUR/ha) bioloģiskajās un konvencionālajās saimniecībās 2017.gadā

Avots: Autoru aprēķins no SUDAT datubāzes

Novērtējot kopējos saimniecību ienākumus, jāņem vērā, ka bioloģiskās saimniecības kopumā ir aptuveni ar 2 reizes mazāku zemes platību nekā konvencionālās (ņemot vērā SUDAT pārstāvētās saimniecības), tādēļ neraugoties uz lielākiem ienākumiem uz zemes platības vienību, saimniecību kopējie ienākumi būs mazāki.

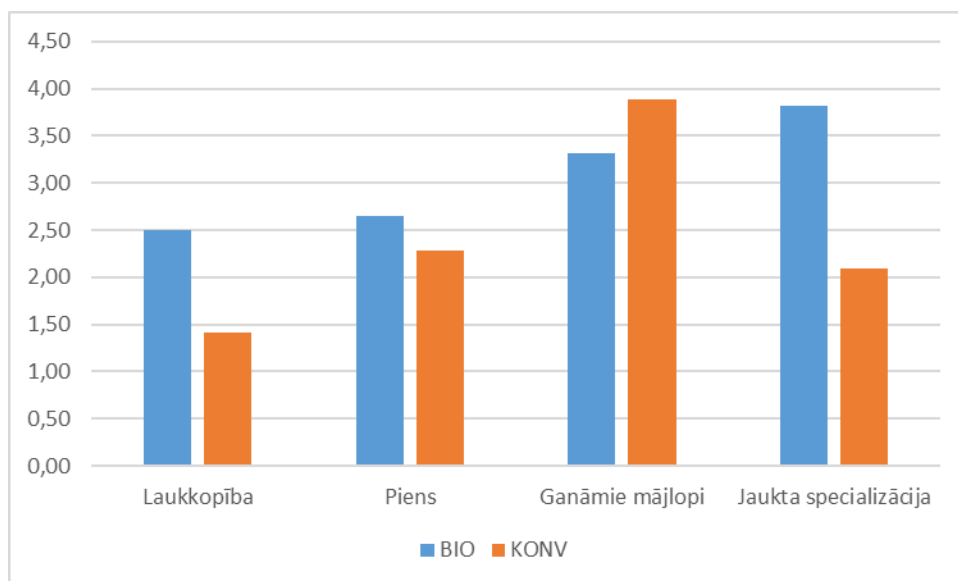
Bioloģiskās saimniecības ir mazāk intensīvas arī darbaspēka patēriņa ziņā, rēķinot uz zemes platības vienību. Saskaņā ar pieejamajiem datiem (skat. 4.2-13. att.), vienīgi laukkopības specializācijā, kur ir viszemākā darba patēriņa intensitāte, šis rādītājs ir aptuveni līdzīgs abu veidu saimniecībās. Savukārt pārējos specializācijas virzienos darba patēriņš BLS uz 1 ha ir aptuveni par 40% mazāks.

4.2-13. attēls. Nodarbinātības līmenis (GDV/ha LIZ) bioloģiskajās un konvencionālajās saimniecībās 2017.gadā

Avots: Autoru aprēķins no SUDAT datubāzes

Tomēr, ņemot vērā ka produkcijas vērtība starp bioloģiskajām un pārējām saimniecībām uz 1 ha LIZ atšķiras kopumā vairāk nekā 2 reizes, var secināt, ka, rēķinot uz produkcijas vienību, bioloģiskā saimniekošana tomēr ir darbietilpīgāka. To var redzēt, salīdzinot darba patēriņu uz 100 000 EUR izlaides (skat. 4.2-14. att.).

4.2-14. attēls. Nodarbinātības līmenis (GDV/100 000 EUR izlades vērtības) bioloģiskajās un konvencionālajās saimniecībās 2017.gadā

Avots: Autoru aprēķins no SUDAT datubāzes

Vislielākās atšķirības darbietilpībā starp bioloģiski un konvencionāli saražotu produktu ir laukkopībā un jauktajā specializācijā – gandrīz 2 reizes. Lopkopības specializācijās tās ir mazākas, tādēļ arī saprotams, ka lopkopībā bioloģisko produktu īpatsvars ir augstāks nekā augkopībā.

4.2.3 Bioloģiskās produkcijas cenas un pārdošana

4.2.3.1 Bioloģisko produktu cenas

Lai salīdzinātu bioloģisko lauksaimniecības produktu cenas ar vidējām attiecīgo produktu cenām valstī, tiek aprēķinātas vidējās cenas periodā no 2013. gada līdz 2018. gadam. Lauksaimniecības produktu cenas norādītas 5. pielikumā. Bioloģisko graudkopības produktu vidējās cenas periodā no 2013. gada līdz 2018. gadam par 23%- 69% pārsniedz vidējās produktu cenas valstī. Vismazākā cenu starpība ir kviešiem, visaugstākā - graudu maisījumiem.

Pākšaugu un rapša sēkļu cenu starpība ir ievērojamāka, bioloģisko produktu vidējām cenām pārsniedzot vidējās valsts cenas 2-4 reizes. Kartupeļu cenu starpība ir vairāk nekā divas reizes. Gurķu un salātu vidējās cenas bioloģiskajiem produktiem ir zemākas nekā vidēji valstī, tādējādi rodas šaubas par šo produktu ražošanas rentabilitāti. Arī tomātu pozitīvā cenu atšķirība ir neliela. Turpretī bioloģisko kāpostu (krustziežu dzimtas) dārzeņu cenas ir 2-2.5 reizes augstākas, bet burkānu, sīpolu un biešu cenas - 2-3 reizes augstākas. Augļiem un ogām plūmju, bumbieru, aveņu un ķiršu cenu „prēmija” ir neliela, nepārsniedzot 30%. Turpretī ābolu cenas caurmērā ir pusotru reizi augstākas. Zemeņu cenas ir par 40% augstākas.

Bioloģisko lopkopības produktu vidējo cenu pārsniegums periodā no 2013. gada līdz 2018. gadam pret vidējām cenām valstī ir ļoti atšķirīgs. Vislielākā starpība jeb “prēmija” (bioloģiskās cenas % pārsniegums pār valsts vidējo) konstatēta olu cenām - 3 reizes. Savukārt vismazākā „prēmija” ir bioloģiskajam pienam – vidēji tikai 4%, turklāt atsevišķos gados bioloģiskā piena cena bija pat zemāka par valsts vidējo. Pārējiem produktiem “prēmija” ir robežās no 20% līdz nepilniem 100%: Liellopu gaļai un medum tā ir apmēram 40%, putnu gaļai - gandrīz 100%, cūkgaļai – 50%, bet aitu gaļai apmēram 20%.

Šāds cenu līmeņu salīdzinājums dod iespēju izdarīt secinājumus par bioloģisko lauksaimniecības produktu ražošanas rentabilitāti un attiecīgo ražošanas sektoru attīstības perspektīvām. Graudaugu cenu „prēmija” ir pietiekama, lai ražošanas apjomi saglabātos un palielinātos. Visrentablākie produkti ir āboli, jo to zemās ražošanas izmaksas un relatīvi ilgais uzglabāšanas laiks salīdzinājumā ar bumbieriem, kauleņaugiem un ogām kombinācijā ar augstajām cenām dod labas tirgus iespējas. Latvijas dārzeņu tirgus 85% kopvērtību veido tomātu un gurķu bioloģiskā ražošana, kas ir bezperspektīva. Labas attīstības iespējas ir kāpostveidīgo dārzeņu, burkānu, sīpolu un biešu ražošanai. Perspektīvas ir arī kartupeļu ražošanai.

Bioloģiskā piena cenu „prēmija”, ir nenozīmīga, tādējādi labākas tirgus perspektīvas ir lielu apjomu ražotājiem. Labas attīstības perspektīvas ir bioloģiskajai putnkopībai sakarā ar lielo putnu gaļas un olu cenu „prēmiju”. Liellopu gaļas un aitu gaļas vietējais tirgus ir nenozīmīgs sakarā ar patēriņa tradīcijām, tādējādi šo produktu piedāvājumu nav nepieciešams attīstīt.

4.2.3.2 Bioloģisko produktu pārdošana

Aptaujas rezultāti parāda, ka lielākai daļai saimniecību, kuras ražo bioloģisko gaļu, šo produktu īpatsvars ieņēmumos pārsniedz 50%, bet 20% saimniecību gaļas ražošana ir galvenā nozare, kura sniedz vairāk nekā pusi no kopējiem saimniecību ieņēmumiem.

Samērā liels skaits respondentu norādījuši, ka gūst ieņēmumus no citas produkcijas pārdošanas. Kā cita produkcija ir minēti pamatā dzīvi dzīvnieki - gaļas šķirņu jaunlopi, kuri tiek pārdoti izolēs kā vaislai vai tālākai nobarošanai paredzētie dzīvnieki. Pie citas produkcijas ietilpst arī savvaļas un kultivētie ārstniecības augi, kuri pārsvarā tiek pārstrādāti, tādā veidā gūstot vairāk nekā pusi vai pat pilnībā visus attiecīgo saimniecību ieņēmumus.

Dārzeņu un kartupeļu audzēšana kā galvenais ieņēmumu gūšanas veids ir tikai 5-6 % saimniecību, bet augļu un ogu ražošana kā pamatdarbības veids ir tikai 2-3% saimniecību. Šo apakšnozaru attīstību nozares pārstāvji saista ar zināšanu nepieciešamību par jaunākajām audzēšanas tehnoloģijām, jo tradicionālā dārzeņu audzēšana ar bioloģiskām metodēm ir ļoti darbietilpīga.

Vēl mazāk, 1-2% ir tādu saimniecību, kuru pamata nodarbošanās ir putnkopība un cūkkopība, jo pamatā šīs lopkopības nozares bioloģiskajās saimniecībās ir tikai kā papildus nozares, lai ražotu produktus pašpatēriņam, tomēr daļa saražoto olu, putnu gaļas un cūkgāļas tiek arī pārdota. Bioloģiskās cūkgāļas ražošanu ļoti negatīvi ir ietekmējusi Āfrikas cūku mēra straujā izplatība Latvijā, jo daudzas saimniecības ir bijušas spiestas likvidēt inficētos ganāmpulkus un tām ir bijis noteikts ilgstošs aizliegums dzīvnieku un to produktu pārvietošanai, kā arī cūku turēšanai karantīnas zonā esošajās saimniecībās.

Gandrīz 20% saimniecību piena ražošana ir galvenā ieņēmumu gūšanas nozare, jo īpaši Kurzemes un Latgales reģionos, kur ir labi attīstīta bioloģiskā piena savākšana un pārstrāde. Pārējām saimniecībām, kuras nodarbojas ar piena ražošanu, šī nozare dod 20-50 % ieņēmumu, jo šīs saimniecības papildus audzē arī gaļas liellopus, aitas un augkopības produkciju pārdošanai.

Biškopības produkcijas ražošana kā pamatnodarbe un galvenais ieņēmumu gūšanas veids ir aptuveni 10% aptaujāto saimniecību, tikpat lielam skaitam bioloģisko ražotāju biškopība ir kā papildus nozare, kas sniedz mazāk nekā pusi no kopējiem lauksaimnieciskās ražošanas ieņēmumiem. Pārsvarā biškopības saimniecības ir ar šauru specializāciju un galvenokārt apsaimnieko nelielas LIZ platības, kaut arī bišu saimju skaits tām vidēji ir no 20-100 saimēm. Ieņēmums ir tikai daži desmiti vidējo

saimniecību ar 100-250 saimēm un dažas lielās biškopības saimniecības ar 250-1000 saimēm, kuras paralēli apsaimnieko arī samērā lielas LIZ platības, kurās audzē dažādus nektāraugus, lopbarības augus (pļavas un sētie zālāji), kā arī graudaugus un pākšaugus.

Lielākā daļa aptaujāto saimniecību veic tiešo pārdošanu, kā arī pārdošanu pārstrādes uzņēmumiem (skat. 7. Pielikums, attēls 2-10Attēls 6-6).

Atbilstoši aptaujas respondentu sniegtajai informācijai tiešā pārdošana ir visbiežāk izmantotais pārdošanas kanāls. Tiešās pārdošanas izmantošanas līmenis mazo saimniecību grupā, it īpaši Pierīgas un Vidzemes reģionos, ir vēl augstāks, jo šo saimniecību piedāvātie apjomi ir nepietiekami citu izplatīšanas kanālu izmantošanai. Turklāt šāds pārdošanas veids nodrošina tūlītēju un nepastarpinātu ienākumu iegūšanu. Tiešajā pārdošanā dominē augļi, dārzeņi un medus un nišas pārstrādes produkti.

Vairāk kā trešā daļa BLS nozīmīgu daļu saražotās produkcijas pārdod citām bioloģiskajām saimniecībām, kas skaidrojams ar to, ka saimniecības nodrošina viena otru ar dažādiem ražošanas resursiem. Pamatā no citām bioloģiskajām saimniecībām bioloģiskie ražotāji iegādājas dažāda veida lopbarību (siens, skābsiens, skābbarība, graudi un pākšaugi, kartupeļi, dārzeņi, piens, u.c.) un dzīvniekus vaislai, kā arī sēklas un stādāmo materiālu. Visaktīvāk produkciju citām bioloģiskajām saimniecībām pārdod lielās un ļoti lielās saimniecības, kuras atrodas Vidzemes un Kurzemes reģionos.

Vidējās un lielās saimniecības, kuru īpatsvars respondentu kopskaitā sasniedz apmēram pusi, sakarā ar pietiekami lielajiem produkcijas apjomiem un atbilstošu kvalitāti izmanto pārdošanu vairumtirdzniecībai un pārstrādei. Nozīmīgākās pārstrādei pārdotās produktu grupas ir augkopības produkti, kartupeļi, piens un liellopu gaļa. Pārdošanu pārstrādei izmanto divas trešdaļas vidējo un lielo saimniecību, pārsvarā Kurzemes, Vidzemes un Latgales reģionos.

Izsolēs pārdod bioloģiskos jaunlopus eksportam nobarošanai vai vaislai uz Eiropas valstīm. Pārsvarā izsolēs piedalās lielās Zemgales, Kurzemes un Latgales saimniecības.

MK 20.06.2017. noteikumi Nr. 353 "Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība" ļauj pašvaldībām lielu brīvību noteikt iepirkuma kritērijus, bioloģiskās produkcijas apjoma īpatsvaru iepirkuma nosacījumos, zemākās cenas proporciju izdevīgākā piedāvājuma vērtējumā, produkcijas apjomu un kategoriju grupas. Nozares pārstāvji akcentē esošos traucējošos faktorus iepirkumos: pašvaldības ne vienmēr ir noteikušas vietējiem BLS labvēlīgus nosacījumus attiecībā uz zemāko cenu, piegādes apjomu. BLS zaļajos iepirkumos traucē zemākās cenas politika, piegādes loģistika, sezonālitate, dokumentācijas kārtošana, zaļā iepirkuma prasības piegādēm, pašvaldību formālā attieksme pret iepirkumu organizāciju - vienkāršāk ir veikt iepirkumu no bāzes. Pozitīvs piemērs ir Tukuma pašvaldība.

Vairāk nekā trešā daļa saimniecību nozīmīgu produkcijas daļu pārdod citām bioloģiskajām saimniecībām, tādējādi dodot ieguldījumu kopējā saimniecību nodrošinājumā ar ražošanas resursiem. Nozīmīgākās produktu grupas ir lopbarība, vaislas dzīvnieki, sēklas un stādāmais materiāls. Šo saimniecību kopskaitā lielākais īpatsvars ir lielajām Vidzemes un Kurzemes saimniecībām.

Sakarā ar to, ka saimniecību bioloģiskā piedāvājuma lielāko daļu veido produkti ar īsu uzglabāšanas laiku, kā arī ar ierobežotajām iespējām nodrošināt regulāras noteikta apjoma piegādes, mazumtirdzniecības tīklus pārdošanai izmanto

tikai piektā daļa saimniecību. Turklāt lielveikalu tīklu klientu pieprasījums pēc bioloģiskajiem produktiem nav ievērojams.

Kooperācijas īpatsvars pārdošanā ir neliels. Bieži kooperatīvu funkciju veic vairumtirdzniecība un pārstrāde. Sabiedriskajai ēdināšanai un valsts iepirkumam pārdošanu veic neliels skaits mazo un vidējo saimniecību.

Atbilstoši LBLA atkārtoti veiktajai patērētāju aptaujai no 2014. gada līdz 2016. gadam vairāk nekā 70% patērētāju bioloģisko pārtiku uzskata par pārāk dārgu. Ņemot vērā nelielās reālās cenu atšķirības, nepieciešams regulāri publiskot bioloģisko un konvencionālo produktu cenu salīdzinājumus noteiktās tirdzniecības vietās un/ vai interneta vietnēs.

Latvijas patērētāju uzticība sertifikātiem ir zema apmēram 50% līmenī, turklāt šis līmenis pastāvīgi nedaudz samazinās. Līdzīgā mērā tiek apšaubīta bioloģiskās sertifikācijas uzticamība. Turklāt piektā daļa patērētāju uzskata, ka bioloģiskā pārtika satur pesticīdu atliekvielas, bet vairāk nekā 40% patērētāju uzskata, ka bioloģisko produktu ražošanā tiek izmantoti ķīmiskie līdzekļi. Nepieciešams noskaidrot šādas neuzticēšanās cēloņus un izstrādāt pasākumus uzticības palielināšanai sertifikācijas institūcijām vai produktu pastiprinātai kontrolei.

Turklāt neatkarīgi no uzticēšanās vai neuzticēšanās sertifikātiem trešdaļa patērētāju bioloģisko pārtiku uzskata par mārketinga triku. Nepieciešams atrast finansējumu ilgtermiņa pētījumiem par bioloģisko produktu uzturvērtību.

Logotipa „Latvijas ekoprodukts” atpazīstamība ir augsta 81% līmenī, turpretī tā nozīmīgums produktu izvēlē ir zemāks 35% līmenī.

Iepriekš konstatētais parāda, ka informācijas un zināšanas trūkums rada kaitējumu gan bioloģiskās produkcijas ražotājiem un pārstrādātājiem, gan patērētājiem, jo vieni nesaražo vai nevar pārdot produkciju atbilstošajā apjomā, un otri nepērk, neticēdami produkta vērtībai.

4.2.4 Bioloģiskās produkcijas pārstrāde un eksports

Bioloģisko pārstrādes produktu ražošana Latvijā ir attēlota 4.2-4. tabulā. No tās redzams, ka lielākos pārstrādes apjomus veido pamatproduktu – graudu malšanas produktu, piena un gaļas pārstrādes produktu ražošana. Turklāt pārskata periodā visu šo produktu apjomi ir palielinājušies vairākas reizes. Īpaši strauji – vairāk nekā 10 reizes, no 2012. līdz 2017. gadam palielinājušies graudu malšanas produktu apjomi. Tomēr vienlaikus bioloģiskās maizes un miltu produktu īpatsvars šo produktu klāstā ir ļoti zems – tikai 0,07%. Īpatsvara ziņā visnozīmīgākā ir augļu un dārzeņu pārstrāde, jo šie produkti sasniedz teju 8% no attiecīgo pārstrādes produktu kopapjoma.

4.2-4. tabula. Bioloģisko pārstrādes produktu ražošana un īpatsvars pārstrādes kopapjomā (%)

Produktu grupa		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Graudu malšanas produkti, ciete	tonnas	641	710	1204	1863	3619	7681
	Īpatsvars	0.44	0.50	0.69	1.03	2.09	3.88
Piena produkti	tonnas	998	2037	2236	3004	3411	3993
	Īpatsvars	0.52	0.96	1.08	1.50	1.61	1.89
Gaļas pārstrādes produkti	tonnas	239	415	490	730	759	1002
	Īpatsvars	0.39	0.68	0.79	1.18	1.24	1.66
Lopbarība	tonnas	n. a.	82	146	417	641	954

	Īpatsvars	n. a.	0.03	0.06	0.16	0.27	0.36
Augļu un dārzeņu pārstrādes produkti	tonnas	218	278	354	612	803	852
	Īpatsvars	4.44	7.42	10.27	6.23	6.33	7.77
Dzērieni	tonnas	130	230	421	290	414	161
	Īpatsvars	0.04	0.07	0.14	0.10	0.14	0.06
Maize un miltu produkti	tonnas	126	97	43	109	94	81
	Īpatsvars	0.10	0.08	0.04	0.09	0.08	0.07
Eļļas un taukvielas	tonnas	3	5	5	17	2	3
	Īpatsvars	0.03	0.04	0.02	0.09	0.01	0.02
Pārējie pārtikas produkti	tonnas	15	26	26	65	43	69
	Īpatsvars	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.

Avots: CSP, Eurostat

Atzīmējams arī zemais bioloģisko piena pārstrādes produktu īpatsvars – mazāk nekā 2% no visu piena produktu apjoma, lai arī bioloģiski ražotā piena īpatsvars 2017. gadā sasniedza 8%. Tāpat lielais skaits pārējo nozaru pārstrādes uzņēmumu dod ļoti nelielu produkcijas apjomu – tikai dažus desmitus tonnas.

Var secināt, ka neraugoties uz lielo sertificēto pārstrādes uzņēmumu skaitu bioloģiskās pārstrādes apjomi un īpatsvars kopējā lauksaimniecības produktu pārstrādē joprojām ir neliels, lai arī pieaugošs. Turklāt no turpmākās attīstības viedokļa pozitīvi vērtējams, ka pēdējos gados ir sertificējušies vai atrodas sertifikācijas procesā vairāki lieli pārstrādes uzņēmumi, tai skaitā piena pārstrādē. Tas liecina, ka bioloģiskās produkcijas realizācijas iespējas pakāpeniski uzlabojas.

PVD ir reģistrētas 72 bioloģiskās saimniecības (arī Rēzeknes gaļas kombināts), kuras veic arī pārstrādi. Nozīmīgākie pārstrādes sektori ir augļu, dārzeņu un augu izcelsmes produktu pārstrāde, maizes un miltu izstrādājumu ražošana, kā arī piena pārstrāde (skat. 4.2-5.tabula). Tabulā iekļautas tās saimniecības, kuras norādījušas pārstrādes sektoru.

4.2-5. tabula. Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības pārstrādi veicošo saimniecību skaits pārstrādes sektoros

Sektors	Skaits
Augļu, dārzeņu un pārējo augu izcelsmes produktu pārstrāde	11
Maize un miltu izstrādājumu ražošana	10
Piena pārstrāde	9
Dzērieni	6
Gaļas izstrādājumu ražošana	5
Zivju pārstrāde un konservēšana	3
Dažādas izcelsmes pārtikas produktu ražošana	2
Malšanas produkti	2
Kautuve, gaļas sadale	2
Ārstniecības augu apstrāde un pārstrāde	1
Kafijas pupiņu grauzdētava	1

Kartupeļu pārstrāde	1
Medus iepakošana un medus produktu ražošana	1
Homogenizēta pārtika	1

Avots: PVD

Ražošanu un pārstrādi veic 238 uzņēmumi/saimniecības. Nozīmīgākie pārstrādes sektori ir augu izcelsmes produktu pārstrāde mājas apstākļos, kā arī augļu, dārzeņu un augu izcelsmes produktu pārstrāde (skat. 4.2-6. tabula). Tabulā iekļauti tie uzņēmumi, kuri norādījuši veiktās pārstrādes sektoru.

4.2-6. tabula. Latvijas bioloģisko ražošanu un pārstrādi veicošo uzņēmumu / saimniecību skaits pārstrādes sektoros

Sektors	Skaits
Augu izcelsmes produktu pārstrāde mājas apstākļos	101
Augļu, dārzeņu un pārējo augu izcelsmes produktu pārstrāde	34
Ārstniecības augu apstrāde un pārstrāde	19
Piena pārstrāde mājas apstākļos	18
Labības kalte	9
Savā saimniecībā izaudzēto dzīvnieku gaļas piegāde	9
Kautuve	8
Medus iepakošana un medus produktu ražošana	7
Malšanas produkti	6
Maizes un miltu izstrādājumu ražošana mājas apstākļos	5
Dzērieni	3
Augu eļļas ražošana	2
Biškopības produktu ražošana	2
Dzīvnieku barības ražošana un tirdzniecība	2
Tirdzniecība	2
Eļļas ražošana	1
Gaļas pārstrāde	1
Gaļas sadale	1
Graudu noliktava.	1
Iesala ražošana.	1
Kazas piena pārstrāde	1
Pārtikas produktu noliktava	1
Piena transportēšana.	1
Sabiedriskā ēdināšana	1

Avots: PVD

Atbilstoši aptaujas respondentu sniegtajai informācijai tikai apmēram piektā daļa saimniecību veic pārstrādi (skat. 8.pielikums, attēls 3-1Attēls 6-9). Tādējādi

kopumā pārstrādes īpatsvars saimniecību ienākumos ir neliels. Sertificēto pārstrādes saimniecību īpatsvars lieluma grupās ir izteikti polarizēts, un lielākais pārstrādes veicēju īpatsvars ir mazo un vislielāko saimniecību grupās. Mazo saimniecību iespējas nodrošināt pārstrādes uzņēmumu pieprasītos apjomus ir ierobežotas, turpretī nelielas pārstrādes jaudas saimniecībā dod iespēju ražot mājražošanas (nišas) produktus brīvi izvēlētos apjomos ar augstāku pievienoto vērtību.

Lai gan pārstrādes nozīmīgums bioloģisko saimniecību ienākumos Latvijā ir neliels sakarā ar relatīvi zemu šādu saimniecību skaitu, pārstrādi veicošajām saimniecībām tās nozīmīgums ir augsts.

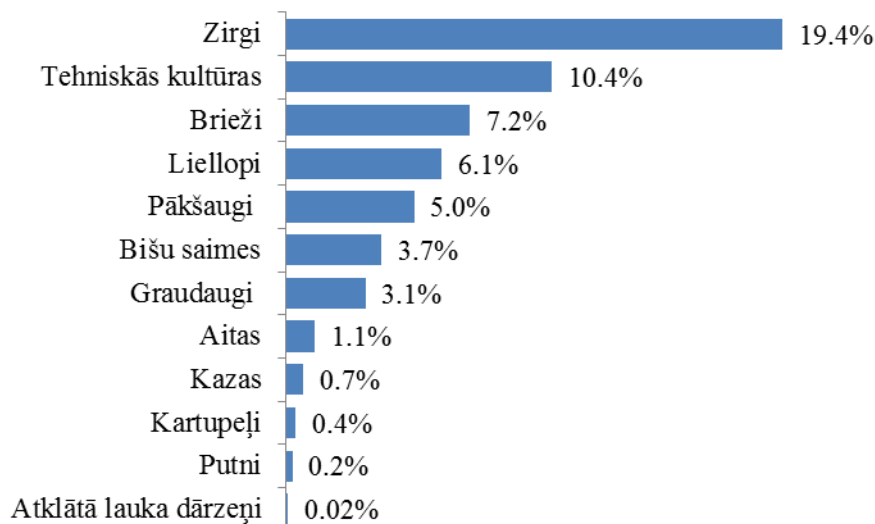
Galvenie pārstrādes attīstīšanu ierobežojošie faktori ir investīciju zemā pieejamība un resursu trūkums. Īpaši izteikts ir darbaspēka resursu trūkums (pārsvārā vidējās un lielās saimniecībās) ne tikai pārstrādē, bet arī pamatproduktu ražošanā. Ceturtajā daļa saimniecību pārstrādes attīstīšanas neiespējamību nosaka potenciālā pārstrādes rentabilitāte, kura bieži ir zemāka par nepārstrādātu produktu ražošanas un izplatīšanas rentabilitāti sakarā ar nepieciešamo investīciju izmaksām.

Nepieciešams ņemt vērā, ka pārstrādes produkti veido atsevišķu tirgus segmentu, kurā nepieciešamas papildus specifiskas padziļinātas zināšanas un prasmes.

Nozīmīgi pārstrādes attīstību ierobežojoši faktori ir arī zema atbalsta intensitāte un komercbanku nelielā ieinteresētība šādu projektu finansēšanā. Pārstrādes veicēju īpatsvars Pierīgā sasniedz pusi no saimniecību kopskaita, Vidzemē tas ir zemāks. Kurzemē un Latgalē pārstrādes veicēju īpatsvars nepārsniedz 20%, bet Zemgalē tas ir nenozīmīgs. Tādējādi pārstrādes attīstīšanas izdevīgumu nosaka gan attālums līdz tirgiem, kā arī saimniecībā ražoto pamatproduktu specifika.

Bioloģisko produktu eksports

Bioloģisko produktu eksporta īpatsvars pārdošanas kopapjomā Latvijā nav ievērojams (skat. 4.2-15. att.)

4.2-15. attēls. Eksporta īpatsvars bioloģisko produktu pārdošanas kopvērtībā Latvijā

Avots: LDC

Nozīmīgākie eksporta produkti ir dzīvi dzīvnieki. Nozīmīgākie produkti augkopības eksportā ir pākšaugi. Kopumā bioloģiskās saimniecības eksportu neuzskata par nozīmīgu tirgu savai produkcijai gan nelielo apjomu dēļ, gan tādēļ, ka noiets atrodams vietējā tirgū. Tomēr gadījumu izpēte liecina, ka atsevišķi uzņēmumi,

kuri spēj piedāvāt lielākus apjomus, sekmīgi nodarbojas ar eksportu, tomēr šī produkcija bieži tiek pārdota kā nebioloģiska.

Datu pieejamība par ārējo tirdzniecību ES valstu starpā ir neliela, tādējādi valstu eksporta un importa potenciāls tiek vērtēts, balstoties uz bioloģisko platību lieluma un pašmāju mazumtirdzniecības apgrozījuma savstarpējo attiecību¹. Tādas valstis kā Austrija, Zviedrija, Igaunija, Lietuva, Itālija, Somija, Beļģija, Somija, Vācija, Spānija, Apvienotā Karaliste ir neto eksportētājvalstis. Bioloģisko produktu deficīts pastāv vienīgi Dānijā, Luksemburgā un Holandē. Tomēr šāds valstu dalījums var būt maldinošs, jo ne vienmēr pastāv tieša sakarība starp platībām un produktu ražošanas apjomiem.

Atšķirībā no konvencionāliem produktiem bioloģisko produktu eksporta iespējas mazina arī zināmas patērētāju daļas skeptiskā attieksme pret importa gataviem uzturā patērējamiem produktiem, jo bioloģiskā pārtika tiek saistīta ar prasību pēc vietējas un ģeogrāfiski tuvas produktu izcelsmes, uztverot garākus transportēšanas attālumus kā bioloģiskā tirgus principu pārkāpumu.

ES neražotās bioloģiskās lauksaimniecības pamatpreces tiek importētas no trešajām valstīm (tropiskie dzērieni, augļi, sojas pupas, graudaugi, cukurs, dārzeņi, rīss, augu eļļas).

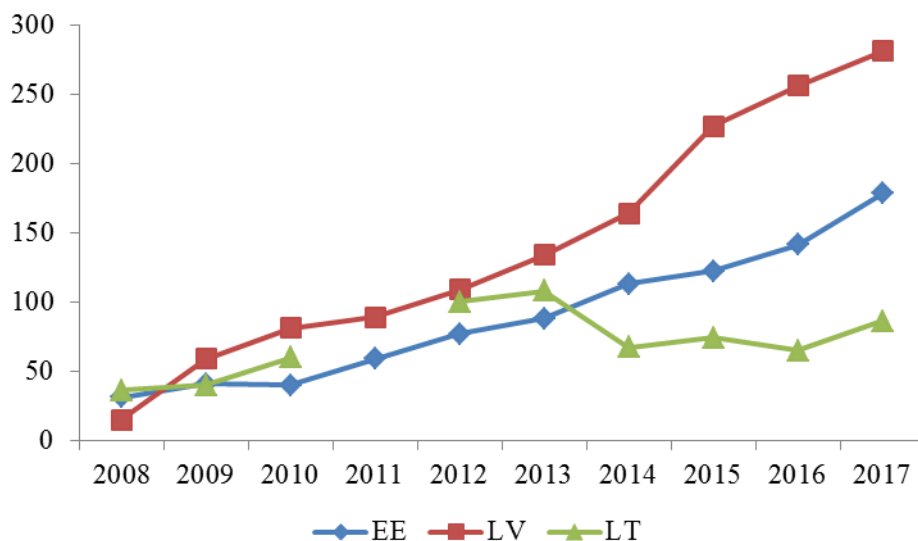
Neraugoties uz to, ka Holande tiek klasificēta kā potenciāla importētājvalsts, ikgadējais eksports uz Vāciju sasniedz 1 miljardu EUR. Nozīmīgākie eksporta produkti ir kartupeļi, dārzeņi, olas, siers un gaļa. Tomēr attiecībā uz Vācijas tirgu nepieciešams ņemt vērā Holandes ģeogrāfisko tuvumu un ilgstošās tirdzniecības attiecības valstu starpā.

Tādējādi lielāks eksporta potenciāls ir tādām Latvijas pamatprecēm, kuras iespējams tālāk pārstrādāt pārtikā lietojamos produktos, nenorādot produktu ražošanā izmantoto izejvielu izcelsmi - dzīvi jaunlopi, graudaugu sēklas, lopbarība, piena pulveri, ciete. Visaugstākais eksporta potenciāls ir pākšaugiem un tehniskajām kultūrām sakarā ar to neizmantošanu pārtikā.

4.2.4.1 Salīdzinājums ar Baltijas valstīm

Latvijā ir vislielākais bioloģiskās pārstrādes veicēju skaits Baltijas valstīs. Igaunijā un Latvijā pārstrādes veicēju skaits pastāvīgi palielinās, bet Lietuvā pārstrādes veicēju skaits augstāko līmeni sasniedza 2013. gadā, un turpmāk nedaudz samazinājies (skat. 4.2-16. att.).

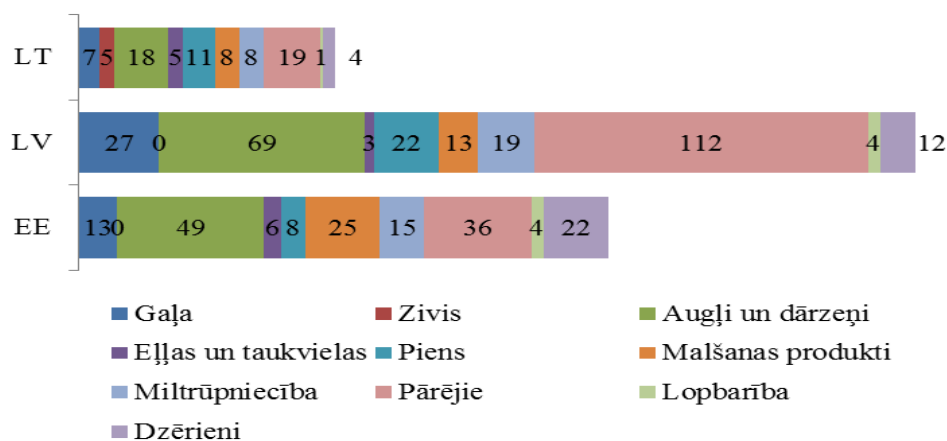
¹ EU Agricultural Markets Briefs No 13, March 19. Organic farming in the EU. A fast growing sector

4.2-16. attēls. Bioloģisko pārstrādes uzņēmumu skaits Baltijas valstīs

Avots: Eurostat

Pārstrādes uzņēmumu sadalījums pa nozarēm Baltijas valstīs 2017. gadā redzams 4.2-17. attēlā. Latvijā un Igaunijā ir relatīvi liels augļu un dārzeņu, kā arī atsevišķi nenorādītu sektoru uzņēmumu īpatsvars. Latvijā ap 40% no kopskaita veido “pārējie” uzņēmumi, kas ietver medus, ārstniecības augu fasēšanas u.tml. ražotnes. Līdz ar to var uzskatīt, ka sertificēto pārstrādātāju lielo skaitu veicināja prasība ārstniecības augu ražotājiem sertificēt pārstrādi. Taču, atbilstoši sertifikācijas institūciju sniegtajai informācijai, liela daļa no šiem ražotājiem praktisku pārstrādi neveic. No 4.2-17. attēlā minētajām nozarēm nozīmīgākā ir augļu un dārzeņu pārstrāde, lai gan saražotie apjomi, kā iepriekš analizēts, ir nelieli. Ar piena pārstrādi, kas ir nozīmīgākā BLS produkcija, nodarbojas 22 uzņēmumi.

4.2-17. attēls. Bioloģisko pārstrādes uzņēmumu skaits Baltijas valstīs 2017. gadā

Avots: Eurostat

Igaunijā ir samērā līdzīga pārstrādes nozaru struktūra kā Latvijā, tomēr ar mazāku “pārējo nozaru” īpatsvaru. Savukārt Lietuvā pārstrādes uzņēmumu skaits ir relatīvi neliels, un to sadalījums sektoros ir vienmērīgāks. Latvijā un Igaunijā ir relatīvi liels augļu un dārzeņu, kā arī atsevišķi nenorādītu sektoru uzņēmumu īpatsvars.

4.2.5 Kooperācijas attīstība BLS un problēmas

Kooperācijas attīstība bioloģiskajā lauksaimniecībā vērtējama kā samērā vāja. No pavisam 46 atbilstīgajām lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām (2019. g.), bioloģiskajā lauksaimniecībā, atbilstoši nozares pārstāvju sniegtajai informācijai, darbojas tikai 3 kooperatīvi, un arī to darbība ir ierobežota. Arī aptaujas dati liecina, ka tikai 16% respondentu saimniecību ir kooperatīvu biedri. Vēlme iesaistīties kooperācijā augstāka ir vidējām un lielajām saimniecībām. Par galvenajām kooperācijas priekšrocībām tiek uzskatīta regulāra informācijas aprīte par aktualitātēm nozarē, kā arī iespēja realizēt produkciju par augstāku cenu. Kooperācijā pārsvarā iesaistās Kurzemes un Zemgales saimniecības ar apgrozījumu līdz 100 000 EUR, veidojot piemērotus izejvielu apjomus pārdošanai saimniecībām ar apgrozījumu virs 100 000 EUR. Šāda sadarbība ir abpusēji izdevīga.

Nozīmīgi faktori ir arī saimniecību ģeogrāfiskais novietojums un kooperatīvu tuvums. Tādējādi rodas iespēja saņemt tādus kvalitatīvus pakalpojumus (lopbarības iepirkšana, veterinārārsta pakalpojumi), kuru pieejamība atsevišķām saimniecībām ir ierobežota. Turklāt kooperatīvs spēj garantēt vienādas ražotāju cenas neatkarīgi no piedāvātajiem apjomiem.

Atbilstoši aptaujas datiem, starp tām saimniecībām, kuras nav kooperatīvu biedri, vairākums (55%) kā neiesaistīšanās iemeslu norāda faktu, ka tuvākajā apkārtnē nav piemērotu attiecīgā nozarē strādājošu kooperatīvu. Tas nozīmē, ka potenciāli šīs saimniecības varētu būt ieinteresētas kooperācijā. Vienlaikus nozīmīga daļa saimniecību (28%) norāda, ka nesaredz ieguvumus no kooperācijas, bet 21% nesaskata vajadzību pēc tās, jo tāpat var sekmīgi darboties. Nozīmīga daļa (17%) atzīst, ka neuzticas kooperatīviem (skat. 8.pielikums). Kā liecina aptaujas dati, liela daļa no tām ir nelielas saimniecības (platība ir līdz 100 ha un gūtais ieņēmumu apmērs ir līdz 50 000 EUR, turklāt parasti šīs saimniecības neveic produkcijas pārstrādi).

Nozares speciālistu vērtējumā daudzi lauksaimnieki nesaprot kooperācijas būtību, un nenovērtē tās sniegtās iespējas – stabilitāti tirgū u.tml., bet drīzāk to uztver kā nevajadzīgu starpnieku. Daļēji kooperatīvu veidošanos bioloģiskajā lauksaimniecībā kavē salīdzinoši sarežģīts atzīšanas process – prasības par dalībnieku skaitu u.tml. Ne vienmēr iespējams savākt pietiekamu skaitu bioloģisko lauksaimnieku, kuri vēlētos veidot kooperatīvu. Turklāt pietrūkst uzņēmīgu organizatoru, kuri bauda vietējo lauksaimnieku uzticību.

Nozares eksperti uzskata, ka iesaiste vietējās kopienās, zemā aktivitāte piedaloties un iesaistoties sadarbībā veidojot kooperatīvus, ir saistāma ar produkcijas specializāciju un realizācijas ķēdēm. Bieži jau izveidotās ķēdes nodrošina pietiekamu integrāciju tirgū, piemēram, piena ražošanā, liellopu audzēšanā. Pārstrādes un realizācijas uzņēmumi šajā kontekstā spēlē kooperatīvu aizvietojošu lomu. Līdzīgi tas ir ar nozaru asociācijām. Salīdzinoši līdzīga situācija izriet no ES valstīs veiktajiem pētījumiem, kur konstatēts, ka lielākās saimniecības ir mazāk saistītas ar vietējo pārdošanu. Daļa no BLS nenovērtē kooperācijas lomu. Problemātiska ir arī vadītāju atrašana, kuram uzticētos kooperatīva biedri un varētu kvalitatīvi veikt darbu. Par kooperācijas aktualitāti norāda arī aptaujas dati, kur viena piektdaļa no BLS norāda, ka pastāv produkcijas realizācijas problēmas.

4.3 Bioloģiskā lauksaimniecība vides un klimata mērķu kontekstā

Mūsdienās līdzsvarotas lauksaimniecības attīstībā būtiska nozīme ir faktoriem, kuri saistīti ar bioloģiskās daudzveidības, augsnes un ūdens ekosistēmu uzturēšanu, saglabāšanu un aizsardzību, kā arī efektīvu resursu izmantošanu klimata pārmaiņu un to pielāgošanās kontekstā. Ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm apstrādātas lauksaimniecības zemju platības rada būtiski mazāku piesārņojošo vielu slodzi vidē augsnē un ūdens ekosistēmās, salīdzinot ar intensīvajām konvencionālās lauksaimniecības metodēm. Nodrošinot bioloģiskajam saimniekošanas veidam atbilstošu zemes apsaimniekošanu, tai skaitā kultūraugu maiņu un atstāšanu papuvē, zemes platībām atbilstošu lauksaimniecības dzīvnieku skaitu un organisko mēslošanas līdzekļu izmantošanu noteiktās nepiesārņojošās normās, būtu jāuzlabojas augsnes apsaimniekošanai un jāsamazinās notecei no lauksaimniecības platībām un līdz ar to arī biogēno elementu izskalošanai un nonākšanai ūdenstecēs un ūdenstilpēs. Latvijā bioloģiskajā lauksaimniecībā ir nozīmīgs ilggadīgo un sēto zālāju īpatsvars, kas ir mazāk intensīvi izmantota LIZ, salīdzinot ar zālājiem, kuru apsaimniekošanā netiek ievēroti bioloģiskās lauksaimniecības nosacījumi. Tāpat ekstenīvi apsaimniekoti zālāji jo īpaši ilgtermiņā dod nozīmīgāku ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības un ainavu uzturēšanā kā pamesti un neapsaimniekoti zālāji.

Kopējā lauksaimniecības politikā Latvijā bioloģiskā lauksaimniecība ir nozīmīga sastāvdaļa. Bioloģiskās lauksaimniecības attīstībā pēdējos 20 gados nozīmīga loma ir bijusi valsts veidotai atbalsta politikai, pateicoties kurai Latvijā strauji palielinājušās BLS platības. Pasākums BLS atbalstam ir bijis visās līdzšinējās Lauku attīstības programmās, kurās tas pamatots ar bioloģiskās lauksaimniecības pozitīvo devumu vides stāvokļa saglabāšanā un uzlabošanā saistībā ar visiem trīs vides mērķa virzieniem:

1) Atjaunot, saglabāt un veicināt bioloģisko daudzveidību (tostarp Natura 2000 teritorijās un apgabalos, kuros ir dabiskie vai citi specifiski ierobežojumi), un apgabalos ar augstas dabas vērtības lauksaimniecību, kā arī Eiropas ainavu stāvokli;

2) Uzlabot ūdens resursu apsaimniekošanu, tostarp mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanu;

3) Novērst augsnes eroziju un uzlabot augsnes apsaimniekošanu.

Analizējot šī pētījuma ietvaros aptaujas laikā iegūtos datus, secināms, ka gandrīz puse respondentu uzskata, ka nozīmīgākais bioloģisko saimniecību ieguldījums vides problēmu risināšanā Latvijā ir augsnes kvalitātes uzlabošana (48%) un bioloģiskās daudzveidības saglabāšana (37%), neatkarīgi no saimniecību teritoriālā novietojuma, apsaimniekotās LIZ platības un ieņēmumu apmēra. Aptaujā mazāk minētas SEG emisiju samazināšana, kā arī ūdens kvalitātes saglabāšana, kuru akcentē respondenti, kuriem viens no darbības virzieniem ir graudkopība.

Daudzviet pasaulē veiktie pētījumi rāda, ka bioloģiskā lauksaimniecība dod nozīmīgu ieguldījumu vides un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, piemēram, atklājot bioloģiskās lauksaimniecības pozitīvo ietekmi uz sugu daudzveidību²³. Pētījums, kurā analizētas 47 putnu sugas, kas mēdz apdzīvot lauksaimniecības zemes,

² Riho Marja, Irina Herzon, Eneli Viik, Jaanus Elts, Marika Mänd, Teja Tschardtke, Péter Batáry, 2014. *Environmentally friendly management as an intermediate strategy between organic and conventional agriculture to support biodiversity*. Biological Conservation, Volume 178, pp. 146-154 <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2014.08.005>

³ Julia E.Put, Greg W.Mitchell, Lenore Fahrig, 2018. *Higher bat and prey abundance at organic than conventional soybean fields*. Biological Conservation, Volume 226. pp. 177-185 <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2018.06.021>

144 zemes vaboļu sugas, 141 zirnekļu suga un 59 tauriņu sugas Centrālajā un Ziemeļeiropā, secināts, kas bioloģiski apsaimniekotajās teritorijās no sugu daudzveidības puses ir gan ieguvēji – zālēdāji, gan zaudētāji – plēsīgās sugas. Šajā pētījumā arī secināts, ka bioloģiski apsaimniekotajās platībās salīdzinot ar konvencionāli apsaimniekotajām, sastopamas vairāk retās (aizsargājamās) sugas⁴. Bioloģiski apsaimniekoto teritoriju ietekme uz sugu daudzveidību ir īpaši novērojama un būtiska teritorijās ar lielāku lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvaru⁵. Latvijā šāda teritorija raksturīga Rietumzengalei un Austrumkurzemei. Runājot ne tikai par bioloģisko lauksaimniecību, bet arī citiem pasākumiem, kas veicina bioloģisko daudzveidību lauksaimniecības zemēs, tiek uzsvērtā mērķtiecīga konkrētu vidi saudzējošu aktivitāšu veicināšana konkrētos reģionos⁶, kur tas ir visvairāk nepieciešams. Lai gan zinātniskajās publikācijās un dažādos stratēģiskajos dokumentos atzīmēts bioloģiskās lauksaimniecības pozitīvais ieguldījums vides stāvokļa uzlabošanā, Latvijā līdz šim pētījumi par BLS ietekmi uz vidi veikti salīdzinoši maz, galvenokārt kā atsevišķas gadījumu izpētes.

Lai novērtētu bioloģiskās lauksaimniecības pasākuma ieguldījumu vides mērķu sasniegšanā, LAP 2014-2020 novērtēšanā līdz šim veikti vairāki pētījumi par zālāju botānisko kvalitāti un tās izmaiņām bioloģiskajā lauksaimniecībā apsaimniekotajās platībās⁷, par skrejvabolēm⁸ un augsnes kvalitāti⁹ bioloģiski apsaimniekotās platībās un ārpus tām, kā arī atsevišķas gadījumu izpētes par vides rādītājiem saistībā ar bioloģisko lauksaimniecību¹⁰.

Pētījumā par vides pasākumos apsaimniekoto zālāju kvalitāti konstatēts, ka dažādi atbalsta veidi to ir ietekmējuši atšķirīgi. Zālāju platības sadalījums kvalitātes grupās pēc kūlas daudzuma (augsts rādītājs raksturo negatīvas tendences) liecināja, ka vislielākais kūlas daudzums konstatēts zālajos bez atbalsta un reto ESB grupā arī BLA zālajos, bet biežo ESB grupā BLA zālajos zemas kvalitātes zālāji pēc kūlas daudzuma netika konstatēti (skat. 4.3-1. att.).

⁴ K.Birkhofer, J.Ekroos, E.B.Corlett, G.Smith, 2014. *Winners and losers of organic cereal farming in animal communities across Central and Northern Europe*. Biological Conservation, Volume 175, pp. 25-33 <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2014.04.014>

⁵ Sean L. Tuck, Camilla Winqvist, Flávia Mota, Johan Ahnström, Lindsay A. Turnbull, Janne Bengtsson, 2013. *Land- use intensity and the effects of organic farming on biodiversity: a hierarchical meta- analysis*. Journal of Applied Ecology. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.12219>

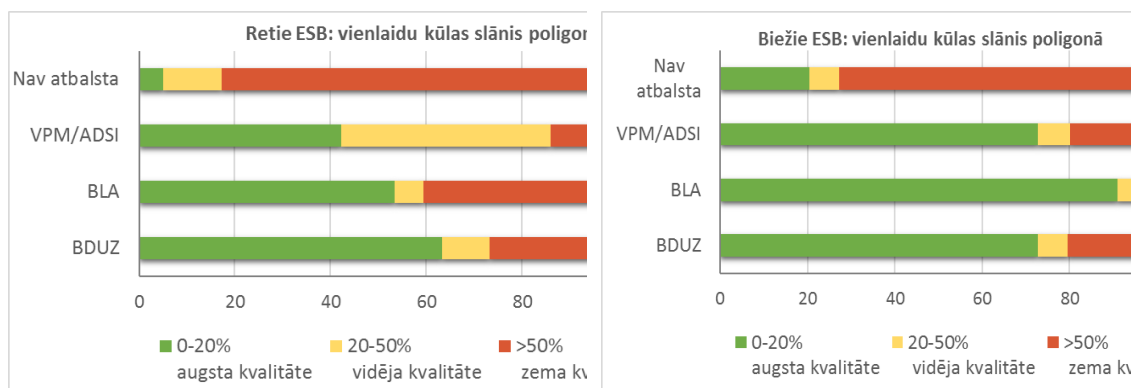
⁶ Johan Ekroos, Ola Olsson, Maj Rundlöf, Frank Wätzold, Henrik G.Smith, 2014. *Optimizing agri-environment schemes for biodiversity, ecosystem services or both?* Biological Conservation, Volume 172, pp. 65-71 <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2014.02.013>

⁷ S. Rūsiņa, 2019. Latvijas Lauku attīstības programmas 2014.-2020. gadam ietekme uz bioloģisko daudzveidību: ES nozīmes aizsargājamo zālāju biotopu botāniskā daudzveidība

⁸ Daugavpils universitāte, 2019. Skejvaboļu sabiedrības konvenciāli un LAP 2014-2020 pasākumā Bioloģiskā lauksaimniecība apsaimniekotās agrocenozēs

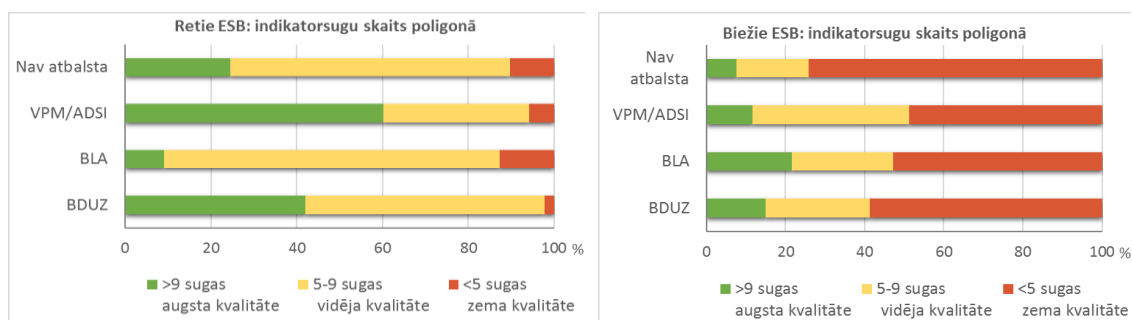
⁹ VAAD, 2019. Augsnes kvalitātes rādītāju novērtējums dažādos LAP 2014-2020 pasākumos atbalstītajās platībās

¹⁰ AREI, 2019. LAP 2014 -2020 novērtēšana paplašinātajam Ikgadējam īstenošanas ziņojumam.

4.3-1. attēls. Zālāju platības sadalījums kvalitātes grupās pēc kūlas daudzuma.

Savukārt veģetācijas struktūras rādītāji, vislabākie bija BLA apsaimniekotos zālajos, vidēji citu pasākumu zālajos, bet vissliktākie – zālajos bez atbalsta. Vislabākie augu sugu skaita indikatoru rādītāji bija BDUZ atbalstītajos retajos zālāju ESB (skat. 4.3-2.att.). Biežo ESB grupā BLA atbalstītajos zālajos sliktāki sugu skaita rādītāji norāda uz nepilnībām BLA atbalsta nosacījumos attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu zālajos. Lai nodrošinātu visoptimālāko bioloģiski vērtīgo zālāju apsaimniekošanu, BLS saimniecībās būtu nepieciešams zālāju apsaimniekošanā nodrošināt tādus pašus nosacījumus kā BDUZ apakšpasākumā.

4.3-2. attēls. Zālāju platības sadalījums botāniskās kvalitātes grupās pēc indikatorsugu skaita poligonā.

Latvijā netiek veikts monitorings, lai novērtētu bioloģiskās lauksaimniecības ietekmi uz ūdens kvalitātes rādītājiem. Taču šajā pētījumā veikta telpisko datu analīze saistībā ar mērķteritorijām, kurās nozīmīga prioritāra ūdens kvalitātes saglabāšana, t.sk., slāpekļa noteču samazināšana. Latvijā ir noteiktas ĪJT un riska ūdensobjekti, kā arī pie mērķteritorijām būtu pieskaitāmas Natura 2000 teritorijas. Veiktā datu analīze apliecina, ka bioloģiski apsaimniekotas aramzemju un ilggadīgo stādījumu platības kopš 2014. gada Latvijā ievērojami pieaugušas visās mērķteritorijās, kuras saistāmas ar prioritāru lauksaimniecības noteču samazināšanu. Šāda tendence vērtējama pozitīvi, jo pieaug ar videi draudzīgākām metodēm apsaimniekoto LIZ platības. Telpisko datu analīze parāda, ka lielākajā daļā mērķteritoriju, izņemot Natura 2000 teritorijas, līdzšinējais bioloģisko platību īpatsvars ir zemāks nekā ārpus šīm mērķteritorijām (skat. 4.3-1. tab.). Piemēram, ĪJT tas ir septiņkārtīgi zemāks, savukārt riska ūdensobjektos ar izklīdēto piesārņojumu (t.sk., lauksaimniecības) divreiz mazāks kā ārpus šāda veida riska teritorijām. Līdz ar to secināms, ka bioloģiskās lauksaimniecības apsaimniekošanas metodes platībās ar vislielākajām slāpekļa un fosfora notecēm tiek ieviests ievērojami mazāk.

4.3-1. tabula. Pasākuma M11 aramzemju un ilggadīgo stādījumu īpatsvars mērķteritorijās

Mērķteritorija	Aramzemes un ilggadīgie stādījumi M11		
	Platība 2018, ha	Īpatsvars mērķteritorijā*, %	Īpatsvars ārpus mērķteritorijas*, %
Īpaši jutīgās teritorijas	5813	2%	14%
Riska (upju) ūdensobjekti	58461	9%	14%
Riska (upju) ūdensobjekti ar izkliedēto piesārņojumu	18579	6%	13%
Natura 2000 teritorijas	9851	18%	11%
Latvijā	138142	11%	

*-Autoru aprēķins pēc 2018. gada rādītājiem

Kultūraugu audzēšana bioloģiskajā lauksaimniecībā preventīvi nodrošina mazāku minerālmēsli lietošanu, līdz ar to arī samazina piesārņojošo vielu nonākšanu vidē. Latvijā kopš 2015. gada iestrādāto minerālmēsli kopējais daudzums un uz 1 ha sējumu kopplatības iestrādātais minerālmēsli daudzums ir nedaudz pieaudzis attiecīgi par 7% un 2%. Līdz ar to potenciālie piesārņojuma no lauksaimniecības riski ir saglabājušies. Arī veiktie ūdens kvalitātes mērījumi liecina, ka slāpekļa koncentrācija ĪJT upēs nedaudz paaugstinās. Tomēr atzīmējams, ka bioloģiskajā lauksaimniecībā apsaimniekoto platību pieaugums ir viens no faktoriem, bez kura iestrādātie minerālmēsli apjomi būtu lielāki, līdz ar to arī potenciālie slāpekļa un fosfora apjomi ūdens notecē. Tādējādi kultūraugu audzēšanai bioloģiskajā lauksaimniecībā Latvijā ir vidēji nozīmīga loma ūdensteču un ūdenstilpju piesārņojuma samazināšanā, tās nozīme palielinātos, ja bioloģiskās saimiekošanas metodes izmantotu lielākās aramzemju platībās.

Bioloģiskās lauksaimniecības nosacījumi paredz biežāku augu maiņu un aramzemju atstāšanu papuvē, tādējādi veicinot optimālākas augsnes apsaimniekošanas metodes. Bioloģiskās lauksaimniecības pasākuma pamatojumā LAP 2014-2020 minēts, nepielietojot ķīmiski sintezētus augu aizsardzības līdzekļus, samazinās pesticīdu atliekas vidē, uzlabojas augsnes kvalitātes rādītāji. Apmierinošs organiskās vielas saturs, augsnes reakcija (pH līmenis) un galveno barības elementu (biogēno vielu) K, N un P optimālas attiecības nodrošina to, ka augsne sniedz labus barošanās apstākļus visiem augiem un dzīvniekiem¹¹. Saistībā ar bioloģiskās lauksaimniecības pozitīvo ieguvumu nereti tiek minēta arī augsnes erozijas novēršana. Taču atzīmējams, ka kopumā Latvijā ūdens augsnes erozija nav nozīmīga problēma, jo tikai nepilni 2% aramzemju, no kurām BLA platību ir ļoti maz, atrodas uz stāvi lēzenām un stāvām nogāzēm (slīpums >6°), kurās var norisināties intensīva plakaniskā erozija. Tādējādi Latvijā galvenais uzsvars augsnes aizsardzības kontekstā pasākumam Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība (M11) ir saistāma ar augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu.

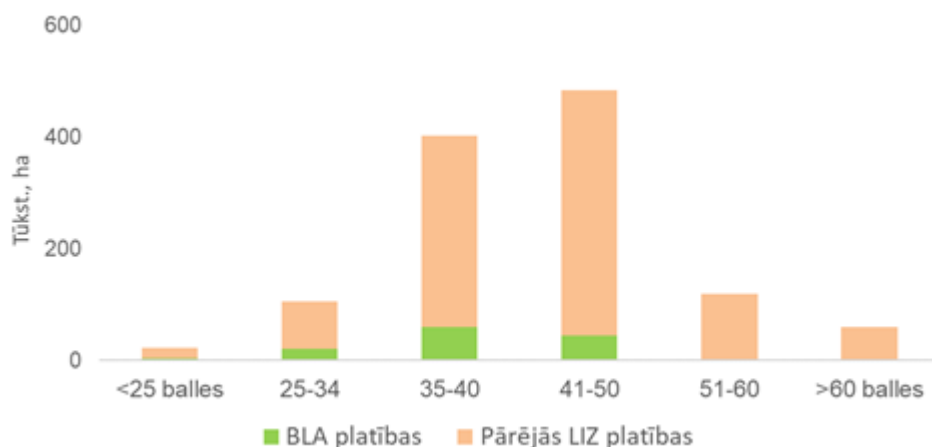
Latvijā līdz šim nav pieejami dati no visaptveroša augšņu monitoringa. Taču LAP 2014-2020 novērtēšanā veikts pētījums *Augsnes kvalitātes rādītāju novērtējums dažādos LAP 2014-2020 pasākumos atbalstītajās platībās* (VAAD, 2019¹²). Pētījumā

¹¹ LAP 2014-2020

¹² http://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/Gala_ataskaite LAND_augsne_2019_0.pdf

tika konstatēts, ka attiecībā uz organiskās vielas nodrošinājumu augsnē un augšņu agroķīmiskās iekultivēšanas pakāpi LAP 2014-2020 atbalsta pasākumā „Bioloģiskā lauksaimniecība” apsaimniekotās platībās kopumā situācija ir sliktāka nekā konvencionāli apsaimniekotās platībās visos pētījumā analizētajos augšņu tipos – velēnu podzolētās augsnēs, velēnu gleja augsnēs, kā arī podzolētās glejaugsnēs.

Ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm apsaimniekotajās platībās situācija ar organiskās vielas (OV) saturu un agroķīmiskās iekultivēšanas pakāpi (AIP) ir sliktāka nekā atbalsta nesaņēmēju grupā, t.i., konvencionāli apsaimniekotās platībās. Zemāks OV saturs bioloģiski apsaimniekotās platībās skaidrojams ar to, ka ne visās BLS ir lauksaimniecības dzīvnieki, bet optimāla OV satura nodrošināšana tikai ar zaļmēslojumu un pēcpļaujas atliekām ir problemātiska salīdzinoši zemākās ražības dēļ, kas saistīta ar to, ka BLS nav atļauta minerālmēslu un daudzu kaļķošanas materiālu izmantošana. Ierobežotā minerālmēslu un kaļķošanas materiālu izmantošana negatīvi ietekmē arī pārējos AIP rādītājus: reakciju (bez kaļķošanas nav iespējams uzlabot) un fosfora un kālija saturu (organisko mēslošanas līdzekļu barības elementi kļūst augiem pieejami tikai pēc organiskās vielas mineralizācijas, tāpēc trūkstošie elementi tiek kompensēti no augsnes). Tāpat nozīmīgs faktors ir tas, ka BLA platības daudzviet atrodas teritorijās, kurās augsnes kvalitāte jau vēsturiski ir bijusi sliktāka un līdz ar to augsnes OV saturs BLA platībās būtiski nemainās un saglabājas zems. To apliecina arī augsnes kyalitatīvā vērtējuma dati BLA platībās (skat. 4.3-3. att.). Faktiski divas trešdaļās (64%) bioloģiski apsaimniekoto aramzemju un ilggadīgo stādījumu platību ir ar kvalitatīvo vērtējumu zem 40 ballēm. Savukārt konvencionāli apsaimniekotās aramzemēs un ilggadīgajos stādījumos 42% platību ir ar kvalitatīvo vērtējumu zem 40 ballēm, bet lielākā daļa 58% platībās virs 40 ballēm. Aramzemju platībās virs 50 ballēm bioloģiski apsaimniekoto platību ir ļoti maz, bet virs 60 ballēm vispār nav sastopamas. Līdz ar to secināms, ka bioloģiski apsaimniekoto platību augšņu kvalitāte ir nozīmīgi zemāka nekā pārējās aramzemju un ilggadīgo stādījumu platībās. Šāds atšķirīgs platību augšņu kvalitātes sadalījums veidojies ilgākā periodā gan ekonomisko, gan dabisko faktoru rezultātā, jo aramzemju platībās ar zemāku augsnes kvalitāti ir ierobežotas iespējas iegūt augstas ražas un peļņu, līdz ar to šādas platības izdevīgāk apsaimniekot ar lielākiem platību maksājumiem.

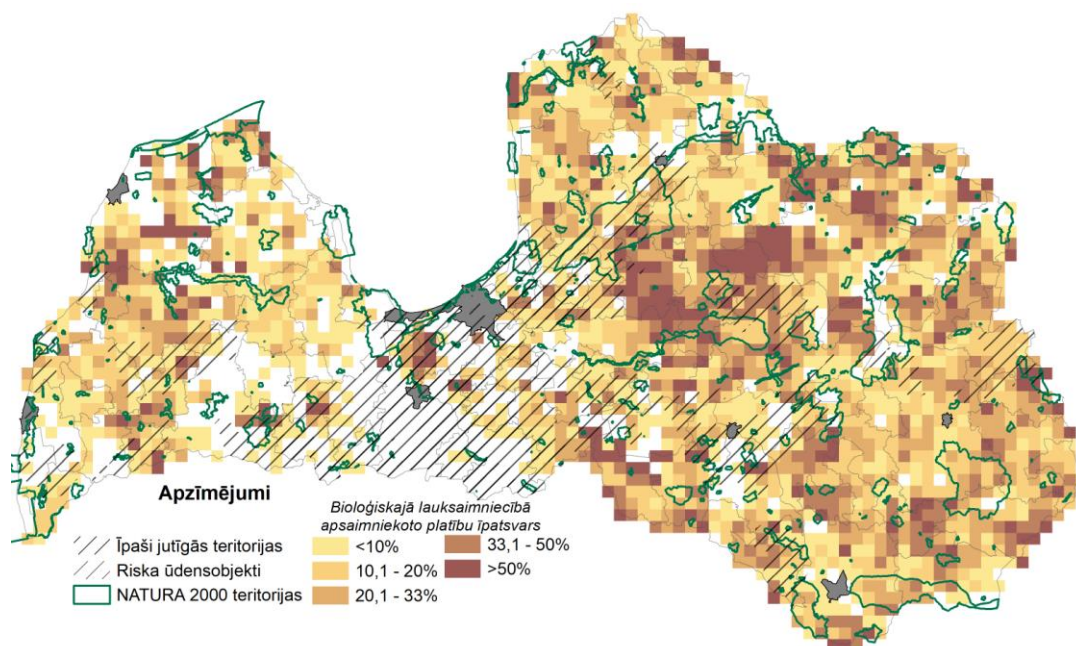

4.3-3. attēls. Bioloģiski un konvenciāli apsaimniekoto aramzemju un ilggadīgo stādījumos sadalījums augšņu kvalitātes grupās

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD un augšņu kyalitatīvā novērtējuma datiem

Šī pētījuma ietvaros veiktās aptaujas laikā īpaša uzmanība tika pievērsta jautājumam par augšņu kvalitāti bioloģiski apsaimniekotajās teritorijās, tādēļ respondentiem tika vaicāts par to, kādi ir nozīmīgākie ierobežojumi augsnes kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā saimniecības ietvaros. 62% respondentu apzinās, ka, lai saglabātu un uzlabotu augsnes kvalitāti, būtu jāveic augsnes kaļķošana, bet tās izmaksas ir pārāk augstas. 37% respondentu augsnes kvalitātes saglabāšanu ierobežo organiskā mēslojuma trūkums, bet 26% respondentu ir problēmas ar augu maiņas nosacījumu izpildi, kas ir kā pamats augsnes auglības saglabāšanai un uzlabošanai.

Kā jau minēts Latvijā bioloģiski apsaimniekotās platības izvietotas galvenokārt reģionos ar nozīmīgu ilggadīgo zālāju īpatsvaru un attiecīgi arī zemākiem augsnes kvalitātes rādītājiem. Savukārt reģionos, kuros dominē intensīva lauksaimniecība, t.sk., Zemgalē, kur sastopams biezs upju tīkls un kur bioloģiskā apsaimniekošana varētu dot nozīmīgāku devumu, ūdens un augsnes kvalitātes aizsardzībā bioloģiski apsaimniekoto platību ir salīdzinoši maz vai nav vispār (skat. 4.3-4. att.). Saskaņā ar iepriekš minētajiem pētījumu rezultātiem par līdzšinējo bioloģiskās lauksaimniecības salīdzinoši vidēju ieguldījumu vides stāvokļa uzlabošanā, bioloģiskās lauksaimniecības mērķtiecīgāka ieviešana Latvijā būtu īpaši būtiska reģionos ar augstu lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvaru, kā arī īpaši jutīgajās teritorijās.

4.3-4. attēls. Bioloģiski apsaimniekotās platības % no LIZ (5 x 5 km tīklā) 2018.gadā un nozīmīgas mērķteritorijas, kurās aktuāla bioloģiskās lauksaimniecības ieviešana

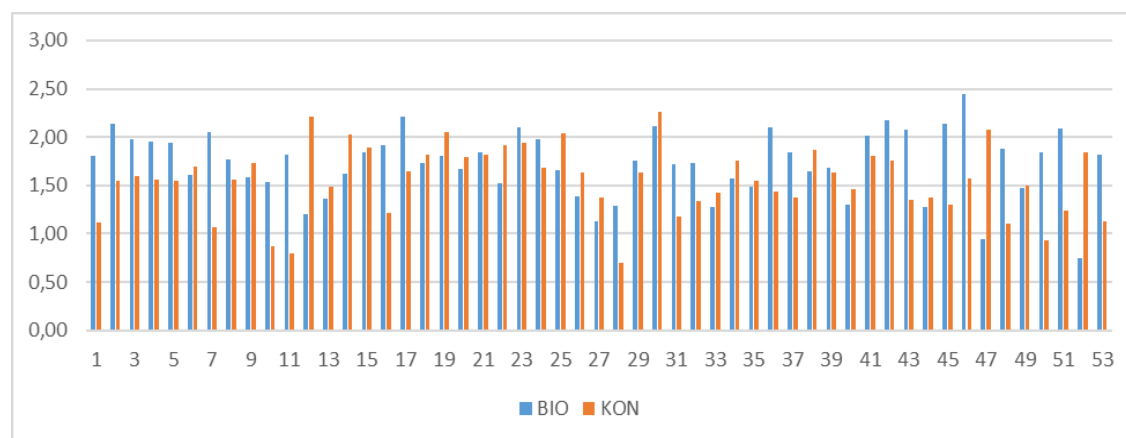
Avots: Autoru veidota kartoshēma

Latvijā bioloģiskās lauksaimniecības ietekmes uz bioloģisko daudzveidību novērtēšanā veikts pētījums - *Skrejvaboļu sabiedrības konvencionāli un LAP 2014-2020 pasākumā Bioloģiskā lauksaimniecība apsaimniekotās agroceņozēs*¹³. Pētījumā izvietotas skrejvaboļu uzskaites transektes nejauši izvēlētos graudaugu laukos un veikta to uzskaitē. Datu analīzē tika izmantoti 40 370 skrejvaboļu īpatņu un reģistrētas

¹³ Daugavpils Universitāte, 2019.

78 sugas, no kurām 13 sugas konstatētas tikai konvencionāli apsaimniekotos laukos un 10 tikai bioloģiski apsaimniekotos.

Katram no apsekotajiem parauglaukumiem tika izrēķinātas Šenona-Vīnera indeksa vērtības (skat. 4.3-5. attēls), kuras raksturo sastopamo sugu daudzveidību. Iegūto indeksa vērtību salīdzināšanai tika aprēķināta Šenona-Vīnera indeksa vidējā vērtība bioloģiski un Konvencionāli apsaimniekotos laukos. Bioloģiskajās saimniecībās Šenona-Vīnera indeksa vērtība bija augstāka (1.72 ± 0.34 , vīd. vērt. \pm st. novirze) kā konvencionālajās platībās (1.55 ± 0.35). Vērtības statistiski būtiski atšķīrās par 0.176, taču iegūtai atšķirībai ir mazs praktiskais nozīmīgums $d=0.35$ (*effect size*).

4.3-5. attēls. Šenona-Vīnera indeksa vērtību salīdzinājums 2014 - 2019. gadu pētījumu sezonā.

Pētījumā iegūtie rezultāti norāda uz statistiski pierādītu lielāku sugu daudzveidību bioloģiski saimniecībās salīdzinājumā ar konvencionālajām, kas apliecina bioloģiskās lauksaimniecības nedaudz pozitīvāku ietekmi uz bioloģisko daudzveidību. Vērtējot iegūto datu praktisko nozīmīgumu, jāatzīmē, ka to praktiskā nozīme ir maza, vidēji bioloģiski apsaimniekotā parauglaukumā ir par 2 sugām vairāk nekā konvencionāli apsaimniekotā, kas ir vidējais rādītājs starp visiem parauglaukumiem. Lielākā daļā bioloģiski apsaimniekotu graudaugu lauku tika konstatēta lielāka sugu daudzveidība, bet daļā no tiem starpība nebija būtiska vai arī sugu daudzveidība mazāka nekā konvencionāli apsaimniekotos laukos. Nelielās atšķirības starp bioloģiskajiem un konvencionālajiem laukiem norāda uz maznozīmīgu pozitīvu bioloģiskās lauksaimniecības devumu bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā graudaugu sējumos.

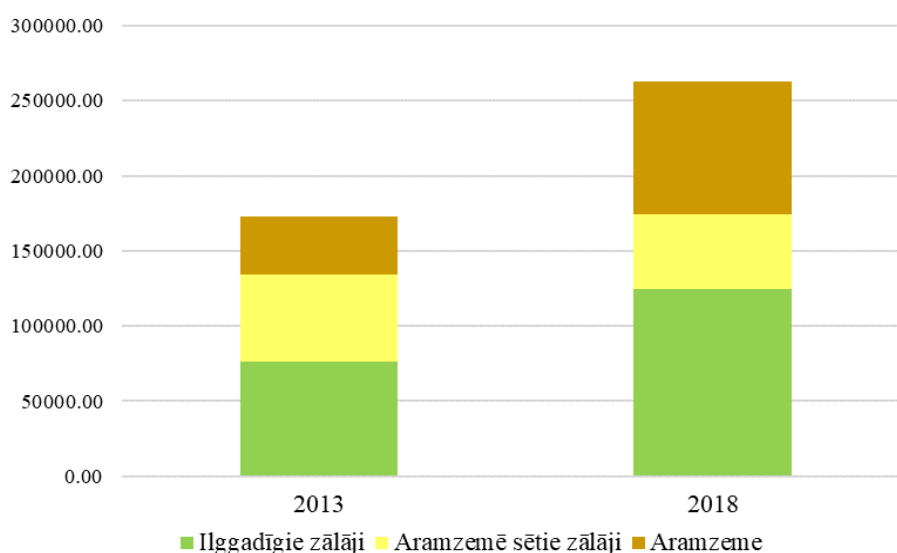
Bioloģiskā lauksaimniecība sniedz ieguldījumu arī klimata mērķu sasniegšanā, t.sk., SEG emisiju samazināšanā. Bioloģiskajā lauksaimniecībā apsaimniekotās aramzemju platības (jo īpaši graudaugiem, eļļas augiem, dārzeņiem un ilggadīgajiem stādījumiem izmantotās platības) ir vērtējamas kā nozīmīgs SEG emisiju samazinošs rādītājs, jo šajās platībās netiek izmantoti minerālmēsli. Veicot aprēķinus par vidējo minerālmēsli patēriņu uz 1 ha sējumu kopplatības lauksaimniecībā un kopējo sējumu platību bioloģiskajās saimniecībās, tika iegūts rezultāts, ka kopējais ikgadējais potenciālais minerālmēsli samazinājums bioloģiskajās saimniecībās veido 8242 tonnas N (Δ FSN), un tas atbilst SEG emisiju samazinājumam 38.6 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Papildus aprēķinot netiešās N₂O emisijas, tika iegūts, ka iztvaikošanas rezultātā bioloģiskajās saimniecībās SEG emisijas samazinās par 3.0 kilotonnas CO₂ ekvivalenta, savukārt SEG emisijas no izskalošanās un noteces bioloģiskajās saimniecībās ir mazākas par 8.8 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Līdz ar to kopējais

novērtētais tiešo un netiešo SEG emisiju samazinājums bioloģiskā lauksaimniecībā ir 62.1 kilotonnas CO₂ ekvivalenta gadā¹⁴, kas vērtējams kā nozīmīgs.

Arī pētījuma ietvaros veiktā aptauja apliecināja, ka daudznozaru saimniecības ar izteiktāku specializāciju gaļas un piena lopkopībā norāda, ka salīdzinoši lielāks uzsvars tajās tiek likts uz SEG emisiju mazināšanu, ja saimnieko ar vidi saudzējošām metodēm.

Bioloģiskās lauksaimniecības ietekmes uz vidi kontekstā nozīmīgi ir ne tikai bioloģiski apsaimniekoto zālāju, augšņu vai pieguļošo ūdensteču raksturojoši vides rādītāji, bet arī šo zemju struktūra un telpiskais izvietojums. Nozīmīgs ilggadīgo zālāju īpatsvars nodrošina daudzveidīgu ainavu struktūru un Latvijā bieži saistāms ar tipiskajām mozaīkveida ainavām. Bioloģiski apsaimniekotas aramzemes savukārt raksturo apjomu un izvietojumu platībām, kurās tiek pielietotas videi draudzīgas metodes, nepielietojot ķīmiski sintezētus augu aizsardzības līdzekļus u.tml. Tāpēc pētījuma ietvaros veikta bioloģiski apsaimniekoto platību telpiskā analīze.

Latvijā Kopumā 2013. gadā BLA platības aizņēma 173 117 ha, bet 2018. gadā 263 095 ha. Analizējot bioloģiski apsaimniekoto platību struktūru un tās izmaiņas, redzams, ka gan 2013., gan 2018. gadā plašākās teritorijas aizņem zālāji – gan pastāvīgās pļavas un ganības, gan aramzemē sētie zālāji (skat. 4.3-6. att.).

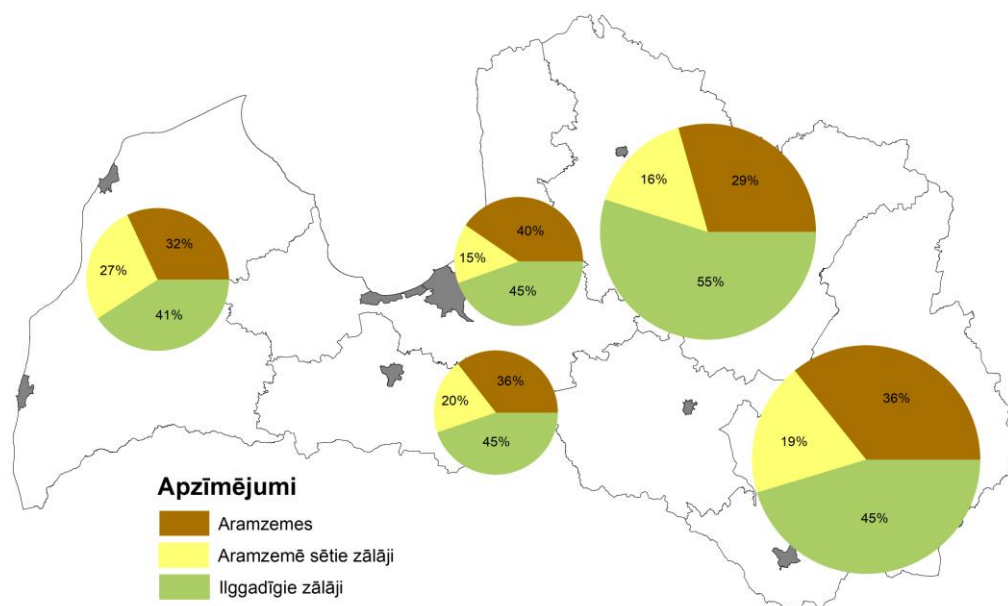
4.3-6. attēls. Bioloģiski apsaimniekoto LIZ struktūra Latvijā 2013. un 2018. gadā

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Analizējot bioloģiski apsaimniekoto platību struktūru pa reģioniem redzams, ka tendences visos reģionos ir līdzīgas kā valstī kopumā – visplašākās bioloģiski apsaimniekotās teritorijas klāj ilggadīgie zālāji, bet vismazāk ir aramzemē sēto zālāju (skat. 4.3-7. att.). Īpaši izceļams ir Pierīgas reģions ar visaugstāko aramzemju īpatsvaru (40% no visām šajā reģionā bioloģiski apsaimniekotajām teritorijām), kā arī Vidzemes reģions ar visaugstāko ilggadīgo zālāju īpatsvaru (55% no visām šajā reģionā bioloģiski apsaimniekotajām teritorijām). 2018. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, vērojama tendence pieaugt aramzemēm, to apjomam palielinoties no 23% (39 046 ha) 2013. gadā līdz 34% (88 868 ha) 2018. gadā. Šāds pieaugums vairāk kā

¹⁴ LAP 2014 - 2020 novērtēšana paplašinātajam Ikgadējam īstenošanas ziņojumam 2019

divas reizes vērtējams kā nozīmīgs gan produkcijas ražošanas, gan vides ietekmju kontekstā.

4.3-7. attēls. Bioloģiski apsaimniekoto platību struktūra reģionos Latvijā 2018. gadā

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Bioloģiski apsaimniekoto platību kontekstā nozīmīgs ir LIZ apsaimniekošanas ilglaicīgums. Veicot datu telpisko analīzi, secināms, ka vairāk nekā 10 gadus Latvijā ar bioloģiskām metodēm apsaimniekoti 131 375 ha platību, no tām 58 218 ha pastāvīgās pļavas un ganības, 43 355 ha aramzemē sētie zālāji un 29 803 ha aramzeme. Tas nozīmē, ka tikai 33% no 2018. gadā bioloģiski apsaimniekotajām aramzemēm bioloģiski tiek apsaimniekotas vairāk nekā 10 gadus. Tātad bioloģiski apsaimniekotās platības līdzšinējā periodā ir mainīgas – daļa BLA platību vairs netiek apsaimniekotas ar bioloģiskām lauksaimniecības metodēm, tāpat arī tikai kopš 2015. gada ievērojamā apjomā nākušas klāt jaunas platības.

Bioloģiski apsaimniekotās aramzemēs no vides aspekta nozīmīgs ir fakts, ka 2018. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, pieaudzis papuvē atstāto lauku apjoms, jo papuves palīdz ierobežot nezāles, kā arī nodrošina mitruma un barības elementu uzkrāšanos. Savukārt griķiem kā kultūraugiem ar dziļu mietsakni ir spēja uznest barības vielas no dziļākiem augsnes slāņiem, kā arī tie var samazināt nezāļu blīvumu par vairāk nekā 70%. Griķus mēdz izmantot augsnes ielabošanai, zaļmēslojumam, un arī kā nektāraugus. Arī zirņi tāpat kā griķi ir tauriņzieži, kuru saknes labi irdina augsni, veicinot mitruma un barības elementu pārvietošanos augsnē, kā arī uzlabojot augsnes struktūru, tādēļ no vides aspekta pozitīvi vērtējama šo kultūru audzēšana bioloģiski apsaimniekotās lauksaimniecības zemēs.

Mūsdienās arvien vairāk KLP pasākumi tiek vērtēti ekosistēmu pakalpojumu kontekstā. Analizējot ekosistēmu pakalpojumus lauksaimniecības zemēs, īpaša loma tiek pievērsta apgādes pakalpojumiem¹⁵, taču ne mazāk svarīgi ir vidi regulējošie pakalpojumi un arī kultūras pakalpojumi. Balstoties uz Baltijas Vides foruma projekta

¹⁵ Alison G. Power, 2010. *Ecosystem services and agriculture: tradeoffs and synergies*. Philosophical Transaction of the Royal Society B, 365, pp. 2959–2971 <https://doi.org/10.1098/rstb.2010.0143>

LIFE Viva Grass ieviešanas laikā izstrādāto metodiku, tika izvērtēti bioloģiskās lauksaimniecības nodrošinātie ekosistēmu pakalpojumi Latvijā, atsevišķi nodalot ekosistēmu pakalpojumus bioloģiski apsaimniekotās aramzemēs un bioloģiski apsaimniekotos zālajos (skat. 7. pielikums).

Izvērtējot bioloģiski apsaimniekoto teritoriju nodrošinātos apgādes pakalpojumus Latvijā, jāsecina, ka tie no visiem pakalpojumu veidiem ir vērtējami salīdzinoši zemu, t.i., vairāki no apgādes pakalpojumiem ir novērtēti kā sliktāki salīdzinājumā ar situāciju, ja konkrētās teritorijas netiktu apsaimniekotas bioloģiski. Līdzīgus rezultātus atklāj arī pētījumi, kuros runāts par bioloģiskās lauksaimniecības mazāko ražīgumu salīdzinājumā ar konvencionāli apsaimniekotajām teritorijām, kur ražas samazinājums svārstās no 5% līdz pat 34%¹⁶.

Visi vidi regulējošie ekosistēmu pakalpojumi (kopumā 15) novērtēti kā neitrāli vai pozitīvi salīdzinājumā ar situāciju, ja konkrētajā teritorijā apsaimniekošana nenotiku bioloģiski. Īpaši var izcelt apputeksnēšanas un sēklu izplatīšanas ekosistēmu pakalpojumu, kas bioloģiski apsaimniekotajos zālajos novērtēts ar augstāko pozitīvo vērtējumu. Arī vairāki citi vidi regulējošie ekosistēmu pakalpojumi gan bioloģiski apsaimniekotajās aramzemēs, gan bioloģiski apsaimniekotajos zālajos vērtēti ar pozitīvu ietekmi, piemēram, piesārņojuma biodegradācija, ko veic mikroorganismi un aļģes, augi vai dzīvnieki, dzīvotņu un barošanās vietu uzturēšana, slimību kontrole, dēdēšanas process un tā ietekme uz augsnes auglību.

Arī kultūras ekosistēmu pakalpojumi vērtēti kā neitrāli vai pozitīvi. Īpaši var izcelt rekreācijas un izglītošanās iespēju nodrošināšanas ekosistēmu pakalpojumu, kas gan bioloģiski apsaimniekotajos zālajos, gan aramzemēs ir vērtēts pozitīvi.

Kopumā vienīgā negatīvā ietekme, skatot bioloģiski apsaimniekotās teritorijas caur ekosistēmu pakalpojumu prizmu, ir iespējamā ražīguma samazināšanās, kas atklājas kā atsevišķu apgādes pakalpojumu negatīvais vērtējums. Taču tas ir pamatoti, un var atzīmēt, ka ražas zudumus paredz arī kompensēt ar atbalsta likmi.

4.4 LAP 2014-2020 pasākumos sniegtā atbalsta novērtējums no ekonomiskā viedokļa BLS

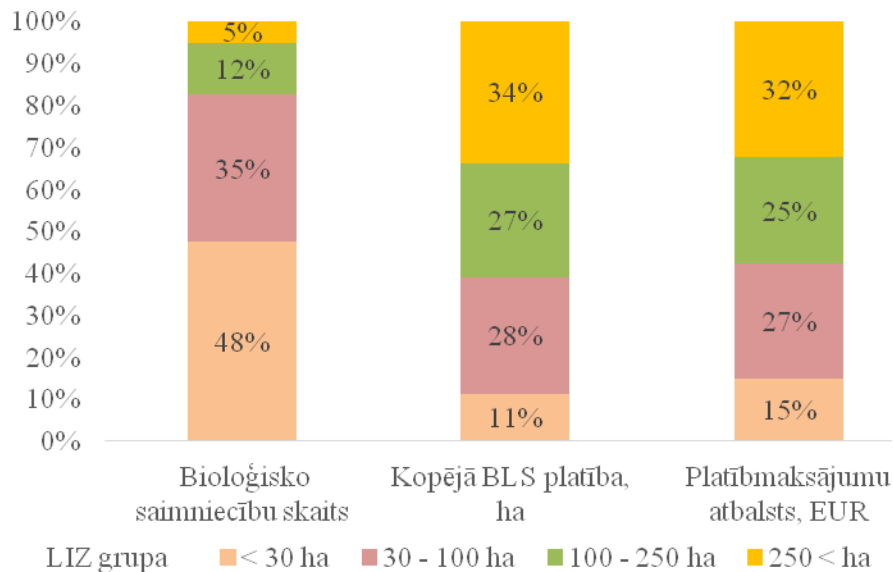
4.4.1 Bioloģisko saimniecību saņemtais atbalsts LAP 2014-2020 periodā

Eiropas Savienības kopējā lauksaimniecības politikā atbalsts bioloģiskajai lauksaimniecībai LAP 2014.-2020. gada periodā ir ievērojami palielinājies salīdzinājumā ar iepriekšējo plānošanas periodu, ko lielā mērā ir veicinājusi sabiedrības interese par bioloģiski audzētu pārtiku un ilgtspējīgu ekoloģiju. Arī Latvijā kopējais atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības prakses ieviešanai un īstenošanai ir palielinājies par 58% - no 122,4 milj. EUR LAP 2007-2013 periodā līdz 194,3 milj. EUR LAP 2014-2020 periodā.

LAP 2014-2020 publiski pieejamais finansējums var iedalīt divās grupās: platībmaksājumu pasākumi, kas saistīti ar saimniecības apsaimniekotās LIZ platību, un projektu pasākumi, kas vairāk saistīti ar saimniecības ekonomisko attīstību.

Bioloģiskās saimniecības no 2014. līdz 2018. gadam ir saņēmušas 265,7 milj. EUR atbalstu no LAP 2014-2020, no kā 209,7 milj. EUR jeb 79% ir saņemti platībmaksājumu pasākumos un 56,0 milj. EUR jeb 21% projektu pasākumos.

¹⁶ Verena Seufert, Navin Ramankutty, Jonathan A. Foley, 2012. *Comparing the yields of organic and conventional agriculture*. Nature 485, pp. 229-232. <https://www.nature.com/articles/nature11069>

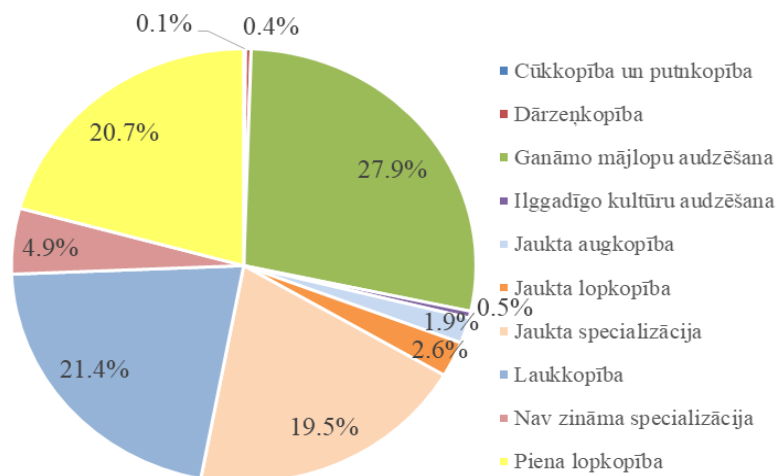

4.4-1. attēls. BLS skaits, apsaimniekotās LIZ un 2014.-2018. gada periodā saņemto LAP 2014-2020 platībmaksājumu sadalījums pa LIZ grupām

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Vislielāko daļu (32%) platībmaksājumu (PM) atbalsta ir saņēmušas 5% saimniecības (LIZ grupā ar 250 ha un vairāk), kuras apsaimnieko 34% no bioloģiskās LIZ platības (skat. 4.4-1. att.). Savukārt skaita ziņā vislielākā BLS grupa (48%) apsaimnieko tikai līdz 30 ha lielas bioloģiskās platības. To rīcībā atrodas 11% no bioloģiskās kopplatības un PM 2014.-2018. gada periodā tās ir saņēmušas 15% no kopējā PM atbalsta bioloģiskajiem lauksaimniekiem. Otra lielākā BLS grupa (35%) apsaimnieko 30-100 ha LIZ, kas veido 28% no bioloģiskās LIZ kopplatības, un tā ir saņēmusi 27% no PM atbalsta. Savukārt to saimniecību, kuru platība ir sākot no 100 ha, daļa kopējās platībās un atbalsta kopsummā ir lielāka nekā šo saimniecību skaita īpatsvars. Kopumā 17% lielāko BLS saņem 57% no PM atbalsta, kas ir nedaudz mazāk par šo saimniecību īpatsvaru aizņemtās platības ziņā (61%).

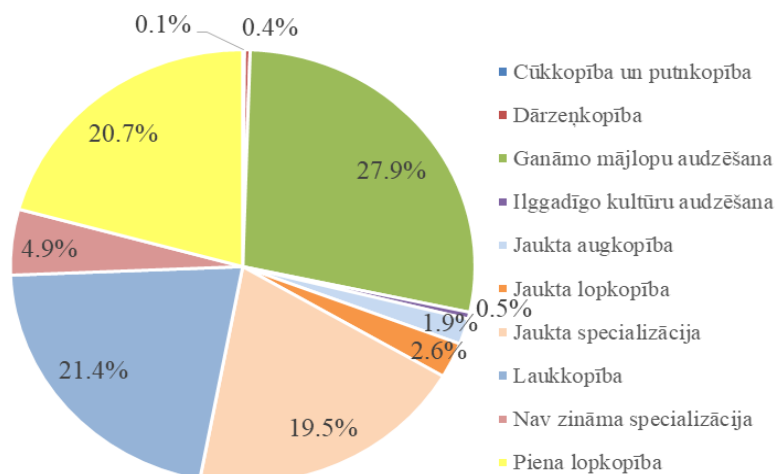
Dati par kopējo atbalstu uz LIZ ha rāda, ka mazās saimniecības (LIZ < 30 ha) 2014.-2018. gada periodā ir saņēmušas vidēji lielāko kopējo platībmaksājumu atbalstu par LIZ ha (927 EUR), taču pārējās grupās atbalsta summa ir līdzīga: grupā ar 30-100 ha LIZ šajā periodā vidēji ir saņēmušas 668 EUR, grupā ar 100-250 ha LIZ ir saņēmušas 648 EUR un saimniecības ar 250 ha un vairāk vidēji ir saņēmušas 655 EUR par vienu LIZ ha.

4.4-2. attēls. BLS 2014.-2018. gadā saņemtā LAP 2014-2020 platībmaksājumu atbalsta sadalījums pēc saimniecību specializācijas

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Visvairāk platībmaksājumu atbalsta no LAP 2014-2020 līdz 2018. gadam ir saņēmušas saņēmušas saimniecības, kuras specializējas ganāmo mājlopu audzēšanā – tie ir 58,4 milj. EUR jeb 28% no kopējā izmaksātā atbalsta

(skat.

4.4-2. att.). 21,4% jeb 44,8 milj. EUR ir novirzīts laukkopības saimniecībām, 20,7% jeb 43,4 milj. EUR saimniecības attīstībai ir saņēmušas piena lopkopības saimniecības, 19,5% jeb 40,9 milj. EUR ir saņēmušas jauktas specializācijas bioloģiskās saimniecības. Jauktas lopkopības saimniecības ir saņēmušas 5,5 milj. EUR (2,6% no kopējā finansējuma) un jauktas augkopības saimniecības 4 milj. EUR (2%) finansiālu atbalstu laika posmā no 2014. līdz 2018. gadam. Vismazākais finansiālais LAP 2014-2020 atbalsts 2014.–2018. gadā ir izmaksāts bioloģiskajām cūkkopības un putnkopības saimniecībām (262 tūkst. EUR jeb 0,1% kopējā finansējuma) un dārzenkopības saimniecībām (818 tūkst. EUR jeb 0,4%). Ilggadīgo kultūru audzēšanai bioloģiskās saimniecības ir saņēmušas 1 milj. EUR (0,5% no kopējā finansējuma apjoma) atbalstu.

Pētījuma veikšanas laikā 12% saimniecību no kopējā BLS skaita, kuras ir pievienojušās BLS grupai 2016. gadā vai vēlāk, specializācija nav zināma. Šo

saimniecību grupa ir izmantojusi 5% no kopējā LAP 2014-2020 platībmaksājumu apjoma, kas izmaksāts BLS 2014.–2018. gadā.

Salīdzinot ar attiecīgās specializācijas saimniecību īpatsvaru kopējā SI, var vērtēt, ka attiecībā pret produkcijas vērtību augstāka atbalsta intensitāte bijusi ganāmo mājlopu saimniecībās, bet zemākā – piena saimniecībās. Izvērtējot BLS specializācijas struktūras izmaiņas LAP 2014-2020 periodā saimniecību skaita ziņā (skat. 4.1-4. att.), redzams, ka notikusi specializācijas pārbīde par labu ganāmo mājlopu un mazākā mērā – laukkopības saimniecībām (pēdējām atjaunojot to īpatsvaru, kāds bijis 2010. g.). Savukārt piena lopkopības saimniecību īpatsvars ir samazinājies no 37% 2013. gadā līdz 23% 2017. gadā. Tas nozīmē, ka BLS pāriet uz arvien mazāk darbietilpīgu saimniekošanas veidu, jo laukkopībā un ganāmo mājlopu audzēšanā vajadzīgs vismazāk darbaspēka.

4.4-1. tabula. Bioloģiskās lauksaimniecības (BLA; M11 pasākums) atbalsta likmes

Atbalsttiesīgā platība	Atbalsta likmes (EUR/ha)		Atbalsta likmju izmaiņas (%)
	LAP 2007-2013	LAP 2014-2020	
BLA par ilggadīgiem zālājiem (t.sk., par zālāju platību, kurā ievāc savvaļas ārstniecības augus), aramzemē sētie zālāji, papuve	138	97	-30%
BLA par laukaugu un pārējo kultūru aramzemes platību, firsējas stiebrzāļu, tauriņziežu un nektāraugu aizņemtu platību	108	117	8%
BLA par dārzeņu (izņemot kartupeļu) platību	357	399	12%
BLA par kartupeļu, arī cietes kartupeļu platību	318	397	25%
BLA par augļu koku, ogulāju un tādu ilggadīgo stādījumu platību, no kuriem iegūst ēdamus augļus	419	485	16%
BLA atbalsta apmērs par 1 atbalsttiesīgo bišu saimi	-	40	100%

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

LAP 2014-2020 salīdzinot ar iepriekšējo periodu, atbalsta likmes par laukaugu audzēšanu ir palielinājušās par 8%, dārzeņu audzēšanai – par 12%, augļu koku un ogulāju stādījumiem – par 16%, kartupeļu un cietes kartupeļu audzēšanai – par 25%. Vienīgi bioloģiski sertificētajiem ilggadīgajiem zālājiem (arī ārstniecības augiem) atbalsta likme ir samazinājusies par 30%. Ir radīts jauns atbalsts bioloģiskai biškopībai – par katru bioloģiski sertificēto bišu saimi. Pētījuma ietvaros veiktajās intervijās tika izteikts viedoklis, ka likmju apmēram ir nozīme audzējamo kultūraugu izvēlē. Arī aramzemēs audzējamo kultūraugu platību palielinājums (11% 2018 vs. 2013), liecina, ka veiktajām izmaiņām likmju apmēros ir bijusi neliela pozitīva ietekme.

Salīdzinājumā ar citām Baltijas valstīm Latvijas BLA maksājumi ir augstāki nekā Igaunijā, bet zemāki nekā Lietuvā. Atbilstoši datiem par LAP 2007-2013,

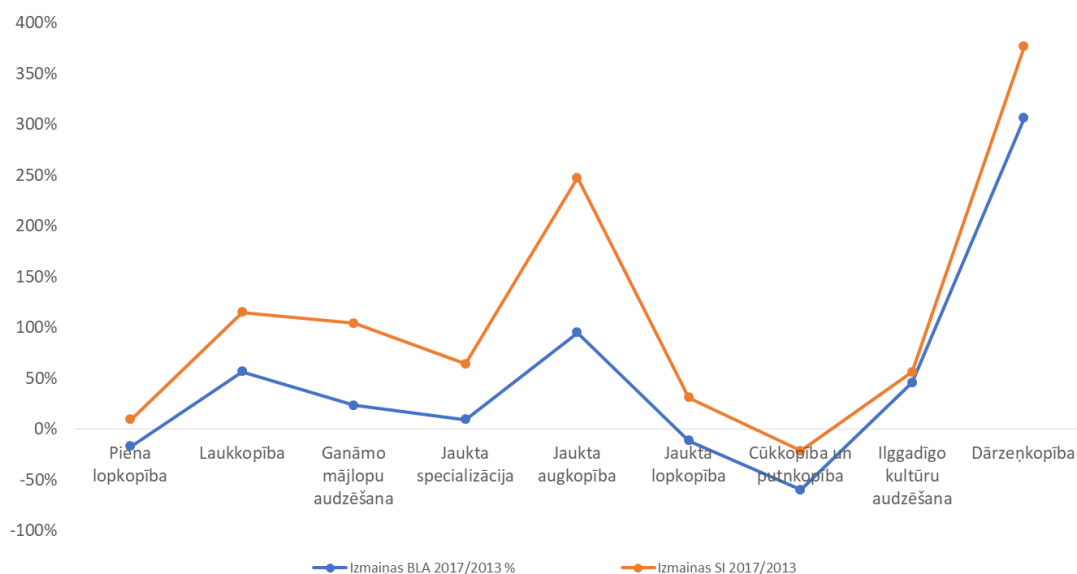
uzturošā likme par zālājiem (Igaunijā 77 EUR/ha, Lietuvā 127 EUR/ha) bija ievērojami zemāka nekā par aramzemes platību (laukaugi, tauriņzieži u.tml.), par kuriem Igaunijā maksāja 119 EUR/ha, bet Lietuvā 215 EUR/ha. Tāpat kā Latvijā augstākās atbalsta likmes bija par dārzeni un ilggadīgo kultūru platībām – Igaunijā 350 EUR/ha, bet Lietuvā 440-516 EUR/ha. Citās ES valstīs atbalsta likmes ir ļoti atšķirīgas. Tajā skaitā, piemēram, Nīderlandē vispār nav paredzēts atsevišķs atbalsts bioloģiskai lauksaimniecībai kopš 2005. gada, bet Lielbritānijā likmes ir nelielas: aramzemes kultūrām tikai 33-66 EUR/ha. Vairākās valstīs, tajā skaitā Polijā, atbalsta likmes zālājiem ir zemākas nekā Latvijā, bet aramzemes kultūrām augstākas (Polijā tās ir attiecīgi 67 un 202 EUR/ha).¹⁷ Veiktais atbalsta likmju salīdzinājums, ņemot vērā arī iepriekšējās sadaļās aprakstīto analīzi, ļauj indikatīvi vērtēt, ka no zemes intensīvākas apstrādes un produkcijas ražošanas viedokļa būtu vēlama lielāka diferenciācija starp zālāju un aramzemes kultūru atbalsta likmēm. Tas arī sekmētu bioloģisko metožu izmantošanu platībās, kurās tas līdz šim nav izdevīgi, jo negūtie ienākumi no metožu maiņas ir lielāki nekā piedāvātā kompensācija (pirmkārt, Zemgales līdzenums).

LAP 2014-2020 atbalsta pasākumi un atbalsta likmju izmaiņas ir sekmējušas jauktas augkopības un jauktas lopkopības saimniecību skaita palielināšanos par attiecīgi 33% un 22%, salīdzinot 2016. gadu ar 2014. gadu. Šajā plānošanas periodā ir palielinājies arī dārzenkopības saimniecību skaits par 22%, tomēr bioloģisko dārzenkopības saimniecību aizvien ir maz, neskatoties uz tirgus pieprasījumu pēc bioloģiski audzētiem dārzeņiem un arī salīdzinoši augsto atbalsta likmi 397 - 399 EUR/ha.

Līdz ar atbalsta maksājumu likmes palielināšanos līdz 485 EUR/ha, kas ir par 16% vairāk nekā 419 EUR/ha 2014. gadā, no 6 saimniecībām 2014. gadā līdz 21 saimniecībai 2017. gadā ir palielinājies bioloģiski sertificēto saimniecību skaits, kuru specializācija ir ilggadīgo kultūru audzēšana.

LAP 2014-2020 M11 pasākuma ietvaros “Bioloģiskā lauksaimniecība (BLA)” 2017. gadā ir izmaksāts lielākā apjomā un lielākam skaitam BLS nekā 2013. gadā. Vērtējot BLA atbalstu saņēmušo saimniecību ekonomisko izaugsmi, SI kopsummās izmaiņas dažādu specializāciju grupās liecina, ka tajās nozarēs, kurām atbalsta maksājumu apjoms palielinājies straujāk, kopējā SI palielinājums ir daudz nozīmīgāks nekā tajās, kur atbalsta apjoms ir mazāk audzis vai pat samazinājies (skat. **Error! Reference source not found..att.**).

¹⁷ Gerald Schwarz, Hiltrud Nieberg und Jörn Sanders. Organic Farming Support Payments in the EU. Johann Heinrich von Thünen-Institut Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries, Germany 2010, pp. 15-17. <https://orgprints.org/18013/1/schwarz-2010-vti.pdf>

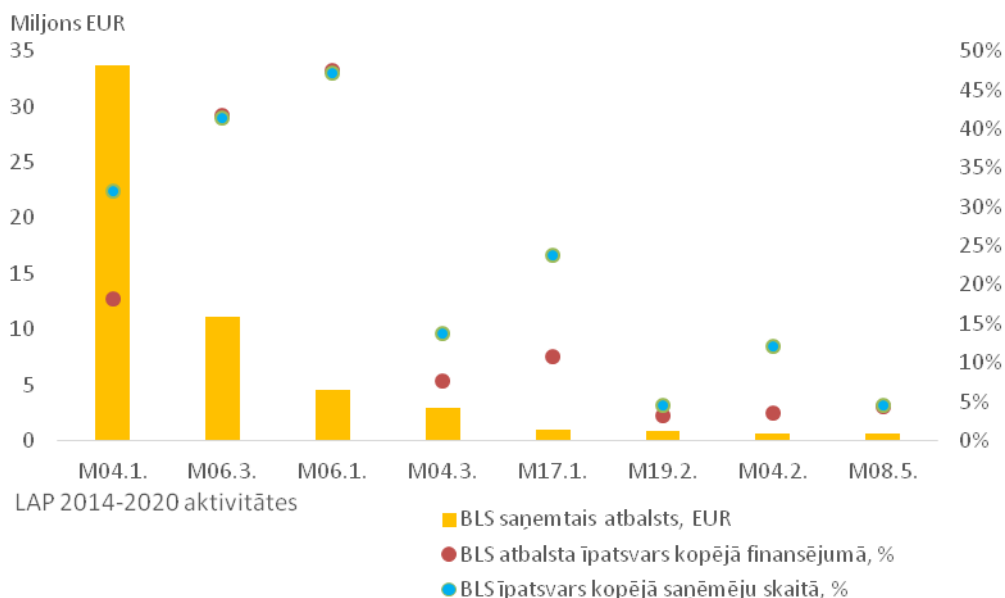
4.4-3. attēls. Standarta izlaides (SI) un saņemtā BLA (M11) maksājumu izmaiņas dalījumā pa BLS specializācijas virzieniem 2017./2013. gads

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Vislielākais palielinājums gan saņemtā atbalsta gan SI kopsummā ir dārzenkopības saimniecībās (attiecīgi 4 un 4,8 reizes pret 2013. gadu). Ir palielinājies gan šādu saimniecību skaits gan vidējā SI, tomēr šādu saimniecību skaits joprojām ir mazs (2017.g. – 16 saimniecības). Otrs nozīmīgākais palielinājums ir jauktas augkopības specializācijā. Arī tas saistāms ar atbalsta maksājumu palielinājumu, tomēr šo saimniecību īpatsvars ir neliels. Starp nozīmīgākajām specializācijām starujākais SI palielinājums ir bijis laukkopības saimniecību grupā (par 115%), bet arī atbalsta šīs grupas saimniecībām audzis par 57%. Nozīmīgs SI palielinājums ir bijis gandrīz visās BLS grupās, izņemot piena lopkopību, kur pieaugums ir tikai 10%, kā arī cūkkopību un putnkopību, kur ir pat samazinājums par 21%. Šajās specializācijās samazinājies arī kopējais izmaksātais BLA atbalsts, kas saistīts ar saimniecību skaita un apsaimniekoto platību samazināšanos.

Kopumā var vērtēt, ka dažādas BLS specializācijas atbalsta, kā arī tirgus faktoru ietekmē attīstījušās ar dažādu intensitāti. Tas saistīts gan ar tirgus situāciju (piena cena bija svārstīga, vairākus gadus turoties zemā līmenī, savukārt gaļas jaunlopu tirgus attīstījās), gan arī atbalsta maksājumu nosacījumiem. Lai saņemtu maksājumus par zālājiem, tika izvirzīta prasība par minimālo liellopu vienību skaitu (0,3 uz ha), ko vienkāršāk ir nosegt ar gaļas liellopiem. Lai izveidotu piena ražošanu, ir nepieciešamas ievērojami lielākas investīcijas.

No LAP 2014-2020 ietvaros lauksaimniekiem pieejamajiem pasākumiem saimniecības attīstībai bioloģisko lauksaimnieku vidū visnozīmīgākie ir trīs: atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības (M06.3.), atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās (M04.1.) un atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai (M06.1.) (skat. 4.4-4. att.).

4.4-4. attēls. BLS saņemtais atbalsts LAP 2014-2020 projektu pasākumos (EUR) 2014.-2018. gadā un tā īpatsvars kopējā saņēmēju skaitā un kopējā izmaksātajā finansējumā no LAP 2014-2020

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Laika periodā no 2014. līdz 2018. gadam bioloģiskās saimniecības ir saņēmušas 56 milj. EUR LAP 2014-2020 projektu pasākumos. Vislielāko projektu atbalstu bioloģiskās saimniecības ir saņēmušas pasākumā M04.01. “Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās”, piesaistot 33,7 milj. EUR jeb 60% no kopējā izmaksātā LAP 2014-2020 projektu atbalsta līdz 2018. gadam. Otrs nozīmīgākais projektu atbalsts ir bijusi aktivitāte M06.3. “Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības”, kā ietvaros bioloģisko saimniecību attīstībā ir ieguldīti 11 milj. EUR (20%). Šajā plānošanas periodā liels atbalsts tiek sniegts paaudžu nomaīnai lauksaimniecības sektorā un arī BLS grupā LAP 2014-2020 atbalsts jauniem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai (M06.1.) līdz 2018. gadam ir bijis 4,5 milj. EUR (8% no izmaksātā kopējā projektu pasākumu finansējumu). No LAP 2014-2020 projektu pasākumu budžeta 5% finansējuma (0,99 milj. EUR) ir izmaksāts ieguldījumu veikšanai lauksaimniecības un mežsaimniecības infrastruktūras attīstībai (M04.3.), 2% (0,96 milj. EUR) riska pārvaldībai (daļējai apdrošināšanas prēmijas izdevumu segšanai (M17.1.)), 1,45% (0,8 milj. EUR) LEADER aktivitāšu ietvaros (M19.2.), 1,2% (0,67 milj. EUR) saimniecību ieguldījumiem pārstrādes izveidošanai un attīstībai (M04.2.) un 1,07% (0,59 milj. EUR) ieguldījumiem meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai (M08.5.).

No kopējā izmaksātā LAP 2014-2020 projektu atbalsta 0,7 milj. EUR jeb 1,27% ir izmantots kā atbalsts ieguldījumiem ar lauksaimniecību nesaistītu darbību radīšanā un attīstīšanā (M06.4.), atbalsts profilaktiskajiem pasākumiem, lai mazinātu epizootiju un epifitotiju iespējamās sekas (M05.2.), atbalsts EIP* lauksaimniecības ražīgumam un ilgtspējai lauksaimniecības ražīguma un ilgtspējas darba grupu projektu īstenošanai (M16.1.), atbalsts demonstrējumu un informācijas pasākumiem (M01.2), atbalsts meža ieaudzēšanai (M08.1.), atbalsts jaunu produktu, metožu, procesu un tehnoloģiju izstrādei (M16.2.) un atbalsts meža ugunsgrēkos un dabas katastrofās iznīcinātu mežaudžu atjaunošanai (M08.3./08.4.).

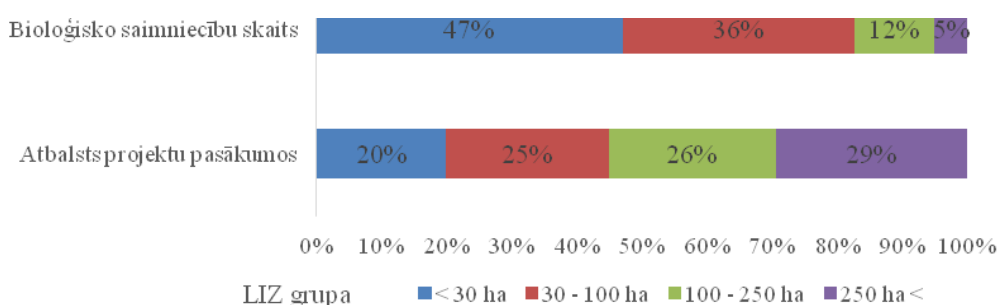
4.4-2. tabula. BLS īpatsvars LAP 2014-2020 projektu pasākumos kopējā saņēmēju skaitā un kopējā izmaksātajā publiskajā finansējumā 2014.-2018. gada periodā

LAP 2014-2020 pasākumi	Īpatsvars kopējā finansējumā, %	Īpatsvars kopējā saņēmēju skaitā, %
M04.1. Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās	18,2%	32,1%
M06.3. Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības	41,8%	41,4%
M06.1. Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai	47,5%	47,1%
M04.3. Atbalsts ieguldījumiem lauksaimniecības un mežsaimniecības infrastruktūras attīstībā	7,7%	13,7%
M17.1. Riska pārvaldība	10,7%	23,7%
M19.2. LEADER	3,2%	4,5%
M04.2. Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē	3,5%	12,0%
M08.5. Ieguldījumi meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai	4,3%	4,5%

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Novērtējot BLS projektu pasākumos saņemto atbalstu no LAP 2014-2020 un tā īpatsvaru gan kopējā saņēmēju skaitā, gan no kopējā izmaksātā LAP 2014-2020 finansējuma, redzams, ka BLS īpatsvars aktivitātēs ir dažāds. Vislielākais BLS īpatsvars gan kopējā atbalsta saņēmēju skaitā, gan no kopējā finansējuma, ir M06.1. aktivitātē “Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai”, kur tas sasniedz 47,1% no kopējā šajā aktivitātē atbalstīto skaita un 47,5% no kopējā izmaksātā publiskā finansējuma (skat. 4.4-2. tab.). Tāpat arī BLS ir liels īpatsvars aktivitātē M06.3. “Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības” – 41,4% no kopējā skaita un 41,8% no kopējā publiskā finansējuma. Aktivitātē M04.1. “Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās” bioloģisko saimniecību īpatsvars veido 32% no kopējā atbalsta saņēmēju skaita, tomēr tikai 18% no kopējā aktivitātē izmaksātā publiskā finansējuma. Aktivitātē M17.1. “Riska pārvaldība” bioloģiskās saimniecības veido teju ceturto daļu (23,7%) no atbalsta saņēmēju skaita, bet ir izmantojušas tikai 10,7% no kopējā izmaksātā publiskā finansējuma. Citās aktivitātēs BLS īpatsvars ir mazs – 13,7% no saņēmēju skaita un 7,7% no izmaksātā publiskā finansējuma aktivitātē M04.3. “Atbalsts ieguldījumiem lauksaimniecības un mežsaimniecības infrastruktūras attīstībā”, attiecīgi 12% un 3,5% aktivitātē M04.2. “Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē” un 4,5% un 4,2% aktivitātē M08.5. “Ieguldījumi meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai”.

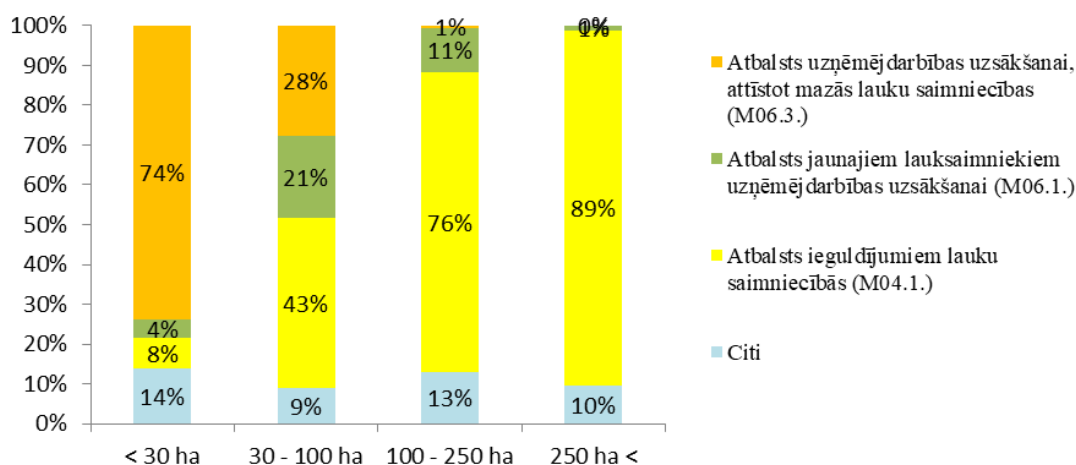
BLS aktīvi piedalās LAP 2014-2020 projektu pasākumos, lai piesaistītu finansējumu saimniecību attīstībai un, ņemot vērā, ka BLS kopskaits ir ievērojami mazāks nekā konvencionālo lauksaimnieku kopskaits (~6%), par BLS spējām un aktivitāti piesaistīt finansējumu liecina gan lielais īpatsvars galvenajos investīciju pasākumos (M06.1., M06.3., M04.1.), gan kopējā projektu saņēmēju skaitā, gan izmaksātajā publiskajā finansējumā. BLS ļoti aktīvi izmanto LAP 2014-2020 piedāvātās projektu pasākumu iespējas investīciju veikšanai saimniecībās.

4.4-5. attēls. Atbalsta saņēmēju struktūra (pēc skaita un publiskā finansējuma) LAP 2014-2020 projektu pasākumos atkarībā no saimniecību LIZ platības 2014.-2018. gadā

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Bioloģisko lauksaimnieku aktivitāte LAP projektu pasākumos iedalījumā pēc LIZ lieluma grupām ir pielīdzināma PM atbalsta sadalījumam. Visvairāk LAP 2014-2020 projektu atbalstam 2014.-2018. gadu periodā ir pieteikušās BLS (47%), kuras apsaimnieko līdz 30 ha LIZ, lai arī saņemtā finansējuma daļa šīm saimniecībām ir mazākā (20%) (skat. 4.4-5. att.). Savukārt līdzīgi kā PM atbalsta sadalījumā pa LIZ lieluma grupām, arī projektu pasākumos vislielāko finansējuma daļu saņem vismazākais saimniecību skaits (5%), kas ir bioloģiskās saimniecības ar 250 ha un vairāk LIZ platību. Tomēr kopumā var secināt, ka projektu pasākumos ir aktīvas arī platību ziņā mazās saimniecības un to saņemtā publiskā finansējuma daļa ir pat lielāka nekā platībmaksājumu pasākumos.

4.4-6. attēls. BLS nozīmīgākie LAP 2014-2020 projektu pasākumi dalījumā pa LIZ grupām 2014.-2018. gadā

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

Visnozīmīgākais LAP 2014-2020 projektu pasākumu atbalsts 2014.-2018. gada periodā BLS līdz 30 ha LIZ ir bijis M06.3. “Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības”, kas veido 74% no kopējā piesaistītā projektu finansējuma (skat. 4.4-6. att.). BLS, kuras apsaimnieko 30-100 ha LIZ platības, izmanto visplašāko projektu pasākumu piedāvājumu un no kopējā piesaistītā finansējuma: 43% ir piesaistījušas pasākumā M04.1. “Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās”, 28% pasākumā M06.3. un 21% pasākumā M06.1.

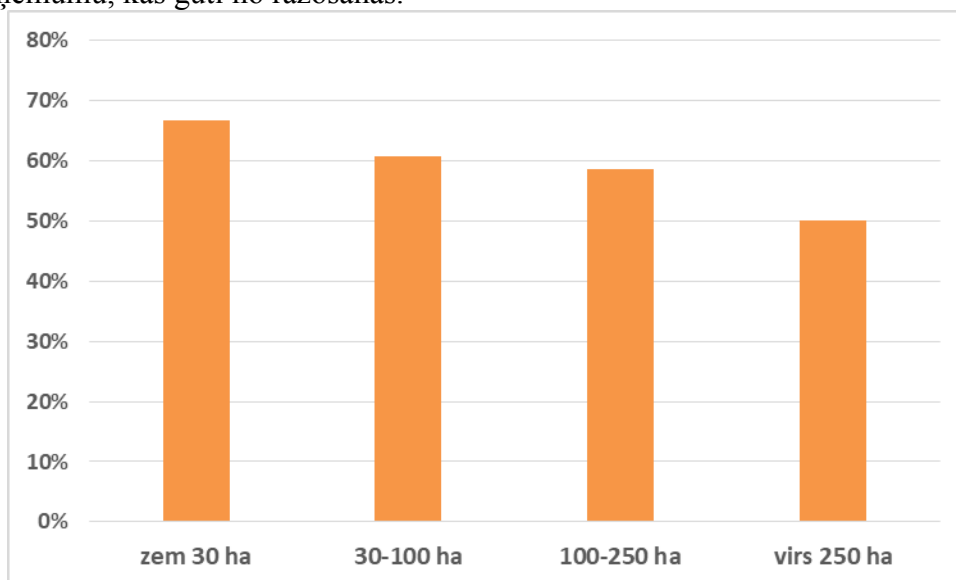
“Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai”. Jo lielāka saimniecība, jo nozīmīgāks ir atbalsts investīcijām.

Pasākumā M04.2. “Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē” bioloģiskās saimniecības no 2014. līdz 2018. gadam ir saņēmušas salīdzinoši maz - 463 tūkst. EUR, no kuriem 64% ir izmantojušas tieši mazās saimniecības (līdz 30 ha LIZ), tomēr pat mazajām saimniecībām šis atbalsts veido vien 3% no kopējā projektu pasākumos piesaistītā publiskā finansējuma.

Pasākuma M17.1. “Riska pārvaldība” atbalstu visaktīvāk ir izmantojušas lielās bioloģiskās saimniecības (250 ha un vairāk LIZ), kuras ir saņēmušas 42% no 2014.-2018. gada periodā BLS izmaksātā atbalsta, kamēr mazās saimniecības (līdz 30 ha LIZ) saņēmušas 7% no publiskā finansējuma. Jo lielākas ir saimniecības, jo nozīmīgāks ir riska pārvaldības atbalsta pasākums.

LEADER aktivitāšu ietvaros (M19.2) bioloģiskie lauksaimnieki saimniecību attīstībā ir ieguldījuši 776 tūkst. EUR un šo atbalsta iespēju visvairāk (53% atbalsta) ir izmantojušas mazās saimniecības (līdz 30 ha LIZ), 23% atbalsta piesaistījušas saimniecības ar apsaimniekotiem 100-250 ha LIZ, 19% saimniecības ar apsaimniekotiem 30-100 ha LIZ, bet vismazāk šo atbalstu ir izmantojušas lielās saimniecības, kuras ir saņēmušas vien 4% no šīs aktivitātes kopējā finansējuma. Vērtējot pasākuma M19.2. kopējo lomu katras saimniecību grupas (pēc LIZ platības) finansējuma apguvē, visām grupām šis atbalsts ir bijis ļoti mazs – vislielākais tas ir bijis mazo saimniecību grupā, veidojot 4% no kopējā saņemtā publiskā finansējuma kopsummas.

Vērtējot kopējo saņemtā atbalsta īpatsvaru ieņēmumos, no SUDAT datu analīzes izriet, ka 2017. gadā platības ziņā mazākās saimniecībās (līdz 30 ha) divas trešdaļas no ieņēmumiem veidoja produkcijas vērtība. Saimniecībās ar platību no 30 līdz 250 ha produkcijas vērtība veido ap 60% no ieņēmumiem, bet lielāko saimniecību grupā (LIZ platība virs 250 ha) saņemtā atbalsta kopējā vērtība ir aptuveni vienāda ar produkcijas vērtību (skat. 4.4-67. att.). Tas norāda uz tendenci, ka pie pašreizējiem atbalsta nosacījumiem, palielinoties saimniecību LIZ, samazinās tā daļa ieņēmumu, kas gūti no ražošanas.

4.4-7. attēls. Produkcijas vērtības īpatsvars saimniecību ieņēmumos dalījumā pa LIZ grupām 2017. gadā

Avots: Autoru aprēķins no SUDAT datiem

BLS skaitu un ekonomisko aktivitāti lielā mērā ietekmē pieejamais publiskais finansējums. Papildus dažādam PM atbalstam BLS ir sekmīgi izdevies piesaistīt arī projektu pasākumu finansējumu saimniecību attīstībai. Saimniecību aktivitāte apliecina nepieciešamību ne tikai pēc PM atbalsta ienākumu līdzsvarošanai, bet arī pēc atbalsta papildu investīciju veikšanai saimniecībā. BLS atbalsts veicina un sekmē bioloģiskās lauksaimniecības attīstību.

4.4.2 Atbalsta ietekmes novērtējums salīdzinājumā ar konvencionālajām saimniecībām

Līdzšinējais atbalsta devums (tajā skaitā investīciju atbalsts) saimniecību ekonomiskajai izaugsmei ir vērtēts, izmantojot rādītāju – neto ienākumu izmaiņas – dažādās saimniecību grupās - atkarībā no saņemtā atbalsta lieluma, kā arī investīciju atbalsta saņemšanas fakta, kā arī salīdzinot bioloģiskās un konvencionālās saimniecības. Atbilstoši pieejamai SUDAT informācijai, par analīzes periodu izvēlēts laika posms no 2013.-2017. gadam. Pieejami dati arī par 2018. gadu, taču nelabvēlīgu laika apstākļu dēļ tas bija netipisks, tādēļ analīzei nav izmantots.

Abos datu paneļos iekļauto saimniecību raksturojums norādīts 4.4-3. tabulā. No tā redzams, ka analīzei izmantotās saimniecības ir lielākas nekā vidējās saimniecības attiecīgajā grupā (bioloģisko saimniecību vidējā LIZ 137 ha (2017. g.), konvencionālo – 230 ha). Šāds vidējais lielums ir tādēļ, ka SUDAT pārstāv komerciālās saimniecības, kuras ražo galvenokārt tirgum.

4.4-3. tabula. Vidējās SUDAT datu panelī ietilpstošās bioloģiskās un konvencionālās saimniecības raksturojošie rādītāji 2013. un 2017. gadā

Rādītāji	Bioloģiskās saimniecības		Konvencionālās saimniecības	
	2013	2017	2013	2017
Vidējā SI	43 285	56 191	159 421	203 853
LDV	1,49	1,52	4,16	4,56
LIZ	120	137	213	230
LLV	41,4	44,2	75,8	80,7
Izlaide	53 549	62 214	258 270	300 218
Neto apgrozījums	33 253	42 594	222 271	262 068
Neto ienākumi	29 453	33 165	40 030	56 710
Subsīdijas kopā	36 955	43 032	43 426	52 075
t.sk. Bio lauks.	13 315	14 073	0	0
Bez tam, investīciju subs.	3692	6845	9093	13 841
Saimn.% ar inv. subs.	13	16	14	18
Kopā atbalsts uz LIZ ha (iesk. investīcijas)	339	364	247	287
t.sk. bioloģiskās lauksaimniecības atbalsts (LAP)	111	103	0	0
Kopā neto apgrozījums uz LIZ ha	277	311	1044	1139
Ienākumi uz ha	245	242	188	247

Ienākumi uz LDV	19767	21820	9623	12436
-----------------	-------	-------	------	-------

Avots: LAND aprēķini no SUDAT datiem

SUDAT kopā ietilpstošo konvencionālo saimniecību lauksaimnieciskās zemes un dzīvnieku skaita starpība ar bioloģiskajām saimniecībām ir aptuveni 2 reizes, bet izlaides un neto apgrozījuma ziņā starpība sasniedz 5-6 reizes. Savukārt kopējais subsīdiju apjoms atšķiras mazāk – par 40-50%. Vidējie rādītāji uz vienu hektāru vai pilna laika nodarbināto norāda, ka bioloģiskajās saimniecībās subsīdiju līmenis uz LIZ ha ir nedaudz lielāks, tomēr starpība ir samazinājusies no 37% 2013. gadā līdz 27% 2017. gadā. Savukārt neto apgrozījums uz LIZ ha bioloģiskajās saimniecībās veido tikai 27% no konvencionālo saimniecību vidējā rādītāja. Neto ienākumu līmenis uz LIZ ha abos saimniecību veidos 2017. gadā bijis līdzīgs, savukārt uz pilna laika nodarbināto ievērojami lielāki ienākumi ir bioloģiskajās saimniecībās: 2013. gadā starpība ir 2 reizes, bet 2017. gadā tie ir par 75% lielāki.

Valsts atbalstā un subsīdijās tiek iekļauti šādi maksājumi - ES VPM, cukura maksājumi, zaļināšana, MLA, subsīdijas augkopībai, subsīdijas lopkopībai, bioloģiskā lauksaimniecība, pārējās subsīdijas un ieguldījuma subsīdijas.

Abos datu paneļos iekļauto saimniecību raksturojums norādīts 4.4-4. tabulā.

4.4-4. tabula. Investīciju atbalsta ietekme uz bioloģisko un konvencionālo saimniecību neto ienākumu izmaiņām (2013.-2017.g.)

Saimniecību skaits	Investīciju atbalsta esamība	Neto ienākumu izmaiņas	Kopējais valsts atbalsts un subsīdijas	Pārējais atbalsts	Investīciju atbalsts
Vidēji vienā bioloģiskajā saimniecībā					
71	0	-1,703	116,924	116,924	0
34	1	15,020	317,800	263,748	54,053
105	Kopā Ø	3,712	181,969	164,467	17,503
Vidēji vienā konvencionālajā saimniecībā					
332	0	5,282	110,703	110,703	0
217	1	34,118	447,190	341,900	105,290
549	Kopā Ø	16,680	243,704	202,087	41,617

Avots: LAND aprēķini pēc SUDAT datiem

Investīciju atbalstu nesaņēmušajās bioloģiskajās saimniecībās *neto ienākumi* vidēji vienā saimniecībā 2017. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu samazinājušies par 1,7 tūkst. EUR jeb par 8%. Turpretī tajās saimniecībās, kuras saņēmušas investīciju atbalstu, neto ienākumi palielinājušies vidēji par 15 tūkst. EUR jeb par 33%. Tas indikatīvi norāda uz ieguldījumu atbalsta lielo nozīmi ienākumu kāpināšanā. Būtiski atšķiras arī ilgtermiņa ieguldījumu apjomi: saimniecībās bez investīciju atbalsta ilgtermiņa ieguldījumu kopvērtība no 2013. līdz 2017. gadam palielinājusies vidēji par 18,5 tūkst. EUR jeb 23%, bet tajās saimniecībās, kas saņēmušas ieguldījumu atbalstu, ieguldījumu vērtība šajā laikā palielinājusies ievērojami straujāk – par 134 tūkst. EUR vidēji saimniecībā jeb par 83%. Iegūtie dati indikatīvi norāda, ka no saimniecību attīstības viedokļa investīciju atbalsts ir nozīmīgāks nekā platību maksājumi, jo būtiskāk sekmējis ienākumu palielinājumu.

Konvencionālajās saimniecībās neto ienākumi vidēji vienā saimniecībā 2017. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu palielinājušies abās grupās, tomēr ar atšķirīgu intensitāti - investīciju atbalstu saņēmušajās saimniecībās *neto ienākumu pieaugums* vidēji vienā saimniecībā bijis par 48% jeb 34 tūkst. EUR, bet atbalstu nesaņēmušajās saimniecībās palielinājums bijis par 27% jeb 5,3 tūkst. EUR. Lai arī neto ienākumu pieaugums ir ievērojams, procentuāli daudz lielāka investīciju atbalsta ietekme ir novērojama bioloģiskajās saimniecībās.

Valsts atbalsta un subsīdiu ietekmes salīdzinājums bioloģiskajām un konvencionālajām saimniecībām norādīts 4.4-5. tabulā.

4.4-5. tabula. Valsts atbalsta un subsīdiu ietekmes salīdzinājums bioloģiskajām un konvencionālajām saimniecībām

Saimniecības tips	Bioloģiskās	Konvencionālās
Saimniecību skaits	105	549
Mīnīmālais kopējais vienas saimniecības atbalsts	11 537	0
Maksimālais kopējais vienas saimniecības atbalsts	1 379 704	3 550 039
Vidējais kopējais atbalsts vienai saimniecībai	181 969	243 704
Vidējās neto ienākumu izmaiņas vienā saimniecībā	3 712	16 680
Kopējā atbalsta tiešā ietekme uz neto ienākumu izmaiņām	16 576	2 492
Vidējās neto ienākumu izmaiņas vienā saimniecībā bez atbalsta	-12 864	14 188

Avots: LAND aprēķini pēc SUDAT datiem

Vidējais kopējais atbalsts uz vienu saimniecību bioloģiskajām un konvencionālajām saimniecībām ievērojami neatšķiras. Turpretī konvencionālo saimniecību ienākumu pieaugums periodā no 2013. gada līdz 2017. gadam gandrīz trīs reizes pārsniedz attiecīgo BLS ienākumu pieaugumu. Savukārt pozitīvā atbalsta ietekme uz neto ienākumu izmaiņām daudz būtiskāk izteikta ir BLS: vienā BLS, saskaņā ar aprēķinu rezultātiem, atbalsta ietekmē ienākumi 2017. gadā palielinājušies par vairāk nekā 16 tūkst. EUR salīdzinot ar 2013. gadu jeb 50% no ienākumu kopsummas, savukārt konvencionālajās saimniecībās šāds palielinājums ir tikai par 2,5 tūkst. EUR jeb 5% no ienākumu summas. Aprēķinot hipotētisko situāciju atbalsta nesaņemšanas gadījumā, saskaņā ar aprēķinu BLS neto ienākumi no 2013. līdz 2017. gadam samazinātos gandrīz par 13 tūkst. EUR saimniecībā jeb gandrīz divkārt, savukārt konvencionālajās tie tomēr būtu palielinājušies. Rezultāti interpretējami ar piesardzību, tomēr salīdzinoši skaidri izpaužas ievērojami lielāka atbalsta ietekme uz bioloģisko saimniecību dzīvotspēju.

4.4.3 LAP 2014-2020 atbalsta vērtējums BLS skatījumā

Darba procesā tika iegūta un apkopota informācija, kā pašas BLS vērtē atbalsta sistēmu, likmes, kā arī ir apkopoti saimniecību izteiktie ierosinājumi turpmākajam BLS atbalstam. Saskaņā ar aptaujas datiem, lielākā daļa saimniecību LAP 2014-2020 atbalsta nozīmi vērtē pozitīvi (skat. 8.pielikums, attēls 6-1). Atbalsta nozīmi saimniecības izaugsmē augstu novērtē 40% saimniecību, bet vidēji – 43% saimniecību. Atbildi “augsta nozīme” visvairāk ir izvēlējušās lielās un ļoti lielās saimniecības. Tikai mazāk nekā piektā daļa saimniecību, jo īpaši mazo saimniecību

grupā, uzskata, ka atbalsta nozīme bijusi zema vai nav bijusi nemaz, jo šādu atbalstu saimniecības nav saņēmušas.

Nozīmīgākais LAP 2014-2020 atbalsta sekmētais faktors ir videi draudzīgu saimniekošanas metožu ievērošana (skat. 8.pielikums, attēls 5-1). Tāpat saņemtais atbalsts ir būtiski veicinājis saražotās lauksaimnieciskās produkcijas apjomu palielināšanos, uz ko ir norādījušas vairāk nekā puse aptaujāto saimniecību. Nedaudz mazāk nekā puse respondentu uzskata, ka saņemtais atbalsts ir nodrošinājis arī produkcijas kvalitātes paaugstināšanu, jo ir bijis iespējams veikt investīcijas iekārtās, kas paaugstina produkcijas kvalitāti, kā, piemēram, graudu novākšanas un pirmapstrādes tehnikas iegāde, lopbarības sagatavošanas tehnikas iegāde un fermu aprīkojuma modernizācija (slaukšanas iekārtas, mēslu krātuvju izbūve, u.c.).

Mazāks atbalsta devums tiek saredzēts tādās jomās kā pārstrādes un citu papildus aktivitāšu attīstīšana, kā arī saimnieciskās darbības dažādošana. Tas saistīts ar salīdzinoši zemu atbilstošu projektu īpatsvaru. Tomēr kopumā investīciju projektos paredzētās iespējas tiek novērtētas – īpaši lauksaimniecības tehnikas iegāde, iespējas roku darba mehanizācijai, kā arī iespēju iegādāties zemi īpašumā un palielināt saimniecības.

Tiek novērtēti atbalsta sociālie ieguvumi - saimniecības atzīst, ka atbalsts ir bijis labākā motivācija attīstīt šo nozari tālāk un palikt dzīvot laukos, turklāt būtiski ceļot dzīves līmeni un nodrošinot stabilu attīstību. Daudzi respondenti uzskata, ka bez subsīdijām bioloģiskās lauksaimniecības nozare vispār nebūtu iespējama, savukārt ar atbalstu ir spējīgi eksportam saražot nišas bioloģiskos produktus. Respondenti arī norādījuši, ka bioloģiskajām saimniecībām ir bijis vieglāk saņemt atbalstu investīciju projektu īstenošanai, kā konvencionālajām saimniecībām. Kā būtiski ieguvumi minēti arī ģimenes iesaistīšanās saimniecības darbos un tas, ka var saimniekot pēc savas pārlicības un veidot to kā dzīvesveidu.

Vienlaikus, jautāti par atbalsta lielumu, lielākā daļa saimniecību - divas trešdaļas LAP 2014-2020 paredzētā bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta apmēru uzskata par nepietiekamu, turklāt lielākais skaits saimniecību, kuras ir atzīmējušas šo atbildes variantu, atrodas Pierīgas un Zemgales reģionos. Tas liecina, ka šajos reģionos bioloģiskajai ražošanai ir augstāki negūtie ieņēmumi salīdzinājumā ar konvenciālo ražošanu (to apliecina arī nelielais BLS īpatsvars tajos).

Jautājumā par vēlamo atbalsta lielumu, puse respondentu uzskata, ka atbalstam (pamatlikmei par laukaugu audzēšanu) būtu jābūt ne mazākam kā 200 EUR/ha, kas ir gandrīz divas reizes vairāk nekā šobrīd esošais atbalsta apjoms. Vēl aptuveni piektā daļa saimniecību uzskata, atbalstam jābūt trīs reizes lielākam, nekā pašlaik, tas ir vismaz 300 EUR/ha. Nedaudz mazāk kā piektā daļa aptaujāto saimniecību norādījušas, ka atbalstam ir jābūt tādā pašam, kā vidēji citās ES dalībvalstīs.

Respondentu viedoklis dalās arī jautājumā par atbalsta nosacījumiem. Tikai ap 40% respondentu uzskata, ka LAP 2014-2020 atbalsta nosacījumi attiecībā uz atbalstu bioloģiskajām saimniecībām nebūtu jāmaina. Vienlaikus salīdzinoši populārs ir viedoklis, ka atbalsta nosacījumi būtu jāmaina, paredzot tā apjoma daļēju sasaisti ar pārdotās produkcijas apjomu, apsaimniekotajām platībām un dzīvnieku skaitu. Tā atbildējuši vairāk nekā trešdaļa respondentu. Savukārt mazāk kā piektā daļa saimniecību uzskata, ka atbalstam jābūt vairāk atkarīgam no saražotās produkcijas veida. Vērtējot sniegtās atbildes pēc saimniecību lieluma, redzams, ka vislielākais atbalsts izmaiņām nosacījumos ir ļoti lielo saimniecību grupā, kuru apgrozījums ir virs 100 000 EUR un apsaimniekotā LIZ virs 250 ha. Savukārt ar atbalsta nosacījumiem visapmierinātākās ir mazās saimniecības ar apgrozījumu līdz 15 000

EUR un apsaimniekotās LIZ platību līdz 30 ha. Tas liecina, ka tās saimniecības, kuras vairāk ražo bioloģisko produkciju, aktīvāk vēlas atbalsta sasaisti ar produktu nevis platībām.

Publiskais atbalsts aptaujas respondentu uztverē galvenokārt ir ietekmējis ražošanas apjomu palielināšanos un saražotās produkcijas kvalitātes uzlabošanos. Tomēr atbilstoši iepriekš veiktajai analīzei, atbalsta kopējā ietekme uz produkcijas apjomiem ir salīdzinoši neliela: uz bioloģiski apsaimniekotās platības (ap 11% no izmantotās LIZ) saražo ap 6% no produkcijas vērtības. Var piebilst, ka par tiešo pārdevumu apjomiem trūkst pilnīgas informācijas. Liela daļa bioloģisko platību tiek ekstensīvi izmantotas – augsts īpatsvars ir pļavām, sētajiem zālājiem, papuvēm. Tas daļēji saistīts ar bioloģiskās saimniekošanas specifiku, tomēr, salīdzinājumā ar Lietuvu, zemes izmantošana Latvijas BLS ir ievērojami mazāk intensīva. Šajā jomā pastāv atšķirīgi viedokļi: visai izplatīts viedoklis ir, ka bioloģiskā saimniekošana ir drīzāk uzskatāma kā dzīvesveids un videi draudzīga saimniekošanas metode, tādēļ nebūtu liekams akcents uz produkcijas ražošanu. Atbalsts par BLA šādā skatījumā drīzāk būtu uzskatāms par kompensāciju par to, ka zeme netiek izmantota intensīvi. Otrs viedoklis - ar atbalsta palīdzību tomēr būtu jāsekmē produkcijas ražošana, pārstrāde un ienākumu gūšana no saražotā. No ekonomiskā viedokļa otrajam variantam ir priekšrocība tajā ziņā, ka ienākumus saņemot galvenokārt nevis no atbalsta, bet no ražošanas, tiek sniegts daudz būtiskāks ieguldījums lauku ekonomiskajā attīstībā (darbavietas, ienākumi, ekonomiskā aktivitāte). Aktīvāk tiek sekmēta lauku kā dzīves telpas pastāvēšanu. Turklāt, palielinoties iespējām par pieņemamām cenām iegādāties bioloģisko produkciju, labumu gūst arī ārpus saimniecībām esošie iedzīvotāji. Tādēļ atbalsta nosacījumi būtu veidojami atbilstoši mērķiem – ja tie saistīti ar bioloģisko metožu izmantošanu bez akcenta uz produkcijas ražošanu, tad nosacījumos izvirzīt stingrākas prasības attiecībā uz vides mērķu sasniegšanu. Savukārt, ja nozīmīgāka ir lauku ekonomiskā attīstība un veselīgas produkcijas ražošana, tai skaitā vietējam patēriņam, tad lietderīgi likmes diferencēt, samazinot tās zālājiem un palielinot aramzemes kultūrām, kā arī izvērtējama iespēja ieviest maksājumu par dzīvniekiem, ņemot vērā liellopu vienību skaitu.

4.5 BLS attīstības iespējas

Saimniecību attīstība

Bioloģisko saimniecību ekonomiskais lielums pēdējo 10 gadu laikā ir nozīmīgi audzis: vidējā SI no 2007. līdz 2017. gadam palielinājusies 3 reizes, un pašlaik pārsniedz 45 000 EUR, kas ir ievērojami vairāk nekā statistiski vidējā konvencionālā saimniecība. Turklāt tādu BLS īpatsvars, kuru SI ir lielāks par 15 000 EUR, šajā laikā ir audzis no 28% līdz 63%. Turpretī starp visām Latvijas lauku saimniecībām šāda ekonomiskā lieluma saimniecību ir tikai 15% (CSP, 2016). Nozīmīgi palielinājusies saimniecību vidējā LIZ platība: no 36 ha 2007.gadā līdz 64,3 ha 2017.gadā jeb par 78%. Pieaug arī augkopības un lopkopības produktu ražošana BLS, kā arī šo produktu īpatsvars kopējā ražošanā. Tomēr vairāku nozīmīgu produktu grupu īpatsvars bioloģiskajā ražošanā joprojām saglabājas zems – graudi, tehniskās kultūras, dārzeņi. Kopumā bioloģisko augkopības produktu īpatsvars Latvijā ir zemākais Baltijas valstīs. Lopkopībā palielinājusies piena un medus ražošana, taču gaļas ražošana neraugoties uz dzīvnieku skaita palielinājumu, ir samazinājusies, sakarā ar jaunlopu eksportu tālākai nobarošanai.

Saimniecību ekonomisko datu analīze rāda, ka 10 gadu laikā (2007.-2017.) to efektivitāte (ieņēmumu/izmaksu attiecība) nav būtiski uzlabojusies, drīzāk šī attiecība

ir samazinājusies, tomēr, kā rāda LAND iepriekš veiktie pētījumi, šāda tendence novērojama arī konvencionālajās saimniecībās. Tas liecina, ka esošais atbalsts, īpaši platībmaksājumi, lielākā mērā ir sekmējuši saimniekošanas sistēmas pastāvēšanu un bioloģiski apsaimniekoto platību palielinājumu, mazāk – produkcijas apjomus, bet vēl mazāk – ražošanas intensitāti.

Saskaņā ar veikto izvērtējumu, no ražošanas viedokļa piena ražošana ir efektīvākā BLS specializācija, jo tiek saražota vislielākā produkcijas vērtība uz 1 ha LIZ, kā arī ir vismazākā starpība starp produkcijas vērtību un izmaksām (t.i., vismazākā nepieciešamā kompensācija). Savukārt ganāmo mājlopu audzēšana ir visekstensīvākā lauksaimniecības specializācija, ar visbūtiskāko subsīdiu īpatsvaru produkcijas vērtībā. Tas nozīmē, ka piena ražošana ir perspektīva BLS nozare, pat pie salīdzinoši neliela atbalsta maksājuma. Savukārt ganāmo mājlopu nozare ir attīstījusies, pateicoties esošajam subsidēšanas līmenim, tomēr līdzšinējās salīdzinoši augstās izmaksas šajā nozarē daļēji saistītas ar sākotnējo ieguldījumu veikšanu, bet ilgtermiņā tām ir tendence samazināties.

Izaudzētās produkcijas pārstrāde pamazām attīstās, tiek sertificētas bioloģiskās līnijas arī lielajos uzņēmumos, tādēļ svarīgi nodrošināt izejvielas. Līdz šim liela daļa izejvielas tiek izvesta, tādēļ svarīgi turpināt pastiprināti atbalstīt ieguldījumus bioloģiskajā pārstrādē. No otras puses, ir svarīgi, lai mazie ražotāji savu saražoto produkciju pārdotu bioloģiskajiem pārstrādātājiem, jo esošā prakse liecina, ka notiek pārdošana konvencionālajiem pārstrādātājiem par konvencionālajām cenām.

Vērtējot saimniecību attīstības plānus pašu BLS skatījumā, var secināt, ka gandrīz puse saimniecību plāno palielināt esošo produktu ražošanas apjomus, bet vairāk nekā trešdaļa – dažādot ražotās produkcijas klāstu. Ceturtā daļa plāno attīstīt pārstrādi, bet 18% - veidot kooperāciju ar citiem ražotājiem. Tikai neliela daļa (līdz 6%) plānot samazināt vai pavisam pārtraukt lauksaimniecisko darbību, pāriet uz konvencionālo ražošanu, vai arī tiem pavisam nav konkrētu turpmāko plānu.

Patlaban ar bioloģiskā rapša audzēšanu nodarbojas neliels saimniecību skaits, kaut gan interese par bioloģiskā rapša un ripša audzēšanu arvien pieaug. Pieaug arī pieprasījums pēc pašiem produktiem, jo īpaši no bioloģiskās lopbarības ražotāju puses, jo rapša eļļa un spraukumi ir ļoti vērtīga lopbarības sastāvdaļa. Precīzi ievērojot bioloģiskā rapša audzēšanas nosacījumus (pārdomāta audzēšanas vietas izvēle, rūpīga augsnes sagatavošana, augu maiņa, sējas, ražas vākšanas u.c. agrotehnisko pasākumu termiņu ievērošana, u.c.) ir iespējams sekmīgi izaudzēt labas kvalitātes bioloģiskā rapša ražu. Bioloģiskajai audzēšanai piemērotāks ir ziemas rapsis, jo ir mazāk problēmu ar kaitēkļu un slimību postījumiem, nekā audzējot vasaras rapsi.

Līdz šim veiktie pētījumi parāda, ka saistībā ar BLS devumu vides stāvokļa uzlabošanā Latvijā ir sastopami vairāki izaicinājumi, kuriem veiksmīgi risinājumi nodrošinātu nozīmīgāku devumu vides stāvokļa uzlabošanā.

Latvijā LAP kā agrovīdē apakšpasākums jau vairāk nekā desmit gadus tiek atbalstīta integrētās dārzkopības veicināšana, kas ietekmē arī dārzkopības platību īpatsvaru bioloģiskajā lauksaimniecībā. LAP 2014-2020 agrovīdē apakšpasākumā *Vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā* (VSMD) 2018. gadā tika atbalstītas 6,4 tūkst. ha platību, 428 atbalsta saņēmējiem. VSMD apakšpasākumā ar vidi saudzējošām metodēm apsaimniekoto dārzkopības platību īpatsvars pēdējos gados pieaug. VSMD apakšpasākuma ieviešana daļēji ietekmē arī dārzkopības platību īpatsvaru ar bioloģiskajām metodēm apsaimniekotajās platībās - 2018. gadā tas bija dārzeniņiem tikai 1,3 tūkst. ha, no kuriem 84% sastāda kartupeļi, bet augļi un ogas – 2,5 tūkst. ha. Nereti lauksaimnieki dod priekšroku VSMD apakšpasākumam, kas saistīts

ar to, ka atbalsta nosacījumi VSMD apakšpasākumā ir vieglāk izpildāmi, nav nepieciešama platību sertificēšana u.tml.

Ņemot vērā KLP specifiskos mērķus 2020-2027 un BLS attīstības tendences, turpmāk paredzams, ka bioloģiskā lauksaimniecība kļūs nozīmīgāka. Par to liecina potenciālais KLP ieguldījums attiecībā uz vidi, klimatu un pārtikas nodrošinājumu. Bioloģiskās lauksaimniecības attīstībā nozīmīgs ieguldījums būs arī saistībā ar inovācijām un zināšanām.

Saskaņā ar pētījumiem bioloģiskās produkcijas pieprasījumu noteiks maksātspējīgais pieprasījums. Palielinoties atalgojuma līmenim Latvijā, paredzams, ka pieaugs pieprasījums pēc bioloģiskās produkcijas. Otrs faktors ir iedzīvotāju izpratne par pārtikas ietekmi uz veselību un izglītība par bioloģiski audzētajiem produktiem.

Lauku telpas kontekstā svarīga ir jaunu cilvēku ienākšana BLS, zināšanu un inovāciju izplatīšana, kas aptver gan mantoto prasmju un zināšanu izmantošana jaunos apstākļos, gan jaunu pieeju īstenošana. Nozīmīga te ir sadarbība vietējās kopienas līmenī, kas pašlaik ir vēl nepietiekoši attīstīta. Šim nolūkam svarīgas ir kopienas locekļu zināšanas, konsultācijas, pieredzes apmaiņa, ko nosaka arī lektoru kvalitāte. Kopienas līmenī būtu jāveicina visu iesaistīto pušu zināšanu paaugstināšana, tajā skaitā – valsts pārvaldes, pašvaldību, BLS un patērētāju.

BLS atbalsta ieteicamie virzieni

Nozīmīgākie LAP 2014-2020 pasākumi BLS atbalstam līdzšinējā periodā ir BLA, kā arī Agrovides un līdzšinējie ADSI maksājumi, kuri kopā veido ap 80% no BLA saņemtā Programmas atbalsta. Vienlaikus nozīmīgs ir fakts, ka aptuveni puse no BLS ir izmantojušas LAP 2014-2020 projektu atbalstu. Galvenokārt atbalsts ir izmantots modernizācijai, uzņēmējdarbībai, kā arī risku pārvaldībai. Bioloģiskā saimniekošana piesaista arī jaunos lauksaimniekus, jo nozīmīgs skaits jauno lauksaimnieku izvēlējušies attīstīt BLS. Būtiski, ka BLS starpā projektos iesaistīto saimniecību īpatsvars ir ievērojami augstāks (~46%) nekā konvencionālo saimniecību grupā (~16 %), kas nozīmē, ka BLS aktīvi iesaistās projektos un ir orientētas uz attīstību. Ja turpmākā politika ir vērsta ne tikai uz vides mērķiem, bet arī ražošanas attīstību BLS, lietderīgi procentuāli lielāku BLS atbalsta daļu virzīt caur investīciju projektiem. Par vienu no perspektīviem attīstības virzieniem var uzskatīt kultūraugus un produkcijas veidus, kurus var veiksmīgi audzēt bioloģiski, piemēram, bioloģiskais rapsis un ripsis.

Kopumā BLA atbalsta likmes ir vērtējamās kā atbilstošas, ņemot vērā lielo interesi ar jaunu platību pieteikšanu atbalstam un aktīvu interesi par sertifikāciju. Savukārt atbalsta nosacījumi - likmju sadalījums pa dažādām kultūrām - ir vērtējami neviennozīmīgi. Augstākās likmes atsevišķām kultūrām – dārzeņiem, kartupeļiem u.c. nav sekmējušas nozīmīgu šo kultūru saražotās produkcijas kāpumu. Turklāt atbilstoši sertificētāju un arī nozares pārstāvju sniegtajai informācijai, nereti ir gadījumi, kad kultūras, par kurām tiek maksātas visaugstākās atbalsta likmes, tiek apsētas vai apstādītas lielās platībās tikai ar mērķi saņemt maksājumus, bez vēlmē izaudzēt un pārdot ražu. Tādēļ vēl lielāka likmju diferencēšana tiek vērtēta neviennozīmīgi. Atbilstoši pētījumā iegūtai informācijai lauksaimnieku lēmumus par labu kāda produkta ražošanai ietekmē ne tikai atbalsta apjoms, bet zināšanas un praktiskās iespējas (piemēram, tehnoloģiju pieejamība nezāļu apkarošanai dārzeņu platībās), realizācijas tirgu tuvums, izveidotie realizācijas kanāli, augsnes kvalitāte, pieejamās LIZ platības u.c. Vienlaikus, lopkopības sekmēšanai būtu jāizvērtē jautājums par daļas atbalsta izmaksu par dzīvniekiem, nevis piesaistot visu maksājumu tikai zemes

platībām, kā ir pašlaik (ar izņēmumu biškopībā). Biškopības piemērs liecina, ka pēc maksājumu ieviešanas par bišu saimi, bioloģiskā medus ražošana ievērojami palielinājās. Šādā gadījumā, nosakot, piemēram, augstāku atbalsta likmi par piena liellopiem, iespējams sekmēt tieši piena lopkopību. Savukārt pašreizējā likme tikai par platībām sekmē platību palielinājumu, kam bieži vien neseko atbilstošs ražošanas apjoms. Vienlaikus Latvijā salīdzinājumā ar citām valstīm ir salīdzinoši zems atbalsta maksājums par laukaugu kultūrām, bet augsts par zālāju platībām. Piemēram, Lietuvā maksājums par aramzemes platībām ir gandrīz 2 reizes lielāks nekā par zālājiem. Šo maksājumu lielāka diferenciācija Latvijā sekmētu bioloģiskās prakses ieviešanu līdz šim intensīvāk izmantotās platībās, palielinātu bioloģisko graudaugu un tehnisko kultūru ražošanas apjomus.

Saistībā ar KLP pēc 2020 mērķiem nodrošināt veselīgu pārtiku būtu jāsekmē BLS attīstība ar ievirzi uz kvalitatīvas pārtikas ražošanu. Atbilstoši iegūtai informācijai (gan datu analīze, gan respondentu viedoklis) atbalstāms ir risinājums, pie kura BLA maksājumi tiek sadalīti "pamata" daļā (par minimālo prasību izpildi videi saudzējošu metožu izvēlē), un papildus daļā, tajā skaitā par augstas kvalitātes produkcijas ražošanu pārstrādei, tiešajai tirdzniecībai un eksportam. Turklāt, no vietējās attīstības viedokļa būtu jāsekmē produkcijas pārstrāde Latvijā (tai skaitā arī mājās apstākļos), bet sasaistē ar tirgus iespējām.

Iegūtie dati rāda, ka BLS ļoti aktīvi piedalās LAP 2014-2020 projektos, ievērojami palielinot ienākumus salīdzinājumā ar tām saimniecībām, kuras šajos pasākumos nepiedalās. Tādēļ var vērtēt, ka investīciju atbalsts ir viena no jomām, kur var tikt virzīti BLS atbalstam paredzētie līdzekļi, paredzot to nonākšanu tieši BLS. Ņemot vērā, ka lielai daļai BLS neto apgrozījums ir neliels (nepārsniedz 15 000 EUR), šīm saimniecībām ir aktuāls pasākums, kur paredzēts atbalsts mazajām saimniecībām to darbības uzsākšanai. Ja ir mērķis attīstīt bioloģisko ražošanu, investīciju pasākumos BLS būtu jāparedz nozīmīgas priekšrocības, gan projektu rindošanas, gan atbalsta intensitātes ziņā.

Ievērojot, ka saimniekošanas izmaksas uz LIZ ha ir būtiski atšķirīgas platības ziņā mazākās un lielās saimniecībās, perspektīvā būtu lietderīgi izvērtēt iespējas atbalsta likmes lielumu par platībām diferencēt atkarībā no saimniecības platības. Šādu izmaiņu mērķis būtu sekmēt lietderīgāku atbalsta izlietojumu, ņemot vērā faktisko atšķirību izmaksās, kā arī veicināt no ražošanas gūto ieņēmumu palielinājumu. Patlaban 83% bioloģisko lauksaimnieku saimniecību platības ir līdz 100 ha un kopā šāda lieluma saimniecības apsaimnieko 39% no kopējām BLS platībām Latvijā. Ievērojot veikto analīzi, šis varētu būt indikatīvs sliekšnis BLS atbalsta likmju diferenciācijai.

Veiktā atbalsta analīze ļauj vērtēt, ka uz saimniecību attīstību orientētie pasākumi ir saistīti ar atbalstu investīcijām, jo šādu atbalstu saņēmušo saimniecību ienākumu pozitīvās izmaiņas ievērojami pārsniedz nesaņēmušo ienākumu pieaugumu. Tie ir gan M04.1. ieguldījumi fiziskajos aktīvos, gan M06.1. jauno lauksaimnieku atbalsts un M06.3. atbalsts ieguldījumiem mazajās saimniecībās. BLS platībmaksājumu ietekme ir neviennozīmīga, jo tie, no vienas puses, sniedz ieguldījumu vides stāvokļa uzturēšanā un aizsardzībā, dod iespēju saglabāt saimniekošanu, bet, no otras puses, tieši neveicina investīcijas saimniecību attīstībā.

Ievērojot vajadzību saistīt ražošanu ar pārstrādi, kā arī joprojām nelielo bioloģiskās produkcijas īpatsvaru pārstrādātos produktos, lietderīgi turpināt atbalstīt bioloģiskās pārstrādes izveidošanu, kā arī esošās modernizāciju gan dažāda lieluma pārstrādes uzņēmumos, gan lauku saimniecībās. Aktuāls ir inovāciju un digitalizācijas jautājums, kas varētu sniegt nozīmīgu ieguldījumu BLS attīstībā.

Iepriekš veiktā analīze rāda, ka nozīmīga atbalsta joma ir risku pārvaldība. Bioloģiskajā lauksaimniecībā risku vadībai ir īpaša nozīme tādēļ, ka lauksaimnieka rīcībā ir ierobežotas iespējas tos kontrolēt. Tādēļ šī ir viena no jomām, kur atbalsts BLS virzāms vispirms gan ar esošo pasākumu palīdzību, gan veidojot jaunus pasākumus kā kopfondi, lai nodrošināto pret ienākumu kritumu, kā arī iespēja atbalstu investīcijām saistīt ar dalību riska pārvaldībā. Kā riskus mazinošs pasākums ir arī iesaistīšanās kooperatīvos vai citās sadarbības formās.

BLS iesaiste turpmāk būtu palielināma izmantojot LEADER pieeju. Vietējām rīcības grupām (VRG) būtu nepieciešams vairāk strādāt ar vietējiem ražotājiem, tajā skaitā BLS. Izstrādājot jaunā perioda VRG teritoriju attīstības stratēģijas, var paredzēt atbalstu tieši BLS. Būtu nepieciešams individuāls darbs un īpaša informēšana par BLS un vietējas produkcijas lomu gan iedzīvotājiem, gan ražotājiem.

Ņemot vērā ES politiku, virzoties uz lielāku bioloģiskās lauksaimniecības produktu pieejamību, LEADER principu ieviešanu, nozīmīgi, ka atbalsts būtu paplašināms visās LAP prioritātēs, piedāvājot BLS atšķirīgus atbalsta intensitātes pasākumus/kritērijus.

Ja ņem vērā, ka lauksaimniecībā kopumā samazinās nodarbināto skaits, un tehnoloģijas nodrošina augstāku efektivitāti, paredzams, ka arī BLS nebūs izņēmums. Tomēr, attīstoties saimniecību dažādošanai, veidojoties pārstrādei ir iespējas nodrošināt vairāk darbavietas laukos.

Turpmāk izskatāma iespēja BLS atbalstu diferencēt arī ņemot vērā, vai saimniecība ir aktīvs tirgus dalībnieks vai ražo tikai savam patēriņam. Ņemot vērā, ka normatīvais regulējums neparedz iespēju atbalsta likmes tieši piesaistīt saražotās produkcijas apjomam, būtu jāizstrādā atbalsta nosacījumi, kā sekmēt saimniecību ieiešanu un aktīvu dalību tirgū. Tajā skaitā, būtu veicināma vietējas izcelsmes bioloģiskās produkcijas izmantošana valsts un pašvaldību iepirkumos, paredzot attiecīgas procedūras iepirkumos un atbalstu saimniecībām.

Papildus BLS attīstās arī citas saimniekošanas formas, kas vērstas uz kopienu, vietējām īsajām pārtikas ķēdēm. Par šādām saimniekošanas formām būtu jāsniedz plašāka informācija un tām iespējams atbalsts.

5 SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Secinājumi

- Bioloģiskā lauksaimniecība ir augoša un perspektīva nozare Latvijā. Kopš 2013. gada bioloģiskās lauksaimniecības platības Latvijā ir palielinājušās par 52%. No bioloģiskajām platībām 34% aizņem aramzemes, kurās palielinās dažādu kultūraugu audzēšana. Salīdzinot ar konvencionālām saimniecībām, liels ir ekstensīvi apsaimniekotu zālāju īpatsvars.
- Platību un atbalsta saņēmēju īpatsvars parāda, ka 83% BLS platību ir līdz 100 ha, un kopā šāda lieluma saimniecības apsaimnieko 39% no kopējām BLS platībām Latvijā. Šāds saimniecību apsaimniekoto platību sadalījums nav tik polarizēts kā Latvijā kopumā, taču izmaiņu tendences liecina, ka platību ziņā lielo saimniecību īpatsvars arvien palielinās.
- Aptuveni puse no esošajām bioloģiskajām platībām ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm tiek apsaimniekotas jau vairāk nekā 10 gadus: ~131 000 ha platību, no tām 58 000 ha ilggadīgie zālāji, 43 000 ha sētie zālāji, bet ~30 000 ha aramzeme un ilggadīgie stādījumi.
- Līdzšinējais BLS ieguldījums vides un klimata mērķu sasniegšanā vērtējams kā vidējs.
- BLS platībām ir nevienlīdzīgs teritoriālais sadalījums - lielākās BLS platības sastopamas Vidzemē un Latgalē, kur tās palielinās, mazāk BLS platību ir Zemgalē, Pierīgā un Kurzemē, t.sk., teritorijās, kurās ir lielāka ietekme no lauksaimniecības uz vidi.
- Saimniecību skaita un platības izmaiņas ir cieši saistītas ar iespēju pieteikties BLA jaunām saimniecībām vai pieteikt jaunas platības. Pašreizējie atbalsta nosacījumi ir sekmējuši bioloģisko lauksaimniecības metožu pielietošanu Latvijā, taču ir ierobežojuši jaunu saimniecību pieteikšanos. Atbalsta likmes kopumā ir pietiekamas, bet kopējais pieejamais publiskā finansējuma apjoms no LAP 2014-2020 ir ierobežojošs faktors plašākai bioloģiskās lauksaimniecības attīstībai. Tomēr vienādas likmes visā valsts teritorijā nosaka situāciju, ka ļoti maz bioloģisko platību ir auglīgākajās augsnēs, tai skaitā ĪJT.
- Baltijas mērogā lielākais BLS skaits un apsaimniekotās platības ir Latvijā, tomēr BLS īpatsvars lielāks ir Igaunijā. Savukārt BLS skaita un platību palielinājums Latvijā 2007.-2017. gados bijis lēnākais Baltijā, iespējams, sakarā ar jaunu atbalsta pieteikumu ierobežojumiem. Latvijas un Igaunijas saimniecību zemes izmantošanas struktūra ir apmēram līdzīga, savukārt Lietuvā tās ir vairāk orientētas uz produkcijas ražošanu.
- Esošo BLS ekonomiskais lielums 10 gadu laikā (2007.-2017.) ir palielinājies 3 reizes, kas liecina par saimniecību attīstību. Būtiski pieaugusi arī to vidējā LIZ platība. Bioloģiskās saimniecības ir reāli ražojošas saimniecības – 98% no BLA atbalsta saņēmējiem SI ir virs 4000 EUR, turpretī valstī kopumā šādu saimniecību ir tikai 36% (CSP, 2016. g.). Lielā mērā tas ir saistīts ar sertifikācijas prasībām u.c. papildus izmaksām bioloģiskajai ražošanai, kā dēļ ekonomiski mazajām saimniecībām tas ir neizdevīgi.
- Atbalsts ir nodrošinājis BLS pastāvēšanu, tomēr kopējā valsts atbalsta un subsīdiju ietekme uz bioloģisko saimniecību ienākumu pieaugumu ir salīdzinoši neliela – trīs reizes mazāka kā konvencionālās saimniecībās. Savukārt, investīciju atbalsta atdeve attiecībā pret ienākumu kāpumu BLS ir līdzvērtīga

konvencionālajām saimniecībām. Investīciju atbalstam ir būtiska ietekme uz saimniecību ilgtermiņa ieguldījumu apjomu.

- Nozīmīgākie projektu pasākumi BLS attīstībai ir vērsti uz ieguldījumiem mazo saimniecību attīstībā, jauno lauksaimnieku atbalstu, kā arī esošo saimniecību modernizāciju. Nozīmīga joma ir arī risku pārvaldība. Kopumā LAP 2014-2020 projektu pasākumos piedalījusies aptuveni puse no BLS, kas liecina, ka liela daļa saimniecību ir aktīvi orientēta uz attīstību.
- Atbalsta devums ir vidēji nozīmīgs attiecībā uz saražotās produkcijas apjomiem. Tie pieaug, tomēr samērā lēni un svārstīgi. Nozīmīgākais bioloģiskās produkcijas īpatsvars ir medus, liellopu un aitu gaļas, piena, kā arī augļu un ogu ražošanā. Turpretī, daudzās citās nozarēs tas ir niecīgs. Proporcionāli lielāku atbalstu pret saražoto produkciju saņem ganāmo mājlopu saimniecības, bet mazāku – piena lopkopības saimniecības. Tas ir ietekmējis saimniecību specializācijas izvēli par labu ganāmajiem mājlopiem.
- Daļījuma pa saimniecību platību grupām ievērojami vairāk produkcijas uz platības vienību tiek saražots platības ziņā mazākās saimniecībās (ar LIZ platību līdz 30 ha). Šajās saimniecībās ir arī augstākas vidējās izmaksas uz LIZ ha nekā nākamajās lieluma grupās. Palielinoties LIZ platībai, samazinās tā daļa ieņēmumu, kas tiek gūti no ražošanas, bet palielinās atbalsta īpatsvars. Tādēļ no ekonomiskā viedokļa būtu racionāla atbalsta diferenciacija pa saimniecību lieluma grupām atkarībā no LIZ platības.
- Latvijā salīdzinot ar citām ES valstīm ir salīdzinoši augsta atbalsta likme zālāju platībām, bet zema – laukaugiem u.c. aramzemes kultūrām. Tas ir ietekmējis zemes izmantošanas veidu izvēli, kā arī BLS teritoriālo izvietojumu pārsvarā mazāk auglīgās augsnes, ar lielāku zālāju platību īpatsvaru.
- Paaugstinātas atbalsta likmes dārzeņiem un kartupeļiem nav viennozīmīgi vērtējamas. No vienas puses, tās ir sekmējušas attiecīgo apakšnozaru attīstību, tomēr no otras puses, attiecīgo produktu īpatsvars joprojām ir niecīgs un nav nozīmīgas pieauguma tendences. Tas saistīts ar nepieciešamajiem ieguldījumiem šajās nozarēs, neattīstīto tirgu un zināšanu trūkumu.
- Atbalstam ir neliela ietekme uz pārstrādes attīstīšanu un dažādošanu. Joprojām vien neliela daļa saimniecību ir iesaistīta dažādās kooperācijas un sadarbības formās. To daļēji nosaka uzticēšanās trūkums.
- Bioloģisko produktu vidējās cenas pārsniedzot vidējās valsts cenas 2-4 reizes.
- Latvijas pārstrādes uzņēmumos ir zems bioloģiski ražoto produktu īpatsvars. Pēdējā laikā tam ir tendence palielināties. Lielo pārstrādes uzņēmumu sertifikācija uzlabo BLS iespējas realizēt savu produkciju kā bioloģisku.
- Lielākajai daļai saimniecību ir nepietiekamas zināšanas, un nozīmīgākais zināšanu un informācijas avots ir apmācības, kursi un semināri. Būtisks zināšanu un pieredzes trūkums ir graudkopībā, gaļas liellopu audzēšanā, aitkopības nozarē un dārzeņkopībā.
- Jauni cilvēki ir vairāk motivēti ieviest inovācijas BLS, apgūt zināšanas.
- Patērētāju zināšanas par bioloģisko produktu uzticamību, kvalitāti un pieejamību nav pietiekošas
- Publiskajā sektorā (slimnīcas, skolas, bērnudārzi u.tml.) bioloģiskā produkcija ne vienmēr ir pieejama, ko ietekmē iepirkuma procedūru piemērošana.
- BLS salīdzinoši maz izmanto LEADER tipa pasākumus (apakšpasākums 19.2).

Ieteikumi

- Lai palielinātu bioloģisko saimniecību ilgtermiņa ieguldījumu apjomu un saglabātu ienākumus, kopējā valsts atbalsta un subsīdiju apjomā nepieciešams palielināt investīciju atbalsta īpatsvaru. Investīciju projektiem, kurus realizē BLS, lietderīgi piešķirt lielāku atbalsta intensitāti.
- Ja tiek izvirzīts par mērķi palielināt bioloģiskās produkcijas ražošanas apjomus un saimniecību ienākumus, kā arī sekmēt BLS prakses ieviešanu auglīgākās augsnēs, lietderīgi ieviest lielāku atšķirību starp atbalsta likmēm par zālājiem, pļavām un ganībām, papuvēm no vienas puses un laukaugu kultūrām no otras puses.
- Lopkopības, īpaši piena ražošanas, attīstību veicinātu atbalsts, kas pašlaik tiek maksāta par zālāju platībām, piesaiste liellopu vienību skaitam.
- Sekmējot vienlīdzīgākus ienākumus starp dažāda lieluma saimniecībām, var tikt vērtēta paaugstinātu atbalsta likmju ieviešana par platību, kas nepārsniedz 30 ha vienā saimniecībā. No ekonomiskā viedokļa būtu racionāli samazināt atbalsta likmi par platībām, ja tās vienā saimniecībā pārsniedz 250 ha, lai veicinātu tajās ieņēmumu gūšanu no produkcijas.
- Nepieciešams palielināt bioloģiskās lauksaimniecības devumu vides un klimata mērķu sasniegšanā, jo tam Latvijā ir atbilstošs potenciāls. Vides stāvokļa uzlabošanai/mērķu sasniegšanai nepieciešams sekmēt BLS platību palielinājumu intensīvas lauksaimniecības teritorijās (Zemgalē), t.sk., mērķteritorijās ĪJT un riska ūdensobjektos, piemēram, ar augstāku atbalsta likmi kā citās teritorijās, kurās vides stāvokļa uzlabošanai pasākumi nav tik prioritāri.
- Lai izvērtētu konkrētu pasākumu ietekmi uz vides kvalitāti, būtu nepieciešams ilgtermiņa vides rādītāju monitorings bioloģiski un konvencionāli apsaimniekotās platībās.
- Lai veicinātu augsnes kvalitātes uzlabošanu bioloģiski apsaimniekotās teritorijās, nepieciešami visaptveroši pasākumi augsnes kvalitātes uzlabošanai (t.sk., pamatkaļķošana). Atbalsta nosacījumos ieviešami stingrāki nosacījumi augšņu analīžu veikšanai un apsaimniekošanas plānu ieviešanai, gan arī izglītojoši pasākumi, kas palīdzētu izprast iegūtos augšņu analīžu rezultātus un izstrādāt apsaimniekošanas plānus.
- Ja atbalsta nosacījumos tiek paredzēts prasīt ieņēmumus no bioloģiskā lauksaimnieka, tad aprēķinos nav jāiekļauj bioloģiski vērtīgo zālāju platības, jo šādu platību iekļaušana ieņēmumu aprēķinos pretnostata tās vides mērķu sasniegšanai, veicina šādu zālāju ielabošanu un bioloģiskās daudzveidības samazināšanos.
- Bioloģiski vērtīgo zālāju platībām atbalsta nosacījumi jāparedz tādi paši kā BDUZ pasākumā.
- Lai nodrošinātu bioloģisko lauksaimnieku zināšanu līmeņa paaugstināšanos, jāpalielina piedāvāto apmācību, kursu un semināru skaits un tematiskais aptvērums, īpaši pievēršoties graudkopības, gaļas liellopu, aitkopības un dārzenkopības nozarēm. Pārdomāt iespēju attālinātai apmācībai.
- BLS būtu jāveicina zināšanu un informācijas apmaiņa par bioloģiskās saimniekošanas jautājumiem. Bioloģiski audzēto produktu popularitātes veicināšanai lietderīgi veikt ieguldījumus gan bioloģiskās produkcijas kvalitātes izpētei, gan mārketinga pasākumiem. Ieteicama obligāto apmācību ieviešana visiem BLA atbalsta saņēmējiem, pirmajos 2 gados apmeklējot noteiktu stundu skaitu atbilstoši saimniecības specializācijai un nepieciešamībai.

- Jāveicina sadarbības formas lauku kopienās starp ražotājiem un patērētājiem, tajā skaitā, veicinot uzticēšanos. Tas veicinātu sadarbību, kā rezultātā varētu nodrošināt ar lielāku preču apjomu/dažādību pārdošanai.
- Lai sekmētu paaudžu maiņu un kvalificētu lauksaimnieku iesaistīšanos BLS, lietderīgi turpināt gan atbalstu ieguldījumiem jaunajiem lauksaimniekiem, gan veicināt vajadzīgo zināšanu un prasmju apguvi izglītības iestādēs.
- Būtu jāparedz atbalsts BLS sadarbības (ražotāju grupu un/vai kooperatīvu izveide) attīstībai, profesionālu vadītāju apmācībai, lai sekmētu BLS sadarbību saimniecību attīstībai. Jāpārskata nosacījumi, lai arī neliels skaits ražotāju varētu izveidot ražotāju grupu.
- Īpaši pasākumi būtu veicami bioloģiskās produkcijas vietējās pārdošanas sekmēšanai, tajā skaitā, nosakot vienkāršotāku iepirkumu procedūras vietējai bioloģiskajai produkcijai publiskās iestādēs (īpaši izglītības iestādēs un slimnīcās).
- Atbalstāma BLS iesaiste vietējās kopienās, izmantojot LEADER pieeju, tajā skaitā, iesaistoties VRG vietējo stratēģiju izstrādē.
- Turpināms atbalsts bioloģiskai pārstrādei, gan pašās saimniecībās, gan pārstrādes uzņēmumos, tajā skaitā vidējos un lielos, vairāk liekot uzsvāru uz inovācijām un digitalizāciju.
- Jāveicina darbības dažādošana BLS, attīstot nelauksaimnieciskās darbības, tajā skaitā tūrisma piedāvājumu. Tas veicinātu darbavietu veidošanos BLS, tajā skaitā arī citās nozarēs.
- Attīstīt digitalizāciju zināšanu pieejamībai un informācijas apmaiņai (radot iespēju digitāli informēt par savu produktu un pakalpojumu piedāvājumu un iedzīvotāju/patērētāju pieprasījumu)
 - Būtu vēlams LBLA uzņemties iniciatīvu, lai izstrādātu bioloģiskās lauksaimniecības mājas lapu/infoplatformu, kur būtu apkopotas vērtīgas atziņas par jaunākajiem pētījumiem nozarē, semināru un apmācību plāns, informācija par sertificēto uzņēmumu sniegtajiem pakalpojumiem un uz tirgu orientēto produkciju un cita informācija, kas veicinātu kopēju sadarbības tīklu veidošanos starp līdzīgi domājošiem uzņēmējiem, jo pašreizējā informācijas ieguve ir sadrumstalota.
- Lai sekmīgāk sasniegtu KLP mērķus, kas saistīti ar bioloģisko ražošanas metožu izplatību, BLA aploksni ieteicams palielināt procentuāli pret kopējo LAP aploksni, vienlaikus atbalsta nosacījumus stingrāk piesaistot konkrētu mērķu sasniegšanai. Lietderīga likmju diferenciacija atkarībā no vides prasību izpildes, saimnieciskās darbības intensitātes (ražotā produkcija, nodarbinātība, realizētās produkcijas vērtība u.c. kritēriji) un saražotā produkta kvalitātes.

-

6 PIELIKUMI

1.Pielikums. Bioloģisko dzīvnieku skaits un īpatsvars no kopējā

Dzīvnieki	2013	2014	2015	2016	2017
Bioloģisko dzīvnieku skaits					
Zirgi	882	1111	1015	1263	1259
Liellopi	71707	76048	80400	92546	95585
Cūkas	4804	4007	2838	2870	2571
Aitas	26969	27285	32363	36366	39882
Kazas	2364	2209	2323	2668	2753
Mājputni	27554	24706	22132	31180	34131
Kopā	134280	135366	141071	166893	176181
Kopējais dzīvnieku skaits					
Zirgi	11000	10000	10000	9000	9000
Liellopi	406000	422000	419000	412000	406000
Cūkas	368000	349000	334000	336000	321000
Aitas	85000	93000	102000	107000	112000
Kazas	13000	12000	13000	13000	13000
Mājputni	4986000	4414000	4532000	4712000	4944000
Kopā	5869000	5300000	5410000	5589000	5805000
Bioloģisko dzīvnieku Īpatsvars					
Zirgi	8%	11%	10%	14%	14%
Liellopi	18%	18%	19%	22%	24%
Cūkas	1%	1%	1%	1%	1%
Aitas	32%	29%	32%	34%	36%
Kazas	18%	18%	18%	21%	21%
Mājputni	1%	1%	0%	1%	1%

2.Pielikums. Bioloģiski audzēto mājlopu skaits un īpatsvars mājlopu kopskaitā Baltijas valstīs

Mājlopu suga	Valsts		2013	2014	2015	2016	2017
Zirgi	EE	skaits	1958	1837	1471	1735	1795
	EE	īpatsvars	31.1%	29.2%	23.3%	30.4%	31.5%
	LT	skaits	496	545	351	67	422
	LT	īpatsvars	n. a.	2.5%	1.9%	0.4%	2.6%
	LV	skaits	882	1111	1015	1263	1259
	LV	īpatsvars	8.0%	11.1%	10.2%	14.0%	14.0%
Liellopi	EE	skaits	30017	32149	34312	36774	40049
	EE	īpatsvars	11.5%	12.1%	13.4%	14.8%	16.0%
	LT	skaits	34163	35279	34929	37814	57270
	LT	īpatsvars	4.8%	4.8%	4.8%	5.4%	8.5%
	LV	skaits	71707	76048	80400	92546	95585
	LV	īpatsvars	17.7%	18.0%	19.2%	22.5%	23.5%
Cūkas	EE	skaits	1141	873	861	656	571
	EE	īpatsvars	0.3%	0.2%	0.3%	0.2%	0.2%
	LT	skaits	377	256	189	180	112
	LT	īpatsvars	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
	LV	skaits	4804	4007	2838	2870	2571
	LV	īpatsvars	1.3%	1.1%	0.8%	0.9%	0.8%
Aitas	EE	skaits	33515	37622	37465	36093	34441
	EE	īpatsvars	41.0%	44.2%	43.6%	42.2%	42.6%
	LT	skaits	19051	20257	19978	21282	26840
	LT	īpatsvars	19.1%	16.3%	13.6%	13.0%	15.8%
	LV	skaits	26969	27285	32363	36366	39882
	LV	īpatsvars	31.7%	29.3%	31.7%	34.0%	35.6%
Kazas	EE	skaits	1122	1163	1602	1396	1476
	EE	īpatsvars	22.4%	25.3%	32.0%	27.4%	28.9%
	LT	skaits	n. a.	884	989	1174	1054
	LT	īpatsvars	n. a.	6.4%	7.6%	8.7%	7.9%
	LV	skaits	2364	2209	2323	2668	2753
	LV	īpatsvars	18.2%	18.4%	17.9%	20.5%	21.2%
Mājputni	EE	skaits	22373	21801	24132	28423	28797
	EE	īpatsvars	1.0%	0.9%	1.1%	1.3%	1.3%
	LT	skaits	6242	6170	6091	7342	13459
	LT	īpatsvars	n. a.	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%
	LV	skaits	27554	24706	22132	31180	34131
	LV	īpatsvars	0.6%	0.6%	0.5%	0.7%	0.7%
Bišu saimes	EE	skaits	1131	1684	1139	2189	2771
	EE	īpatsvars	2.9%	3.8%	2.4%	4.6%	5.6%
	LT	skaits	804	790	790	994	1098

	LT	īpatsvars	0.6%	n. a.	n. a.	n. a.	0.7%
	LV	skaitis	12036	15888	24167	27482	25863
	LV	īpatsvars	14.0%	16.7%	26.0%	28.3%	26.9%

Avots: Eurostat

3.Pielikums. Bioloģiski izaudzēto laukaugu apjoms un īpatsvars Baltijas valstīs

Kultūras		Valsts	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Graudaugi	1000t	EE	14.2	23.1	40.2	32.7	37.3	47.9	45.9	60.1
	īpatsvars	EE	2.1%	3.0%	4.1%	3.4%	3.1%	3.1%	4.9%	4.6%
	1000t	LT	58.0	53.6	93.6	99.6	101.4	123.3	122.0	172.9
	īpatsvars	LT	2.1%	1.7%	2.0%	2.2%	2.0%	2.0%	2.4%	3.4%
	1000t	LV	36.0	38.2	47.3	46.3	51.4	57.0	58.1	68.1
	īpatsvars	LV	2.5%	2.7%	2.2%	2.4%	2.3%	1.9%	2.1%	2.5%
Pākšaugi	1000t	EE	0.1	0.9	1.7	2.8	4.0	6.2	7.6	6.7
	īpatsvars	EE	0.4%	6.1%	13.2%	8.8%	10.1%	7.2%	6.9%	8.9%
	1000t	LT	24.6	24.8	37.4	34.9	53.3	50.5	28.6	46.6
	īpatsvars	LT	35.1%	31.7%	46.8%	38.9%	26.5%	11.1%	4.5%	6.6%
	1000t	LV	2.7	6.1	6.6	6.0	7.2	6.7	8.4	8.2
	īpatsvars	LV	50.8%	72.1%	59.7%	35.7%	21.7%	6.5%	6.7%	4.8%
Sakņaugi	1000t	EE	2.0	2.4	2.4	2.3	2.2	2.2	1.5	1.5
	īpatsvars	EE	1.8%	2.2%	2.3%	2.5%	2.7%	2.7%	2.3%	2.3%
	1000t	LT	2.8	3.2	3.3	3.2	3.2	2.7	2.9	28.7
	īpatsvars	LT	0.2%	0.2%	0.2%	0.2%	0.2%	0.3%	0.2%	2.4%
	1000t	LV	18.8	22.6	21.7	19.9	18.9	18.0	17.2	16.1
	īpatsvars	LV	6.0%	8.7%	8.5%	8.1%	8.8%	8.6%	8.3%	7.5%
Tehniskās kultūras	1000t	EE	0.3	0.7	2.0	1.6	1.8	2.7	2.4	2.9
	īpatsvars	EE	0.2%	0.5%	1.2%	0.9%	1.1%	1.4%	2.4%	1.7%
	1000t	LT	1.4	6.5	3.0	3.1	3.9	3.2	3.4	8.4
	īpatsvars	LT	0.3%	1.3%	0.5%	0.6%	0.8%	0.6%	0.8%	1.5%
	1000t	LV	0.6	1.0	0.5	0.5	0.3	0.4	1.1	1.3
	īpatsvars	LV	0.3%	0.4%	0.2%	0.1%	0.2%	0.1%	0.4%	0.4%
Atklātā lauka dārzeņi	1000t	EE	0.5	0.5	0.6	0.7	0.7	0.6	0.6	0.7
	īpatsvars	EE	0.9%	0.9%	1.3%	1.3%	1.7%	1.1%	1.5%	1.8%
	1000t	LT	0.6	0.9	0.6	0.6	0.6	1.0	1.2	2.8
	īpatsvars	LT	0.3%	0.3%	0.2%	0.3%	0.3%	0.5%	0.6%	1.5%
	1000t	LV	1.9	2.6	0.8	3.1	2.5	1.9	2.4	2.2
	īpatsvars	LV	2.4%	2.8%	1.0%	4.4%	3.0%	2.4%	3.1%	3.5%
Augļi, ogas	1000t	EE	0.2	0.4	0.3	0.8	0.3	0.4	1.3	0.4
	īpatsvars	EE	14.4%	18.1%	18.5%	26.5%	15.3%	15.7%	36.4%	24.3%
	1000t	LT	4.0	5.0	5.3	7.0	6.6	4.3	5.8	5.7
	īpatsvars	LT	10.7%	9.5%	7.3%	10.6%	10.9%	5.7%	8.4%	6.9%
	1000t	LV	0.8	1.7	1.2	1.6	2.1	1.5	2.1	1.8
	īpatsvars	LV	7.1%	19.0%	11.3%	9.1%	18.5%	14.6%	17.1%	18.6%

4.Pielikums. Galveno bioloģisko augkopības produktu ražība Baltijas valstīs (t/ha) un % no kopējās ražības Baltijas valstīs 2010.-2017. g.

Kultūra	valsts		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Graudaugi	EE	vidējā ražība	1.27	1.53	2.01	1.57	1.53	1.98	1.58	1.90
		īpatsvars	52	59	59	50	42	45	59	48
	LT	vidējā ražība	1.20	1.46	1.86	1.53	1.63	2.25	1.92	2.08
		īpatsvars	44	48	46	41	41	49	50	49
	LV	vidējā ražība	1.56	1.85	1.90	1.82	1.82	2.19	1.83	1.50
		īpatsvars	59	69	51	55	54	49	48	39
Pākšaugi	EE	vidējā ražība	0.27	1.60	1.27	1.59	1.34	1.62	1.41	1.01
		īpatsvars	16	88	108	69	65	59	71	88
	LT	vidējā ražība	1.08	1.32	1.71	1.66	2.00	2.11	1.73	2.13
		īpatsvars	77	77	91	82	81	73	63	71
	LV	vidējā ražība	3.60	2.17	2.15	2.19	2.07	1.74	1.78	0.88
		īpatsvars	180	98	89	91	74	53	59	30
Sakņaugi	EE	vidējā ražība	12.82	13.02	12.32	12.15	11.02	10.72	4.46	8.06
		īpatsvars	72	70	66	60	59	50	27	44
	LT	vidējā ražība	8.54	9.99	10.19	10.08	10.50	10.21	12.00	25.63
		īpatsvars	37	38	33	33	31	36	35	79
	LV	vidējā ražība	15.64	20.20	18.30	18.06	17.34	17.28	15.90	13.96
		īpatsvars	96	117	91	94	91	86	85	141
Tehniskās kultūras	EE	vidējā ražība	0.33	0.57	0.79	0.53	0.48	0.75	0.55	0.44
		īpatsvars	25	36	43	26	23	28	40	22
	LT	vidējā ražība	0.29	0.50	0.45	0.45	0.42	0.48	0.72	0.87
		īpatsvars	18	28	19	22	19	16	30	31
	LV	vidējā ražība	0.16	0.45	0.29	0.32	0.18	0.20	0.24	0.24
		īpatsvars	7	24	11	8	9	6	8	8
Atklātā lauka dārzeni	EE	vidējā ražība	5.00	5.69	4.93	5.26	5.46	6.39	5.79	2.88
		īpatsvars	20	21	26	27	36	29	35	23
	LT	vidējā ražība	6.30	10.29	8.39	8.84	9.00	5.95	11.66	7.95
		īpatsvars	49	49	37	48	43	33	63	49
	LV	vidējā ražība	6.51	9.33	6.18	11.75	9.25	7.64	8.80	6.60
		īpatsvars	33	43	27	67	35	32	35	31
Augļi, ogas	EE	vidējā ražība	0.26	0.40	0.26	0.64	0.23	0.29	0.87	0.31
		īpatsvars	34	40	30	40	26	20	39	31
	LT	vidējā ražība	0.90	1.30	1.38	1.65	1.36	0.99	1.31	1.32
		īpatsvars	46	48	40	55	49	27	38	34
	LV	vidējā ražība	0.87	2.40	1.44	2.35	2.59	1.69	2.11	1.45
		īpatsvars	35	119	55	64	90	70	77	83

5. Pielikums. Izplatītākie bioloģiski audzētie kultūraugi un īpatsvars no kultūru aizņemtās LIZ Latvijā, 2013. un 2018. gadā.

Avots: Autoru aprēķins pēc LAD datiem

2013		2018	
Kultūraugi	bioloģiski audzēti, %	Kultūraugi	bioloģiski audzēti, %
112, Ziemas kvieši	1.03	131, Vasaras mieži	3.36
131, Vasaras mieži	2.90	111, Vasaras kvieši	4.26
111, Vasaras kvieši	3.16	610, Papuve	7.81
610, Papuve	7.05	140, Auzas	23.86
121, Rudzi	8.87	710, Pastāvīgās pļavas un ganības	24.76
710, Pastāvīgās pļavas un ganības	16.60	720, Aramzemē sētie zālāji	28.83
530, Laukaugu maisījumi no ...	16.85	420, Zirņi	31.01
720, Aramzemē sētie zālāji	17.65	160, Griķi	31.83
140, Auzas	19.77	141, Auzas ar stiebrzāļu pasēju	39.52
160, Griķi	19.89	723, Sarkanais āboliņš	48.62

6. pielikums. Lauksaimniecības produktu vidējās cenas Latvijā un bioloģisko lauksaimniecības produktu vidējās cenas, EUR/t

	Cenas kopā lauksaimniecībā						Bioloģiskās cenas					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Augkopība												
Graudi	177	148	144	132	145	168	146	178	180	193	246	242
..kvieši	183	155	148	135	148	172	155	190	187	184	208	236
..rudzi	150	117	117	108	117	142	171	168	162	155	192	242
..griķi	228	228	417	346	230	168	247	275	447	466	597	331
..mieži	161	130	133	122	127	162	154	179	169	166	177	217
..auzas	119	105	115	123	138	151	131	162	153	165	244	229
..tritikāle	150	123	122	107	111	141	136	163	162	162	185	194
..graudaugu maisījums	136	120	109	105	97	130	145	190	160	196	220	266
Pākšaugu kultūras	253	189	157	184	177	204	995	1309	977	871	1111	851
Rapša sēklas	351	295	335	350	355	346	496	761	713	3001	796	758
Kartupeļi	142	134	117	140	131	144	223	277	286	289	363	365
Dārzeni	395	396	530	478	618	713	775	972	1104	1180	1238	1488
..galviņkāposti	172	146	166	174	158	205	288	384	458	467	460	564
..ziedkāposti	662	562	517	566	891	966	933	801	1627	1400	1813	2032
..tomāti	1010	1037	1280	1296	1260	1301	887	1188	1352	1727	1626	1546
..salāti	2523	3267	3271	3491	3670	3971	1855	2311	3189	2908	2783	3694
..gurķi	1143	1092	1181	1420	1463	1594	545	816	910	882	1121	958
..burkāni	132	112	165	217	193	252	342	467	515	508	553	639
..sīpoli	224	167	234	197	187	262	462	704	737	667	722	747
..galda bietes	129	153	140	127	144	162	317	414	470	470	517	584
Āboli	231	320	333	365	495	597	400	551	680	542	748	888
Bumbieri	754	522	817	723	751	855	686	1029	1006	915	1097	990
Plūmes	1246	1290	1059	1137	1353	1472	763	1109	1227	1004	1220	1365
Skābie ķirši	1886	1962	1681	2087	1411	1403	1342	1944	1871	1740	2376	2293
Upenes	874	835	1085	746	1049	2444	1050	1282	1476	1390	1573	1449
Zemenes	1401	1767	1762	2028	2228	2526	1945	2620	2655	2414	3296	3180
Avenes	2161	2339	2272	2524	2739	2476	2050	2879	2910	2909	3733	3343
Lopkopība												
Liellopu gaļa	1904	1624	1643	1599	1782	1940	2161	2743	2138	1865	2378	3755
Cūkgaļa	1663	1484	1312	1406	1504	1358	9212	2413	2696	2556	3052	3093
Aitu un kazu gaļa	3058	3356	3319	3358	3400	3442	4174	4398	3486	3940	4046	4002
Putnu gaļa	1820	1872	1681	1689	1681	1756	3783	4981	4233	6131	7000	3799
Svaigpiens	305	291	216	215	306	283			240	233	332	310
Olas, gab.	0.07	0.07	0.07	0.06	0.07	0.07	0.08	0.33	0.19	0.24	0.24	0.22
Medus	3899	4166	4741	4526	4475	4727	4093	5489	4596	11699	5594	5493

Avots: Eurostat

7. pielikums. Bioloģiski apsaimniekoto platību nodrošinātie ekosistēmu pakalpojumi

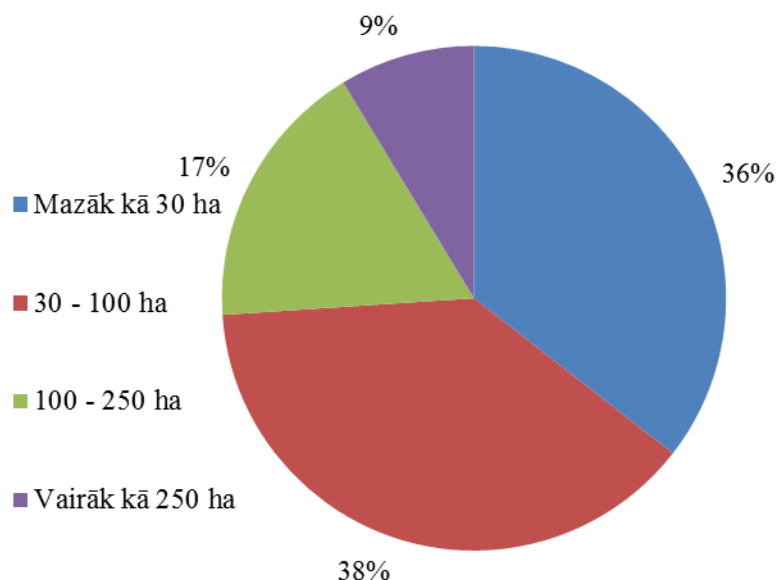
Ekosistēmu pakalpojumi		BLA aramzemes	BLA zālāji
Apgādes pakalpojumi	Kultūraugi	-1	0
	Mājlopi un to produkti	0	1
	Savvaļas augi pārtikai	0	1
	Šķiedras un citi materiāli no savvaļas augiem	0	1
	Šķiedras un citi materiāli no mājlopiem (piemēram, āda, vilna, kūsmēsli)	0	0
	Kultivētie augi enerģijas ražošanai	-1	-1
	Savvaļas dzīvnieki un to produkti	0	1
	Sēklas, sporas u.c. augu materiāli, kas tiek ievākti populāciju uzturēšanai vai atjaunošanai	1	1
Vidi regulējošie pakalpojumi	Piesārņojuma biodegradācija, ko veic mikroorganismi, aļģes, augi vai dzīvnieki	1	1
	Piesārņojuma filtrācija/piesaiste/akumulācija, ko veic mikroorganismi, aļģes, augi vai dzīvnieki	1	1
	Smaku mazināšana	0	0
	Erozijas kontrole	0	1
	Hidroloģiskā cikla un ūdens plūsmas regulēšana (ieskaitot plūdu ietekmes mazināšanu)	0	0
	Vēja aizsardzība (pret vētrām)	0	0
	Apputeksnēšana un sēklu izplatīšana:	1	2
	Dzīvotņu un barošanās vietu uzturēšana:	1	1
	Kaitēkļu kontrole	1	1
	Slimību kontrole	1	1
	Dēdēšanas process un tā ietekme uz augsnes auglību	1	1
	Barības vielu piesaistes process augsnē	0	1
	Saldūdens ķīmiskās kvalitātes nodrošināšana	1	1
	Globālā klimata regulēšana	1	0
	Gaisa kvalitātes un sastāva regulēšana	0	0
Kultūras pakalpojumi	Rekreācijas un izglītošanās iespēju nodrošināšana	1	1
	Zinātniskā nozīme (pētījumi)	0	0
	Ainavas estētiskās vērtība	0	1
	Kultūrvēsturiskā vērtība	0	0

8. pielikums. BLS aptaujas analīze

Bioloģisko saimniecību raksturojums

27. Jūsu saimniecības lauksaimnieciski izmantojamās zemes (LIZ) platība

Saimniecību sadalījums LIZ platību grupās norādīts Attēls 6-1.

Attēls 6-1 Respondentu dalījums pēc saimniecības LIZ platības

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Lielākajai daļai saimniecību LIZ platības nepārsniedz 100ha, no kurām trešdaļa saimniecību ir mazas un ļoti mazas saimniecības (daži ha līdz daži desmiti ha), kas skaidrojams ar to, ka mazajām saimniecībām ir vieglāk saimniekot ekstensīvi, pēc bioloģiskām metodēm, jo nav nepieciešami lieli materiāli tehniskie ieguldījumi un resursi, lai nodrošinātu sekmīgu saimniekošanu, ir iespējams iztikt ar pašu un ģimenes locekļu darba spēku, minimāliem apgrozāmiem līdzekļiem un nelielu tehnikas daudzumu. Šajā saimniecību grupā ietilpst pamatā naturālās saimniecības, kuras pārsvarā saražo produkciju pašpatēriņam un tiešai pārdošanai no saimniecības, kā arī pastāvīgajiem klientiem, putnkopības un biškopības saimniecības, kā arī saimniecības, kuras nodarbojas ar augļu un dārzeņu audzēšanu un pārstrādi, kurām nav nepieciešamas lielas LIZ platības.

Otra trešdaļa saimniecību, kuru izmērs ir no 30-100 ha jau ir vairāk orientētas uz preču produkcijas ražošanu, kas pamatā ir piens, liellopu un aitas gaļa, gaļas liellopu jaunlopi izolēm, augkopības produkcija - pamatā graudaugi, pākšaugi, tehniskās kultūras un kartupeļi, t.sk. cietes kartupeļi.

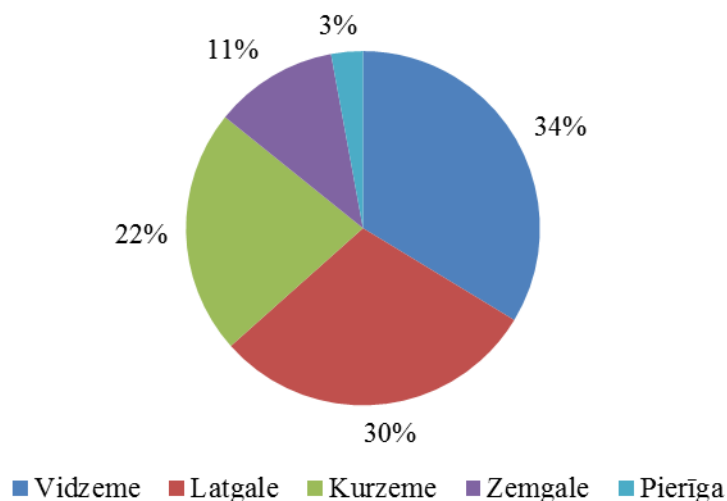
Trešā daļa respondentu ir lielās un ļoti lielās saimniecības, kuras apsaimnieko 100-250 un vairāk ha. Šīs saimniecības nodarbojas pamatā ar dažādu graudaugu (t.sk. griķi, pupas, zirņi, kaņepes, rapsis, ripsis, u.c.) audzēšanu, piena lopkopību un gaļas liellopu audzēšanu, kā arī ir dažas saimniecības, kuras lielās platībās audzē ārstniecības augus pārstrādei. Aptaujāto saimniecību skaits LIZ lieluma grupās pa reģioniem ir visai atšķirīgs, jo mazās saimniecības ar ne vairāk kā 30ha visvairāk ir Zemgales reģionā, to šajā reģionā ir vairāk kā puse, savukārt Latgales, Pierīgas un Vidzemes reģionos to ir nedaudz vairāk kā trešdaļa. Lielākais skaits vidēja lieluma

saimniecību ar 30-100ha ir Kurzemes un Pierīgas reģionos, bet Zemgalē un Vidzemē šādu saimniecību ir vien mazāk kā trešā daļa. Lielo un ļoti lielo saimniecību visvairāk ir Vidzemes reģionā – vairāk kā trešā daļa, bet Kurzemes, Zemgales un Latgales reģionos to ir nedaudz vairāk kā piektā daļa no saimniecību skaita.

Saimniecību sadalījums LIZ platību grupās atbilstoši apgrozījumam un atrašanās vietas reģionam norādīts Pielikuma tabula 3/Pielikuma tabula 4.

28. Norādiet reģionu, kurā atrodas Jūsu saimniecība

Saimniecību sadalījums ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Attēls 6-2.

Attēls 6-2 Respondentu sadalījums pa reģioniem

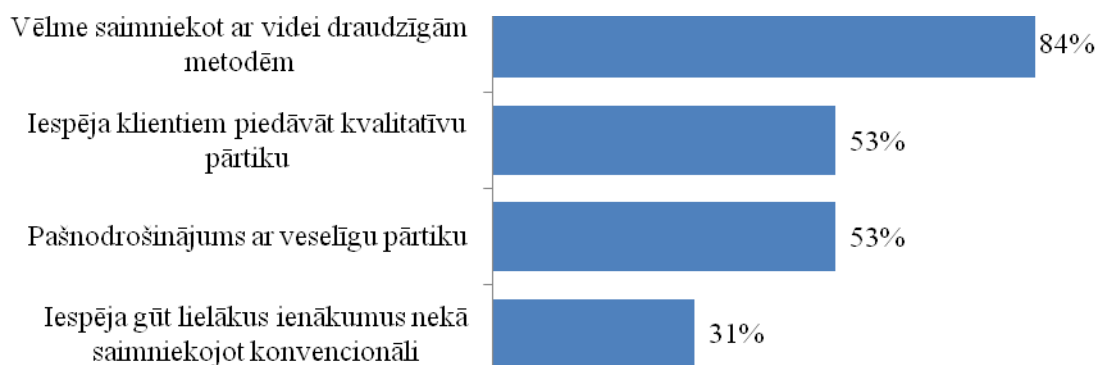
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Lielākā daļa respondentu saimniecību atrodas Vidzemē un Latgalē, jo arī bioloģisko saimniecību skaits vislielākais ir tieši šajos reģionos, kam seko Kurzeme un Zemgale, kur saimniecību skaits ir mazāks. Arī Pierīgā bioloģisko saimniecību skaits ir neliels, kas skaidrojams ar Rīgas aglomerācijas aizņemtajām teritorijām, rūpnieciskās un dzīvojamās apbūves zonu arvien intensīvāka attīstība). Pierīgā, Zemgalē un Kurzemē ir daudzi priekšnoteikumi (labas augsnes, līdzens reljefs, tuva pieeja tirgiem, infrastruktūra, cilvēkresursi, u.t.t.), kas veicina konvencionālās lauksaimniecības dominanci, kaut gan tieši Zemgalē, kur ir plašas pret vides piesārņojumu īpaši jutīgās teritorijas, būtu jāveicina bioloģiskās lauksaimniecības attīstība. Vidzemes un Latgales reģionos ir daudz mazo saimniecību, kurām nav nepieciešamo priekšnoteikumu un resursu (mazs apsaimniekotās LIZ apjoms, nelīdzens reljefs, vidējas un zemas kvalitātes augšņu sastāvs, lieli attālumi līdz noieta tirgiem, cilvēkresursu trūkums, u.t.t.), lai nodarbotos ar intensīvu konvencionālo lauksaimniecību, tāpēc bioloģiskais saimniekošanas veids tām ir vispiemērotākais.

Lai izvērtētu, kas nosaka saimniecībai pievērsties BLS tika

Kāda ir Jūsu motivācija pariet uz bioloģisko saimniekošanu?

Nozīmīgākais respondentus motivējošais faktors pārejā uz bioloģisko saimniekošanu ir vēlme saimniekot ar videi draudzīgām metodēm (84%) (attēls 1-1).

Attēls 1-1 Motivācija pāriet uz bioloģisko saimniekošanu

Avots: aptaujas dati

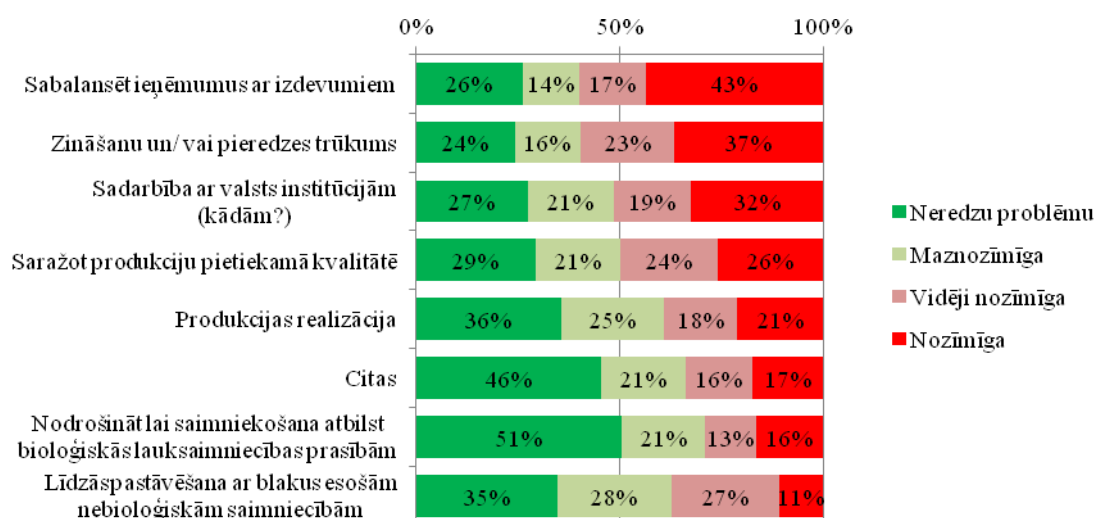
Svarīgi zemniekiem ir arī nodrošināt savu ģimeni ar veselīgu pārtiku (53%) un piedāvāt tirgū patērētājiem kvalitatīvu produkciju (53%). Iespējai gūt lielākus ieņēmumus, bioloģiski saimniekojot, ir relatīvi zema nozīme, jo cenu atšķirības bioloģiski un konvencionāli realizētai produkcijai vairākumā gadījumu ir nebūtiskas. Apskatot galvenās preču grupas pēc LDC datiem laika periodā no 2016. – 2018. gadam var secināt, ka graudaugu t.sk. pākšaugu realizācijas cenas, tos realizējot ar atsauci uz BL ir vidēji par 35 EUR/t vai 19% lielāka cena, nekā graudus realizējot kopējā tirgū bez atsauces uz BL. Savukārt govju svaigpiena realizācijas cena var būt pat zemāka, nekā realizējot to kopējā tirgū bez atsauces uz BL (BL piena realizācijas cenas svārstības: 2016. gads - 0.13 EUR/piena kg sasniedzot 0.23 EUR/kg; 2017.g. + 0.05 EUR/piena kg sasniedzot 0.33 EUR/kg un 2018. gadā - 0.05 EUR/ piena kg sasniedzot 0.31 EUR/kg). Svaigpiena iepirkuma cenu ietekmē realizētais piena apjoms. Vairums bioloģiskā piena piegādātāji ir tieši mazās saimniecības, īpaši Latgales reģionā, līdz ar to arī svaigpiena iepirkuma cena ir līdzvērtīga KL svaigpiena iepirkuma cenai. Realizējot dārzeņus, augļus un ogas ar atsauci uz BL, vidēji realizācijas cena var būt pat līdz 40 % lielāka, nekā ja tos realizētu kopējā tirgū. Dārzeņiem, augļiem un ogām cenu svārstības var būt diezgan būtiskas, jo viss galvenokārt ir atkarīgs no realizācijas veida - ja zemnieks produkciju realizē tieši no saimniecības gala patērētājam, tad cena ir līdzīga KL produkcijai, savukārt, ja produkciju realizē uzpircējiem, tad nereti šīs cenas var būt augstākas. Savukārt gaļas liellopu cenas ir līdzvērtīgas KL liellopu cenām, jo bioloģiski sertificētas kautuves piemaksā vidēji 5% par liellopiem, kas realizēti ar atsauci uz BL, savukārt par tiem dzīvniekiem, kas tiek realizēti eksportam, uzpircējiem nav nekādas vajadzības un intereses veikt papildus piemaksas. Kopumā var secināt, ka cenu atšķirības ietekmē produkcijas kvalitāte, realizācijai paredzētais produkcijas apjoms, produkcijas realizācijas veids (realizācija tieši no saimniecības, pārstrādes uzņēmumiem, izolēs, veikalu tīklam) un citi faktori.

Motivāciju pāriet uz bioloģisko saimniekošanu ietekmē apsaimniekotās platības lielums un ieņēmumu apmērs (neto apgrozījums), bet mazāku ietekmi rada ģeogrāfiskais novietojums. Pieaugot apsaimniekotajai LIZ platībai un ieņēmumu apmēram, samazinās respondentu pašmērķis piedāvāt kvalitatīvu pārtiku pircējiem un nodrošināt savu ģimeni ar ražoto produkciju, bet pieaug vēlme pāriet uz bioloģisko saimniekošanu, lai gūtu lielākus ieņēmumus no savas saimnieciskās darbības. Īpaši

ieņēmumu gūšanas apsvērumi ir svarīgi Latgales reģionā (42 %), bet vismazāk svarīgs ieņēmumu gūšanas faktors ir Pierīgā (9%), ko pamatā var saistīt ar apsaimniekotās platības lielumu un pieejamiem brīviem zemes resursiem reģionos un Rīgas tuvums.

Kādas ir galvenās problēmas bioloģiskās saimniecības darbā?

Strādājot ar vidi saudzējošam metodēm, zemniekiem lielākās problēmas saimnieciskajā darbībā sagādā sabalansēt ieņēmumus ar izdevumiem, tā norāda 43 % respondentu (attēls 1-2).

Attēls 1-2 Galvenās problēmas bioloģiskās saimniecības darbā

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Ieņēmumu un izdevumu sabalansētības problēmas, galvenokārt, ir gaļas liellopu un aitkopības nozarēs neatkarīgi no apsaimniekotās platības, ieņēmumu apmēra vai ģeogrāfiskā novietojuma. To ietekmē tādi faktori kā tirgus cenu svārstības, jo produkcija tiek realizēta cikliski (saistīts ar dzīvnieku atnešanās laika plānošanu ganāmpulkā), dzīvnieku blīvuma normas gaļas liellopu un aitkopības nozarēs uz 1 ha LIZ, kā arī laikapstākļu ietekme uz dzīvnieku veselību.

Salīdzinoši būtiska problēma, strādājot ar vidi saudzējošam metodēm, 37 % respondentu ir zināšanu un pieredzes trūkums. Šīs saimniecības 63 % gadījumu kā būtisku problēmu norāda arī izpildīt minimālo ieņēmumu prasību uz 1 ha LIZ, 43 % ir problēma saražot produkciju atbilstošā kvalitātē un 37 % gadījumu rodas problēmas ar valsts institūcijām. Būtisks zināšanu un pieredzes trūkums ir graudkopībā, gaļas liellopu audzēšanā, aitkopības nozarē un dārzenkopībā. Graudkopībā un dārzenkopībā zināšanu un pieredzes trūkums ir novērojams attiecībā uz slimību, kaitēkļu un nezāļu apkarošanu, kā arī augsnes auglības rādītāju uzlabošanu, kas attiecīgi samazina ražas un ieņēmumu apmēru.

Trešais būtiskākais saimniecisko darbību bremsējošs faktors 32 % respondentu ir sadarbība ar valsts institūcijām. Lielākās problēmas zemniekiem sagādā sadarbība ar PVD, ZM, VAAD un LAD. Sadarbības problēmas ar PVD un VAAD var būt saistītas ar īpašo atļauju izsniegšanu konvencionālu ražošanas resursu iegādei (sēklas materiāls, dzīvnieku iegāde, lopbarības iegāde). Nereti grozījumi MK noteikumos Nr. 485 “Bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības un kontroles kārtība” un Nr. 171 “Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai 2014.–

2020.gada plānošanas periodā” ir veikti novēloti, kad zemniekiem ir iesācies jaunais plānošanas gads, līdz ar to arī ir grūtības ar nosacījumu izpildi, ko paredz ZM vai LAD.

Salīdzinoši lielam īpatsvaram respondentu (26%) ir grūtības saražot produkciju atbilstošā kvalitātē. Saražotās produkcijas kvalitātei nav saistības ar apsaimniekoto LIZ platību, ieņēmumu apmēru vai ģeogrāfisko novietojumu. Biežāk produkcijas kvalitātes problēmas norāda graudkopības, dārzenkopības un augļkopības nozarē strādājošie. Tam par iemeslu ir gan laikapstākļi, zināšanas un pieredzes trūkums, gan neatbilstošs un/ vai nepietiekams tehniskais nodrošinājums (*īpaši sējmašīnas, graudu kaltes*).

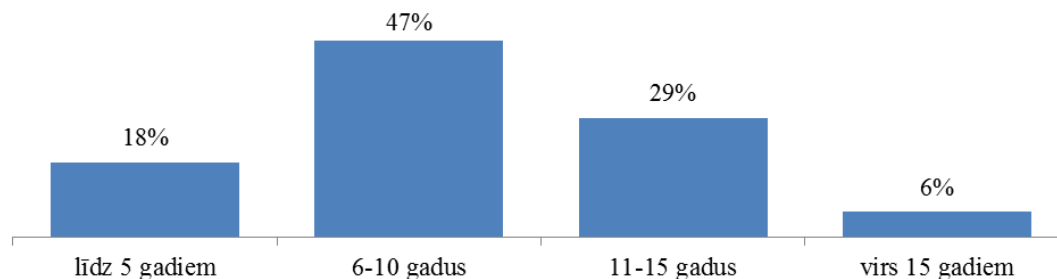
Saražoto produkciju realizēt ir grūtības 21 % respondentu. Tās pamatā ir saimniecības (55%), kuru ieņēmumu apmērs no saimnieciskās darbības nepārsniedz 15000 EUR un apsaimniekoto platību līdz 100 ha LIZ (71%) un tām nav izteikta viena konkrēta darbības specializācija. Realizēt produkciju ir problēmas tām saimniecībām, kuru īpašnieki izvēlas neslēgt sadarbības līgumus ar pircēju/iem par produkcijas realizāciju ar ierīkš atrunātu realizācijas cenu.

Nodrošināt, lai saimnieciskā darbība atbilst bioloģiskās lauksaimniecības prasībām, ir grūtības 16 % respondentu. Problēmas ir saistītas ar ražošanas resursu sagādi, kā piemēram, lopbarības iegāde (27%), dzīvnieku iegāde (20%), sēklas materiāla iegāde (19%) un mēslošanas līdzekļu iegāde (15%). Nosacījumu izpildē attiecībā uz ražošanas resursu iegādi lielākās problēmas ir saimniecībām ar ieņēmumu apmēru līdz 15000 EUR (50%) un apsaimniekoto LIZ līdz 30 ha (42%) neatkarīgi no ģeogrāfiskā novietojuma. Galvenokārt šīs problēmas zemniekiem rodas neapdomātu darbību rezultātā nevis noteikumu nezināšanas dēļ. Noteikumu neizpildi var saistīt ar režošanas resursu iegādes attālumu un lētākā piedāvājuma izvēli.

Zināms skaits (17%) respondentu norādījuši citas problēmas bioloģiskās saimniecības darbā. Problēmas galvenokārt saistītas ar līdzaspastāvēšanu un konkurētspēju ar konvencionālām saimniecībām attiecībā uz LAP 2014-2020 investīciju projektiem, zemes resursu pieejamību un zemes nomas maksas pastāvīgu pieaugumu neatkarīgi no apsaimniekotās LIZ platības, ieņēmumu apmēra vai ģeogrāfiskā novietojuma.

24. Cik gadus Jūsu saimniecība ir sertificēta?

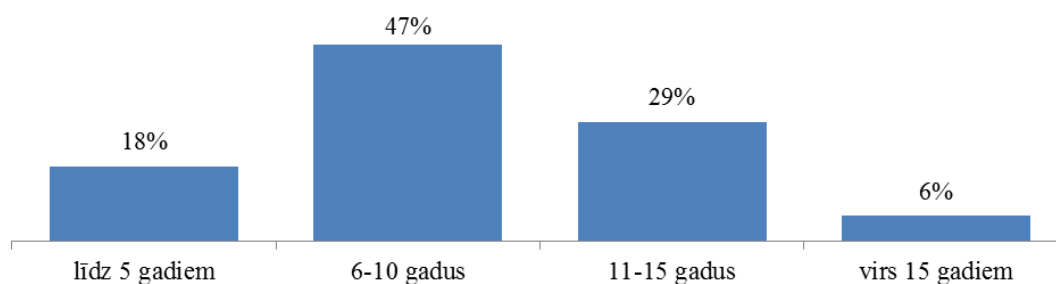
Ievērojamai daļai bioloģisko saimniecību sertificētas saimniecības periods atrodas intervālā no 5 līdz 10 gadiem (

Attēls 6-3).

No aptaujāto respondentu skaita 6% saimniecību ir tādas, kuras sertificējas vairāk kā 15 gadus. Līdz ar Latvijas iestāšanos ES, tika ieviesta ES kopējā lauksaimniecības politika, kas paredzēja atbalsta maksājumus visām saimniecībām, bet vēl papildus tika maksāts atbalsts tām saimniecībām, kuras sertificējās kā bioloģiskie ražotāji. Tas pamudināja lielu skaitu saimniecību pāriet uz bioloģisko

saimniekošanas veidu, līdz ar to aptuveni trešdaļa saimniecību turpina sertifikāciju jau 15 gadus. Īstenojot projektus ar ES līdzfinansējumu, pakāpeniski attīstījās lauksaimniecības sektors kopumā, modernizējās arī bioloģiskās saimniecības, attīstījās pārstrādes jaudas un sabiedrībā radās arvien lielāka izpratne un interese par videi draudzīgu saimniekošanas veidu un pieprasījums pēc veselīgas, nepiesārņotas pārtikas, tāpēc aizvien vairāk saimniecību pārgāja uz bioloģisko saimniekošanu, kas arī redzams pēc respondentu atbildēm, jo lielākā grupa – gandrīz puse saimniecību saimnieko bioloģiski jau 6-10 gadus.

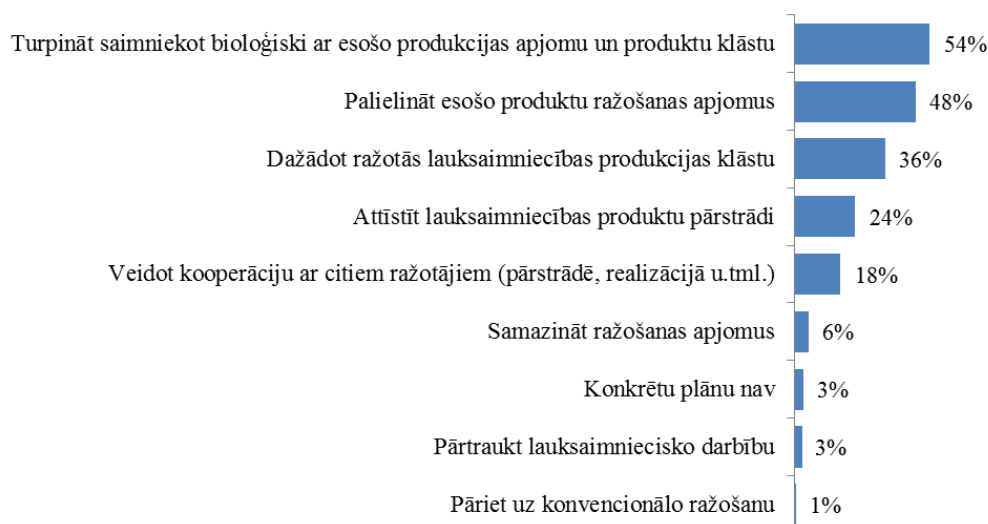
Attēls 6-3 Saimniecību sadalījums sertifikācijas ilguma/periodu grupās

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Arvien pieaugošais pieprasījums pēc bioloģiski ražotiem produktiem ir motivējis daudzas saimniecības sertificēt savu darbošanos kā bioloģiskajiem ražotājiem, jo īpaši tas redzams bioloģiskā piena lopkopības sektorā, jo bioloģiskā piena uzpircēji un pārstrādātāji ir spējuši nodrošināt nemainīgi augstas piena iepirkuma cenas un apjomus pat tad, kad konvencionālā piena lopkopības nozare piedzīvoja smagu krīzi un kritumu 2018. gadā. Saimniecību sertifikācija turpinājās arī 2017.-2019.gadā, kaut arī šīm saimniecībām vairs nebija iespējas pieteikties ES atbalsta maksājumiem bioloģiskajām saimniecībām, kas liecina par to, ka šiem ražotājiem galvenā motivācija sertificēties bija iegūt bioloģisko statusu saražotajai produkcijai. No aptaujāto saimniecību skaita gandrīz piektā daļa ir tādu, kas sertificējušās piecus vai mazāk gadus.

Kādi ir Jūsu saimniecības attīstības plāni?

Vērtējot attīstības plānus dažādās apgrozījuma grupās, var secināt, ka tieši mazās saimniecības ar apgrozījumu līdz 15000 EUR (57%) un apsaimniekoto platību līdz 30 ha (61%), neatkarīgi no ģeogrāfiskā novietojuma, plāno turpināt saimniekot bioloģiski ar esošo produkcijas klāstu un apjomu, tās ir orientētas uz pašpatēriņa nodrošināšanu un nišas produktu ražošanu, tāpēc šo saimniecību īpašniekiem turpmākajos attīstības plānos nav veikt kādas izmaiņas savā saimnieciskajā darbībā (attēls 1-3).

Attēls 1-3 Saimniecību turpmākās attīstības plāni

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

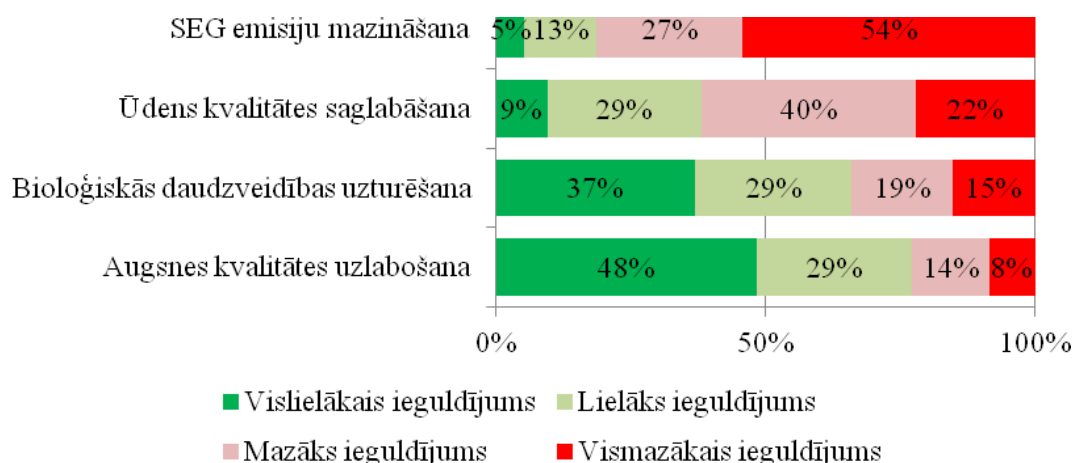
Tajā pašā laikā, pieaugot neto apgrozījumam un LIZ platībai, pieaug arī saimnieku vēlme palielināt ražošanas apjomu, attīstīt pārstrādi un kooperēties. To ietekmē tādi faktori kā finanšu līdzekļu apgrozījuma pieaugums un ierobežotie zemes resursi. Pēc ģeogrāfiskā novietojuma Pierīgā respondentu vērtējumā attīstības plāni mazāk tiek saistīti ar ražošanas apjoma palielināšanu, Zemgales reģionā ar pārstrādes attīstību, bet Kurzemes un Latgales reģionā respondentu vērtējumā mazākā vērība tiks pievērsta kooperācijas jautājumu risināšanai. Vidzemes reģionā turpmākie attīstības plāni vienlīdz stabili tiek saistīti ar pārstrādes attīstību, kooperācijas jautājumu risināšanu, ražošanas apjomu palielināšanu un saimnieciskās darbības dažādošanu.

Savukārt saimniecību diversifikācija ir vairāk saistīta ar apsaimniekotās platības lielumu nevis neto apgrozījuma pieaugumu vai ģeogrāfisko novietojumu, ko pamatā var saistīt ar atbalsta maksājumu saņemšanas nosacījumu izpildi, jo, pieaugot neto apgrozījumam, samazinās zemnieku vēlme dažādot produkcijas klāstu, bet, pieaugot apsaimniekotās LIZ platībai, pieaug respondentu īpatsvars, kas plāno papildināt esošo produktu klāstu ar jauniem produktiem.

Vides aspekts un nozīme BLS

Sarindojiet prioritārā secībā, kuru vides problēmu risināšanā jūsu saimniecība devusi vislielāko ieguldījumu (1 - vislielākais ieguldījums, 4 - vismazākais ieguldījums) [Augsnes kvalitātes uzlabošana]

Gandrīz puse (48%) respondentu uzskata, ka nozīmīgākais bioloģisko saimniecību ieguldījums vides problēmu risināšanā ir augsnes kvalitātes uzlabošana un bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, neatkarīgi no ģeogrāfiskā novietojuma, apsaimniekotās LIZ un ieņēmumu apmēra (attēls 1-4).

Attēls 1-6 Ieguldījums vides problēmu risināšanā

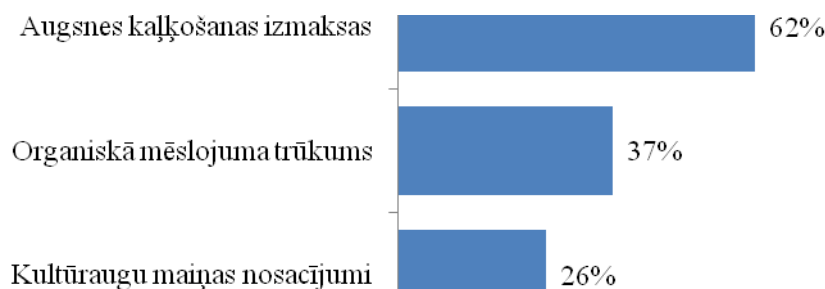
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Šādi respondentu apsvērumi ir saistīti ar atbalsta maksājumu un bioloģiskās lauksaimniecības atbilstības novērtēšanas nosacījumu izpildi. Daudznozaru saimniecības ar izteiktāku specializāciju gaļas un piena lopkopībā norāda, ka

salīdzinoši liels uzsvars tiek likts uz SEG emisiju mazināšanu, ja saimnieko ar vidi saudzējošam metodēm, bet kā pirmā prioritāte tiek noteikta vien 5 % gadījumu. Savukārt lielāko ieguldījumu ūdens kvalitātes saglabāšanā akcentē respondenti, kuru viens no darbības virzieniem ir graudkopība.

Miniet nozīmīgākos ierobežojumus saimniecībā augsnes kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā (iespējams norādīt vairākas atbildes)

Lai saglabātu un uzlabotu augsnes kvalitāti 62% respondentu apzinās, ka būtu jāveic augsnes kaļķošana, bet tās izmaksas ir pārāk augstas (attēls 1-5).

Attēls 1-5 Nozīmīgākie ierobežojumi saimniecībā augsnes kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā

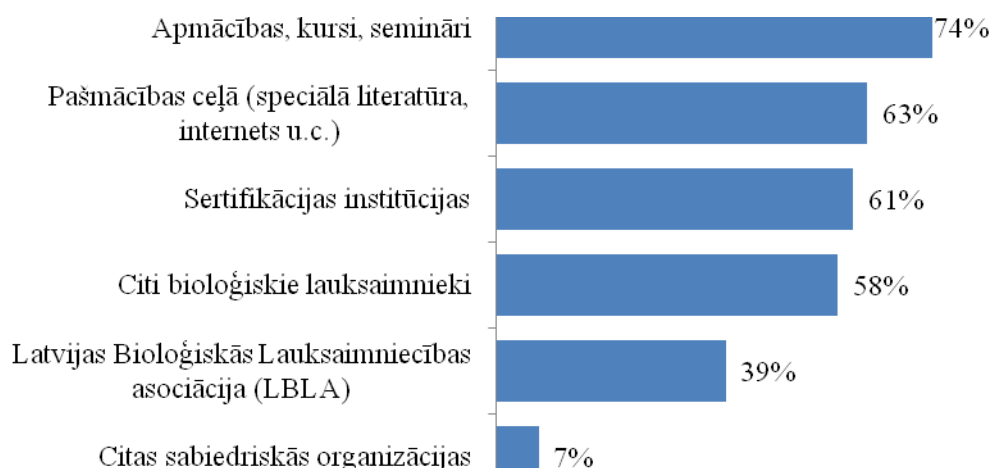
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

37 % respondentu augsnes kvalitātes saglabāšanu ierobežo organiskā mēslojuma trūkums, bet 26% respondentu ir problēmas ar augu maiņas nosacījumu izpildi, kas ir kā pamats augsnes auglības saglabāšanai un uzlabošanai. Reģionāli Pierīgā ir visgrūtāk izpildīt augu maiņas nosacījumus, jo visbiežāk šīs saimniecības specializējas kāda viena konkrēta produkta ražošanā un apsaimnieko līdz 30 ha LIZ. Latgalē augsnes kvalitātes uzlabošanu visbūtiskāk ietekmē organiskā mēslojuma trūkums, kam par pamatu ir nepietiekošs dzīvnieku blīvums uz 1 ha/LIZ, savukārt kaļķošanas izmaksas ir ierobežojošs faktors uzlabot augsnes kvalitāti visā Latvijā, neatkarīgi no apsaimniekotās LIZ platības vai ieņēmumu apmēra no saimnieciskās darbības.

Zināšanas

Kur Jūs gūstat nepieciešamās zināšanas un informāciju par bioloģisko saimniekošanu?

Neatkarīgi no ģeogrāfiskā novietojuma, apsaimniekotās LIZ platības vai ieņēmumu apmēra nepieciešamās zināšanas un informāciju par bioloģisko saimniekošanu zemnieki gūst no vairākiem informācijas ieguves avotiem (attēls 1-6).

Attēls 1-6 Zināšanu un informācijas avoti

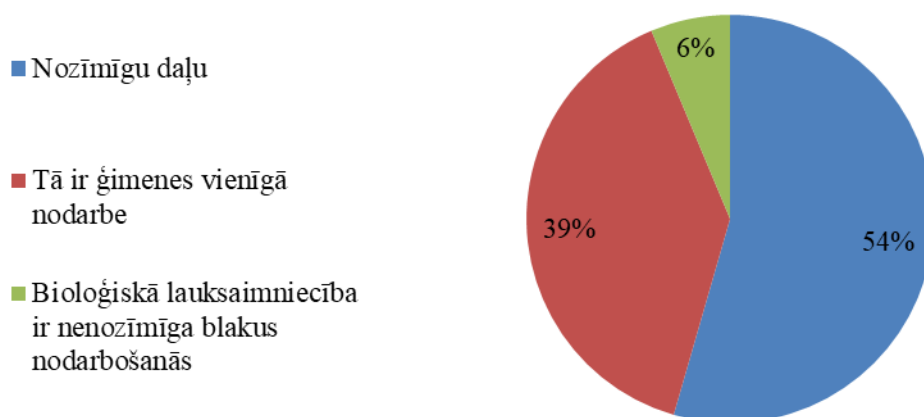
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Saimniecības ar LIZ platību līdz 30 ha un neto apgrozījumu līdz 15000 EUR vairākumā gadījumu informāciju gūst pašmācības ceļā, apmācībās,ursos un semināros, kā arī no sertificējošo iestāžu inspektoriem, bet, pieaugot neto apgrozījumam un LIZ platībai, pieaug arī zemnieku interese apmainīties ar zināšanām savā starpā, tas nozīmē, ka tieši šāda tipa saimniecības ir vairāk vērstas uz sadarbību un kopīgu mērķu sasniegšanu.

Sociālekonomiskie aspekti

Cik nozīmīgu daļu kopējo ienākumu struktūrā veido ieņēmumi no bioloģiskās lauksaimniecības?

Gūtais ieņēmumu apmērs un apsaimniekotā LIZ nav raksturojošie rādītāji, kas nosaka, cik nozīmīgu daļu kopējos ģimenes ienākumos veidos ieņēmumi no bioloģiskās saimniekošanas (attēls 1-7).

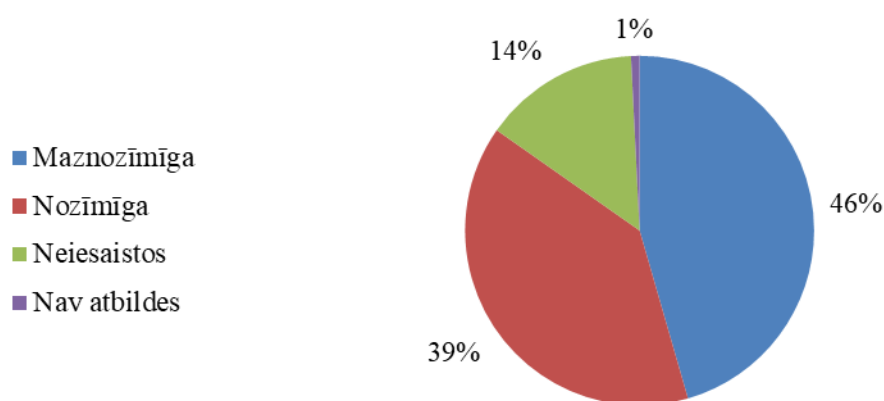
Attēls 1-7 Bioloģiskās lauksaimniecības ieņēmumu nozīmīgums

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Pēc ģeogrāfiskā novietojuma 91% Pierīgā esošo saimniecību bioloģiskā saimniekošana ir ģimenes vienīgā nodarbe, pārējos reģionos nav vērojamas strukturāli būtiskas atšķirības. Tas pamatā ir saistīts ar tiešo noieta tirgus tuvumu un produkciju realizācijas cenas svārstībām pilsētā un lauku reģionos. Pierīgā esošo saimniecību galvenie darbības virzieni ir graudkopība, dārzenkopība un gaļas liellopu audzēšana, turklāt lielākā daļa šo saimniecību veic produkcijas pārstrādi. Pārējos reģionos bioloģisko saimniekošanu kā ģimenes vienīgo nodarbi galvenokārt norāda gaļas un piena lopkopībā strādājošie zemnieki. To var saistīt ar lielo darbaspēka ieguldījumu, piemēram piena vai gaļas lopkopībā, un izteiktu sezonalitāti vairākās citās nozarēs kā piemēram graudkopība, dārzenkopība, augļkopība. Līdz ar to, ja saimniecības darbības virziens ir ar izteiktu specializāciju sezonāla rakstura nozarē, tad nesezonas mēnešos piepelņīšanās avoti var būt citā uzņēmumā.

Novērtējiet savu iesaisti vietējā kopienā (ciema, apkaimes dzīvē, sabiedriskajās organizācijās, pasākumos, u.tml.)

Gandrīz puse saimniecību neiesaistās vietējās kopienas aktivitātēs (attēls 1-8).

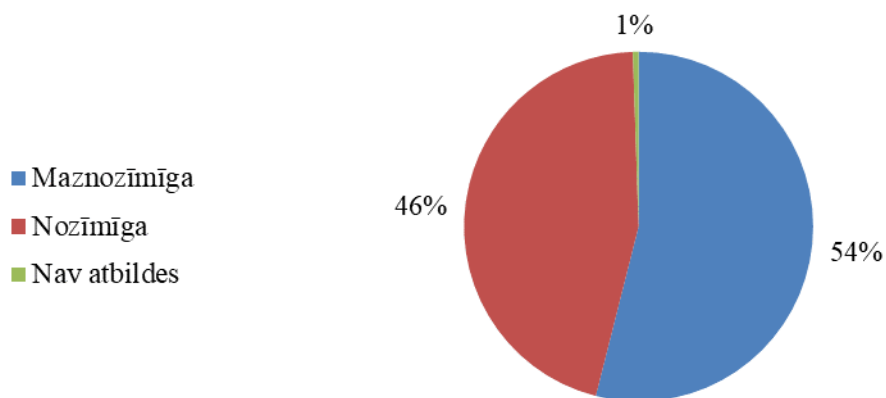
Attēls 1-8 Saimniecību iesaiste vietējā kopienā

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Iesaistīšanos vietējās kopienās var saistīt ar apsaimniekotās platības lielumu un neto apgrozījumu. Saimniecībām ar LIZ platību līdz 30 ha un neto apgrozījumu līdz 15000 EUR ir vismazākā interese iesaistīties vietējo kopienu darbībās, bet pieaugot neto apgrozījumam un LIZ platībai šī interese pieaug. Respondenti Zemgales, Vidzemes un Latgales reģionos iesaistīšanos vietējās kopienās galvenokārt vērtē kā maznozīmīgu, bet Pierīgā un Kurzemes reģionā šī iesaiste ir nozīmīga.

Novērtējiet vietējās kopienas (pašvaldības, institūciju, citu līdzīgu saimniecību, paziņu, biznesa partneru) lomu jūsu saimniekošanā

Vairāk nekā puse saimniecību uzskata, ka vietējai kopienai nav nozīmes to saimniekošanā (attēls 1-9).

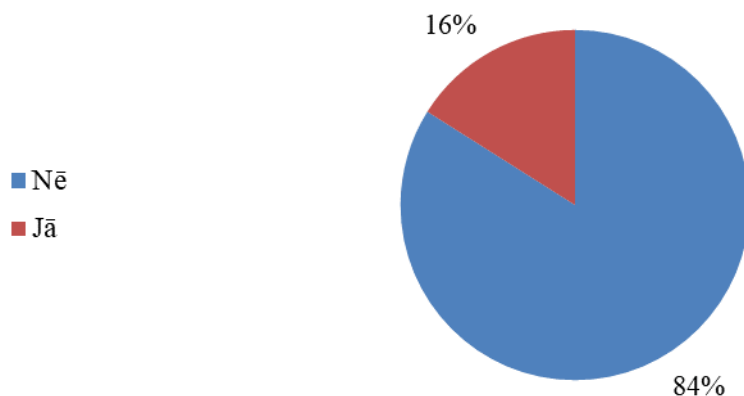
Attēls 1-9 Vietējās kopienas nozīme saimniekošanā

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Iesaistei vietējās kopienās nav saistības ar vietējo kopienu lomu saimnieciskās darbības popularizēšanā, attīstīšanā vai cita veida darbībās, jo respondentu vērtējumā tikai Vidzemes reģionā vietējās kopienas loma saimniecībās ir vērtēta kā nozīmīga, attiecīgi pārējos ģeogrāfiskajos reģionos vietējās kopienas nozīme ir maznozīmīga. Vietējās kopienas nozīme pieaug, palielinoties neto apgrozījumam, bet LIZ lielums nav noteicošais faktors vietējās kopienas iesaistei saimniekošanā.

Vai esat lauksaimniecības kooperatīva biedrs?

Tikai 16% respondentu saimniecību ir kooperatīvu biedri (attēls 1-10).

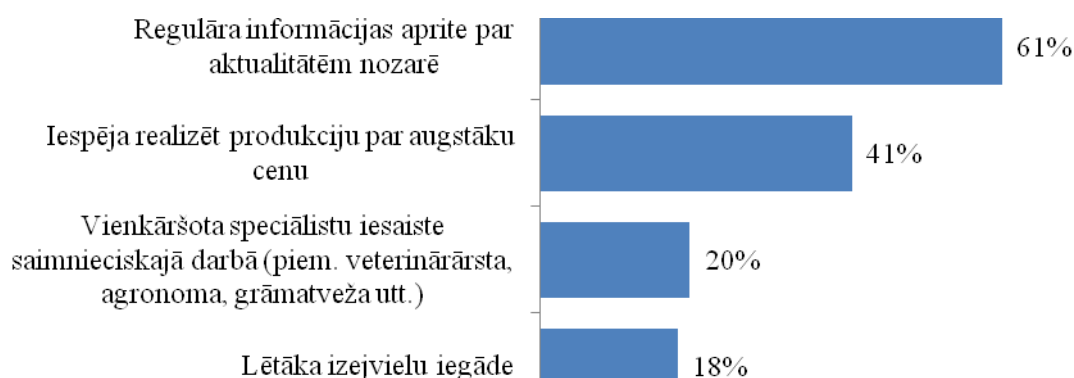
Attēls 1-10 Piederība kooperatīvam

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Lielākā interese iestāties kooperatīvā ir uzņēmējiem, kuru apgrozījums ir virs 50000 EUR un apsaimniekotā platība ir virs 100 ha. Ņemot vērā, ka lielākais īpatsvars bioloģiski sertificētu uzņēmumu ir Vidzemē un Latgalē, tad arī lielākā iesaiste kooperatīvos ir tieši šajos reģionos.

Miniet galvenās priekšrocības, ko dod iesaiste kooperatīvā?

Galvenās priekšrocības, ko dod iesaiste kooperatīvā, norādījuši tikai tie respondenti, kuri apstiprinājuši piederību kooperatīvam. Galvenās priekšrocības norādītas attēlā 1-11.

Attēls 1-11 Priekšrocības no iesaistes kooperatīvā

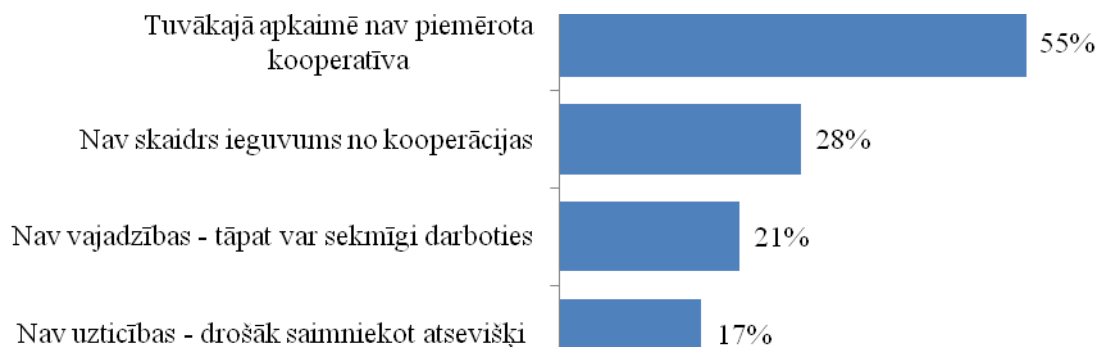
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Kā galveno priekšrocību no iesaistes kooperatīvā neatkarīgi no apgrozījuma, apsaimniekotās platības un ģeogrāfiskā novietojuma zemnieki norāda regulāru informācijas apriti par aktualitātēm nozarē un iespēju realizēt produkciju par augstāku cenu. Kooperatīvu algoto speciālistu pakalpojumus pamatā izmanto saimniecības Kurzemē un Zemgalē ar apgrozījumu līdz 100 000 EUR un apsaimniekoto platību līdz 250 ha, tas nozīmē, ka saimniecības, kuras pārsniedz šos raksturojošos rādītājus, visbiežāk algo pastāvīgus darbiniekus. Tajā pašā laikā saimniecībām ar apgrozījumu virs 100 000 EUR un apsaimniekoto platību virs 250 ha ir interese iepirkt izejvielas no kooperatīva par lētāku cenu, jo to kopējais izejvielu apjoms (lopbarība, sēklas materiāls, mēslošanas līdzekļi utt.) nav tik liels, lai no piegādātāja saņemtu labāko cenu piedāvājumu, kā tas ir kooperatīvam.

Rezultātā var secināt, ka saimniecību ģeogrāfiskais novietojums un speciālistu pieejamība konkrētā reģionā var būt par pamatu iesaistei kooperatīvā, lai saņemtu tādas kvalitātes pakalpojumus, kuru pieejamība ir ierobežota. Viens no šādiem piemēriem ir LPKS “Piebalga” (Jaunpiebalgas pag., Jaunpiebalgas nov.). Kooperatīva darbības jomas ir piena savākšana un transportēšana, kā arī dzīvnieku barības tirdzniecība. Kooperatīvs saviem biedriem nodrošina visiem vienādu piena cenu, neatkarīgi no nodotā piena apjoma, piedāvā iepirkt lopbarību un piedāvā veterinārārsta pakalpojumus. Šajā pagastā lielākā daļa piena lopkopībā strādājošie zemnieki pienu realizē tieši caur šo LPKS.

Kādi ir iemesli, kādēļ neesat kooperatīva biedrs?

Iemeslus neiesaistei kooperatīvā norādījuši tikai tie respondenti, kuri nav neviena kooperatīva biedri. Galvenie iemesli norādīti attēlā 1-12.

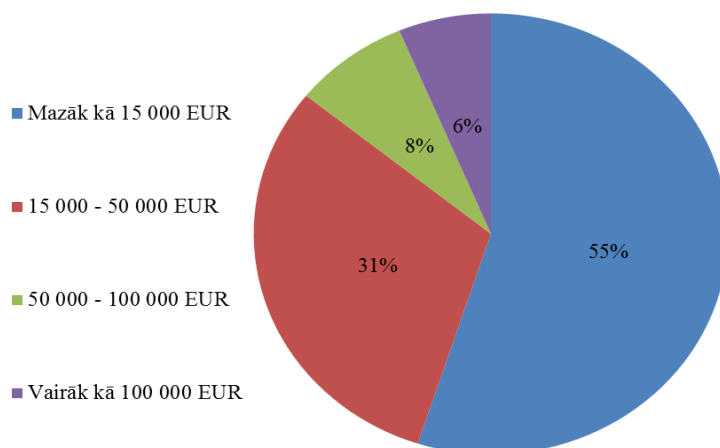
Attēls 1-12 Galvenie iemesli neiesaistei kooperatīvā

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Vairākums saimniecību (55%) neiesaistās kooperatīvā, jo tuvākajā apkārtnē nav piemērotu attiecīgā nozarē strādājošu kooperatīvu. Vērtējot pēc ģeogrāfiskā novietojuma, tad mazāka interese iesaistīties kooperatīvā ir Zemgales, Pierīgas un Kurzemes reģionā strādājošiem uzņēmējiem. Tie respondenti, kuri atzīmējuši, ka nav vajadzības iesaistīties kooperatīvā, ir daudznozaru uzņēmumi, kuru apsaimniekotā platība ir līdz 100 ha un gūtais ieņēmumu apmērs ir līdz 50 000 EUR, turklāt 80 % gadījumu šīs saimniecības neveic produkcijas pārstrādi. Šīs pašas saimniecības norādījušas arī, ka darbība kooperatīvā nav uzticama, tapēc drošāk ir saimniekot atsevišķi.

26. Norādiet lūdzu, aptuveno Jūsu saimniecības apgrozījumu no lauksaimnieciskās produkcijas pārdošanas pēdējā gada laikā

Saimniecību aptuvenais apgrozījums no lauksaimnieciskās produkcijas pārdošanas pēdējā gada laikā norādīts Attēls 6-4.

Attēls 6-4 Respondentu dalījums pēc apgrozījuma no lauksaimnieciskās produkcijas pārdošanas pēdējā gada laikā

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

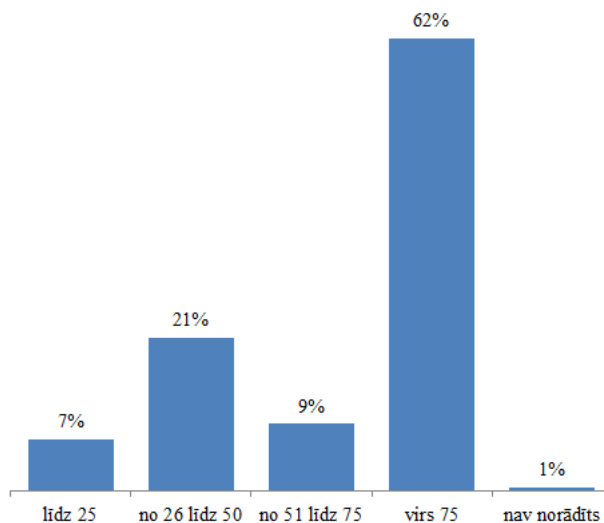
Pēc aptaujas datiem lielākajai daļai saimniecību apgrozījums nav pārsniedzis 15 000 EUR, kas skaidrojams ar to, ka pārsvarā bioloģiskās saimniecības ir mazas un vidējas saimniecības, kuras apsaimnieko mazāk par 30 ha. Pamatā tās ir saimniecības, kuras daļu produktu saražo pašpatēriņam, taču saražo arī pārdošanai dažādus biškopības produktus, kā arī nodarbojas ar ārstniecības augu vākšanu, tēju ražošanu un augļu/dārzeņu audzēšanu un to pārstrādi, pārdodot saražoto produkciju gan tieši patērētājiem, gan arī pārstrādes uzņēmumiem un vairumtirgotājiem/uzpircējiem. Šajā saimniecību grupā ir arī samērā daudz mazo piena lopkopības saimniecību, kuras produktus ražo gan pašpatēriņam, gan arī daļu piena un liellopus realizē pārstrādes uzņēmumiem. Savukārt daļa saimniecību, kuru apgrozījums gadā nepārsniedz 15 000 EUR un kuras apsaimnieko 30-100 ha, nodarbojas ar gaļas liellopu un aitu audzēšanu, kas ir samērā ekstensīvs saimniekošanas veids, jo produkcijas apribe ir lēna un tās apjoms ir neliels, turklāt, tam ir sezonāls raksturs, līdz ar to apgrozījums ir proporcionāli mazs pret apsaimniekoto platību. Saimniecības ar apgrozījumu 50 000-100 000 EUR un vairāk par 100 000 EUR apsaimnieko 100-250 un vairāk ha. Tās galvenokārt ir vidēja un liela izmēra piena lopkopības saimniecības, jaukta tipa saimniecības, kā arī saimniecības, kuras ražo tikai augkopības produkciju (pārsvarā graudaugi, kartupeļi, pākšaugi, kaņepes), kas lielākoties tiek pārdota kā bioloģiskie produkti pārstrādes un vairumtirdzniecības uzņēmumiem. Dažas no lielākajām saimniecībām nodarbojas arī ar pārstrādi, piemēram, savā kautuvē kauj un sadala pašu saimniecībā izaudzētos lopus, daļu šīs produkcijas pārdodot vietējā tirgū, bet pārējo eksportē uz ārvalstīm, ražo rudzu iesalu eksportam un sniedz graudu pirmapstrādes, uzglabāšanas un vairumtirdzniecības pakalpojumus. Vērtējot saimniecību apgrozījumu no lauksaimnieciskās ražošanas, pēc aptaujas datiem redzams, ka mazo saimniecību grupā, kuras apsaimnieko līdz 30 ha, gandrīz visām saimniecībām apgrozījums nepārsniedz 15 000 EUR, savukārt vidējā saimniecību grupā, kuras apsaimnieko 30-100 ha, pusei saimniecību apgrozījuma apmērs ir līdz 15 000 EUR, savukārt otrai pusei tas ir no 15 000 – 50 000 t EUR. Divām trešdaļām lielo saimniecību, kuras apsaimnieko 100-250 ha LIZ, apgrozījums ir robežās no 15 000 – 50 000 t EUR un tikai piektā daļa šo saimniecību sasniedz apgrozījumu no 50 000 – 100 000 t EUR, bet tādu lielo saimniecību, kuru apgrozījums ir virs 100 000 EUR ir tikai 6% no kopējā skaita. Savukārt ļoti lielo saimniecību grupā, kuras apsaimnieko vairāk kā 250 ha, apgrozījums trešdaļai saimniecību ir no 50 000 – 100 000 t EUR un divām trešdaļām saimniecību tas ir virs 100 000 EUR. Vērtējot pēc reģionālā sadalījuma, redzams, ka visvairāk saimniecību ar apgrozījumu līdz 15 000 t EUR, ir Pierīgas, Zemgales un Latgales reģionos. Savukārt vidējo saimniecību ar apgrozījumu 15 000 - 50 000 EUR visvairāk ir Kurzemē – vairāk kā trešā daļa, kā arī mazāk kā trešā daļa tādu saimniecību ir Vidzemes, Latgales un Zemgales reģionos. Lielākais skaits lielo un ļoti lielo saimniecību – piektā daļa no visām šajos reģionos aptaujātajām saimniecībām, ir Vidzemē un Kurzemē, bet desmitā daļa Pierīgā un Latgalē.

Saskaņā ar VK un STC datiem, situācija ar bioloģisko graudaugu un pākšaugu produkcijas savākšanu un tālāku pārdošanu pārstrādes uzņēmumiem un eksportētājiem arvien uzlabojas, jo Latvijā ir virkne vidēju un arī lielu, bioloģiski sertificētu uzņēmumu, kuri iepērk no saimniecībām bioloģisko graudaugu produkciju. Nozīmīgākie šajā jomā ir SIA Scandagra Latvia, RSEZ Rēzeknes dzirnavnieks, SIA Agerona, LPKS VAKS, SIA Bītex, u.c., kuri ir bioloģisko graudaugu produktu vairumtirgotāji ar iespējām savākt graudus no zemniekiem un veikt to pirmapstrādi, uzglabāšanu un tālāku tirdzniecību, t.sk. eksportēšanu uz ārvalstīm. Savukārt AS Dobeles Dzirnavnieks ir īstenojusi vērienīgu investīciju projektu, izveidojot ne tikai

bioloģiskās pārtikas ražotni (pamatā tiek ražoti bioloģisko auzu produkti), bet arī bioloģiskās lopbarības ražošanas līniju, kurā tiek ražota plaša spektra augstas kvalitātes bioloģiskā lopbarība, pārsvarā no vietējām izejvielām. Bioloģiski audzētus graudaugus un pākšaugus iepērk un pārstrādā arī AS Rīgas dzirnavnieks (milti un graudu produkti), AS Jelgavas Dzirnavas (milti un graudu produkti), SIA MILZU! (brokastu pārslas), ZS Ķelmēni (bioloģiskās rudzu maizes ceptuve un bioloģiskās lopbarības ražošana).

Saskaņā ar VK un STC datiem, saimniecībām, kuras nodarbojas ar gaļas liellopu audzēšanu, pamatprodukcijas veids ir dzīvi dzīvnieki, pārsvarā jaunlopi. Proporcioniāli vairāk tiek pārdoti bullīši nekā telītes, jo telītes tiek pārsvarā atstātas saimniecībās, lai nodrošinātu ganāmpulka ataudzēšanu. Jaunlopi pārdošanai tiek nodoti vecumā no 6-8 mēnešiem, ņemot vērā arī to dzīvības rādītājus. Tie pārsvarā tiek pārdoti izolēs kā tālākai audzēšanai paredzētie nobarojamie vai vaislas dzīvnieki citās Eiropas valstīs, kā arī vaislai paredzētie dzīvnieki, kuri tiek pārdoti citām bioloģiskajām saimniecībām tepat Latvijā. Izsoles pamatā organizē bioloģiski sertificēts vairumtirdzniecības uzņēmums SIA Liellopu izsoļu nams, kas vāc dzīvniekus no bioloģiskajām saimniecībām visā Latvijas teritorijā. Jāatzīmē gan, ka dzīvnieki, kuri tiek pārdoti tālāk audzēšanai citās Eiropas valstīs, diemžēl pārsvarā tiek pirkti, neņemot vērā to bioloģisko statusu un turpmāk tiek audzēti kā konvencionāli dzīvnieki. Savukārt lielākā daļa izaudzēto, pieaugušo gaļas liellopu (nobarojamie un brāķētie dzīvnieki) tiek pārdoti kā bioloģiskais produkts dzīvnieku uzpircējiem/vairumtirdzniecības uzņēmumiem, kuri sadarbojas ar bioloģiski sertificētām kautuvēm un organizē šo bioloģisko lopu kautķermeņu eksportu uz citām valstīm, jo vietējā tirgū nonāk tikai neliela daļa no saražotās bioloģiskās liellopu gaļas, pārējais apjoms tiek eksportēts, pārsvarā uz Eiropas valstīm. Saskaņā ar VK un STC datiem, Latvijā ir sertificētas vairāk kā 15 kautuves, kuras var kaut bioloģiskos dzīvniekus, sadalīt un tirgot to produktus. Visvairāk ir kautuves, kuras pieņem bioloģiskos liellopus, bet ir arī kautuves, kuras var kaut bioloģiski audzētas aitas, kazas, cūkas, trušus un mājputnus. Šo kautuvju pakalpojumi ir pieejami praktiski visos reģionos, jo lielās kautuves savāc lopus visā Latvijas teritorijā, respektīvi visām bioloģiskajām saimniecībām ir reāla iespēja pārdot izaudzētos lauksaimniecības dzīvniekus kā bioloģisko produktu, ja pašas saimniecības to vēlas. Samērā izplatīts gaļas tirdzniecības veids ir, kad kautuves sniedz tikai kaušanas, gaļas sadales, fasēšanas un marķēšanas pakalpojumu, bet tirgum sagatavoto produktu tālāk realizē pati bioloģiskā saimniecība, kura izaudzējusi dzīvniekus un sertificējusies kā savā saimniecībā izaudzētās gaļas vairumtirgotājs. Vairākām bioloģiskajām saimniecībām, it īpaši, kuras nodarbojas ar mazo lauksaimniecības dzīvnieku (truši, mājputni) audzēšanu, ir izveidotas un sertificētas pašām savas nelielas jaudas kautuves.

Virknei nelielo saimniecību nozīmīgs bioloģiskās produkcijas veids ir savvaļas un kultivētie ārstniecības augi un garšaugi, kas tiek izmantoti dažādu tēju un tēju maisījumu ražošanai. Minētā produkcija gandrīz pilnībā tiek marķēta un pārdota kā bioloģisks produkts.

Attēls 6-5 Respondentu bioloģiski pārdoto produktu īpatsvars saimniecību aptuvenajā apgrozījumā no lauksaimnieciskās produkcijas pārdošanas pēdējā gada laikā

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Apgrozījuma sadalījums saimniecību grupās atbilstoši LIZ platību grupām un atrašanās vietas reģionam norādīts Pielikuma tabula 1/Pielikuma tabula 2. Vērtējot pārdoto bioloģiski marķēto produktu īpatsvaru kopējā saimniecību apgrozījumā, redzams, ka lielākā daļa saimniecību, vismaz trīs ceturtdaļas savas saražotās produkcijas pārdod kā marķētu, bioloģiski audzētu un ražotu produktu, savukārt ceturto daļu no savas produkcijas, kas marķēta kā bioloģiskā produkcija, pārdod tikai mazāk kā desmitā daļa saimniecību. Trešdaļa saimniecību pārdod apmēram pusi savas produkcijas ar norādi par tās bioloģisko izcelsmi. Jāņem vērā, ka lopbarība, kuru viena saimniecība pārdod citām bioloģiskajām saimniecībām, praktiski vienmēr tiek marķēta kā bioloģiskais produkts, jo nebioloģiskas izcelsmes lopbarības izbarošana nav atļauta un par šī nosacījuma neievērošanu tiek piemērotas nopietnas sankcijas. Tas, vai produkcija tiek pārdota kā bioloģiski audzēta vai nē, galvenokārt ir atkarīgs nevis no pieprasījuma, kas kopumā saglabājas pietiekami augsts visām produktu grupām, bet gan no cenas, kas tiek piedāvāta tirgū. Ja bioloģiskās produkcijas un konvencionālās produkcijas cenas dažkārt ir līdzvērtīgas, tad saimniecībām arī nav motivācijas šos produktus marķēt un pārdot kā bioloģiskus produktus, kaut arī pēc būtības tie tādi ir. Vairāk kā divas trešdaļas no pārdotā piena apjoma tiek marķēta kā bioloģisks produkts, jo Latvijā ir virkne sertificētu piena uzpircēju un pārstrādes uzņēmumu, kuri savāktu pienu izmanto plaša sortimenta bioloģisko piena produktu ražošanā. Lielākie bioloģiskā piena produktu ražotāji Latvijā ir AS Tukuma piens, AS Talsu piens, AS Cesvaines piens, AS Lazdonas piensaimnieks, SIA Trikātas piens, LPKS Viļāni, AS Preiļu siers un AS Smiltenes piens. Vairāku sertificētu piena uzpircēju savāktais piens, galvenokārt no Latgales reģiona un Sēlijas reģiona saimniecībām tiek vests pārstrādei uz Lietuvas uzņēmumu AB Pieno žvaigždēs, kura produkti mūsu patērētājiem pazīstami zem zīmola “Anneles piens”. Šāds piena vairumtirdzniecības noiets kaimiņzemē radies, jo Lietuvā ir lielas jaudas piena pārstrādes uzņēmumi, bet ir salīdzinoši maz bioloģiskā piena ražotāju, tāpēc izejviela bioloģisko piena produktu ražošanai lielā apjomā tiek ieviesta no Latvijas. Attiecībā uz bioloģisko graudaugu un pākšaugu produkcijas pieprasījumu, saskaņā ar VK datiem, vērojama pieaugoša pozitīva tendence, jo bioloģiski marķētām auzām un rudziem ir vislielākais pieprasījums tirgū, kas redzams, vērtējot šo kultūru bioloģiski sertificēto

sējplatību apmērus. Bioloģiskie kvieši pamatā tiek izmantoti lopbarības vajadzībām, kā arī nedaudz pārtikai. Arī bioloģiskie zirņi un lauka pupas tiek pieprasīti lielā apjomā gan lopbarības vajadzībām, gan eksportam uz citām valstīm, gan arī dažādu pārtikas produktu ražošanai uz vietas Latvijā. Kā pozitīvs piemērs jāmin AS Aloja Starkelsen nesē īstenotais projekts par pārstrādes rūpnīcas izveidi, kurā jau tiek ražots bioloģiskais zirņu proteīns (zirņu milti), ko pamatā paredzēts eksportēt. Šī produkta ražošanai izmanto specifisku vietējo, pelēko, ūsaino zirņu šķirni 'Bruno', kuras audzēšanā iesaistās aizvien vairāk bioloģisko saimniecību, jo produkcijai ir garantēts noieta tirgus. Tas pats attiecas uz bioloģiskajiem cietes kartupeļiem, kuru ražošanai ir tā teikt "zaļā gaisma", respektīvi AS Aloja Starkelsen, kas ir viena no pasaulē lielākajām bioloģiskās kartupeļu cietes ražotājām, spēj pieņemt pārstrādei visu Latvijā izaudzēto bioloģisko cietes kartupeļu ražu un zemniekiem nav jāsatraucas par savas produkcijas noieta. Viens no lielākajiem pārstrādes uzņēmumiem Latvijā, kas ražo plaša sortimenta bioloģiskos produktus ir SIA Lat Eko Food. Uzņēmums iepērk no bioloģiskajām saimniecībām un uzņēmumiem dažādas izejvielas (dārzeņi, augļi, graudaugi, gaļa, u.c.), no kurām tiek ražota bērnu pārtika, kā arī pārtikas produkti (pārsvarā konservi) pieaugušajiem. Lielākā daļa šīs produkcijas tiek eksportēta uz daudzām ārvalstīm, tādējādi radot pievienoto vērtību vietējai bioloģiskajai produkcijai.

Produkcijas noiets

17. Kā Jūsu saražotā produkcija tiek pārdota klientiem? (atzīmējiet visus, kurus izmantojat):

Lielākā daļa saimniecību veic tiešo pārdošanu, kā arī pārdošanu pārstrādes uzņēmumiem (Attēls 6-6).

Saskaņā ar aptaujas datiem, tiešās pārdošanas veidā produktus pārdod kopumā vismaz puse no aptaujātajām saimniecībām, bet mazo saimniecību grupā vairāk kā 2/3 saimniecību pārdod saražotos produktus tieši patērētājiem, tādējādi gūstot maksimālu ieņēmumu apjomu no saražotās produkcijas, jo netiek izmantoti nekādi starpnieku pakalpojumi. Šādu mazo saimniecību visvairāk ir Pierīgas un Vidzemes reģionos, vairāk kā divas trešdaļas. Visvairāk tiešās pārdošanas veidā tiek pārdoti augļi, ogas, dārzeņi, kartupeļi un medus produkti, kā arī dažādi mājražotāju saražotie produkti. Nelielā daudzumā tiek pārdoti tieši patērētājiem arī piena produkti, fasēti gaļas produkti, olas, kā arī graudaugi un to produkti. Puse no aptaujātajām saimniecībām atbildējušas, ka pārdod izaudzēto produkciju pārstrādes uzņēmumiem, t.sk. vairumtirdzniecības uzņēmumiem. Tās pārsvarā ir vidējās un lielās saimniecības, kuras spēj nodrošināt pietiekamus apjomus un atbilstošu produkcijas kvalitāti. Pārstrādei visvairāk tiek pārdoti graudaugi, pākšaugi, kartupeļi, piens un liellopu gaļa, tam seko dārzeņi, augļi un ogas. Pārstrādes uzņēmumiem produkciju pārdod divas trešdaļas no vidējām, lielajām un ļoti lielajām saimniecībām un to lielākais īpatsvars ir Kurzemes, Vidzemes un Latgales reģionos.

Trešdaļa respondentu norādījuši, ka pārdod savu produkciju izsolēs. Šeit iet runa tikai par vienu produktu, t.i. izsolēs tiek pārdoti bioloģisko gaļas liellopu jaunlopi, kas pēc izsolēm tiek izvesti no valsts uz citām, pārsvarā Eiropas valstīm to tālākai audzēšanai kā nobarojamie vai vaislas dzīvnieki. Praktiski visas saimniecības, kuras nodarbojas ar gaļas liellopu audzēšanu, lielāko daļu izaudzēto jaunlopu pārdod tieši izsolēs. Ar gaļas liellopu nobarošanu līdz kaušanas kondīcijai nodarbojas pavisam neliels skaits bioloģisko saimniecību. Tas skaidrojams ar to, ka pieprasījums Latvijā pēc kvalitatīvas, tātad arī dārgas liellopu gaļas, ir ļoti mazs, turklāt pie pašreizējām gaļas iepirkumu cenām Latvijā, liellopu nobarošana ir nerentabla

nodarbošanās, kas atmaksājas vienīgi tām saimniecībām, kuras pašas ir atradušas partnerus ārzemēs un patstāvīgi spēj eksportēt gaļu par daudzkārt augstākām cenām, nekā piedāvā vietējie lopu uzpircēji. Izsolēm savu produkciju visvairāk piegādā lielās un ļoti lielās saimniecības, kas atrodas Zemgales, Kurzemes un Latgales reģionos.

Mazumtirdzniecības tīklos savu izaudzēto produkciju pārdod tikai nedaudz vairāk kā piektā daļa saimniecību, jo bioloģiskie produkti pagaidām vēl lielveikalos netiek pieprasīti lielā daudzumā, pie tam veikaliem saimniecības var pārdot tikai tos produktus, kuriem nav nepieciešama padziļināta pārstrāde, lai tie nonāktu pie patērētāja. Pamatā saimniecības pārdod savus produktus specializētajos veikalos, kuri tirgo pārsvarā tikai bioloģiskos produktus. Bioloģisko saimniecību iesaiste kooperācijā ir samērā mazaktīva, jo kooperatīvu lomu spēlē lielie produktu uzpircēji un pārstrādes uzņēmumi, kuri regulāri savāc produkciju no ražotājiem, nodrošinot arī samērā stabilas iepirkuma cenas. Sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumiem un valsts iepirkumiem savu produkciju pārdod pavisam neliels skaits uzņēmumu, mazāk kā desmitā daļa saimniecību, kuras pie tam ir tikai mazā un vidējā lieluma saimniecības. Šāda tendence ir visnotaļ negatīva, jo tieši sabiedriskās ēdināšanas un jo īpaši budžeta iestādēm, kā piemēram skolām, bērnudārziem, sociālās aprūpes namiem, slimnīcām, u.c. iestādēm, būtu jārada piemērs veselīga uztura ieviešanai ikdienas dzīvē un savā ēdienkartē jāiekļauj maksimāli daudz bioloģiski audzētas pārtikas produktu. Piemēram, vairākās Skandināvijas valstīs jau vairākus gadus tiek īstenota valsts atbalstīta politika, kas paredz tuvāko gadu laikā visās budžeta izglītības iestādēs nodrošināt to audzēkņus tikai un vienīgi ar bioloģisko pārtiku un ēdieniem, kas gatavoti no vietējo zemnieku izaudzētajiem bioloģiskajiem produktiem.

Attēls 6-6 Galvenie izplatīšanas kanāli

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Kooperatīviem pārdošanu veic tikai 12% saimniecību, divas trešdaļas no šīm saimniecībām ir lielās un ļoti lielās saimniecības. Iesaiste mazumtirdzniecībā ir zema 13% līmenī.

Galveno pārdošanas veidu sadalījums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 55 Pielikuma tabula 66 Pielikuma tabula 77.

18. Atzīmējiet, kuri no faktoriem radījuši negatīvu ietekmi uz saimniecību pēdējo 3 gadu laikā (var atzīmēt vairākus)

Nozīmīgākais faktors ar negatīvu ietekmi ir laika apstākļi (Attēls 6-7).

Attēls 6-7 Faktori ar negatīvu ietekmi

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Pārējo faktoru negatīvā ietekme nav tik ievērojama. Faktoru ar negatīvu ietekmi sadalījums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 88 Pielikuma tabula 99 Pielikuma tabula 1010.

Atbildot uz jautājumu par to, kuri apstākļi ir radījuši visnegatīvāko ietekmi uz bioloģisko ražošanu pēdējo triju gadu garumā, absolūti lielākais vairums, gandrīz 90% saimniecību ir norādījušas uz laika apstākļu radītajiem zaudējumiem, jo pieredzētie postošie plūdi un lietavas 2017.gada vasaras/rudens sezonā atstāja daudzas saimniecības bez pietiekamiem lopbarības krājumiem, labība lielās platībās palika nenokulta un ziemāju sējumi neiesēti vai arī sējumi tika izpostīti nepārtraukto lietavu dēļ. Savukārt 2018. un 2019.gada pavasari un vasaras bija neierasti karsti un sausi, kas atkal būtiski samazināja savāktās lopbarības apjomu un negatīvi ietekmēja gan izaudzētās ražas apjomu, gan tās kvalitāti (3-4 reizes mazāk siena un skābsiena no 1 ha kā parasti, maz un sīki graudi ar sliktiem kvalitātes un dīdžības rādītājiem). Ļoti grūti klājās lopkopjiem, jo ganības bija tā izkaltušas, ka zāle tajās gandrīz pilnībā apstājās augt un vasaras sezonā bija nepieciešama lopu piebarošana ar jau ziemai savākto sauso lopbarību, kas ir ļoti netipiska situācija Latvijas apstākļos, kam daudzi zemnieki nebija gatavi. Tagad daudzas saimniecības apsver iespējas audzēt lopbarībai

kukurūzu, kas ir izturīgāka pret Latviju piemeklējušajām laika apstākļu kaprīzēm, vienīgi lopbarības sagatavošanai no kukurūzas ir nepieciešama specifiska tehnika, kas pašreiz ir tikai retajā bioloģiskajā saimniecībā. Laika apstākļu kaprīzes kā galveno negatīvo apstākli visvairāk ir minējušas lielās un ļoti lielās saimniecības Pierīgas un Vidzemes reģionos, kam seko Kurzemes un Latgales lielās saimniecības.

Kā otru nozīmīgāko negatīvo faktoru vairāk kā trešdaļa aptaujāto saimniecību ir minējušas tirgus cenu svārstības un augstas ražošanas resursu izmaksas. Šo negatīvo apstākli minējušas pārsvarā vidējās, lielās un ļoti lielās saimniecības Pierīgas, Vidzemes un Kurzemes reģionos. Tirgus un iepirkuma cenu svārstības visvairāk negatīvi ietekmē graudkopības sektoru, jo bieži vērojama pārprodukcijas veidošanās atsevišķiem produktiem, kas samazina tirgus cenu un pieprasījumu pēc izaudzētā produkta. Piemēram, šogad ir problēmas ar bioloģisko griķu un rudzu pārdošanu un šiem bioloģiskajiem produktiem ir zemāka cena kā citus gadus. Dažkārt ir veidojusies pārprodukcija pat kaņepju sēklām, jo tas ir specifisks nišas produkts ar samērā sarežģītu agrotehniku un komplicētu pārstrādi, bet bioloģisko kaņepju audzēt gribētāju netrūkst, jo produktam ir visai pievilcīga iepirkuma cena un atbalsta maksājumi. Svārstīgas mēdz būt arī bioloģisko liellopu un jo īpaši bioloģisko aitu gaļas iepirkuma cenas, vienīgi bioloģiskajam pienam un bioloģiskajiem cietes kartupeļiem iepirkuma cena pamatā ir stabila.

Kā vēl vienu nozīmīgu negatīvo faktoru trešdaļa saimniecību ir minējušas darbaspēka resursu nepietiekamību, jo nav iespējams pietiekamā skaitā un kvalitātē nodrošināt saimniecības ar nepieciešamajiem strādniekiem. Šāda tendence vērojama visos reģionos, jo īpaši Latgales un Vidzemes reģionu lielajām un ļoti lielajām saimniecībām, pat neatkarīgi no pilsētu tuvuma, jo strādāt laukos mūsdienās nav populāri un prestiži. Lielākajai sabiedrības daļai tas izraisa skepsi un novēršanos, jo darbs laukos ir saistīts ar regulāru fizisku piepūli, nepieciešamību darba procesā "sasmērēt rokas", konkrētām prasmēm un pārsvarā tam ir nenormēts darba laiks. Turklāt praktiski visus Latvijas reģionus lielā mērā ir skāris pamatīgs depopulācijas vilnis, kā dēļ zaudēta liela daļa strādāt gribošu un strādāt varošu iedzīvotāju. Vienīgi Pierīgā esošās mazās saimniecības nav akcentējušas šo problēmu kā svarīgu, jo tām ir pietiekami darba spēka resursi.

Attālums līdz noieta tirgiem un konkurence ar importu no citām valstīm šķiet nozīmīga problēma mazāk kā piektajai daļai aptaujāto saimniecību, jo produkcijas savākšana no saimniecībām uzlabojas ar katru gadu un pircēji (gan mazumtirdzniecībā, gan vairumtirdzniecībā un pārstrādes rūpniecībā) labprāt arvien vairāk dod priekšroku vietējo ražotāju produktiem.

Arī kaitēkļu un slimību radītie bojājumi nav radījuši negatīvas sekas vairāk kā piektajai daļai aptaujāto saimniecību, kas ir pozitīva tendence un pierāda to, ka prasmīgi saimniekojot ar bioloģiskām metodēm, kaitēkļu un slimību apkarošana vairumā gadījumu praktiski nesagādā galvassāpes, jo nepārmēslots un ar ķīmiskajiem preparātiem nenomocīts augs nemaz nav pārāk pievilcīgs kaitēkļiem un slimību ierosinātājiem, turklāt nelietojot pesticīdus, tiek saglabāti un pavairoti kaitēkļu dabīgie ienaidnieki, kas nodrošina kontroli pār tiem, neļaujot kaitēkļiem savairoties bīstamā daudzumā.

Informācijas trūkumu par produkcijas pārdošanas iespējām, pārstrādes iespēju trūkumu un produkcijas apjomu nodrošināšanu kā nozīmīgu negatīvo faktoru minējušas mazāk kā desmitā daļa saimniecību. Kā pozitīva tendence jāatzīmē fakts, ka līdzaspastāvēšanu un sadzīvošanu ar konvencionālajām saimniecībām kā problēmu uztver tikai neliels skaits respondentu, proti - mazāk kā desmitā daļa. Tas liecina par to, ka sabiedrībā sāk veidoties cieņas pilna izpratne un attieksme pret bioloģisko

saimniecību darbošanos, kas pieprasa no konvencionālajām saimniecībām precīzu pesticīdu un mēslošanas līdzekļu lietošanas noteikumu un pastāvīgu aizsargjoslu ievērošanu.

25. Norādiet lūdzu, tos produkcijas veidus, ko ražo Jūsu saimniecībā, un aptuvenu to īpatsvaru kopējos saimniecības ieņēmumos (%) [Laukaugi (graudaugi, rapsis u.tml.)]

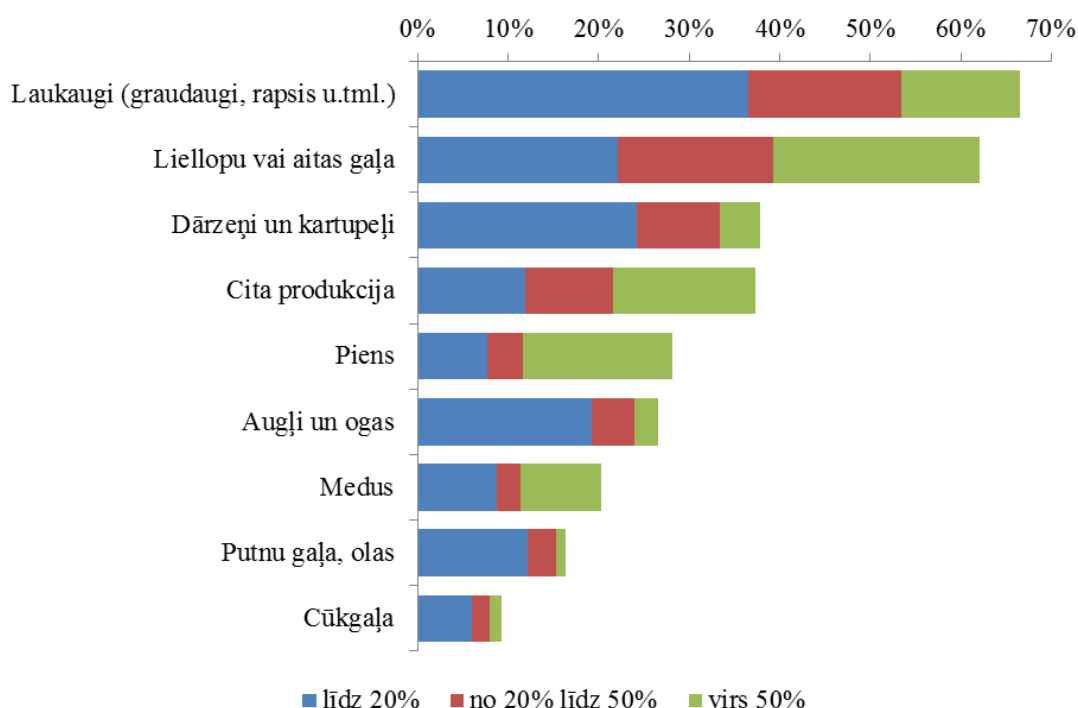
Laukaugu ražošanā trešdaļai saimniecību to īpatsvars kopējos ieņēmumos nepārsniedz 20% (Attēls 6-8), kas skaidrojams ar to, ka daudzās lopkopības un jauktā tipa saimniecībās audzētā augkopības produkcija tiek izmantota kā lopbarība savā saimniecībā. Tās lielākoties ir mazās un vidējās saimniecības, kurās ir gan lopkopības, gan arī augkopības nozares. Tomēr aptuveni piektā daļa saimniecību gūst trešdaļu līdz pusi no kopējiem ieņēmumiem no augkopības produkcijas pārdošanas. Savukārt aptuveni desmitā daļa aptaujāto saimniecību gūst vairāk kā pusi ieņēmumu no augkopības produkcijas. Tās pamatā ir lielās un dažas ļoti lielās saimniecības ar vairākiem simtiem un pat tūkstošiem ha LIZ, kuros tiek audzēta pārsvarā tikai augkopības produkcija, kas tiek pārdota kā lopbarība vai izmantota pārstrādei (pārtikas un lopbarības ražošanā). Pamatā šīs saimniecības audzē dažādus graudaugus un pākšaugus, bet ir arī saimniecības, kuras pārdošanai audzē un sagatavo rupjo lopbarību - sienu un skābsienu. Ar bioloģiskā rapša audzēšanu nodarbojas visai neliels saimniecību skaits, kaut gan interese par bioloģiskā rapša un ripša audzēšanu arvien pieaug. Pieaug arī pieprasījums pēc pašiem produktiem, jo īpaši no bioloģiskās lopbarības ražotāju puses, jo rapša eļļa un spraukumi ir ļoti vērtīga lopbarības sastāvdaļa. Precīzi ievērojot bioloģiskā rapša audzēšanas nosacījumus (pārdomāta audzēšanas vietas izvēle, rūpīga augsnes sagatavošana, augu maiņa, sējas, ražas vākšanas u.c. agrotehnisko pasākumu termiņu ievērošana, u.c.) ir iespējams samērā sekmīgi izaudzēt pieklājīgu, labas kvalitātes bioloģiskā rapša ražu. Bioloģiskajai audzēšanai piemērotāks ir ziemas rapsis, jo ir mazāk problēmu ar kaitēkļu un slimību postījumiem, nekā tas ir audzējot vasaras rapsi.

Gaļas ražošanā lielākai daļai saimniecību šo produktu īpatsvars ieņēmumos pārsniedz 50%, bet 20% saimniecību gaļas ražošana ir galvenā nozare, kura sniedz vairāk kā pusi no kopējiem saimniecību ieņēmumiem.

Samērā liels skaits respondentu norādījuši, ka gūst ieņēmumus no citas produkcijas pārdošanas. Kā cita produkcija ir minēti pamatā dzīvī dzīvnieki - gaļas liellopu jaunlopi, kuri tiek pārdoti izolēs kā vaislai vai tālākai nobarošanai paredzētie dzīvnieki. Citas produkcijas kategorijā ietilpst arī savvaļas un kultivēto ārstniecības augu vācēji un audzētāji, kuri pārsvarā visi ir arī savas produkcijas pārstrādātāji, t.i. tēju ražotāji, gūstot no šīs nodarbes vairāk kā pusi vai pat pilnībā visus ieņēmumus.

Dārzeņu un kartupeļu audzēšana kā galvenais ieņēmumu gūšanas veids ir tikai 5-6 % saimniecību, bet augļu un ogu ražošana kā pamatdarbības veids ir tikai 2-3% saimniecību. Vēl mazāk, 1-2% ir tādu saimniecību, kuru pamata nodarbošanās ir putnkopība un cūkkopība, jo pamatā šīs lopkopības nozares bioloģiskajās saimniecībās ir tikai kā papildus nozares, lai ražotu produktus pašpatēriņam, tomēr daļa saražoto olu, putnu gaļas un cūkgaļas tiek arī pārdota. Bioloģiskās cūkgaļas ražošanu ļoti negatīvi ir ietekmējusi Āfrikas cūku mēra straujā izplatība Latvijā, jo daudzas saimniecības ir bijušas spiestas likvidēt inficētos ganāmpulkus un tām ir bijis noteikts ilgstošs aizliegums dzīvnieku un to produktu pārvietošanai, kā arī cūku turēšanai karantīnas zonā esošajās saimniecībās. Bioloģisko cūku audzēšanas apjomi īpaši jūtami samazinājušies Latgales un Kurzemes reģiona saimniecībās, kas skaidrojams ar intensīvu Āfrikas cūku mēra izplatību minētajos reģionos. Praktiski šobrīd VK klientu vidū ir tikai viena vidēja lieluma saimniecība, kura nodarbojas ar

bioloģiskās cūkgaļas ražošanu, pie tam šai saimniecībai ir arī pašai sava sertificēta bioloģiskā kautuve un gaļas pārstrādes cehs, tāpēc klientiem tiek piedāvāts plašs svaigas bioloģiskās cūkgaļas un tās izstrādājumu klāsts (pamatā tie ir dažādi pusfabrikāti un kulinārijas izstrādājumi). Gandrīz divdesmit procentiem saimniecību piena ražošana ir galvenā ieņēmumu gūšanas nozare, jo īpaši Kurzemes un Latgales reģionos, kur ir labi attīstīta bioloģiskā piena savākšana un pārstrāde. Pārējām saimniecībām, kuras nodarbojas ar piena ražošanu, šī nozare dod 20-50 % ieņēmumu, jo šīs saimniecības papildus audzē arī gaļas liellopus, aitas un augkopības produkciju pārdošanai. Biškopības produkcijas ražošana kā pamatnodarbe un galvenais ieņēmumu gūšanas veids ir aptuveni desmit procentiem aptaujāto saimniecību, tikpat lielam skaitam bioloģisko ražotāju biškopība ir kā papildus nozare, kas sniedz mazāk kā pusi no kopējiem lauksaimnieciskās ražošanas ieņēmumiem.

Attēls 6-8 Saimniecību ienākumu īpatsvara sadalījums produktu grupās

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

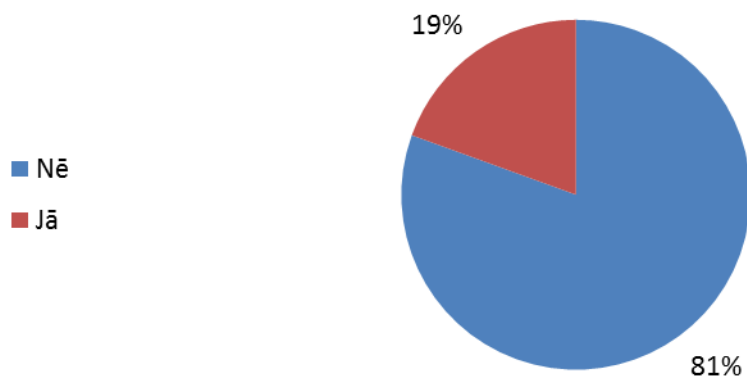
Pārsvārā biškopības saimniecības ir ar šauru specializāciju un galvenokārt apsaimnieko nelielas LIZ platības, kaut arī bišu saimju skaits tām vidēji ir no 20-100 saimēm. Izņēmums ir tikai daži desmiti vidējo saimniecību ar 100-250 saimēm un dažas lielās biškopības saimniecības ar 250-1000 saimēm, kuras paralēli apsaimnieko arī samērā lielas LIZ platības, kurās audzē dažādus nektāraugus, lopbarības augus (pļavas un sētie zālāji), kā arī graudaugus un pākšaugus.

Dažādošana

13. Vai Jūsu saimniecība veic pārstrādi?

No kopējā respondentu skaita tikai apmēram piektā daļa saimniecību veic pārstrādi (Attēls 6-9), kas norāda uz to, ka pārstrāde nav prioritāte saimniecību kopējos ieņēmumos un darbībā kopumā. Vērtējot pārstrādes sertifikāciju atkarībā no saimniecību lieluma, var secināt, ka visvairāk pārstrādes veicēju ir mazo (apgrozījums

līdz 15 000 EUR) un vislielāko saimniecību (apgrozījums virs 100 000 EUR) grupās. Tāda pati proporcija ir vērojama arī vērtējot saimniecību lielumu pēc to apsaimniekotās LIZ platības, jo mazo saimniecību (līdz 30 ha) grupā pārstrādes veicēju skaits ir pat 30%. Savukārt lielo saimniecību grupā (virs 250 ha) pārstrādes veicēju skaits ir tikai 15%. Tas skaidrojams ar to, ka mazajām saimniecībām ir grūtības saražot pietiekami lielus produkcijas apjomus, lai tos nodotu pārstrādei lielajiem pārstrādes uzņēmumiem, bet ir iespējams izveidot nelielas pārstrādes jaudas pašiem, kas pārsvarā ir mājražošanas produktu ražošana (tējas, dzērieni, augļu un dārzeņu saldumi, konservi, dažādi piena produkti, graudu produkti, maizes izstrādājumi, u.c.) Savukārt lielajām saimniecībām jau ir sertificēta pārstrāde ar lielākiem apjomiem un jaudām, kas var patstāvīgi ražot produktus, pamatā no pašu izaudzētām izejvielām un kuri nonāk mazumtirdzniecības veikalos tīklā vai tiek pārdoti vairumā (tie ir dažādi graudu produkti, maize, augļu un dārzeņu konservi, medus un biškopības produkti, sadalīta svaiga vai saldēta gaļa, u.c.). Vērtējot pārstrādes veicēju sadalījumu pēc to atrašanās vietas, redzams, ka nedaudz mazāk kā puse šādu saimniecību ir Pierīgā, mazāk kā trešdaļa Vidzemē, mazāk kā piektā daļa Kurzemē un Latgalē un pavisam nedaudz Zemgalē. Tas norāda uz tendenci, ka visizdevīgāk ir attīstīt pārstrādi reģionos, kuros ir tieša pieeja tirgum vai kuros saražoto produktu tirgus atrodas viegli sasniedzamā attālumā no saimniecībām. Absolūti lielākā daļa saimniecību, kuras veic pārstrādi, novērtējušas tās nozīmīgumu kā augstu vai vismaz vidēju, kas skaidri norāda uz pārstrādes izšķirošo lomu pievienotās vērtības radīšanā. Vispozitīvākais pārstrādes nozīmīguma novērtējums ir vērojams lielo saimniecību grupā, kuru apgrozījums ir virs 100 000 EUR un apsaimniekotā zeme virs 250 ha, kas liek secināt, ka lielās saimniecības cerīgi skatās uz pārstrādes attīstību, jo tām arī ir vairāk iespēju investīciju piesaistei vai savu resursu izmantošanai, lai attīstītu pārstrādes nozari. Reģionālajā sadalījumā pārstrādi vispozitīvāk novērtējušas saimniecības, kuras atrodas Pierīgā un Kurzemē.

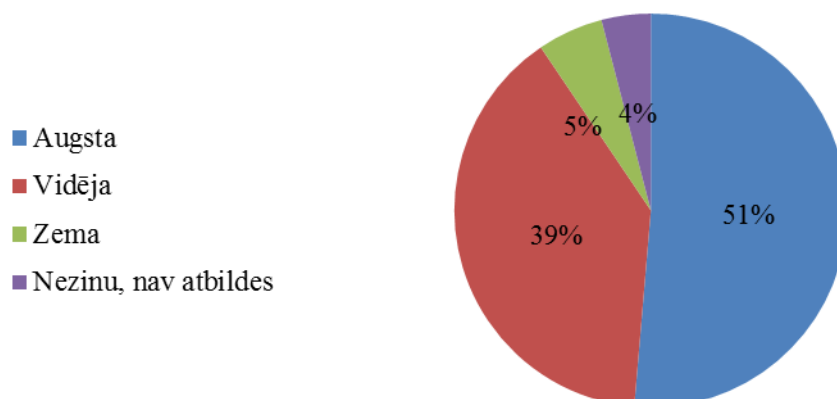
Attēls 6-9 Saimniecību iesaiste pārstrādē

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Pārstrādes veicēju sadalījums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 111 Pielikuma tabula 12 Pielikuma tabula 1313.

14. Novērtējiet pašu pārstrādes nozīmi saimniecības efektīvas darbības sekmēšanā?

Pašu pārstrādes nozīmes novērtējumu sniedz tikai tie respondenti, kuru saimniecībās veic pārstrādi (Attēls 6-10).

Attēls 6-10 Pašu pārstrādes nozīmīgums

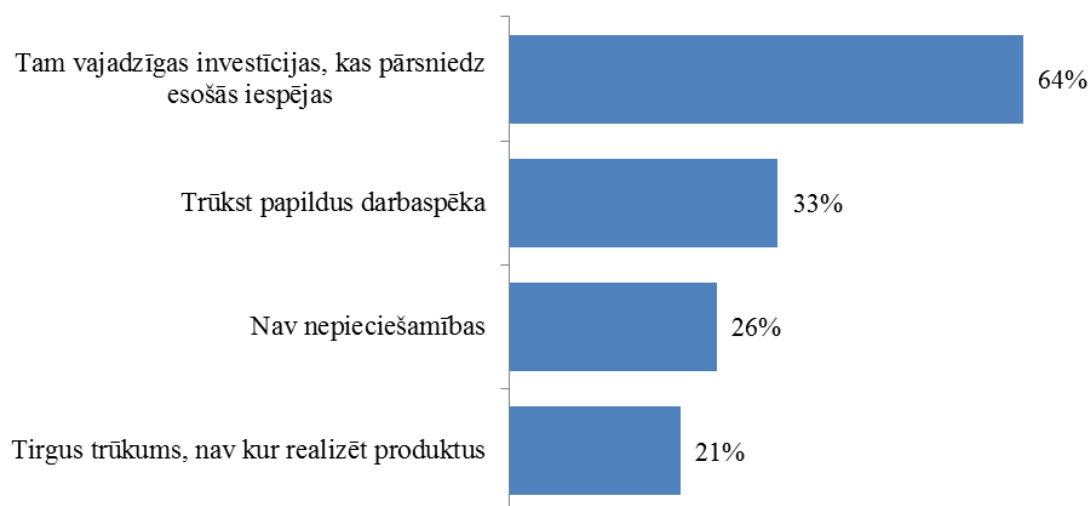
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Lielākās daļa respondentu pārstrādes nozīmes novērtējums ir pozitīvs.

Pārstrādes nozīmīguma novērtējums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 1414 Pielikuma tabula 1515 Pielikuma tabula 1616.

15. Kādi ir iemesli, kādēļ nenodarbojaties ar produkcijas pārstrādi? (atzīmējiet būtiskākos, var atzīmēt vairākus)

Iemeslus pašu pārstrādes neveikšanai norāda tikai tie respondenti, kuru saimniecībās neveic pārstrādi (Attēls 6-11).

Attēls 6-11 Iemesli pārstrādes neveikšanai

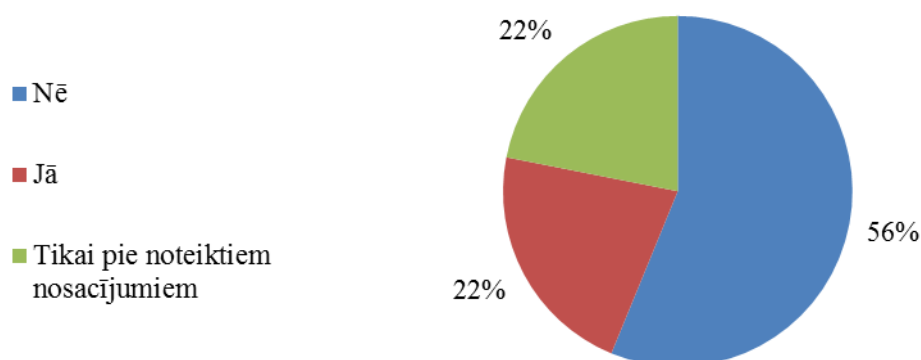
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Galvenais iemesls tam, kāpēc saimniecības nav līdz šim spējušas patstāvīgi attīstīt pārstrādi un kuru ir minējuši vairāk kā puse respondentu, ir investīciju nepieejamība, kā arī iekšējo resursu trūkums. Arī pēc saimniecību lieluma vai atrašanās vietas nav būtiskas atšķirības šajā jautājumā, praktiski visas saimniecības

investīciju nepietiekamību vai nepieejamību uzskata par galveno traucējošo faktoru pārstrādes attīstībai. Otrs nozīmīgākais bremsējošais faktors, ko minējušas vairāk kā trešdaļa saimniecību, ir darbaspēka trūkums, ar ko saskaras ļoti daudzas saimniecības arī pamatražošanas jomā. Šo, kā traucējošo faktoru pārsvarā norādījušas vidējās un lielās (apgrozījums no 15-100t un apsaimniekotā zeme no 30-250ha) saimniecības, kuras atrodas Vidzemes, Latgales un Zemgales reģionos. Ceturtā daļa saimniecību ir norādījušas, ka tām nav nepieciešama pārstrādes attīstīšana, kas skaidrojams ar šo saimniecību ražotās produkcijas īpatnībām, un sabalansētību starp saražoto produktu un pārstrādes attīstības rentabilitāti, jo piemēram vidējām saimniecībām, kuras ražo graudaugus un gaļas liellopus, nav racionāli pašām veidot pārstrādi, tās var izrādīties pārlietu nesamērīgas investīcijas pret saražotās produkcijas apjomu. Turklāt jāņem vērā arī tas, ka pārstrādes veidošanai un saražoto produktu mārketingam ir nepieciešamas specifiskas un padziļinātas zināšanas un prasmes, nekā pārdodot nepārstrādātus pamatproduktus. Tas prasa ieguldīt papildus laiku, līdzekļus un enerģiju izglītībā, kas ir pa spēkam ne visiem lauksaimniekiem. Saimniecības, kuras pārstrādi neuzskata par savas darbības prioritāti, pamatā atrodas Pierīgas un Zemgales reģionos, sadalījumā pa apgrozījuma un apsaimniekotās platības grupām nav būtiskas atšķirības atbildēs uz šo jautājumu. Vismazāk - piektā daļa aptaujāto saimniecību kā traucējošo faktoru pārstrādes attīstībai norādījušas tirgus trūkumu, no tām – trešā daļa atbildes sniedzēju ir Latgales reģiona saimniecības. Pārējo reģionu saimniecību sadalījums, gan pēc atrašanās vietas, gan saimniecību lieluma šajā jautājumā ir līdzīgs – aptuveni 17%-21% katrā no tiem. Pārstrādes neveicēju sadalījums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 1717Pielikuma tabula 1818Pielikuma tabula 199.

16. Vai ir plāni nākotnē uzsākt bioloģiskās produkcijas pārstrādi?

Plānu esamību pārstrādes veikšanai nākotnē norāda tikai tie respondenti, kuru saimniecībās neveic pārstrādi (Attēls 6-12).

Attēls 6-12 Plāni uzsākt pārstrādi

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

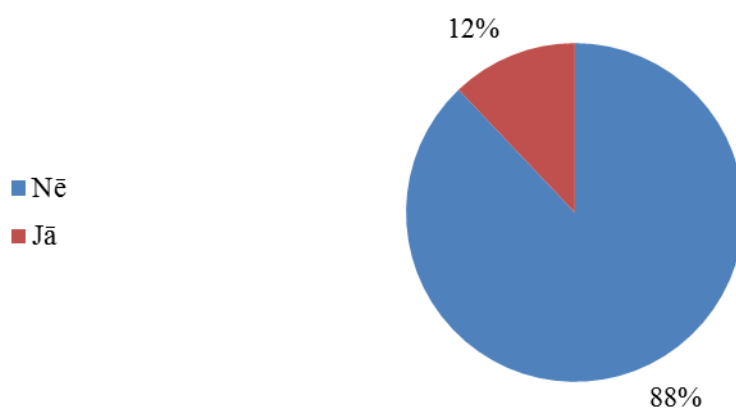
Lielākā daļa pārstrādes neveicēju to neplāno darīt arī nākotnē. Pozitīvu atbildi sniegušo saimniecību reģionālajā sadalījumā vērojama tā pati tendence, kas redzama arī to saimniecību atbildēs, kuras jau veic pārstrādi, proti visvairāk saimniecību, kas plāno nākotnē attīstīt pārstrādi ir Pierīgas, Vidzemes un Kurzemes reģionos. No saimniecību lieluma raugoties, redzams, ka par plāniem uzsākt pārstrādi pozitīvi izteicies aptuveni vienāds skaits respondentu visās saimniecību lieluma grupās.

Atšķirības ir vienīgi atbildēs, kas apliecina vēlmi uzsākt pārstrādi tikai pie noteiktiem nosacījumiem, šo atbildi sniegušo saimniecību skaits vislielākais ir lielo un ļoti lielo saimniecību grupā. Respondenti arī minējuši vairākus būtiskus nosacījumus, pie kuriem tie būtu gatavi piesaistīt investīcijas un uzsākt pārstrādi, proti daļa saimniecību norādījušas, ka bioloģisko saimniecību iesniegtajiem projektiem būtu jāpiemēro paaugstināta atbalsta likme un jāatvieglo investīciju piesaisti, paredzot šiem projektiem lielāku atbalsta intensitāti un samazinot birokrātisko procedūru slogu. Citi uzskata, ka pamatproblēma ir finansējuma piesaistes grūtības no komercbankām. Saimniecības norādījušas arī uz izglītības ieguves problēmām, tirgus atbalsta mehānismu trūkumu, grūtībām iekļūt tirgū un vāju kooperācijas attīstību. Citi saskata jēgu attīstīt pārstrādi tikai tad, ja celsies vispārējais labklājības līmenis sabiedrībā un tās pirktspēja. Kā nozīmīgs priekšnosacījums pārstrādes plānošanai tika minēta saprotama valsts atbalsta un nodokļu politika pārskatāmā nākotnē, kā arī darba spēka pieejamība.

Plānu uzsākt pārstrādi sadalījums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 1720 Pielikuma tabula 1821 Pielikuma tabula 1922.

19. Vai jūs izmantojat bioloģisko saimniekošanu tūristu piesaistei

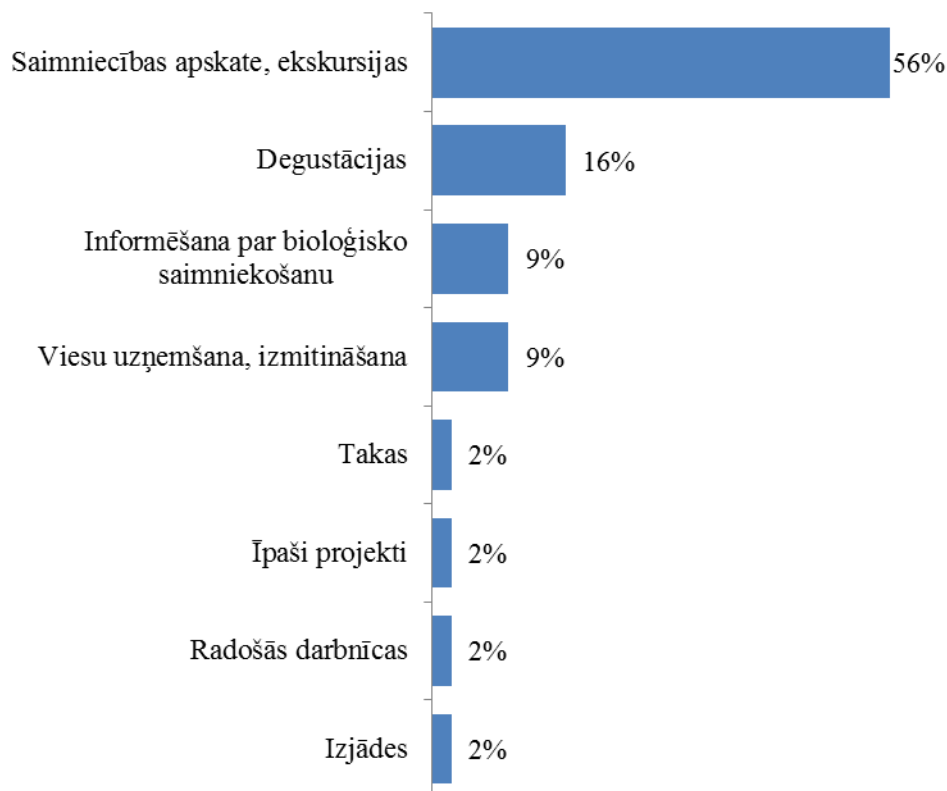
Saimniecību tūristu piesaistei izmanto tikai 12% respondentu (Attēls 6-13). No tiem lielākais skaits ir mazo saimniecību grupā un tās atrodas pamatā Zemgales un Kurzemes reģionos.

Attēls 6-13 Saimniekošanas izmantošana tūristu piesaistei

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Nozīmīgākais tūristu piesaistes veids ir saimniecības apskate un ekskursijas (Attēls 6-14).

Attēls 6-14 Tūrisma veidi

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Degustācijas piedāvā mazāks skaits saimniecību, lai gan šis tūristu piesaistes veids ir uzskatāms par nozīmīgu savu produktu veicināšanas līdzekli. Saimniecības tūristiem piedāvā arī iegādāties dažādus pašu ražotos svaigos produktus, mājražotāju pārtikas produktus un dzērienus, tautas daiļamata izstrādājumus, kā piemēram keramikas izstrādājumus, tekstilizstrādājumus, adījumus un pinumus. Neliels skaits saimniecību sniedz tūristiem izglītojošus seminārus un nodrošina viesu izmitināšanu. Dažas saimniecības veido radošās darbnīcas, piedāvā izjādes ar zirgiem un pastaigas pa īpaši ierīkotām dabas takām. Kopumā jāsecina, ka vēl ir liels neizmantots potenciāls ar iespējām tūristu piesaistei izmantot bioloģisko saimniekošanu, sniegtos pakalpojumus tūristiem un pašu ražotos produktus.

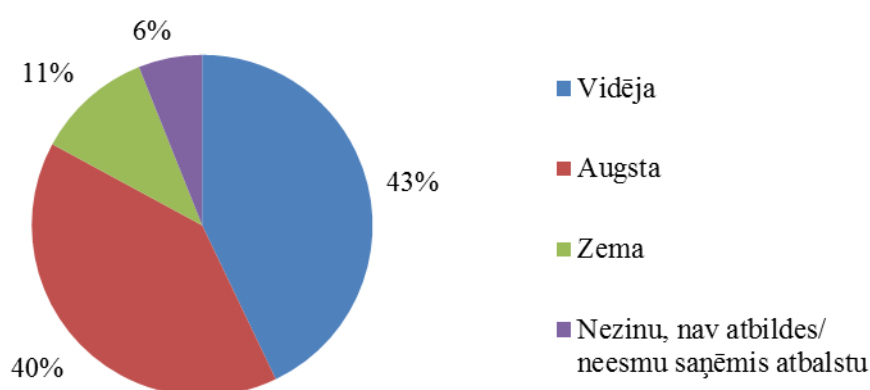
Tūristus piesaistošo saimniecību sadalījums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 2323 Pielikuma tabula 2424 Pielikuma tabula 2525.

LAP atbalsts

20. Novērtējiet LAP 2014-2020 bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta nozīmi saimniecības sekmīgai darbībai

Lielākā daļa saimniecību LAP 2014-2020 atbalsta nozīmi vērtē pozitīvi (Attēls 6-15). Pie tam atbildi “augsta nozīme” visvairāk ir izvēlējušās lielās un ļoti lielās saimniecības ar apsaimniekotajiem 100-250 ha un vairāk par 250 ha un apgrozījumu no 50 000 - 100 000 EUR un vairāk kā 100 000 EUR. Tas apliecina, ka bioloģiskās lauksaimniecības atbalstu saimnieciskās darbības attīstīšanai vislietderīgāk ir izdevies izmantot tieši lielajām saimniecībām. Tomēr arī mazās

saimniecības kopumā par atbalsta ietekmi uz viņu saimnieciskās darbības attīstību izsakās pozitīvi un vērtē to kā augstu vai vidēju. Tikai mazāk kā piektā daļa saimniecību, jo īpaši mazo saimniecību grupā, uzskata, ka atbalsta nozīme bijusi zema vai nav bijusi nemaz, jo šādu atbalstu saimniecības nav saņēmušas. Raugoties no reģionālā sadalījuma, vispozitīvāk LAP atbalstu bioloģiskajai saimniekošanai ir novērtējušas Pierīgā un Kurzemē esošās saimniecības, nedaudz zemāk atbalsta ietekmi vērtē Vidzemes un Latgales saimniecības, bet vismazāko pozitīvo LAP atbalsta ietekmi atzīmējušas Zemgales saimniecības, kas daļēji skaidrojams ar to, ka Zemgales reģionā esošās bioloģiskās saimniecības pārsvarā nodarbojas nevis ar graudkopību vai dārzkopību, kas saņem lielāku atbalstu, bet gan ar gaļas un piena lopu audzēšanu, savukārt par zālāju platībām tiek maksāta viszemākā atbalsta likme.

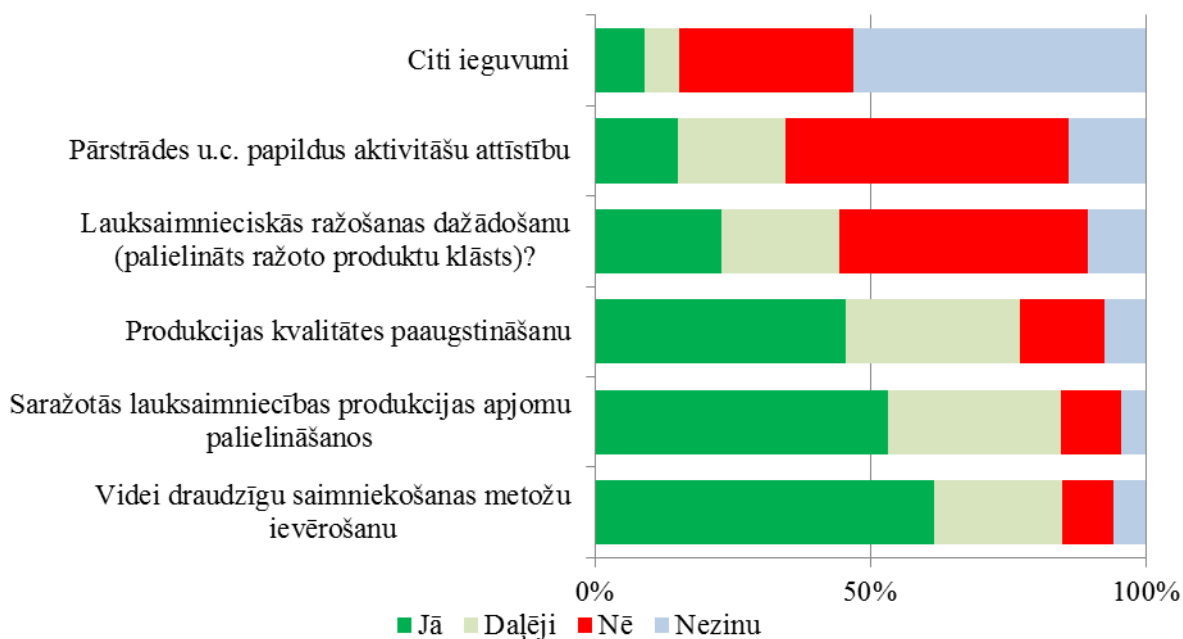
Attēls 6-15 LAP 2014-2020 atbalsta nozīme

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Atbalsta nozīmes vērtējums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 2626 Pielikuma tabula 2727 Pielikuma tabula 2828.

21. Vai saņemtais atbalsts ir sekmējis: (norādīt par katru)

Nozīmīgākais LAP 2014-2020 atbalsta sekmētais faktors ir videi draudzīgu saimniekošanas metožu ievērošana (Attēls 6-16). Tāpat saņemtais atbalsts ir būtiski veicinājis saražotās lauksaimnieciskās produkcijas apjomu palielināšanos, uz ko ir norādījušas vairāk kā puse aptaujāto saimniecību. Nedaudz mazāk kā puse respondentu uzskata, ka saņemtais atbalsts ir nodrošinājis arī produkcijas kvalitātes paaugstināšanu, jo ir bijis iespējams veikt investīcijas iekārtās, kas paaugstina produkcijas kvalitāti, kā piemēram graudu novākšanas un pirmapstrādes tehnikas iegāde, lopbarības sagatavošanas tehnikas iegāde un fermu aprīkojuma modernizācija (slaukšanas iekārtas, mēslu krātuvju izbūve, u.c.).

Attēls 6-16 Ieguvumi no LAP 2014-2020 atbalsta

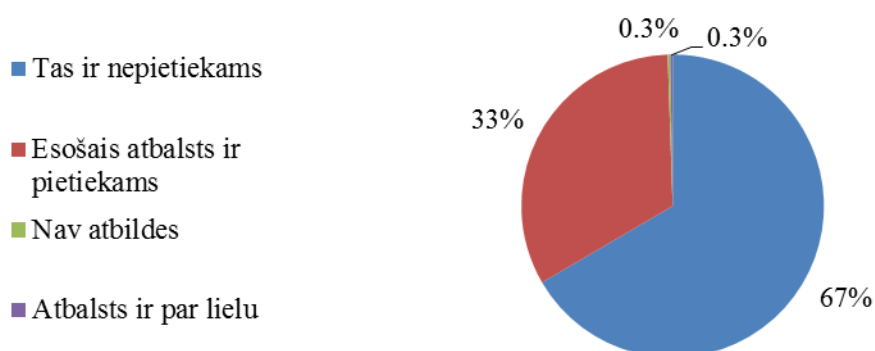
Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Pārsvārā negatīvs vērtējums ir tādiem faktoriem kā pārstrādes un citu papildus aktivitāšu attīstīšana, kā arī dažādošana, ko arī apstiprina zema pozitīvo atbilžu skaits uz jautājumiem par pārstrādes veikšanu un tūrisma aktivitāšu attīstību bioloģiskajās saimniecībās.

Kā citus ieguvumus no bioloģiskajai ražošanai paredzētā atbalsta saņemšanas saimniecības ir minējušas iespēju iegādāties pamatlīdzekļus - gan jaunu, gan arī lietotu lauksaimniecības tehniku un veikt modernizācijas pasākumus roku darba mehanizācijai, iespēju iegādāties zemi īpašumā un palielināt saimniecības apmērus, atļaut lietot līdzekļus kvalitatīvam vaislas materiālam un samērā dārgajam bioloģiskās sēklas materiālam, kā arī veikt zemes ielabošanas pasākumus, jo īpaši augsnes kaļķošanu. Saimniecības atzīst, ka atbalsts ir bijusi labākā motivācija attīstīt šo nozari tālāk un palikt dzīvot laukos, turklāt būtiski ceļot dzīves līmeni un nodrošinot stabilu attīstību. Daudzi respondenti uzskata, ka bez subsīdijām bioloģiskās lauksaimniecības nozare vispār nebūtu iespējama, savukārt ar atbalstu esam spējīgi eksportam saražot nišas - bioloģiskos produktus. Respondenti arī norādījuši, ka bioloģiskajām saimniecībām ir bijis vieglāk saņemt atbalstu investīciju projektu īstenošanai, kā konvencionālajām saimniecībām. Kā būtiski ieguvumi minēti arī ģimenes iesaistīšanās saimniecības darbos un tas, ka var saimniekot pēc savas pārlicības un veidot to kā dzīvesveidu. Citi norāda uz to, ka bioloģiskās lauksaimniecības maksājumi kompensē cenu starpību, kurai būtu jābūt starp bioloģiski ražoto produktu un konvencionālo produktu, kas ir veicinājis bioloģisko produktu konkurētspējas paaugstināšanos tirgū. Ne mazāk svarīgs ieguvums ir tas, ka pateicoties bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta maksājumiem, sabiedrībai tiek nodrošināta tīrāka vide, jo nu jau būtiskā apmērā no Latvijas LIZ platību netiek pielietota augu aizsardzības ķīmija un sintētiskie minerālmēsli, ko īpaši izjūt viensētās dzīvojošie lauku iedzīvotāji.

22. Novērtējiet bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta apmēru

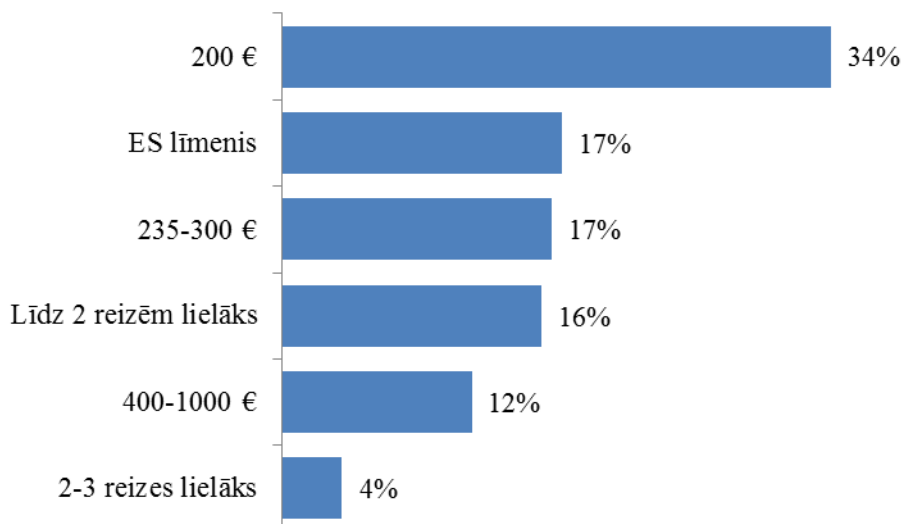
Lielākā daļa saimniecību - divas trešdaļas LAP 2014-2020 paredzētā bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta apmēru uzskata par nepietiekamu (Attēls 6-17), turklāt lielākais skaits saimniecību, kuras ir atzīmējušas šo atbildes variantu, atrodas Pierīgas un Zemgales reģionos. Pārējo reģionu saimniecības uz šo jautājumu sniegušas līdzīgas atbildes, proti divas trešdaļas atbildējušas, ka atbalsts ir par mazu, bet viena trešdaļa, ka tas ir pietiekams. Tikai trešdaļa no visu aptaujāto saimniecību skaita uzskata, ka saņemtā atbalsta apmērs ir bijis pietiekams. Visvairāk ar atbalsta apmēru apmierināto saimniecību ir Vidzemes un Latgales reģionos – 35% un 33% no kopējā skaita. Savukārt vērtējot sniegtās atbildes pēc saimniecību lieluma, redzams, ka ar atbalsta apmēru visneapmierinātākās ir ļoti lielās saimniecības, kuru apgrozījums ir virs 100 000 EUR un apsaimniekotā LIZ platība virs 250 ha.

Attēls 6-17 LAP 2014-2020 atbalsta apmērs

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Vēlamo atbalsta apmēru norādījušo respondentu atbilžu īpatsvars norādīts Attēls 6-18. Tieši puse respondentu uzskata, ka atbalsta apmēram (pamatlikmei par laukaugu audzēšanu) būtu jābūt ne mazāk kā 200 EUR/ha, kas ir teju divas reizes vairāk, nekā šobrīd esošais atbalsta apjoms. Vēl aptuveni piektā daļa saimniecību uzskata, atbalsta apmēram būtu jābūt trīs reizes lielākam, kā pašlaik, tas ir vismaz 300 EUR/ha, savukārt nedaudz vairāk kā desmitā daļa saimniecību uzskata, ka atbalsta apmēram jābūt no 400-1000 EUR/ha atkarībā no audzējamās kultūras. Nedaudz mazāk kā piektā daļa aptaujāto saimniecību norādījušas, ka atbalstam ir jābūt tādā pašam, kā vidēji citās ES dalībvalstīs.

Attēls 6-18 Vēlamais LAP atbalsta apmērs

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Atbalsta apmēra vērtējums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 2629 Pielikuma tabula 2730 Pielikuma tabula 2831.

23. Novērtējiet bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta nosacījumus

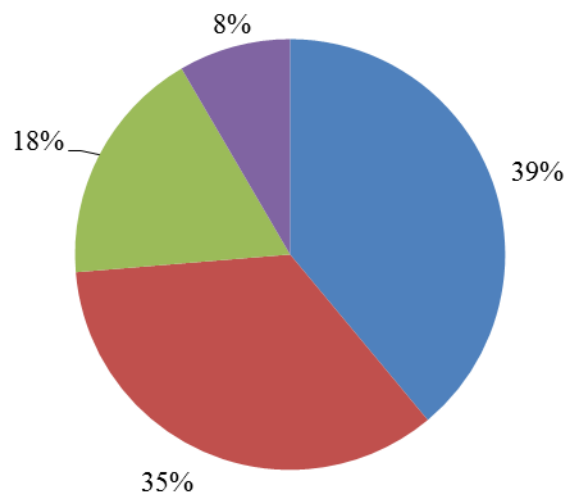
Gandrīz 40% respondentu uzskata, ka LAP 2014-2020 atbalsta nosacījumi attiecībā uz atbalstu bioloģiskajām saimniecībām, nav jāmaina (Attēls 6-19). Vairāk kā trešdaļa saimniecību ir atbildējušas, ka atbalsta nosacījumus būtu jāmaina, paredzot tā apjoma daļēju sasaisti ar pārdotās produkcijas apjomu, apsaimniekotajām platībām un dzīvnieku skaitu. Savukārt mazāk kā piektā daļa saimniecību uzskata, ka atbalsta apjomam būtu jābūt nozīmīgāk atkarīgam no saražotās produkcijas veida. Desmitajai daļai respondentu nav bijis pieņemams neviens no atbilžu variantiem. Raugoties no reģionālā sadalījuma puses, redzams, ka ar esošajiem atbalsta nosacījumiem apmierināto saimniecību visvairāk ir Zemgales un Pierīgas reģionos, proti vairāk kā puse, savukārt izmaiņas nosacījumos visvairāk – teju divas trešdaļas, atbalsta Kurzemes un Latgales reģiona saimniecības. Vērtējot sniegtās atbildes pēc saimniecību lieluma, redzams, ka vislielākais atbalsts izmaiņām nosacījumos ir ļoti lielo saimniecību grupā, kuru apgrozījums ir virs 100 000 EUR un apsaimniekotā LIZ virs 250 ha. Savukārt ar atbalsta nosacījumiem visapmierinātākās ir mazās saimniecības ar apgrozījumu līdz 15 000 EUR un apsaimniekotās LIZ platību līdz 30 ha.

■ Atbalsta nosacījumi nav jāmaina

■ Atbalstu vēlams daļēji saistīt ar pārdotās produkcijas apjomu, daļēji ar platībām un dzīvnieku skaitu

■ Atbalsta apjomam būtu jābūt nozīmīgāk atkarīgam no ražotās produkcijas veida

■ Nav atbildes

Attēls 6-19 LAP 2014-2020 atbalsta nosacījumi

Avots: LAND aprēķini pēc aptaujas datiem

Atbalsta nosacījumu vērtējums apgrozījuma grupās, LIZ lieluma grupās un ģeogrāfiskajos reģionos norādīts Pielikuma tabula 3232 Pielikuma tabula 3333 Pielikuma tabula 3434.

Secinājumi un ieteikumi no respondentu viedokļa

Apkopojot respondentu atbilžu izvērtējumu un ieteikumus var secināt, ka Latvijā vēl ir salīdzinoši tīrāka vide, nekā lielā daļā Eiropas un arī pasaules valstu, tādēļ mums ir labāka potenciālā iespēja bioloģiski ražot augstas pievienotās vērtības nišas gala produktus.

Rūpes par apkārtējo vidi ir galvenais motivējošais faktors pārejai uz bioloģiskās lauksaimniecības sistēmu neatkarīgi no apsaimniekotās platības, neto apgrozījuma vai ģeogrāfiskā novietojuma. Pieaugot apsaimniekotajai LIZ platībai un ieņēmumu apmēram, samazinās respondentu pašmērķis piedāvāt kvalitatīvu pārtiku pircējiem un nodrošināt savu ģimeni ar ražoto produkciju, bet pieaug vēlme pāriet uz bioloģisko saimniekošanu, lai gūtu lielākus ieņēmumus no saimnieciskās darbības.

Ieņēmumu un izdevumu sabalansētības problēmas un zināšanu un pieredzes trūkums, kā arī sadarbības problēmas ar valsts institūcijām visās apskatāmajās kategorijās ir līdzvērtīgas, tāpēc problēmas jāvērtē balstoties uz nozares problēmām. Visbiežāk saražoto produkciju ir grūtības realizēt saimniecībām, kuru ieņēmumu apmērs no saimnieciskās darbības nepārsniedz 15000 EUR un apsaimnieko platību līdz 100 ha LIZ (71%) un tām nav izteikta viena konkrēta darbības specializācija. Nosacījumu izpildē attiecībā uz ražošanas resursu iegādi lielākās problēmas ir saimniecībām ar ieņēmumu apmēru līdz 15000 EUR (50%) un apsaimniekoto LIZ līdz 30 ha (42%) neatkarīgi no ģeogrāfiskā novietojuma.

Vēlme saimniekot bioloģiski visvairāk redzama un izteikta mazo saimniecību vidū, tomēr arvien vairāk arī vidējās, lielās un ļoti lielās saimniecības sertificējas kā bioloģiskie ražotāji, kas skaidri pierāda, ka ar bioloģiskajām metodēm ir iespējams sekmīgi saimniekot arī lielražošanā un ražot kvalitatīvu pārtiku un lopbarību arī lielos apjomos, kuri ir pietiekami, lai nodrošinātu nopietnus eksporta apjomus.

Bioloģiskie lauksaimnieki uzskata, ka bioloģisko lauksaimniecību vajadzētu noteikt kā galveno Latvijas lauksaimniecības attīstības virzienu, turpinot paredzēt atbalstu bioloģiskajām saimniecībām un katru gadu elastīgi palielinot atbalsta apjomu bioloģiskai saimniekošanai, esošā kopējā atbalsta apjoma ietvaros lauksaimniecībai. Būtu nepieciešams izstrādāt attīstības plānu pa bioloģiskās lauksaimniecības nozarēm un palielināt atbalsta intensitāti nelieliem bioloģiskās pārstrādes projektiem, kur investīciju apjoms ir no 10 000 EUR līdz 50 000 EUR. Katru gadu būtu nepieciešams palielināt bioloģiski apsaimniekotās platības, līdz tās sasniedz vismaz 50% no kopējās lauksaimniecības zemes platības. Būtu iespējams arī rosināt izveidot veselās bioloģiski apsaimniekotas administratīvās teritorijas, kurās nenotiktu konvencionālā ražošana, vai tās apjoms būtu minimāls. Līdz ar to šajās teritorijās būtu iespējams samērā droši nodarboties ar bioloģisko biškopību, kuras nosacījumus esošajiem sertificētajiem biškopjiem ir arvien grūtāk ievērot, jo 3 km rādiusā ap bioloģisko bišu dravu ir jāspēj nodrošināt no pesticīdu lietošanas brīva zona, ko ir ļoti grūti īstenot, ņemot vērā konvencionālās ražošanas intensifikāciju un arvien jaunu teritoriju izmantošanu konvencionālā rapša audzēšanai.

Līdz šim saņemto atbalstu bioloģiskajai ražošanai bioloģiskās saimniecības kopumā ir novērtējuša ļoti pozitīvi un atzinīgi, kā arī ir sekmīgi un mērķtiecīgi izmantojušas bioloģiskos atbalsta maksājumus saimnieciskās darbības attīstīšanai. Bioloģiskās saimniecības arī iesaistījušas un īstenojušas daudzus mazākus, lielākus un arī vērienīga apjoma investīciju projektus, kas ir saņēmuši LAP finansējumu. Tie ir gan tehnikas un aprīkojuma iegādes projekti, gan lauksaimnieciskās ražošanas būvju projekti, gan stādāmā materiāla un vairošanas dzīvnieku iegādes projekti, gan arī pārstrādes projekti, LIZ iegāde, u.c. aktivitātes. Arī turpmāk būtu nepieciešams paredzēt atbalstu bioloģiskajiem ražotājiem un paredzēt īpašus atbalsta nosacījumus, noteikt augstāku atbalsta intensitāti un sniegt priekšroku investīciju atbalsta saņemšanā bioloģiskajām saimniecībām.

Iespēju robežās būtu nepieciešams izlīdzināt atbalsta maksājumus ar ES vidējo likmi un diferencēt maksājumu apjomu atkarībā no saimniecības lieluma. Bioloģiskie lauksaimnieki lūdz padomāt par nodokļa sloga samazināšanu lauksaimniecībā. Īpaši tas attiecas uz darbaspēka izmaksām un akcīzes nodokli, jo degviela ir ļoti svarīgs aspekts lauksaimnieciskajā ražošanā, tās cena ir nesamērīgi augsta un tiek kāpināta katru gadu. Tas negatīvi ietekmē visu tautsaimniecību kopumā.

Arvien vairāk jāatbalsta saimniecības, kurās saglabā dabīgās pļavas, arī tās, kuras nav bioloģiski vērtīgie zālāji un atbalstīt tās saimniecības, kuras realizē sienu no dabīgajām pļavām. Nepieciešams izveidot ainavas atbalstu par sakoptiem laukiem, kā arī daudzveidības saglabāšanas atbalstu.

Jāveido augsnes kaļķošanas politika valsts mērogā un jāparedz šai aktivitātei būtisks atbalsts, jo izmaksas ir tik lielas, ka veikt šo tik ļoti svarīgo augsnes ielabošanas pasākumu patstāvīgi, bez atbalsta, ir pa spēkam vien dažām lielākajām un spēcīgākajām saimniecībām.

Liels izaicinājums lauksaimniekiem, tostarp arī bioloģiskajiem ražotājiem ir straujās klimata pārmaiņas un to radītās sekas uz lauksaimniecisko ražošanu, jo absolūtais vairākums visu lielumu bioloģisko saimniecību kā galveno ražošanai traucējošo apstākli ir norādījušas tieši sliktos, lauksaimnieciskajai ražošanai

nelabvēlīgos laika apstākļus. Šajā sakarā ir nepieciešams izstrādāt valsts kopējo politiku klimata pārmaiņu radīto seku mazināšanai, kurā ir jāparedz nozīmīga vieta arī lauksaimniecības sektora un jo īpaši bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta pasākumiem klimata pārmaiņu kontekstā. Viens no reālākajiem risinājumiem būtu visaptverošas apdrošināšanas sistēmas ieviešana lauksaimnieciskās ražošanas vienību apdrošināšanai pret laika apstākļu un savvaļas dzīvnieku radītajiem postījumiem, ko varētu noteikt arī kā vienu no obligātiem priekšnosacījumiem publiskā atbalsta saņemšanai.

Nozīmīga problēma, ko minējuši daudzi respondenti un kas jūtami bremsē bioloģisko saimniecību attīstību, ir birokrātisko procedūru sarežģītība un pārbaužu pārliecīga piemērošana, kas nereti liek justies uzņēmīgiem cilvēkiem vainīgiem par to, ka viņi nodarbojas ar uzņēmējdarbību, nevis motivē un sniedz pārliecību par to, ka viņi dara ļoti nozīmīgu un valstiski svarīgu darbu. Būtu jārisina darba spēka trūkuma un depopulizācijas problēmas, īstenojot sabalansētu un pārdomātu reģionālās attīstības un sociālās aizsardzības politiku, kas motivētu cilvēkus palikt dzīvot un strādāt lauku reģionos.

Vēl viena nozīmīga problēma, kas minēta respondentu atbildēs un prasa nopietnu un pārdomātu valstisku risinājumu, ir atbalsts bioloģiskā sēklas materiāla ražošanai, jo pašlaik ir situācija, ka tirgū ir pieejams visai neliels bioloģiski audzēta sēklas materiāla daudzums, kas ir vien 3-5% no kopējā sertificētā sēklas materiāla apjoma, kas nepieciešams bioloģiskajām saimniecībām, līdz ar to tās ir spiestas iegādāties konvencionālu sēklas materiālu, kuram izsniegta VAAD individuālā atļauja.

Būtu jāveicina bioloģiskās liellopu gaļas ražošana un gala produkta - gaļas eksportēšana, jo pašlaik ir izveidojusies situācija, ka šīs nozares pamatprodukts, kas tiek eksportēts, pamatā ir tikai dzīvi gaļas liellopu jaunlopi, kas tiek izmantoti tālākai audzēšanai citās valstīs, bet būtu jārada pievienotā vērtība, attīstot liellopu nobarošanu tepat Latvijā un pārdodot klientiem ārzemēs jau gatavu produktu – liellopu gaļu.

Respondenti arī uzskata, ka valstij būtu jāfinansē piesārņojuma izpēte un monitorings, pesticīdu pielietošanas tendences un jāapkopo statistika no Veselības ministrijas par saslimšanas gadījumiem, kurus izraisījusi saindēšanās ar pesticīdiem to lietošanas laikā vai izmantojot pārtikā piesārņotus produktus un par šiem pētījumu rezultātiem jāinformē sabiedrība. Būtu jāatvēr vairāk līdzekļu veselīgas, bioloģiski ražotas pārtikas lietošanas ikdienas uzturā popularizēšanai un sabiedrības izglītošanai par bioloģiski ražotas pārtikas nozīmi veselības saglabāšanā un dzīves ilguma pagarināšanā. Jāveicina bioloģisko produktu izmantošana izglītības sistēmas iestāžu audzēkņu ēdināšanā, jo valstiskā mērogā būtu jārūpējas par jaunās paaudzes veselību un no mazotnes jāaudzina veselīgas ēšanas paradumi, iekļaujot ikdienas uzturā bioloģiski audzētus pārtikas produktus un no tiem gatavotus ēdienus. Tas nodrošinātu arī lielāku bioloģisko produktu noietu, līdz ar to arī sekmētu to ražošanu un bioloģisko saimniecību attīstību kopumā.

Vērtējot attīstības plānus dažādās apgrozījuma grupās var secināt, ka tieši mazās saimniecības ar apgrozījumu līdz 15 000 EUR (57%) un apsaimniekoto platību līdz 30 ha (61%), neatkarīgi no ģeogrāfiskā novietojuma, plāno turpināt saimniekot bioloģiski ar esošo produkcijas klāstu un apjomu, tās ir orientētas uz pašpatēriņa nodrošināšanu un nišas produktu ražošanu, tāpēc šo saimniecību īpašniekiem turpmākajos attīstības plānos nav veikt kādas izmaiņas savā saimnieciskajā darbībā. Tajā pašā laikā, pieaugot neto apgrozījumam un LIZ platībai, pieaug arī saimnieku vēlme palielināt ražošanas apjomu, attīstīt pārstrādi un kooperēties.

BLS ir apgrūtināši savu darbību plānot ilgtermiņā, jo notiek, biežas normatīvo aktu izmaiņas atbalsta politikā kā arī uzraudzības un kontroles kārtībā. Tāpēc vēlams ZM normatīvo aktu izmaiņas veikt noslēdzoties kartējam agrovīdes periodam un, balstoties uz BLS novērtējumu, veikt korekcijas normatīvo aktu regulējumā.

Lai pamatoti veiktu situācijas analīzi bioloģiskās lauksaimniecības sistēmā un pieņemtu lēmumus par BLS nosacījumu izpildi, ir nepieciešams pārskatīt LDC pašreizējo statistikas datu apkopošanas kārtību. Līdz šim apkopotie dati, kas pieejamai LDC, ir nekorekti un nesniedz pārlicību par datu pareizību un BLS raksturojošiem rādītājiem. Statistikas datus zemniekiem vajadzētu ievadīt elektroniski LAD EPS sistēmā.

Saimniecības ar LIZ platību līdz 30 ha un neto apgrozījumu līdz 15000 EUR vairākumā gadījumu informāciju gūst pašmācības ceļā, apmācībās,ursos un semināros, kā arī no sertificējošo iestāžu inspektoriem, bet, pieaugot neto apgrozījumam un LIZ platībai, pieaug arī zemnieku interese apmainīties ar zināšanām savā starpā, tas nozīmē, ka tieši šāda tipa saimniecības ir vairāk vērstas uz sadarbību un kopīgu mērķu sasniegšanu.

Saimniecībām ar LIZ platību līdz 30 ha un neto apgrozījumu līdz 15000 EUR ir vismazākā interese iesaistīties vietējo kopienu darbībās, bet, palielinoties neto apgrozījumam un LIZ platībai, šī interese pieaug. Respondenti Zemgales, Vidzemes un Latgales reģionos iesaistīšanos vietējās kopienās galvenokārt vērtē kā maznozīmīgu, bet Pierīgā un Kurzemes reģionā šī iesaiste ir nozīmīga. Vietējas kopienas nozīme pieaug, palielinoties neto apgrozījumam, bet LIZ lielums nav noteicošais faktors vietējās kopienas iesaistei saimniekošanā.

Lai stiprinātu vietējās kopienas lomu saimniekošanā, pašvaldībām būtu saistošajos noteikumos jānosaka papildus NĪN atvieglojumi tiem LIZ īpašniekiem, kuru LIZ tiek apsaimniekota ar vīdi saudzējošām metodēm, kā arī publiskajos pārtikas iepirkumos jānosaka obligāta norma vismaz 80 % no sezonāla rakstura lauksaimniecības produkcijas iepirkt no BLS.

Bioloģiskā lauksaimniecība ir nozīmīgs ieņēmumu avots kopējā ieņēmumu struktūrā 54 % respondentu, savukārt 39% saimniecību bioloģiskā lauksaimniecība ir vienīgā ģimenes nodarbe. Tas, cik nozīmīgu daļu kopējā ieņēmumu struktūrā veido ieņēmumu no bioloģiskās lauksaimniecības, nav atkarīgs no reģiona, apsaimniekotās LIZ vai neto apgrozījuma, bet gan no darbības nozares, cik liels darbaspēka ieguldījums ir nepieciešams un cik sezonāla rakstura ir konkrētā/s darbības nozare/s.

Vairākums saimniecību (55%) neiesaistās kooperatīvā, jo tuvākajā apkārtnē nav piemērotu attiecīgā nozarē strādājošu kooperatīvu. Vērtējot pēc ģeogrāfiskā novietojuma, mazāka interese iesaistīties kooperatīvā ir Zemgales, Pierīgas un Kurzemes reģionā strādājošiem uzņēmējiem. Tie respondenti, kuri atzīmējuši, ka nav vajadzības iesaistīties kooperatīvā, ir daudznozaru uzņēmumi, kuru apsaimniekotā platība ir līdz 100 ha un gūtais ieņēmumu apmērs ir līdz 50 000 EUR, turklāt 80 % gadījumu šīs saimniecības neveic produkcijas pārstrādi.

Reģionāli Pierīgā ir visgrūtāk izpildīt augu maiņas nosacījumus, jo visbiežāk šīs saimniecības specializējas kāda viena konkrēta produkta ražošanā un apsaimnieko līdz 30 ha LIZ. Latgalē augsnes kvalitātes uzlabošanu visbūtiskāk ietekmē organiskā mēslojuma trūkums, kam par pamatu ir nepietiekošs dzīvnieku blīvums uz 1 ha/LIZ, savukārt kaļķošanas izmaksas ir ierobežojošs faktors uzlabot augsnes kvalitāti visā Latvijā, neatkarīgi no apsaimniekotās LIZ platības vai ieņēmumu apmēra.

Gandrīz puse (48%) respondentu uzskata, ka nozīmīgākais bioloģisko saimniecību ieguldījums vides problēmu risināšanā ir augsnes kvalitātes uzlabošana

un bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, neatkarīgi no ģeogrāfiskā novietojuma, apsaimniekotās LIZ un ieņēmumu apmēra.

Pielikuma tabula 1

Respondentu saimniecību apgrozījums no lauksaimnieciskās produkcijas pārdošanas pēdējā gada laikā LIZ lieluma grupās

Apgrozījums	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Mazāk kā 15 000 EUR	55%	95%	52%	8%	0%
15 000 - 50 000 EUR	31%	5%	45%	65%	6%
50 000 - 100 000 EUR	8%	0%	3%	21%	36%
Vairāk kā 100 000 EUR	6%	0%	1%	6%	58%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 2

Respondentu saimniecību apgrozījums no lauksaimnieciskās produkcijas pārdošanas pēdējā gada laikā reģionos

Apgrozījums	kopā	Pierīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale
Mazāk kā 15 000 EUR	55%	73%	48%	48%	65%	62%
15 000 - 50 000 EUR	31%	18%	30%	35%	30%	29%
50 000 - 100 000 EUR	8%	9%	11%	7%	5%	6%
Vairāk kā 100 000 EUR	6%	0%	10%	9%	0%	3%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 3

Respondentu saimniecību sadalījums LIZ grupās reģionos

LIZ grupa	kopā	Pierīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale
30 - 100 ha	38%	55%	30%	52%	28%	41%
Mazāk kā 30 ha	36%	36%	34%	26%	51%	38%
100 - 250 ha	17%	9%	22%	12%	19%	17%
Vairāk kā 250 ha	9%	0%	14%	11%	2%	4%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 4

Respondentu saimniecību sadalījums LIZ grupās atbilstoši apgrozījumam

LIZ grupa	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
30 - 100 ha	38%	36%	56%	13%	4%
Mazāk kā 30 ha	36%	61%	6%	0%	0%
100 - 250 ha	17%	2%	37%	47%	17%

Vairāk kā 250 ha	9%	0%	2%	40%	79%
------------------	----	----	----	-----	-----

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 5

Galvenie izplatīšanas kanāli apgrozījuma grupās

Iemesls	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Tieši no saimniecības privātpersonām	54%	69%	38%	40%	21%
Pārstrādes uzņēmumiem	54%	37%	68%	83%	88%
Izolēs	33%	27%	45%	40%	25%
Citām bioloģiskām saimniecībām	33%	31%	30%	40%	58%
Mazumtirdzniecības veikalos	13%	18%	9%	7%	8%
Kooperatīvam	12%	8%	11%	27%	29%
Restorāniem, ēdināšanas iestādēm	9%	8%	8%	13%	17%
Valsts iepirkums (sabiedriskajai ēdināšanai skolās, pansionātos, slimnīcās, utt.)	3%	5%	2%	0%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 6

Galvenie izplatīšanas kanāli LIZ lieluma grupās

Iemesls	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Tieši no saimniecības privātpersonām	54%	78%	47%	35%	27%
Pārstrādes uzņēmumiem	54%	30%	60%	68%	91%
Izolēs	33%	15%	41%	56%	30%
Citām bioloģiskām saimniecībām	33%	22%	34%	39%	58%
Mazumtirdzniecības veikalos	13%	27%	6%	8%	3%
Kooperatīvam	12%	10%	10%	17%	18%
Restorāniem, ēdināšanas iestādēm	9%	12%	4%	9%	15%
Valsts iepirkums (sabiedriskajai ēdināšanai skolās, pansionātos, slimnīcās, utt.)	3%	4%	4%	0%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 7

Galvenie izplatīšanas kanāli ģeogrāfiskajos reģionos

Iemesls	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Tieši no saimniecības privātpersonām	54%	73%	63%	46%	51%	50%
Pārstrādes uzņēmumiem	54%	27%	55%	66%	44%	49%
Izolēs	33%	27%	27%	42%	47%	30%
Citām bioloģiskām saimniecībām	33%	18%	37%	36%	23%	31%
Mazumtirdzniecības veikalos	13%	18%	20%	9%	16%	7%
Kooperatīvam	12%	0%	20%	8%	0%	11%
Restorāniem, ēdināšanas iestādēm	9%	9%	13%	6%	14%	4%
Valsts iepirkums (sabiedriskajai ēdināšanai skolās, pensionātos, slimnīcās, utt.)	3%	9%	3%	2%	7%	2%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 8

Faktori ar negatīvu ietekmi apgrozījuma grupās

Faktors	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Laika apstākļu radītie zaudējumi	86%	82%	87%	90%	100%
Tirgus un cenu svārstības	37%	31%	40%	47%	58%
Augstas ražošanas resursu izmaksas (sēklas materiāls, mēslošanas līdzekļi, dzīvnieku iepirkšana u.tml.)	33%	33%	33%	20%	50%
Nepietiekama darbaspēka pieejamība	28%	21%	32%	43%	46%
Attālums līdz tirgiem un/ vai piegādes punktiem	22%	22%	26%	27%	0%
Augstas darbaspēka izmaksas	22%	16%	26%	20%	50%
Konkurence ar importu no citām valstīm	21%	23%	15%	27%	29%
Kaitēkļu un/ vai slimību radītie zaudējumi	18%	22%	14%	17%	8%
Informācijas trūkums par produkcijas realizācijas iespējām	13%	15%	10%	13%	4%
Pārstrādes iespēju trūkums	10%	11%	11%	3%	13%
Klientu pieprasītie produktu apjomi	8%	10%	6%	3%	13%
Produktu piesārņojums no kaimiņos esošām konvencionālajām	7%	7%	5%	10%	8%

saimniecībām					
Pieejas iegūšana tirgiem	7%	6%	6%	17%	8%
Klientu prasības attiecībā uz iepakojumu un transportēšanu	3%	3%	3%	3%	4%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 9

Faktori ar negatīvu ietekmi LIZ lieluma grupās

Faktors	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Laika apstākļu radītie zaudējumi	86%	82%	84%	88%	100%
Tirgus un cenu svārstības	37%	26%	38%	41%	64%
Augstas ražošanas resursu izmaksas (sēklas materiāls, mēslošanas līdzekļi, dzīvnieku iepirkšana u.tml.)	33%	28%	36%	36%	36%
Nepietiekama darbaspēka pieejamība	28%	18%	27%	45%	36%
Attālums līdz tirgiem un/ vai piegādes punktiem	22%	18%	27%	24%	15%
Augstas darbaspēka izmaksas	22%	16%	18%	35%	33%
Konkurence ar importu no citām valstīm	21%	24%	18%	15%	30%
Kaitēkļu un/ vai slimību radītie zaudējumi	18%	26%	14%	12%	15%
Informācijas trūkums par produkcijas realizācijas iespējām	13%	16%	10%	14%	12%
Pārstrādes iespēju trūkums	10%	11%	12%	6%	6%
Klientu pieprasītie produktu apjomi	8%	11%	6%	5%	12%
Produktu piesārņojums no kaimiņos esošām konvencionālajām saimniecībām	7%	6%	7%	8%	9%
Pieejas iegūšana tirgiem	7%	5%	8%	8%	9%
Klientu prasības attiecībā uz iepakojumu un transportēšanu	3%	2%	3%	3%	3%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 10

Faktori ar negatīvu ietekmi ģeogrāfiskajos reģionos

Faktors	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Laika apstākļu radītie zaudējumi	86%	91%	88%	86%	77%	86%
Tirgus un cenu svārstības	37%	91%	88%	86%	77%	86%

Augstas ražošanas resursu izmaksas (sēklas materiāls, mēslošanas līdzekļi, dzīvnieku iepirkšana u.tml.)	33%	9%	34%	33%	26%	39%
Nepietiekama darbaspēka pieejamība	28%	9%	34%	33%	26%	39%
Attālums līdz tirgiem un/ vai piegādes punktiem	22%	9%	34%	33%	26%	39%
Augstas darbaspēka izmaksas	22%	64%	27%	19%	16%	15%
Konkurence ar importu no citām valstīm	21%	27%	27%	25%	35%	28%
Kaitēkļu un/ vai slimību radītie zaudējumi	18%	27%	27%	25%	35%	28%
Informācijas trūkums par produkcijas realizācijas iespējām	13%	27%	27%	25%	35%	28%
Pārstrādes iespēju trūkums	10%	9%	9%	14%	7%	10%
Klientu pieprasītie produktu apjomi	8%	9%	9%	14%	7%	10%
Produktu piesārņojums no kaimiņos esošām konvencionālajām saimniecībām	7%	9%	5%	7%	0%	11%
Pieejas iegūšana tirgiem	7%	18%	13%	2%	2%	4%
Klientu prasības attiecībā uz iepakojumu un transportēšanu	3%	0%	3%	4%	2%	3%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 11

Pārstrādes veikšana apgrozījuma grupās

Pārstrādes esamība	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Nē	81%	78%	85%	87%	79%
Jā	19%	22%	15%	13%	21%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 12

Pārstrādes veikšana LIZ lieluma grupās

Pārstrādes esamība	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Nē	81%	70%	86%	88%	85%
Jā	19%	30%	14%	12%	15%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 13

Pārstrādes veikšana ģeogrāfiskajos reģionos

Pārstrādes esamība	kopā	Pierīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale
Nē	81%	55%	71%	88%	91%	84%
Jā	19%	45%	29%	12%	9%	16%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 14

Pārstrādes nozīmīguma novērtējums apgrozījuma grupās

Nozīmīgums	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Augsta	51%	49%	50%	50%	80%
Vidēja	39%	40%	39%	50%	20%
Zema	5%	6%	6%	0%	0%
Nezinu, nav atbildes	4%	4%	6%	0%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 15

Pārstrādes nozīmīguma novērtējums LIZ lieluma grupās

Nozīmīgums	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Augsta	51%	50%	57%	38%	60%
Vidēja	39%	38%	33%	63%	40%
Zema	5%	8%	5%	0%	0%
Nezinu, nav atbildes	4%	5%	5%	0%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 16

Pārstrādes nozīmīguma novērtējums ģeogrāfiskajos reģionos

Nozīmīgums	kopā	Pierīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale
Augsta	51%	60%	51%	70%	50%	39%
Vidēja	39%	40%	38%	20%	50%	50%
Zema	5%	0%	5%	10%	0%	6%
Nezinu, nav atbildes	4%	0%	5%	0%	0%	6%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 17

Pārstrādes neveikšanas iemesli apgrozījuma grupās

Iemesli	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Tam vajadzīgas investīcijas, kas pārsniedz esošās iespējas	64%	64%	63%	58%	74%
Trūkst papildus darbaspēka	33%	27%	44%	35%	26%
Nav nepieciešamības	26%	28%	24%	23%	21%
Tirgus trūkums, nav kur realizēt produktus	21%	18%	27%	23%	16%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 18

Pārstrādes neveikšanas iemesli LIZ lieluma grupās

Iemesli	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Tam vajadzīgas investīcijas, kas pārsniedz esošās iespējas	64%	54%	68%	69%	68%
Trūkst papildus darbaspēka	33%	24%	37%	48%	18%
Nav nepieciešamības	26%	35%	22%	22%	18%
Tirgus trūkums, nav kur realizēt produktus	21%	21%	21%	21%	25%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 19

Pārstrādes neveikšanas iemesli ģeogrāfiskajos reģionos

Iemesli	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Tam vajadzīgas investīcijas, kas pārsniedz esošās iespējas	64%	67%	66%	69%	49%	63%
Trūkst papildus darbaspēka	33%	17%	38%	23%	36%	37%
Nav nepieciešamības	26%	50%	22%	19%	44%	26%
Tirgus trūkums, nav kur realizēt produktus	21%	17%	18%	19%	18%	28%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 20

Plāni nākotnē uzsākt pārstrādi apgrozījuma grupās

Plānu esamība	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Nē	56%	60%	59%	35%	37%
Jā	22%	23%	19%	23%	26%

Tikai pie noteiktiem nosacījumiem	22%	17%	22%	42%	37%
-----------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 21

Plāni nākotnē uzsākt pārstrādi LIZ lieluma grupās

Plānu esamība	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Nē	56%	61%	60%	55%	25%
Jā	22%	23%	22%	19%	25%
Tikai pie noteiktiem nosacījumiem	22%	16%	18%	26%	50%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 22

Plāni nākotnē uzsākt pārstrādi ģeogrāfiskajos reģionos

Plānu esamība	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Nē	56%	33%	56%	47%	74%	58%
Jā	22%	33%	19%	31%	13%	21%
Tikai pie noteiktiem nosacījumiem	22%	33%	25%	23%	13%	21%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 23

Tūristu piesaiste saimniecībā apgrozījuma grupās

Piesaiste	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Nē	88%	73%	80%	94%	81%
Jā	12%	27%	20%	6%	19%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 24

Tūristu piesaiste saimniecībā LIZ lieluma grupās

Piesaiste	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Nē	88%	90%	87%	77%	88%
Jā	12%	10%	13%	23%	13%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 25

Tūristu piesaiste saimniecībā ģeogrāfiskajos reģionos

Piesaiste	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Nē	88%	87%	91%	85%	82%	88%

Jā	12%	13%	9%	15%	18%	12%
----	-----	-----	----	-----	-----	-----

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 26

LAP 2014-2020 atbalsta nozīmīguma vērtējums apgrozījuma grupās

Nozīmīgums	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Vidēja	43%	40%	47%	43%	46%
Augsta	40%	39%	35%	53%	54%
Zema	11%	14%	10%	0%	0%
Nezinu, nav atbildes/ neesmu saņēmis atbalstu	6%	6%	8%	3%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 27

LAP 2014-2020 atbalsta nozīmīguma vērtējums LIZ lieluma grupās

Nozīmīgums	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Vidēja	43%	41%	43%	47%	42%
Augsta	40%	37%	37%	44%	58%
Zema	11%	15%	12%	6%	0%
Nezinu, nav atbildes/ neesmu saņēmis atbalstu	6%	7%	8%	3%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 28

LAP 2014-2020 atbalsta nozīmīguma vērtējums ģeogrāfiskajos reģionos

Nozīmīgums	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Vidēja	43%	45%	41%	46%	28%	48%
Augsta	40%	45%	47%	39%	42%	32%
Zema	11%	9%	5%	6%	23%	17%
Nezinu, nav atbildes/ neesmu saņēmis atbalstu	6%	0%	6%	9%	7%	4%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 29

LAP 2014-2020 atbalsta apmēra vērtējums apgrozījuma grupās

Apmērs	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Tas ir nepietiekams	67%	66%	66%	67%	75%

Esošais atbalsts ir pietiekams	33%	33%	34%	33%	25%
Nav atbildes	0%	0%	0%	0%	0%
Atbalsts ir par lielu	0%	0%	0%	0%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 30

LAP 2014-2020 atbalsta apmēra vērtējums LIZ lieluma grupās

Apmērs	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Tas ir nepietiekams	67%	65%	68%	64%	73%
Esošais atbalsts ir pietiekams	33%	34%	32%	36%	27%
Nav atbildes	0%	0%	1%	0%	0%
Atbalsts ir par lielu	0%	1%	0%	0%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 31

LAP 2014-2020 atbalsta apmēra vērtējums ģeogrāfiskajos reģionos

Apmērs	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Tas ir nepietiekams	67%	73%	64%	68%	70%	66%
Esošais atbalsts ir pietiekams	33%	27%	35%	32%	30%	33%
Nav atbildes	0%	0%	0%	0%	0%	1%
Atbalsts ir par lielu	0%	0%	1%	0%	0%	0%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 32

LAP 2014-2020 atbalsta nosacījumu vērtējums apgrozījuma grupās

Nosacījumi	kopā	Mazāk kā 15 000 EUR	15 000 - 50 000 EUR	50 000 - 100 000 EUR	Vairāk kā 100 000 EUR
Atbalsta nosacījumi nav jāmaina	39%	44%	31%	50%	17%
Atbalstu vēlams daļēji saistīt ar pārdotās produkcijas apjomu, daļēji ar platībām un dzīvnieku skaitu	35%	28%	44%	37%	50%
Atbalsta apjomam būtu jābūt nozīmīgāk atkarīgā no ražotās produkcijas veida	18%	19%	16%	13%	21%
Nav atbildes	8%	9%	9%	0%	13%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 33

LAP 2014-2020 atbalsta nosacījumu vērtējums LIZ lieluma grupās

Nosacījumi	kopā	Mazāk kā 30 ha	30 - 100 ha	100 - 250 ha	Vairāk kā 250 ha
Atbalsta nosacījumi nav jāmaina	39%	46%	35%	33%	39%
Atbalstu vēlams daļēji saistīt ar pārdotās produkcijas apjomu, daļēji ar platībām un dzīvnieku skaitu	35%	27%	38%	44%	33%
Atbalsta apjomam būtu jābūt nozīmīgāk atkarīgām no ražotās produkcijas veida	18%	18%	19%	15%	18%
Nav atbildes	8%	10%	8%	8%	9%

Avots: LAND aprēķini

Pielikuma tabula 34

LAP 2014-2020 atbalsta nosacījumu vērtējums ģeogrāfiskajos reģionos

Nosacījumi	kopā	Pierīg a	Vidze me	Kurze me	Zemg ale	Latgal e
Atbalsta nosacījumi nav jāmaina	39%	45%	40%	34%	51%	36%
Atbalstu vēlams daļēji saistīt ar pārdotās produkcijas apjomu, daļēji ar platībām un dzīvnieku skaitu	35%	18%	33%	39%	28%	38%
Atbalsta apjomam būtu jābūt nozīmīgāk atkarīgām no ražotās produkcijas veida	18%	27%	18%	18%	12%	19%
Nav atbildes	8%	9%	9%	9%	9%	6%

Avots: LAND aprēķini